

**საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა
და
საბერძნეთის სამეფოს ურთიერთობა
საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს
დიპლომატიური და ისტორიული არქივის
დოკუმენტების მიხედვით
(1919-1921)**

დოკუმენტების კრებული

დოკუმენტები ქართულ ენაზე თარგმნეს, გამოკვლევა დაურთეს და გამოსაცემად
მოამზადეს გიორგი ჯანელიძემ, შალვა კირთაძემ და ლევან ჯიქიამ

დოკუმენტები ფრანგულიდან თარგმნა თამილა ლორთქიფანიძემ

კრებულში წარმოდგენილია საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიურ და ისტორიულ არქივში დაცული დოკუმენტები. კრებულში შესული დოკუმენტების ქართული თარგმანი პირველად შესრულდა გამომცემლების მიერ.

კრებული განკუთვნილია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა და საბერძნეთის სამეფოს ურთიერთობით დაინტერესებული პირებისთვის.

Η συλλογή περιέχει έγγραφα από το Διπλωματικό και Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας. Η γεωργιανή μετάφραση των εγγράφων που περιλαμβάνονται στη συλλογή γίνεται για πρώτη φορά από τους εκδότες.

Η συλλογή απευθύνεται σε όσους ενδιαφέρονται για τις σχέσεις μεταξύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και του Βασιλείου της Ελλάδας.

რედაქტორი: სერგო ვარდოსანიძე, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

Επιμέλεια : Σέργκο Βαρντοσανίτζε, Διδάκτωρ Ιστορικών Επιστημών, Καθηγητής

ISBN 978-9941-495-82-3

პროექტი განხორციელდა საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს მხარდაჭერით.

Το έργο υλοποιήθηκε με την υποστήριξη του Υπουργείου Εξωτερικών της Γεωργίας.

© გიორგი ჯანელიძე, შალვა კირთაძე, ლევან ჯიქია, 2022

© Σάββα Κιρτάτζε, Γκιόργκι Τζანელიτζე, Λεβάν Τζიკია, 2022

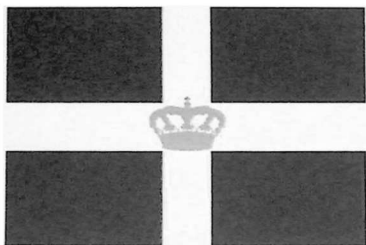

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

Εκδοτικός Οίκος Κρατικού Πανεπιστημίου Ακάκη Τσερετέλι

მის.: ქუთაისი, თამარ მეფის 59. ტელ.: 24 00 21

ელ. ფოსტა: atsugamomcembloba@gmail.com

საქართველოს სამეფოს დროშა

Σημαία του Βασιλείου της Ελλάδας

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დროშა

Σημαία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας

საბერძნეთის სამეფო გერბი

Βασιλικός Θυρεός της Ελλάδας

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გერბი

Θυρεός της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας

წინათქმა

ქართველებისა და ბერძნების წინაპრების უშუალო ურთიერთობა სათავეს უძველესი დროიდან იღებს, რაც ნათლად აისახა მითში არგონავტების შესახებ. ამ მითის წყალობით, კოლხეთის ლეგენდარული მეფე აიექტი, მისი შვილები მედეა და აფსირტე ბერძნული ლიტერატურის ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟები გახდნენ.

მოგვიანებით, დიდი ბერძნული კოლონიზაციის დროს, ბერძნების არეალში კიდევ ერთხელ მოექცა შავი ზღვის კოლხეთის სანაპირო, სადაც ბერძნებმა დაარსეს რამდენიმე კოლონია (ახალშენი): გიენოსი (ოჩამჩირის ადგილას), დიოსკურია (სოხუმის ტერიტორიაზე), ფაზისი (ფოთის მიდამოებში), პიტიუნტი (ბიჭვინთის ტერიტორიაზე), ასევე ახალშენი ქობულეთ-ფიკვნარის შემოგარენში.

ძველ ბერძნებს კოლხეთიდან გაჰქონდათ თაფლი, ცვილი, სელის ნაწარმი, გემთსაშენი ხე-ტყე, რკინა, ღვინო, ოქრო (რის გამოც ბერძნები კოლხეთს „ოქრომრავალ კოლხეთს“ ეძახდნენ), გაჰყავდათ სოხობი (მას ქალაქ ფაზისის სახელის მიხედვით „ფასიანური“ უწოდეს) და სხვა. ბერძნებს კოლხეთიდან გაჰყავდათ ასევე ტყვე-მონები.

საბერძნეთიდან კოლხეთში შემოჰქონდათ ზეთისუნის ზეთი, მარილი, ნელსაცხებლები, მაღალი ხარისხის მდიდრულად მოხატული თიხის ჭურჭელი, ღვინო, ფუფუნების საგნები და საერთოდ ყოველივე ის, რასაც იმ დროს ბერძნული სამყარო აშხადებდა¹.

ბერძენ-ქართველთა წინაპრების ინტენსიური სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობის დამადასტურებელია საბერძნეთის ტერიტორიაზე არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული მასალები, რომლებსაც აქვთ ბერძნული წარწერები: „კოლხმა გამაკეთა“, „კოლხმა მომხატა“.

ქალაქ ფაზისში იდგა ბერძნული ღვთაებების აპოლონისა და მისი დის არტემიდეს სახელზე აგებული ტაძრები. მიუხედავად ამისა, ქალაქ ფაზისის მთავარი ღვთაება ამავე სახელის მატარებელი ადგილობრივი ქალღმერთი იყო, რომელიც ზღვის მხრიდან ქალაქის შესასვლელში ყოფილა აღმართული².

XV საუკუნეში ბერძნების საქართველოში გადმოსახლების პროცესი ოსმალების მიერ ბიზანტიის იმპერიის დაპყრობას უკავშირდება.

XVIII საუკუნის 70-იან წლებში საქართველოში ბერძენი ემიგრანტების ინტენსიური დასახლება ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე II-ის ეკონომიკურ გეგმებთან იყო დაკავშირებული³.

1795 წელს ირანის შირვანშაჰის ალა-მაჰმად-ხანის ქართლ-კახეთის სამეფოში შემოსევის დროს ქართველებთან ერთად ბერძნებიც დიდად დაზარალდნენ. ირანელებმა 700

¹ ავთანდილ სონღულაშვილი, ბერძნები საქართველოში, თბილისი, 2004, გვ. 14.

² ავთანდილ სონღულაშვილი, ბერძნები საქართველოში, თბილისი, 2004, გვ. 18.

³ ბერძნები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი: ლ. ბერძენიშვილი, ი. გარაყანიძე, რ. გორდუზიანი, ა. მიქაბერიძე, ნ. ტონია, მ. ფხაკაძე, მ. შახპაზიძე, ა. ჩეპიძე, ნ. ჯანაშია, თბილისი, 1990, გვ. 28.

ბერძენი მემადნე მოკლეს, 836 კი ტყვედ წაიყვანეს⁴. გადარჩენილი ბერძნები კვლავ დაუბრუნდნენ აოხრებულ ნასახლარებს და ახტალაში სამთამადნო სამუშაოები აღადგინეს⁵.

1826-1830 წლებში, რუსეთის იმპერატორის ბრძანებით, საქართველოში ირან-ოსმალეთიდან ჩამოსახლეს ათი ათას კომლამდე სომეხი და ბერძენი. 1831 წლისათვის წალკის რაიონში 18 ბერძნული სოფელი შეიქმნა, რომელშიც 642 ოჯახი ცხოვრობდა⁶.

ბერძნები ცხოვრობდნენ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში: აჭარაში, აფხაზეთში და სხვაგან. აფხაზეთში ბერძნების ჩამოსახლება 1863-1880 წლებს განეკუთვნება, სადაც ისინი ძირითადად თამბაქოს წარმოებით იყვნენ დაკავებული.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ჩამოსახლებული ბერძნები ნებაყოფლობით ღებულობდნენ მონაწილეობას რუსეთ-ოსმალეთის ომებში რუსეთის მხარეს.

საქართველოსა და საბერძნეთს შორის ურთიერთობის ახალი ეტაპი 1918 წლის 26 მაისის შემდეგ იწყება, როდესაც საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა აღდგა.

ბოლო სამი ათეული წლის განმავლობაში აქტიურად მიმდინარეობს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიის კვლევა. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო-პოლიტიკური საკითხების შესწავლა კონცენტრირებულია უმთავრესად რუსეთთან და ევროპის დიდ ქვეყნებთან საქართველოს ურთიერთობის პრობლემებზე. რაც შეეხება საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა და საბერძნეთის სამეფოს ურთიერთობას, დღესდღეობით ეს საკითხი ნაკლებად არის შესწავლილი. ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული თვალსაზრისით მეტი ძალისხმევა არის საჭირო. აღსანიშნავია, რომ სწორედ საბერძნეთის სამეფოსა და ოსმალეთის ეროვნულ მოძრაობას შორის 1919 წლის 15 მაისს დაწყებულმა ომმა ერთ-ერთი მთავარი როლი ითამაშა ამიერკავკასიის და, მათ შორის, საქართველოს ბედის განსაზღვრაში. მცირე აზიის სიღრმეში ბერძნული ჯარის წინსვლამ აიძულა მუსტაფა ქემალი დახმარება ეთხოვა თავისი გეოპოლიტიკური მოწინააღმდეგის, საბჭოთა რუსეთისათვის. ქემალისტებისა და ბოლშევიკების თანამშრომლობის შედეგად ოსმალეთმა სამხედრო და ფინანსური დახმარების სანაცვლოდ რუსეთს ამიერკავკასიის ოკუპაციის საშუალება მისცა.

წინამდებარე კრებულის მიზანია ხელი შეუწყოს პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ წლებში საქართველო-საბერძნეთის ურთიერთობის შესწავლისათვის წყაროთმცოდნეობითი ბაზის შექმნას, რაც მომავალში მკვლევარებს მისცემს საშუალებას აღნიშნული ურთიერთობების სხვადასხვა ასპექტები გამოამზეურონ.

მიგვაჩნია, რომ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივის მასალების ქართულ ენაზე თარგმნა და გამოცემა დასახული მიზნის მიღწევის კარგი საშუალებაა. ეს არის ასეთი სახის პირველი მოკრძალებული მცდელობა და ის ვერ იქნება ხარვეზებისგან დაზღვეული. კრებულის შემდგენლები დიდი სიამოვნებით გაითვალისწინებენ ნებისმიერ შენიშვნას.

⁴ ავთანდილ სონლულაშვილი, ბერძნები საქართველოში, თბილისი, 2004, გვ. 20.

⁵ ბერძნები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი: ლ. ბერძენიშვილი, ი. გარაყანიძე, რ. გორდეზიანი, ა. მიქაბერიძე, ნ. ტონია, მ. ფხაკაძე, მ. შახვაზიძე, ა. ჩეხიძე, ნ. ჯანაშია, თბილისი, 1990, გვ. 47.

⁶ ავთანდილ სონლულაშვილი, ბერძნები საქართველოში, თბილისი, 2004, გვ. 21.

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივის მასალები, რომლებიც ჩვენთვის საინტერესო თემას ეხება, მრავალმხრივი და მრავალრიცხოვანია. მათი სრულად მოძიება, დახარისხება და დაწვრილებით შესწავლა მომავლის საქმეა. ამჯერად გთავაზობთ რამდენიმე ათეულ დოკუმენტს, რომლებიც ორი ქვეყნის ურთიერთობების სხვადასხვა საკითხებს ასახავს. კრებულში წარმოდგენილია საქართველოში მოქმედი ბერძნული პოლიტიკური მისიისა და საკონსულოების მიმოწერა საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დიპლომატიური წარმომადგენლის ალექსანდრე (საშა) მდივანის მიერ საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის გაგზავნილი მემორანდუმი და სხვა სახის დოკუმენტები.

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივის დოკუმენტები ქართულ ენაზე პირველად ქვეყნდება. დოკუმენტების ნაწილში თარიღები გრიგორიანული კალენდრით არის მოცემული, ნაწილში კი - იულიუსის კალენდრით. გაუგებრობის თავიდან აცილების მიზნით, დოკუმენტის ქართულ თარგმანში მიწერილია ინფორმაცია თარიღის შესახებ. დოკუმენტის ქართულ თარგმანში კვადრატულ ფრჩხილებში მოცემული დაზუსტება გამომცემლებს ეკუთვნის.

წინამდებარე კრებული საქართველოსა და საბერძნეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობის დამყარების 30 წლისთავს ეძღვნება.

საბერძნეთის სამეფოსა და საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის პოლიტიკური მისიების გაცვლა

საბერძნეთის სამეფოსა და საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის პოლიტიკურ ურთიერთობებს 1919 წელს ეყრება საფუძველი. 1919 წლის 16 მაისს, პირველ მსოფლიო ომში გამარჯვებული „უმაღლესი მოკავშირე საბჭოს“ გადაწყვეტილებით, მცირე აზიის ქალაქ სმირნაში ბერძნული ჯარის გადასხმა მოხდა. ამ აქტით დაიწყო სამხედრო კონფლიქტი საბერძნეთსა და იმ პერიოდში მუსტაფა ქემალის მიერ ანატოლიაში ფორმირებად თურქულ ეროვნულ მოძრაობას შორის. აღნიშნულმა მოვლენამ გაზარდა საბერძნეთის ხელისუფლების ინტერესი კავკასიის რეგიონის მიმართ. ამ ინტერესის გამოვლინებას წარმოადგენდა თბილისში ბერძნული პოლიტიკური მისიის გამოგზავნის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილება.

1919 წლის 19 ივლისს კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის უმაღლესმა კომისარმა ევთიმოს კანელოპულოსმა მოხსენებითი ბარათი გაუგზავნა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს, ნიკოლას პოლიტისს. ბარათში საუბარია თბილისში პოლიტიკური მისიის ხელმძღვანელად დანიშნული იოანის სტავრიდაკისის წინაშე დასმული ამოცანების თაობაზე. კანელოპულოსის აზრით, კონსტანტინოპოლიდან საქართველოში გამგზავრებულ სტავრიდაკისს პონტოსში, ისტორიულ ლაზეთში მცხოვრებ ბერძნებთან დაკავშირებით სამი საკითხი უნდა გადაეჭრა: მათი პოლიტიკური პრობლემის გადაწყვეტა, რეგიონში მცხოვრები პონტოელი ბერძნების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და იმ პირების რეპარაცია, რომლებმაც უკვე დატოვეს თავიანთი საცხოვრებელი ადგილები⁷.

ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობა თავიდანვე კარგად დაიწყო, რასაც მოწმობს კანელოპულოსის ერთი დეპეშა, რომელიც მან 1919 წლის 23 აგვისტოს საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს გაუგზავნა. დეპეშის მიხედვით 14 აგვისტოს სტავრიდაკისმა მას შეატყობინა შემდეგი: „საქართველოს მთავრობამ ჩვენს დელეგაციას განსაკუთრებულად თბილი დახვედრა მოუწყო, ადგილობრივების თქმით, არცერთი სახელმწიფოს წარმომადგენლებს მსგავსი მიღება არ ჰქონიათ. ჩამოსვლისას სადგურში მაღალი თანამდებობის პირები დაგხვდნენ, ტრანსპორტის ყველა საშუალებით იქნა უზრუნველყოფილი ჩვენი გადაადგილება და საუკეთესო სასტუმროები შეირჩა ჩვენს დასაბინავებლად. შეხვედრისას საგარეო საქმეთა მინისტრმა მთხოვა, თქვენი აღმატებულებისთვის საქართველოდან გადმომეცა მოკითხვა და ის იმედი, რომელსაც საქართველო ამყარებს ჩვენს დიად ქვეყანაზე, რაც განპირობებულია ამ ორ ერს შორის არსებული მრავალწლიანი ურთიერთობებით. მე მას გავცეი პასუხი, ავხსენი რა ჩემი მისიის მიზნები და ხასიათი, გავიხსენე უძველესი კავშირები, რომელიც არსებობდა კავკასიელ და ელინელ ხალხს შორის და გამოვთქვი სურვილი, რომ კონფერენციის გადაწყვეტილება სასიკეთო იქნებოდა მათთვის. ჩემი ვიზიტი დასრულდა ორმხრივი დაპირებით, რომ წარმომართებოდა აქტიური მუშაობა, ჩვენ ორ ერს შორის, როგორც საჯარო, ასევე მორალურ ღირებულებებზე დაფუძნებული ურთიერთობების დასამყარებლად. ზოგადად, აქ ძალიან კეთილგანწყობილი გარემოა შექმნილი ელინელებისთვის, თუ არ ჩავთვლით იმ მცირე ეკონომიკური ხასიათის გაღიზიანებებს, რომელიც გამოწვეულია

⁷ Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 021/177. [ბენაკისის მუზეუმი, ელფუტერიის ვენიზელოსის არქივი, საქმე 021/177].

მთავრობის...[არ იკითხება - გამომცემლები] ჩვენს ხალხს მხოლოდ მაღლიერების გრძნობის გამომხატველი სიტყვები აქეთ საქართველოსადმი, იმ დამოკიდებულებისთვის, რასაც მათ მიმართ იჩენს ქვეყანა, განსაკუთრებით კი, ლტოლვილების მიმართ“⁸.

სტავრიდაკისის პოლიტიკური მისიის პარალელურად სამხრეთ რუსეთსა და კავკასიაში გაემგზავრა საბერძნეთის სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს „დახმარებისა და რეპატრაციის ბერძნული მისია“ ცნობილი მწერლის, ნიკოს კაზანაძისის ხელმძღვანელობით. დელეგაცია ორ ნაწილად გაიყო და მისიის ის ნაწილი, რომელსაც სამხრეთ კავკასიისა და პონტოსის საკითხების განხილვა ეხებოდა, თბილისში დაფუძნდა. მისიის წევრები იყვნენ პოლკოვნიკი ირაკლის პოლემარხაკისი, იოანე კონსტანტარაკისი, ალექსანდრე რაფაელი, იოანე ანგელაკისი და ექიმი, გვარად ელეფტერიადი. მისია საქართველოში 1919 წლის 13 ივლისს ჩავიდა⁹.

აღსანიშნავია, რომ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროში არსებობდა გარკვეული სკეფსისი სტავრიდაკისის მისიის საქმიანობასთან დაკავშირებით. როგორც საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილე ალექსანდროს დიომიდის მინისტრს, ნიკოლას პოლიტისს 1919 წლის 31 ოქტომბერს ატყობინებს, სტავრიდაკისმა თბილისში მუდმივმოქმედი მისიის ფუნქციონირებისთვის ფინანსების გამოყოფა მოსთხოვა. დიომიდისის აზრით, სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს მისიის პარალელურად სტავრიდაკისის მისიის საქმიანობა უსარგებლო იყო და ზედმეტ ხარჯებს უკავშირდებოდა. სანაცვლოდ, ის მინისტრს ურჩევდა კავკასიაში ბერძნული საკონსულოების დაფინანსება გაეზარდა¹⁰. საგულისხმოა, რომ ბერძნული საკონსულოები საქართველოში ჯერ კიდევ XIX საუკუნის ბოლოს გაიხსნა თბილისში, ბათუმსა და ფოთში¹¹, ასევე სოხუმში. ეს საკონსულოები აქტიურად იცავდნენ ადგილობრივი ბერძნების ინტერესებს.

რაც შეეხება იოანის სტავრიდაკისს, ბერძენი დიპლომატი 1919 წლის ბოლოს თბილისში გრიპისგან გარდაიცვალა. იგი კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის უმაღლესი კომისრის მდივანმა, პერიკლის სკეფერისმა შეცვალა¹². 1920 წლის 9 მარტს სკეფერისი თბილისში გაემგზავრა¹³.

1919 წლის ივლისში ათენში გაემგზავრა ქართული მისია ალექსანდრე (საშა) მდივანის ხელმძღვანელობით, რომელიც სასტუმრო „დიდი ბრიტანეთში“ განთავსდა. საშა მდივანი მჭიდროდ თანამშრომლობდა საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან. ამ თანამშრომლობის შედეგად ორ ქვეყანას შორის არაერთი მნიშვნელოვანი საკითხის დადებითად გადაწყვეტა მოხერხდა¹⁴.

⁸ Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 022/1116. [ბენაკისის მუზეუმი, ელევტერიოს ვენიზელოსის არქივი, საქმე 022/116].

⁹ Γεωργανόπουλος, Ευριπίδης. Οι προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου για αυτοδιάθεση κατά το τέλος της οθωμανικής αυτοκρατορίας 1916-1922. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), 2007, <http://hdl.handle.net/10442/hedi/22534>, σ. 224.

¹⁰ Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 023/212. [ბენაკისის მუზეუმი, ელევტერიოს ვენიზელოსის არქივი, საქმე 023/212].

¹¹ მაკა ქაშუმაძე, „ქართულ-ბერძნული დიპლომატიური ურთიერთობების ამსახველი დოკუმენტები (XIX ს-ის ბოლო - XX ს-ის ოციანი წლები)“, საქართველო ევროპული ცივილიზაციის კონტექსტში (მეშვიდე საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის მასალები), თბილისი, 2016, გვ. 471-472. <https://is.gd/thV4ol>

¹² Γεωργανόπουλος, Ευριπίδης. Οι προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου για αυτοδιάθεση, σ. 290.

¹³ მაკა ქაშუმაძე, ქართულ-ბერძნული დიპლომატიური ურთიერთობების ამსახველი დოკუმენტები, თბილისი, 2016, გვ. 472.

¹⁴ საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი 1864, ანაწერი 2, საქმე 212.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის ადიარების საკითხი და საბერძნეთის სამეფო

1918 წლის 26 მაისს აღდგა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა. ჩამოყალიბდა კოალიციური მთავრობა ნოე რამიშვილის ხელმძღვანელობით. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობაში მალევე მოხდა ცვლილება და მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანია გახდა, მთავრობა კი - ერთპარტიული (ყველა მინისტრი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიიდან იყო).

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა მისი დამოუკიდებლობის დე ფაქტო და დე იურე აღიარებას მსოფლიოს დიდი თუ პატარა სახელმწიფოების მხრიდან. ამ თვალსაზრისით პირველივე დღეებიდანვე მოპოვებული იქნა გარკვეული წარმატებები.

1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა დე ფაქტო და დე იურე არაერთმა სახელმწიფომ აღიარა, თუმცა მათ რიგებში საბერძნეთის სამეფო არ იყო. უფრო მეტიც, 1920 წლის 16 დეკემბერს ერთა ლიგის ასამბლეაზე ორგანიზაციაში საქართველოს გაწვევიანების საკითხი იხილებოდა. კენჭისყრაში საბერძნეთმა ხმა საქართველოს წინააღმდეგ მისცა¹⁵. ორგანიზაციაში გასაწვევიანებლად საქართველოს 6 ხმა დააკლდა.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ, საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების მიზნით, საბერძნეთის სამეფოსთან თანამშრომლობა 1919 წლიდან დაიწყო. ათენში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მისიის ხელმძღვანელი ალექსანდრე (საშა) მდივანი ორჯერ შეხვდა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს. როგორც თავად საშა მდივანი აღნიშნავს, მინისტრმა ის ოფიციალურ შეხვედრაზე მიიღო, რომელსაც ექვსი დეპარტამენტის ხელმძღვანელი დაესწრო. ბერძნულმა მხარემ განაცხადა, რომ მხარს უჭერდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, თუმცა ანტანტის თანხმობის გარეშე ოფიციალური აღიარება შეუძლებელი იყო¹⁶. საბოლოოდ, ბერძენი მინისტრის სურვილის გათვალისწინებით ქართველმა დიპლომატმა მას მემორანდუმი წარუდგინა, სადაც დასაბუთებულია საქართველოს უფლება, იარსებოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოს საიით.

საშა მდივანის მიერ ბერძნული მხარისთვის წარდგენილი მემორანდუმი მრავალხრივად საგულისხმო. კერძოდ, ეს არ არის ქვეყნის საგარეო სამინისტროში შედგენილი ოქტანდრატული დიპლომატიური ტექსტი. ქართველ დიპლომატს, გარკვეული გარემოებების გათვალისწინებით, პირადად მოუწია მემორანდუმის ტექსტის შედგენა. კერძოდ, საშა მდივანი გრიგოლ რცხილაძისადმი გაგზავნილ წერილებში აღნიშნავს, რომ მემორანდუმის ტექსტის შესადგენად სჭირდებოდა პარიზის სამშვიდობო კონფერენციისადმი საქართველოს მიერ წარდგენილი მემორანდუმის ტექსტი, ასევე სტატისტიკური მონაცემები საქარ-

¹⁵ ერთა ლიგაში გაწვევიანებაზე საქართველოს წინააღმდეგ ხმა მისცეს: ავსტრალიამ, კანადამ, კუბამ, დიდმა ბრიტანეთმა, ესპანეთმა, საფრანგეთმა, საბერძნეთმა, ინდოეთმა, ახალმა ზელანდიამ, ნიდერლანდებმა, იუგოსლავიამ, ჩეხოსლოვაკიამ და დანია.

¹⁶ საისტორიო ცენტრალური არქივი. ფონდი 1864, ანაწერი 2, საქმე 212.

თველოს ეკონომიკური მდგომარეობის შესახებ და მოითხოვა აღნიშნული მასალების და-
უყოვნებლივ მისთვის გაგზავნა. საბოლოოდ მას დამოუკიდებლად მოუწია მემორანდუმის
შედგენა¹⁷.

საშა მდივანის მიერ შედგენილი მემორანდუმის ტექსტი ასეთი სახის დოკუმენტის-
თვის უჩვეულოდ დიდია და 28 გვერდისგან შედგება. მას თან ახლავს საქართველოს დე-
მოკრატიული რესპუბლიკის რუკა. დიდი მონდომებით შედგენილი დოკუმენტი 5 ნაწი-
ლად არის დაყოფილი¹⁸.

მემორანდუმის პირველ ნაწილში აღწერილია საქართველოს ისტორია. აღნიშნულია,
რომ ეს არის უძველესი ქრისტიანული სახელმწიფო, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში
იცავდა თავს ახლო აღმოსავლეთის მუსლიმური ქვეყნების შემოსევებისგან. ამ ბრძოლაში
დასუსტებულმა საქართველომ ბუნებრივად გადაწყვიტა ერთმორწმუნე რუსეთის პროტექ-
ტორატის მიღება. მართალია ქართველმა ხალხმა მოიპოვა სანუკვარი უსაფრთხოება, მაგ-
რამ რუსული წესების დამკვიდრებამ ორ ხალხს შორის თანდათანობით გაუცხოება გამო-
იწვია.

მემორანდუმის მეორე ნაწილში აღწერილია ცარიზმის რუსიფიკაციის პოლიტიკა სა-
ქართველოში, რომელიც ებრძოდა იმპერიის შემადგენლობაში შემავალი ერების ეროვნულ
მისწრაფებებს, ყველანაირად ცდილობდა რუსი ერის პრივილეგირებული მდგომარეობის
შენარჩუნებას სახელმწიფოში, სადაც რუსები უკვე მოსახლეობის ნახევარზე ნაკლებს შეად-
გენდნენ.

მემორანდუმის მესამე ნაწილში საუბარია 1917 წელს რუსეთში მომხდარი კონტრე-
ვოლუციის შედეგად ბოლშევიკების მიერ ხელისუფლების ხელში ჩაგდებასა და რუსეთში
მიმდინარე სამოქალაქო ომზე. ამ პროცესებს შედეგად მოჰყვა სამხრეთ კავკასიის რუსეთის-
გან ჩამოცილება და აქ დამოუკიდებელი სახელმწიფოების აღმოცენება.

მემორანდუმის მეოთხე ნაწილში საუბარია საქართველოს ხელსაყრელ გეოგრაფიულ
მდებარეობაზე, აქ არსებულ ბუნებრივ წიაღისეულზე, რითიც საქართველოს შეეძლო დი-
დი სარგებლის მიცემა ევროპის ქვეყნებისთვის. ბათუმისა და ფოთის პორტები ევროპას
და აზიას ერთმანეთთან აკავშირებდა.

მემორანდუმის მეხუთე ნაწილში აღნიშნულია, რომ 1918 წლის 26 მაისს საქართვე-
ლომ აღიდგინა ეროვნული სახელმწიფოებრიობა, შეიქმნა ქვეყანაში სახელმწიფო ინსტი-
ტუტები და რეგულარული არმია, გადაიდგა ნაბიჯები ქვეყანაში განათლების ფართო მას-
შტაბით გავრცელებისთვის, რის გამოხატულებასაც წარმოადგენდა სახელმწიფო უნივერ-
სიტეტის დაფუძნება.

ეკონომიკური თვალსაზრისით საქართველო ევროპასთან უფრო ახლოს იყო, ვიდრე
რუსეთთან. საქართველოს პოლიტიკური და ეკონომიკური კავშირები უძველესი დროიდან
გააჩნდა ძველ საბერძნეთთან, რომთან, ბიზანტიასთან, ასევე აზიის ქვეყნებთან. საქართვე-
ლოს კავშირები დასავლეთთან ხელახლა აღორძინებას იწყებდა და საქართველოს ტერი-
ტორია ეკონომიკური და კულტურული განვითარების კერა ხდებოდა.

¹⁷ საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი 1864, ანაწერი 2, საქმე 212.

¹⁸ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 37-64. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური,
1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცლები 37-64].

საბერძნეთის სამეფოს მთავრობა დაინტერესებული უნდა ყოფილიყო საქართველოს ზედით. საქართველოში დაახლოებით 100 000 ბერძენი ცხოვრობდა, რომელთა წინაპრები საქართველოში ტრაპიზონის იმპერიის დაცემის შემდეგ ჩამოვიდნენ. დიდი იყო საბერძნეთის კულტურულ-პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტერესები შავი ზღვის სამხრეთი სანაპიროებისა და სრუტეების მიმართ.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა იმედს გამოთქვამდა, რომ საბერძნეთის სამეფოს მთავრობა მხარს დაუჭერდა და საქართველოს დამოუკიდებლობას აღიარებდა.

საბერძნეთის სამეფო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის აღიარებას არ ჩქარობდა.

მიუხედავად ამისა, როგორც საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივის მასალებიდან ირკვევა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლება აგრძელებდა საბერძნეთის მთავრობასთან აქტიურ მუშაობას საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების მიზნით. კერძოდ, პარიზის სამშვიდობო კონფერენციის მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის დე-იურე აღიარების თაობაზე 1921 წლის 27 იანვარს მიღებული გადაწყვეტილების შემდეგ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ევგენი გეგეჭკორმა 9 თებერვალს ოფიციალურად მიმართა საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა მინისტრს საქართველოს დამოუკიდებლობის დე იურე აღიარების შესახებ თხოვნით¹⁹.

საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა მინისტრი საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების წინაპირობად მოკავშირეთა მხრიდან აღიარების წინაპირობას აყენებდა. თუმცა, აღნიშნული გადაწყვეტილების მიღების შემდეგაც ბერძნული მხარე საკითხის განხილვას აყოვნებდა. 1921 წლის 13 მაისს საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს დიპლომატიური მისიის ხელმძღვანელმა ათოს რომანოსმა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს გაუზავნა ინფორმაცია პარიზის სამშვიდობო კონფერენციაზე საქართველოს დამოუკიდებლობის დე-იურე აღიარების თაობაზე. გაგზავნილ მასალებს შორის იყო მოკავშირეთა კონფერენციის 27 იანვრის სხდომის ოქმიდან ამონაწერი, რომელიც მან მიიღო საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსგან²⁰. აღსანიშნავია, რომ ამ დროისთვის საქართველოს საერთაშორისო მდგომარეობა მნიშვნელოვნად იყო გართულებული, რადგან ის საბჭოთა რუსეთმა დაიპყრო.

ყველაფრის მიუხედავად, ქართული მხარე საბერძნეთისგან საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარებას მოითხოვდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაკარგვის შემდეგაც. 1921 წლის 17 აგვისტოს საბერძნეთის ელჩმა საფრანგეთში, ათოს რომანოსმა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს, გეორგიოს ბალტაძის შეატყობინა, რომ საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ არ მიაწოდა მოთხოვნილი ინფორმაცია იმ სახელმწიფოების შესახებ, რომლებმაც აღიარეს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა დე იურე. მან ეს სია მხოლოდ საქართველოს საელჩოსგან მიიღო.

¹⁹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 10. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქალაქე 4, ფურცელი 10].

²⁰ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 2. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქალაქე 4, ფურცელი 2].

იქვე აღნიშნულია, რომ რომანოსს პირადად ეწვია საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი, რომელმაც კიდევ ერთხელ თხოვა საბერძნეთის სამეფოს ხელისუფლებას საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარება²¹.

1921 წლის 24 აგვისტოს კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესმა კომისარმა ვოცისმა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის რწმუნებულის, კონსტანტინე გვარჯალაძის ვიზიტის შესახებ შეატყობინა. შეხვედრისას კონსტანტინე გვარჯალაძემ მას საქართველოს დე იურე აღიარების თხოვნით მიმართა. საკუთარი მოთხოვნების გასამყარებლად კონსტანტინე გვარჯალაძემ სამახსოვრო ბარათის სახით წარადგინა ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რომელმა ქვეყნებმა როდის აღიარეს საქართველო²². დოკუმენტის მიხედვით კონსტანტინე გვარჯალაძე ცდილობდა დაერწმუნებინა საბერძნეთის მთავრობა საქართველოს დამოუკიდებლობა ელიარეზინა. კერძოდ, ის აცხადებდა: „ბერძენი უცხონი არ არიან ქართველებისთვის. მათ ბერძენი ხალხის მიმართ განსაკუთრებული დამოკიდებულება გააჩნიათ, ეს გამომდინარეობს არა მხოლოდ ჩვენი საერთო რელიგიიდან, არამედ იმ ისტორიული და კულტურული კავშირიდან, რომელიც ჩვენ ორ ხალხს შორის არსებობს. საცხებიტ შესაძლებელია, რომ მომავალში ამ ორ ერს თანამშრომლობა მოუხდეს სამშობლოს დასაცავად, საერთო მტრის წინააღმდეგ“²³.

სამწუხაროდ, ჩვენს მიერ მოპოვებული დოკუმენტებიდან არ ჩანს, თუ რატომ არ ჩქარობდა საბერძნეთის მთავრობა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარებას, როგორი იყო მისი მოტივაცია. ვფიქრობთ, მომავალში მკვლევარებს შეუძლიათ ამ საინტერესო საკითხთან დაკავშირებით მეტი დოკუმენტური მასალის მოპოვება. აქვე აღვნიშნავთ, რომ საბერძნეთის საგარეო უწყებაში შედგენილი დოკუმენტების უმრავლესობა (საქართველოს საკითხებზე სამინისტროს პირველი პოლიტიკური სამმართველო მუშაობდა) რთულად გასაშიფრ ხელნაწერებს წარმოადგენს და მათი გამოვლენისა და დამუშავებისთვის სათანადო სპეციალისტების ჩართულობა იქნება საჭირო. ამავე დროს, ჩვენს მიერ მოპოვებულ ერთ-ერთ დოკუმენტში წარმოდგენილია კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრის, ვოცისის მოსაზრება. 24 აგვისტოს გამართულ შეხვედრაზე ვოცისმა კონსტანტინე გვარჯალაძეს განუცხადა, რომ, მისი აზრით, ჯერ საბერძნეთ-თურქეთის ომის დასრულებას უნდა დალოდებოდნენ, რათა არ მიეცათ საბჭოთა რუსეთისთვის საბაზი, „რომლებიც უკვე აკონტროლებენ საქართველოს“, საბერძნეთის წინააღმდეგ მოქმედება დაეწყეთ²⁴.

ვოცისის მოსაზრების მცირე ანალიზს თუ გვაკეთებთ, შეგვიძლია შემდეგი დასკვნა გამოვიტანოთ: 1921 წლის ზაფხულში ბერძენები უკვე გადაწყვეტილად თვლიდნენ საქართველოს საკითხს, რომელსაც „უკვე აკონტროლებდნენ“ ბოლშევიკები. ამავე დროს, საბერძნეთის ხელისუფლება ჯერ კიდევ საბჭოთა რუსეთის თავდასხმამდე საქართველოს მცირე

²¹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 6-7. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცლები 6-7].

²² ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 4. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 4].

²³ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 5. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 5].

²⁴ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 4. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 4].

სახელმწიფოდ მიიჩნევა და მის სიცოცხლისუნარიანობის ეჭვის თვალთ უყურებდა. აღნიშნულ საკითხზე უფრო ქვემოთ გავამახვილებთ ყურადღებას.

მოუხედავად ყველაფრისა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა საბერძნეთის სამეფოს მნიშვნელოვან პარტნიორად იქცა სამხრეთ კავკასიაში, რაც ჩვენს მიერ მოპოვებული დოკუმენტების ანალიზით დასტურდება.

1920 წლის მიწისძვრა საქართველოში და საბერძნეთის სამეფოს მიერ საქართველოსათვის გაწეული ფინანსური დახმარება

1920 წლის 20 თებერვალს ქალაქ გორში და მის მიმდებარე ტერიტორიებზე 6.2 მაგნიტუდის სიმძლავრის მიწისძვრა მოხდა. მიწისძვრამ თითქმის მთლიანად დაანგრია ქალაქი გორი. მთავრობის მიერ შედგენილი სტატისტიკური კომისიის მონაცემებით, ქალაქ გორში აღწერილი 1336 შენობიდან არ დაზიანებულა მხოლოდ 16, 756 შენობა-ნაგებობა კი ან სრულად დაინგრა, ან დასაშლელი გახდა. 405 შენობა კაპიტალურ, ხოლო 156 მცირე რემონტს მოითხოვდა.

მიწისძვრის შედეგად ქალაქ გორში 18 ადამიანი დაიღუპა, სხვადასხვა სიმძიმის დაზიანება 267-მა მცხოვრებმა მიიღო. სრულად განადგურდა მიწისძვრის ეპიცენტრში მდებარე სოფლები - ხიდისთავი და ოხერა, ასევე თითქმის მთლიანად დაინგრა სოფელი უფლისციხე, ატენი, გორიჯვარი, სკრა, ზოვლე, სასირეთი, დოესი და სხვა სოფლები. სტატისტიკური კომისიის მონაცემებით, სხვადასხვა ხარისხის დაზიანება მაზრის 75-მა სოფელმა მიიღო. მიწისძვრამ 129 კაცის სიცოცხლე შეიწირა (სხვა მონაცემებით 200-მდე ადამიანი დაიღუპა), დაშავდა 661. სტიქიამ 7118 ოჯახი დააზარალა²⁵.

შექმნილ რთულ ვითარებაში საქართველოს არაერთმა სახელმწიფომ აღმოუჩინა დახმარება, მათ შორის იყო საბერძნეთის სამეფო.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ წერილობითი თხოვნით მიმართა საბერძნეთის სამეფოს მიწისძვრით დაზარალებულთათვის გარკვეული ფინანსური დახმარების აღმოჩენის შესახებ. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ინიციატივა საბერძნეთის სამეფოს სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტრომ გამოიჩინა, რაზეც საუბარია დეკემბერში, რომელსაც თბილისში ბერძნული მისიის წევრი, ალექსანდრე რაფაელი საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს უგზავნის. იქვე აღწერილია საქართველოში მომხდარი მიწისძვრის მასშტაბი. როგორც დეკემბერში აღნიშნული, განადგურდა ქალაქი გორი და მის ირგვლივ მდებარე 47 სოფელი, მსხვერპლი დიდია, უსახლკაროდ 80 000 ადამიანი დარჩა²⁶.

საბოლოოდ, საბერძნეთის სამეფომ 10 000 დრამა გამოჰყო მიწისძვრით დაზარალებულთათვის²⁷. უნდა აღინიშნოს, რომ თანხა სიმბოლური იყო. შედარებისათვის, 1919 წელს ქართული მისიის ხელმძღვანელი ათენში, ალექსანდრე (სამა) მდივანი გრიგოლ რცხილამისადმი გაგზავნილ პირად წერილში საქართველოს ხელისუფლებას სწორედ 10 ათასი დრამის გამოყოფას სთხოვდა, რათა მისიას საბერძნეთის დედაქალაქში მუშაობის ელემენტარული პირობები ჰქონოდა²⁸.

²⁵ <https://is.gd/YwDQNV>

²⁶ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 81 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 81].

²⁷ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 75 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 75].

²⁸ საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი 1864, ანაწერი 2, საქმე 212.

ობიექტურობისთვის უნდა აღინიშნოს, რომ საბერძნეთის სახელმწიფოს იმ დროს სერიოზული ფინანსური პრობლემები ჰქონდა და არ შეეძლო მნიშვნელოვანი შემწეობის გაწევა, თუმცა აღნიშნული სიმბოლური ქვსტით მან საქართველოსადმი მხარდაჭერა მაინც გამოხატა.

აზერბაიჯანში მცხოვრები საბერძნეთის მოქალაქეების დაცვის საკითხი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა

პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში საბერძნეთის ხელისუფლების ერთ-ერთ მთავარ საზრუნავს რუსეთის იმპერიის ტერიტორიაზე მცხოვრები ბერძნების სამხედრო მობილიზაციისგან დაცვა წარმოადგენდა. ბოლშევიკურ გადატრიალებამდე საბერძნეთს რუსეთის იმპერიის 30 ქალაქში ჰქონდა საკუთარი საკონსულო დაწესებულებები. იმპერიის დაშლისა და ახალი სახელმწიფოების დაარსების შემდეგ რუსეთში მცხოვრებ ბერძნებს საბერძნეთმა საკუთარი მოქალაქეობა მიანიჭა. მანამდე, პირველი მსოფლიო ომის დროს ოსმალეთის იმპერიიდან ლტოლვილ ბერძნებსაც ბერძნული მოქალაქეობა მიენიჭათ. ამ გადაწყვეტილების ერთ-ერთი მიზეზი შესაძლოა ბერძნების მობილიზაციისგან დაცვა ყოფილიყო. მართლაც, მობილიზაციის საკითხი პერიოდულად მწვავედებოდა²⁹.

1919 წლის იანვარ-აპრილში საბერძნეთმა საჯარისო ნაწილები გაგზავნა ყირიმსა და სამხრეთ უკრაინაში, რომელთაც მონაწილეობა მიიღეს ბოლშევიკების წინააღმდეგ სამხედრო მოქმედებებში. ამ გარემოებამ გააძევა საბერძნეთის სამეფოს ბოლშევიკებთან ურთიერთობა, რასაც შედეგად მოჰყვა სამხრეთ უკრაინასა და ყირიმში ბერძნების დევნა. ლტოლვილთა ტალღა საბერძნეთისკენ გაეშურა. ბოლშევიკებთან ურთიერთობის გამწვავებამ ასახვა ჰპოვა სამხრეთ კავკასიაში მცხოვრები ბერძნების ბედზეც. მობილიზაციისგან ბერძნების დაცვის საკითხის მოგვარებაში საქართველოს ხელისუფლებასაც მოუწია გარკვეული მონაწილეობის მიღება.

1920 წლის აპრილში საბჭოთა რუსეთმა აზერბაიჯანის ოკუპაცია განახორციელა. აზერბაიჯანში საბჭოთა რეჟიმი დამყარდა. გასაბჭოების შემდეგ აზერბაიჯანიდან უცხოეთის მისიების ევაკუაცია დაიწყო. ბაქოში საქართველოს საელჩოს ჰქონდა შესაბამისი რწმუნებები, რათა საფრანგეთის, ინგლისისა და ამერიკის შეერთებული შტატების მოქალაქეების ინტერესები დაეცვა³⁰.

1920 წლის აგვისტოში პრობლემები შეექმნა აზერბაიჯანში მყოფ საბერძნეთის მოქალაქეებს, რომელთა რაოდენობა დაახლოებით 15 ათასს შეადგენდა. საბჭოთა აზერბაიჯანის მთავრობამ მიიღო გადაწყვეტილება ისინი ჯარში გაეწვია. კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესმა კომისარმა კანელოპულოსმა თბილისში საბერძნეთის პოლიტიკური მისიის ხელმძღვანელის, პერიკლის სკეფერისის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, შიფროგრამა გაგზავნა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროში და არსებული ვითარების შესახებ შეატყობინა. შიფროგრამაში საუბარია იმის შესახებ, რომ საქართველოში საბერძნეთის სამეფოს წარმომადგენლობამ თხოვნით მიმართა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას დაეცვა აზერბაიჯანში მცხოვრები საბერძნეთის მოქალაქეები³¹.

²⁹ Αγτζιλής, Βλάχος. Από Τοις Καύκασοι Στοις Ελλάδα.... 25/02/2010, <https://kars1918.wordpress.com/2010/02/25/kars-kavkaz/>. [კლასის აღმდის, კავკასიიდან საბერძნეთში... 25/02/201, <https://kars1918.wordpress.com/2010/02/25/kars-kavkaz/>].

³⁰ <https://is.gd/9MZFS7>

³¹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 27. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 27].

კანელოპულოსის მიერ გაგზავნილ მეორე შეტყობინებაში აღნიშნულია, რომ სკეფერისის თხოვნას დაუყოვნებლივ გამოეხმაურა საქართველოს ხელისუფლება და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ თავის თავზე აიღო ვალდებულება დაეცვა აზერბაიჯანში მცხოვრები საბერძნეთის მოქალაქეები. აღნიშნული მიზნით ბაქოში არსებული საქართველოს წარმომადგენლობა აზერბაიჯანის ხელისუფლებას დაუკავშირდა²². საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ სპეციალური მითითება მისცა თავის ელჩს აზერბაიჯანში გრიგოლ ალშიბაიას, რათა დაეწყო მოლაპარაკება აზერბაიჯანის მთავრობასთან აღნიშნული გადაწყვეტილების გაუქმების თაობაზე. აზერბაიჯანში არსებულმა საქართველოს საელჩომ წარმატებით გაართვა თავი აღებულ ვალდებულებას და, რთული სიტუაციის მიუხედავად, ბერძნების დაცვა მოახერხა.

²² ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρική Υπηρεσία 1920/20.5 σ. 65. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 65].

ბათუმიდან ბრიტანული ჯარის ევაკუაციის საკითხი და კავკასიაში მცხოვრები პონტოელი ბერძნების პრობლემა

XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან ბათუმში, ტრაპიზონის მხარიდან, პონტოელი ბერძნების გადასახლება დაიწყო. ისინი საზოგადოების სხვადასხვა ფენას მიეკუთვნებოდნენ. მათ შორის იყვნენ ვაჭრები, ხელოსნები, მუშები და სხვა პროფესიის ადამიანები. ბათუმელი ბერძნები საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურად იყვნენ ჩართული. 1908 წელს ბათუმში ბერძნულენოვანი ლიბერალური მიმდინარეობის გაზეთი „დრასის“ (Δράσις) დაარსდა, რომელსაც ერთ წელიწადში სახელი შეეცვალა და „ეთნიკი დრასის“ (Εθνική Δράσις) დაერქვა. გაზეთს ბათუმში მცხოვრები მეწარმე სტავროს ლალინოსი (Σταύρος Γαλιός) აფინანსებდა³³.

1917 წელს რუსეთში მომხდარმა რევოლუციამ და კავკასიის ფრონტის მოშლამ შავიზღვისპირეთის ბერძნული მოსახლეობა მძიმე მდგომარეობაში ჩააგდო. ბათუმისაკენ, ტრაპეზუნტიდან და ყარსის ოლქის ბერძნული სოფლებიდან, ასევე, სამხრეთ რუსეთიდან პონტოელი ბერძნები დაიძრნენ. პირველები ჯერ ოსმალეთის ჯარს, შემდეგ კი ქემალისტებს გამოექცნენ, ხოლო უკანასკნელნი კი - ბოლშევიკებს.

1919 წლის 8 მაისს ცნობილ ბერძენ მწერალს ნიკოს კაზანძაკის, რომელიც მაშინ სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს სპეციალური კომიტეტის გენერალური დირექტორი იყო, საბერძნეთის პრემიერ-მინისტრმა ელეფტერიოს ვენიზელოსმა დაავალა კავკასიაში მცხოვრები პონტოელი ბერძნების გადარჩენისა და რეპატრიაციის გეგმის შედგენა. მიიჩნეოდა, რომ მათი რიცხვი 150 ათასს შეადგენდა³⁴. სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს „დახმარებისა და რეპატრიაციის ბერძნულ მისიას“, რომლის შესახებაც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ბერძენი ლტოლვილების დახმარებისთვის თავდაპირველად 5 მილიონი დრაქმა ჰქონდა გამოყოფილი. მოგვიანებით ეს თანხა გაიზარდა³⁵.

სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს მისიის მიერ შეგროვებული მონაცემების მიხედვით საქართველოში 1919 წელს დაახლოებით 112 ათასი ბერძენი იმყოფებოდა და მათი უმრავლესობა სოხუმში, წალკასა და ბათუმში ცხოვრობდა. საქართველოში მისიის საქმიანობის ცენტრად ბათუმი იქცა, სადაც დიდი ბრიტანეთის სამხედრო კონტინგენტი იდგა. მალე, 1919 წლის ზაფხულში ბათუმში პონტოელ ბერძენთა კონგრესი შეიკრიბა. პონტოელი ბერძნების მუდმივმა გენერალურმა საბჭომ პონტოს ეროვნული საბჭო აირჩია და გაზეთი „Ελεσθεριος Πόντος“ („თავისუფალი პონტოსი“) გამოსცა. 20 ივლისს ბათუმში ბერძნული მისია ჩავიდა, რომლის წინადადებით გადაწყდა კონგრესს „პონტოელ ბერძენთა საბჭო“ („Συμβούλιον Ελληνων Πόντου“) დაერქმეოდა. საბჭოში 7 წევრი უნდა ყოფილიყო. 6 აგვისტოს

³³ Αγγεῖνις, Βλάχος. Από Τον Καύκασο Στην Ελλάδα.... 25/02/2010, <https://kars1918.wordpress.com/2010/02/25/kars-kavkaz/>. [ვლასის აღმდიდის, კავკასიიდან საბერძნეთში... 25/02/201, <https://kars1918.wordpress.com/2010/02/25/kars-kavkaz/>].

³⁴ «Ο Νίκος Καζαντζάκης και οι Πόντιοι του Καυκάσου.» dioptra.gr, 2022. <https://blog.dioptra.gr/2022/05/19/kazantzakis-pontos/>. [„ნიკოს კაზანძაკისი და კავკასიის პონტოელები“, dioptra.gr, 2022, <https://blog.dioptra.gr/2022/05/19/kazantzakis-pontos/>].

³⁵ Αγγεῖνις, Βλάχος. Από Τον Καύκασο Στην Ελλάδα.... [ვლასის აღმდიდის, კავკასიიდან საბერძნეთში...].

კონგრესის თავმჯდომარედ ნიკოს ლეონტიდისი აირჩიეს, მოადგილეებად - თ. კაზანძოღლუ და კ. ფოტადისი. გენერალურ მდივნად - კ. ანდრეადისი. კონგრესზე პონტოელ ბერძნებთან დაკავშირებით შემდეგი ტენდენციები გამოვლინდა: საბერძნეთთან გაერთიანება, დამოუკიდებელი სახელმწიფოს დაარსება, თურქებთან შეთანხმება, რათა არ შესულიყვნენ სომხური სახელმწიფოს შემადგენლობაში, საბერძნეთის მანდატის დაწესება და ფედერალური სახელმწიფოს შექმნა სომხებთან ერთად. საბჭო თვლიდა, რომ პონტოელი ბერძნები თავიანთ საცხოვრებელ ადგილებში უნდა დაბრუნებულიყვნენ³⁶.

1920 წელს პონტოელი ბერძნების მდგომარეობა კიდევ უფრო დამძიმდა: ისტორიულ ლაზისტანში პონტოს სახელმწიფოს შექმნის შესაძლებლობა, რეგიონში ქემალისტების ხელისუფლების საბოლოოდ დამკვიდრების გამო, გამოირიცხა. ამავე დროს, თებერვლის დასაწყისში ბათუმის ოლქიდან ბრიტანული ჯარების ევაკუაციის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებამ ბერძნები ძალიან შეაშინა. 11 თებერვალს ლეიტენანტმა ალექსანდრე რაფაელმა, თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის წევრმა ბრიტანული ჯარების მიერ ბათუმის დატოვების გადაწყვეტილების შესახებ მოკლე, ერთი წინადადებისგან შემდგარი, წერილი გაუგზავნა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს, რითაც საკუთარი შემფოთება გამოხატა³⁷.

რაფაელის გარდა სხვებიც პანიკამ მოიცვა. ისინი საბერძნეთის ხელისუფლებისგან, ფაქტიურად, შეუძლებელს ითხოვდნენ. ერთი დოკუმენტის მიხედვით, რომელიც 1920 წლის 17 თებერვლითაა დათარიღებული, საბერძნეთის სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს სპეციალური კომისიის წევრი, ვიცე-პოლკოვნიკი პოლემარხაკისი თვლიდა, რომ აჭარის მოსახლეობის უმრავლესობა ეწინააღმდეგებოდა რეგიონის საქართველოს შემადგენლობაში შესვლას. საქართველოს ხელისუფლება საკმაოდ სუსტი იყო, ამიტომაც, იქაური ბერძნული თემის დასაცავად, ისინი ბათუმის პორტში ბერძნული საესკადრო ნაღმოსნის გაგზავნას ითხოვდნენ³⁸.

საქმეში საბერძნეთის უმაღლესი კომისარი კონსტანტინოპოლში, კანელოპულოსი, ჩაერთო, რომელიც საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსადმი 1920 წლის 27 თებერვალს გაგზავნილ დეპეშაში აღნიშნავდა, რომ ბრიტანელთა მიერ ბათუმის ოლქის მოსალოდნელი დატოვების შესახებ ინფორმაციის გავრცელებისთანავე საქართველოს მთავრობამ 10 ათასი ჯარისკაცი გაგზავნა რეგიონის დასაკავებლად, მაგრამ ინგლისელების ევაკუაციის გადადების შემდეგ ქართული ჯარის წინსვლა შეზღუდდა³⁹.

საინტერესო ცნობას გვაწვდის ბათუმში საბერძნეთის სამეფოს ვიცე-კონსული ბათუმის ბრიტანული სამხედრო შენაერთების ხელმძღვანელობისა და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების წარმომადგენელთა ურთიერთობის შესახებ. მისი

³⁶ Γεωργανόπουλος, Ευριπίδης. Οι προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου για αυτοδιάθεση κατά το τέλος της οθωμανικής αυτοκρατορίας 1916-1922. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), 2007, <http://hdl.handle.net/10442/hedi/22534>, σ. 221-222.

³⁷ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.60 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 60].

³⁸ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.47 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 47].

³⁹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.31 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 31].

ინფორმაციით, საბჭოთა რუსეთთან სამშვიდობო ხელშეკრულების დადების შემდეგ საქართველო შეეცადა სამხედრო ძალით დაეკავებინა ბათუმის ოლქი. ბრიტანელებმა, ადგილობრივი პროთურქულ დაჯგუფებებთან ერთად, ამას ხელი შეუშალეს და საქართველოს მთავრობას ჯარის საწყის პოზიციებზე დაბრუნება მოსთხოვეს⁴⁰.

1920 წლის 14 ივნისს პონტოელ ბერძენთა ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარემ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრ ნიკოლაოს პოლიტისის შეატყობინა, რომ საბერძნეთის ვიცე-კონსული ბათუმში ი. კანდისი ბრიტანეთის საოკუპაციო ჯარების ხელმძღვანელს შეხვდა და გაარკვია, რომ ბრიტანელები ბათუმის ოლქიდან ჯარის გაყვანას აპირებდნენ, თუმცა მათ ჯერ კიდევ არ იცოდნენ, თუ ვის გადასცემდნენ რეგიონს. საბჭოს თავმჯდომარე ვარაუდობდა, რომ ბათუმი ადგილობრივ მუსლიმებს, ქემალისტების მიმდევრებს გადაეცემოდა, რაც ბერძნული თემისთვის საფრთხეს წარმოადგენდა. ვიცე-პოლკოვნიკ პოლემარხაისის მსგავსად ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარე ითხოვდა ბერძნული სამხედრო გემის გაგზავნას აჭარის სანაპიროებთან⁴¹.

საგულისხმოა, რომ იმავე დღეს პონტოელ ბერძენთა ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარემ კიდევ ერთი წერილი გაუგზავნა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს. წერილში აღნიშნულია, რომ ბათუმს ქართველები, ბოლშევიკები, ან თურქები დაიკავებდნენ. ამ უკანასკნელთა ხელში ბათუმის გადასვლა ქალაქში მცხოვრებ 20 ათასს პონტოელ ბერძენს სასიკვდილო საფრთხეს უქმნიდა, ხოლო მათ ეროვნულ საბჭოსა და ეროვნულ კრებას კი ლიკვიდაცია ემუქრებოდა⁴². ბერძნული სამხედრო გემის ბათუმში გაგზავნის მოთხოვნა დოკუმენტებში არ ფიქსირდება.

რამდენიმე დღეში იმავე საკითხზე საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ დეკემბა გაუგზავნა კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლეს კომისარს ევთიმოს კანელიოპულოსს⁴³. ის ძირითადად იმეორებდა პონტოელ ბერძენთა ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარის მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებს და აღნიშნავდა, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისთვის ბათუმის გადაცემა გართულდებოდა, რადგან ადგილობრივი მუსლიმური მოსახლეობის უმრავლესობა ამას ეწინააღმდეგებოდა. ასევე, მოსალოდნელი იყო, ბოლშევიკებსა და ქემალისტებს შორის შეთანხმებით, ქალაქში საბჭოთა წყობილების დამყარება, როგორც ეს ცოტა ხნის წინ აზერბაიჯანში მოხდა⁴⁴.

საბოლოოდ, აჭარა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შეუერთდა და 1920 წლის ნოემბერში, მუსტაფა ქემალის მიერ სომხეთის დაკავების შემდეგ შედგა შეთანხმება საქართველოსა და საბერძნეთს შორის ბათუმის გავლით ბერძნების სამშობლოში დაბრუნების თაობაზე. „დახმარებისა და რეპატრიაციის ბერძნული მისიის“ წარმომადგენელი ბა-

⁴⁰ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.25 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 25].

⁴¹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.19-20 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცლები 19-20].

⁴² ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.21-22 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცლები 21-22].

⁴³ დეკემბა დათარიღებულია 11 ივნისით, მაგრამ თარიღი იულიუსის კალენდრით არის მოცემული.

⁴⁴ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.23 [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 23].

თუმის ოლქში ივანე კანჯიევი გახდა. ბერძნული მისია 1920 წლის 16 დეკემბერს საქართველოს ხელისუფლებას სთხოვდა სომხეთიდან და არდაგანიდან ლტოლვილი ბერძნების მფარველობასა და რეპატრიაციაში დახმარებას. 1920 წლის დეკემბერსა და 1921 წლის იანვარში ამ რეგიონებში მცხოვრები ბერძნების საბერძნეთში გამგზავრება ინტენსიურად ხდებოდა. ბათუმის პორტში აღნიშნული მიზნით იმ პერიოდში რამდენიმე ბერძნული გემი შემოვიდა. რეპატრიაცია არ ეხებოდა ბათუმელ ბერძნებს. 1921 წლის იანვრის შუა რიცხვებში ბათუმიდან დაახლოებით 24 ათასი ბერძენი გაიყვანეს⁴⁵.

სხვა ცნობებით, 1921 წლის თებერვლამდე ბათუმიდან 52 ათასი ბერძენი გაემგზავრა საბერძნეთში და მათი ევაკუაცია სოციალური დაცვის სამინისტროს მისიის ხელმძღვანელობით ჯერ კიდევ 1919 წლის მაისში დაიწყო. 1921 წლის აგვისტოდან ბერძნების ბათუმიდან გამგზავრება საბჭოთა ხელისუფლებამ შეზღუდა. კომუნისტური პარტიის ბერძენი წევრები ეწეოდნენ პროპაგანდას, რომ პონტოელები თავიანთ საცხოვრებელ ადგილებზე დარჩენილიყვნენ და საბერძნეთში წასვლისგან თავი შეეკავებინათ. არც საბერძნეთს ჰქონდა ფინანსური შესაძლებლობა ლტოლვილთა ასეთი მასის განსახლების უზრუნველსაყოფად⁴⁶.

⁴⁵ მ. გიორგაძე, ნ. მგელაძე, თ. ტუნაძე, მ. ლორია, თ. აბულაძე, ს. ჩხარტიშვილი-მაზმანიდი, ნ. ძნელაძე, პონტოელი ბერძნები აჭარაში. წარსული და თანამედროვეობა, ბათუმი, 2017, გვ. 37.

⁴⁶ Αγγλίνης, Βλάντης. Από Τον Καύκασο Στην Ελλάδα.... [ვლასის აღმდის, კავკასიიდან საბერძნეთში...].

ევროპელი სოციალისტების ვიზიტი საქართველოში

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისათვის უმნიშვნელოვანეს მოვლენას წარმოადგენდა 1920 წლის სექტემბერში საქართველოში ევროპელი სოციალისტების დელეგაციის ვიზიტი. დელეგაციის შემადგენლობაში შედიოდნენ: კარლ კაუცკი, რამზი მაკდონალდი, ტომას შოუ, სნოუდენი, პიერ რენოდელი, ემილ ვანდერველდე, ჰიუსმანსი, დე ბრიუკერი და სხვ.

ევროპელმა სოციალისტებმა საქართველოს რამდენიმე რეგიონი დაათვალიერეს, შეხვდნენ ადგილობრივ მუშებს და შთაბეჭდილებებით დატვირთულები დაბრუნდნენ ევროპაში.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პოპულარიზაციისათვის უმნიშვნელოვანესი იყო ევროპელი სოციალისტების მიერ საქართველოში ვიზიტის შესახებ ევროპულ პრესაში დაბეჭდილი ინფორმაცია.

ევროპელი სოციალისტების საქართველოში ვიზიტს საბერძნეთის სამეფოს წარმომადგენლობა გამოეხმაურა, რომელმაც 1920 წლის 18 სექტემბერს მოხსენებითი ბარათი გაუგზავნა საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს. როგორც დოკუმენტში აღნიშნულია, ევროპელი სოციალისტები ქვეყანას საქართველოს მთავრობისა და ევროპაში ქართული წარმომადგენლობის მოწვევით ჩამოვიდნენ. დელეგაციის წევრები, რომელთათვისაც სოციალიზმისა და მისი მიღწევების პროპაგანდა უაღრესად მნიშვნელოვანი იყო, „...აღფრთოვანებას გამოხატავდნენ როგორც მათი დახვედრით, ასევე საქართველოში დამყარებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური წყობით. განსაკუთრებით ხაზს უსვამდნენ ბოლშევიკურ წყობასთან მის უპირატესობას დელეგაციის ის წევრები, რომლებიც ცოტა ხნის წინ ეწვივნენ საბჭოთა რუსეთს. ზოგადად, დელეგაციის წევრები ხაზს უსვამდნენ საქართველოს პირველი და ერთადერთი სოციალისტური რესპუბლიკის მიღწევებს“⁴⁷.

ევროპელი სოციალისტების საქართველოში ვიზიტთან დაკავშირებით საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების ინტერესი ნათელი იყო - ამ ვიზიტს უნდა უზრუნველყო ევროპის პოლიტიკურ წრეებში საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების საკითხი. დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ დელეგაციის წევრებმა დადეს პირობა ხელს შეუწყობდნენ საქართველოს დე იურე აღიარებას⁴⁸.

⁴⁷ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σελ. 66-69. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცლები 66-69].

⁴⁸ იქვე.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა და საბჭოთა რუსეთის ურთიერთობა საქართველოში საბერძნეთის მისიის დოკუმენტების მიხედვით

1920 წლის 7 მაისს საბჭოთა რუსეთმა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა დე ფაქტო და დე იურე აღიარა და უარი თქვა მის მიმართ ყოველგვარ პრეტენზიებზე. მიუხედავად ამისა, საბჭოთა რუსეთი ხელს არ იღებდა საქართველოს მიმართ მტრული გეგმების რეალიზებისაგან. საქართველოს მდგომარეობა კიდევ უფრო გაუარესდა მას შემდეგ, რაც 1920 წლის აპრილში და ნოემბერში საბჭოთა რუსეთმა ჯერ აზერბაიჯანი, შემდეგ კი სომხეთი დაიპყრო. ამ ქვეყნებში საბჭოთა რეჟიმი დამყარდა.

საბჭოთა რუსეთი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების დარღვევაში ადანაშაულებდა. კერძოდ, 1921 წლის 18 იანვარს საბჭოთა რუსეთის სატელეგრაფო სააგენტომ გაავრცელა ინფორმაცია, რომლის მიხედვითაც ისინი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებას ადანაშაულებდნენ შემდეგში:

1. საქართველოს მთავრობამ უარი განაცხადა ბათუმის პორტში შესული ვრანგელის კუთვნილი რუსული ხომალდების საბჭოთა რუსეთისათვის გადაცემაზე;
2. საქართველოს ხელისუფლებამ საბჭოთა რუსეთის ზოგიერთი წარმომადგენელი დააპატიმრა, რომელთა ნაწილი ქუთაისის კატორღაში გადაიყვანეს;
3. საქართველოს ხელისუფლებამ ქართველი კომუნისტების გათავისუფლების პირობა დაარღვია და ქართველი კომუნისტების პარტიული ნიშნით დევნა გააგრძელა;
4. საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებმა ქ. ბათუმში რუსეთის დროშა შეურაცხვეს;
5. ქ. ბათუმში საბჭოთა რუსეთის კურიერი გამარცხეს, დამნაშავე კი არ დასჯილა.

როგორც საბჭოთა რუსეთის სატელეგრაფო სააგენტო იუწყებოდა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელმძღვანელობის აღნიშნული ქმედებები გახდა საბჭოთა რუსეთისა და საბჭოთა აზერბაიჯანის მხრიდან საქართველოსათვის ნავთობის მიწოდების შეწყვეტის მიზეზი⁹⁹.

15 იანვარს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ მიიღო დადგენილება, რომელშიც ვკითხულობთ: „აზერბაიჯანში საქართველოს სამარშრუტო მატარებლების დაკავებიდან გამომდინარე, საქართველოს მთავრობამ დაადგინა რსფსრ და ასსრ-ს საქართველოში არსებული ქონების დაყადაღება“.

17 იანვარს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის განსაკუთრებული რაზმის ნაწილებმა, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ორდერით, დალუქეს საწყობები, სადაც საბჭოთა რუსეთისა და საბჭოთა აზერბაიჯანისთვის განკუთვნილი ტვირთი იყო განთავსებული¹⁰⁰.

⁹⁹ ქართული დიპლომატიის ისტორია (ქრესტომათია), რედაქტორი აკად. როინ მეტრეველი, თბილისი, 2004, გვ. 523-524.

¹⁰⁰ ქართული დიპლომატიის ისტორია (ქრესტომათია), რედაქტორი აკად. როინ მეტრეველი, თბილისი, 2004, გვ. 524.

საბჭოთა რუსეთ-საქართველოს აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით საინტერესო ანალიზია მოცემული საქართველოში საბერძნეთის სამეფოს მისიის მიერ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის მიწოდებულ ინფორმაციაში.

ბერძნული მისიის თავდაპირველი შთაბეჭდილებით საბჭოთა რუსეთსა და საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის წარმოშობილი კრიზისი დიდწილად სამხრეთ კავკასიაში მოღვაწე ბოლშევიკების რადიკალურმა პოზიციამ განაპირობა. ქართველი ბოლშევიკები ჩქაროდნენ საქართველოს გასაბჭოებას და ხელისუფლების ხელში აღებას. რაც შეეხება საბჭოთა რუსეთის ხელმძღვანელობას, მისთვის მნიშვნელოვანი იყო ბათუმის პორტის გამოყენება ევროპასთან ვაჭრობისთვის, ხოლო საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემთხვევაში ეს შესაძლებლობა მას აღარ ექნებოდა. ამას გარდა, ბერძნები ვარაუდობდნენ, რომ რუსეთმა დიდი ბრიტანეთის წინაშე საქართველოს სუვერენიტეტის პატივისცემის პირობა დაადო⁵¹.

თავის მხრივ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლება ბერძნულ მისიას აწვდიდა სრულ ინფორმაციას საბჭოთა რუსეთთან არსებულ კრიზისთან დაკავშირებით. ქართული მხარე იმდენად გულწრფელი იყო, რომ ბერძნულ მისიას საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსა და საფრანგეთში მყოფი მინისტრის, ევგენი გეგეჭკორის შორის კომუნიკაციის ამსახველ დოკუმენტებს უზიარებდა⁵².

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის 30 დეკემბრის⁵³ მოხსენებიდან ირკვევა, რომ საქართველოსა და საბჭოთა რუსეთს შორის მიღწეული შეთანხმების მიუხედავად, ორ სახელმწიფოს შორის ურთიერთობა უკიდურესად დაიძაბა. საბჭოთა აზერბაიჯანის მთავრობამ, ნავთობსადენის სწრაფად გარემონტების სირთულეებიდან გამომდინარე, ნავთობის გადასატანად საქართველოს მთავრობას შესთავაზა აზერბაიჯანში სპეციალური სარკინიგზო მატარებელი გაეგზავნა. საქართველოს მთავრობამ აზერბაიჯანში 12 მატარებელი ორთქმავლისა და 240 ვაგონ-ცისტერნის შემადგენლობით გააგზავნა. აზერბაიჯანის მთავრობამ, საბჭოთა რუსეთთან შეთანხმებით, აღნიშნული სარკინიგზო შემადგენლობა დააკავა. აზერბაიჯანის მთავრობის ეს ქმედება წარმოადგენდა პასუხს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის მხრიდან ქალაქ ქუთაისში კომუნისტი პროპაგანდისტების დაკავებისა და მათი ქვეყნიდან გაძევებაზე. გაძევებულ კომუნისტებს შორის იყვნენ საქართველოში საბჭოთა რუსეთისა და საბჭოთა აზერბაიჯანის მისიების წარმომადგენლები⁵⁴.

აზერბაიჯანული მხარის მიერ საქართველოს სარკინიგზო შემადგენლობის დაკავების შემდეგ საქართველოს მთავრობამ კონტროლებს მიმართა და, როგორც აღვნიშნეთ, თავის ტერიტორიაზე გააჩერა ტვირთი, რომელიც აზერბაიჯანისთვის იყო განკუთვნილი. აზერბაიჯანის მხარის მიერ სარკინიგზო შემადგენლობის დაკავებამ საქართველოს მთავრობა სერიოზული სატრანსპორტო კრიზისის წინაშე დააყენა. ნავთობის დეფიციტის გამო მთავრობამ ნავთობზე გარკვეული შეზღუდვები დააწესა, ხოლო მატარებლების მოძრაობა

⁵¹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.46-47. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 46-47].

⁵² ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.48. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 48].

⁵³ თარიღი მოცემულია იულიუსის კალენდრით.

⁵⁴ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.44-45. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 44-45].

მინიმუმამდე დაიყვანა. საქართველოში საბერძნეთის დიპლომატიური წარმომადგენლობის მოხსენებაში დასკვნის სახით არის აღნიშნული, რომ შესაძლებელია საქართველოს მთავრობას მოუწიოს უკანდახვევა, მიუხედავად იმისა, რომ კომუნისტების მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ გაპოლიერებული პროპაგანდა სასიკვდილო საფრთხეს უქმნიდა საქართველოს მთავრობას. საქართველოში საბერძნეთის დიპლომატიური მისიის წარმომადგენლობა ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ქართველი ბოლშევიკები კარგად იყენებდნენ ქვეყანაში არსებულ ეკონომიკურ კრიზისს და ხელისუფლებასა და მუშათა კლასს შორის დაპირისპირებას კიდევ უფრო აღვივებდნენ⁵⁵.

ბერძნული მისიის შემდგომი მოხსენებით, რომელიც 7 იანვრით თარიღდება⁵⁶, ირკვევა, რომ საბჭოთა რუსეთი უკმაყოფილო იყო იმ გარემოებით, რომ საქართველოს მთავრობამ უარი განაცხადა საბჭოთა რუსეთისათვის გადაეცა ვრანგელის დამარცხების შემდეგ ყირიმთან ევაკუირებული რუსული დროშის ქვეშ მცურავი დიდი და პატარა 24 გემი. ეს გემები ბათუმის პორტში იდგნენ. აღნიშნული გემებიდან 4 გემი საბერძნეთის მოქალაქეებს ეკუთვნოდა. მოგვიანებით შედგა შეთანხმება ქ. ბათუმში არსებულ საბჭოთა რუსეთის მისიასა და საქართველოს მთავრობას შორის, რომლის მიხედვითაც აღიარებულ იქნა საბჭოთა რუსეთის უფლებამოსილება იმ გემებზე, რომლებიც ქართულ პორტში რუსული დროშის ქვეშ შევიდნენ. საქართველოს ხელისუფლებამ საბჭოთა რუსეთის საკონსულოს ძრავების ნაწილები გადასცა, რომელიც გემებიდან მანამდე მოხსნეს, რათა გემებს ბათუმის პორტი უნებართვოდ არ დაეტოვებინათ. ამ პროცესის დროს გემების მეპატრონეები და კაპიტანები მოიწვიეს, თუმცა ისინი ადგილზე არ გამოცხადდნენ, რადგან არ აღიარებდნენ საბჭოთა რუსეთის უფლებამოსილებას. საბჭოთა რუსეთი კი, თავის მხრივ, გემებს რუსული სახელმწიფოს საკუთრებად მიიჩნევდა და მესაკუთრეების უფლებებს არ აღიარებდა. აღნიშნული შეთანხმების შემდეგ საქართველოს ხელისუფლებას მოეხსნა ვალდებულება, რომ არ დაეშვა აღნიშნული გემების ბათუმის პორტიდან გამგზავრება. მოხსენებაში აღნიშნულია, რომ საქართველოს ხელისუფლების მხრიდან ბათუმის პორტში მყოფი გემების საბჭოთა რუსეთისათვის გადაცემა ფორმალურად წარმოადგენდა, რადგან, როგორც კი შეეცდებოდნენ გემები საქართველოს ტერიტორიული წყლების დატოვებას, ფრანგული გემები მათ დააკავებდნენ. მოხსენებაში საუბარია იმის შესახებ, რომ მათ მიიღეს საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლისგან ინფორმაცია, რომლის მიხედვითაც საქართველოს მთავრობა მოსთხოვდა საბჭოთა რუსეთს აღნიშნულ გემებს საქართველოს ტერიტორიული წყლები დაეტოვებინათ. მოხსენების ავტორი იმედს გამოთქვამდა, რომ აღნიშნული გემების მიერ საქართველოს ტერიტორიული წყლების დატოვებისა და ფრანგული გემების მიერ მათი დაკავების შემდეგ, გემების კანონიერი მეპატრონეებისათვის გადაეცემა მოხდებოდა⁵⁷.

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის მიერ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსადმი გაგზავნილ კიდევ ერთ მოხსენებაში საუბარია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების მიერ კომუნისტების დაპატიმრებაზე. მოხსენებაში აღნიშნულია, რომ დაპატიმრებულებს შორის საბერძნეთის მოქალაქეებიც იყვნენ. როგორც

⁵⁵ იქვე.

⁵⁶ თარიღი მოცემულია იულიუსის კალენდრით.

⁵⁷ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υποπεριφέρειας 1921/19.2 σ.58-60. [დაიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921. საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 58-60].

მოხსენებაში არის აღნიშნული, საქართველოში საბერძნეთის სამეფოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობას არ მოუთხოვია დაპატიმრებული ბერძენი კომუნისტების გათავისუფლება, რადგან არსებობდა საშიშროება, რომ საქართველოს ხელისუფლებას მათი საბერძნეთში დეპორტირება მოეთხოვა, რაც, ცხადია, საბერძნეთის ინტერესებში არ შედიოდა⁵⁸.

⁵⁸ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.54. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქალაქე 2, ფურცელი 54].

საბჭოთა რუსეთის შეიარაღებული ძალების საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაზე თავდასხმა

საბჭოთა რუსეთი, აზერბაიჯანისა და სომხეთის ოკუპაციის შემდეგ, ხელსაყრელ მომენტს ეძებდა საქართველოში შემოსაჭრელად. ასეთი დროც მალე დადგა. 1921 წლის 11-12 თებერვლის დამეს ლორეს „ნეიტრალურ ზონაში“ მდგარ ქართულ საჯარისო შენაერთებს საბჭოთა რუსეთის XI წითელი არმიის ნაწილები თავს დაესხნენ. მტერმა ისარგებლა მოულოდნელობის ეფექტით და სერიოზულ წარმატებებს მიაღწია. საომარი მოქმედებები ომის გამოუცხადებლად მიმდინარეობდა - არც საბჭოთა რუსეთს და არც საბჭოთა სომხეთს ოფიციალურად საქართველოსთვის ომი არ გამოუცხადებიათ.

15 თებერვალს იოსებ სტალინმა რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ზ) ცენტრალური კომიტეტის კავკასიის ბიუროს ხელმძღვანელს სერგო ორჯონიკიძეს მისცა დავალება, საბჭოთა რუსეთის XI წითელ არმიას ქ. თბილისი დაუყოვნებლივ დაეკავებინა.

საბჭოთა რუსეთი ცდილობდა მის მიერ სუვერენული სახელმწიფოს წინააღმდეგ განხორციელებული აგრესია შეენიღბა და შულავერში სახელდახელოდ ე. წ. „საქართველოს რევოლუციური კომიტეტი“ („რევკომი“) შექმნა. 16 თებერვალს რევკომმა ქართველი „მუშების“ სახელით დახმარების თხოვნა საბჭოთა რუსეთში გააგზავნა.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებულმა ძალებმა სერიოზული წინააღმდეგობა გაუწიეს საბჭოთა რუსეთის შენაერთებს და ისინი ბრძოლის ველზე არაერთხელ დაამარცხეს, აშკარა იყო ძალთა უთანასწორობა.

1921 წლის 25 თებერვალს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ, დამფუძნებელი კრების (პარლამენტის) წევრებმა, შეიარაღებულმა ძალებმა თბილისი დატოვეს და დასავლეთ საქართველოში გადავიდნენ. მალე მათი უმრავლესობა ემიგრაციაში გაემგზავრა.

1921 წლის 20 თებერვალს⁹⁹ ქალაქ ბათუმში საბერძნეთის კონსულმა ი. კანდისმა კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის უმაღლეს კომისარს საქართველოში საბჭოთა რუსეთის წითელი არმიის შემოჭრისა და ქვეყანაში განვითარებული სამხედრო-პოლიტიკური ვითარების შესახებ მოხსენება გაუგზავნა.

მოხსენებაში საუბარია იმის შესახებ, რომ პანიკაში ჩავარდნილმა საქართველოს მთავრობამ უცხო ქვეყნის მისიების წარმომადგენლებს ურჩია ქ. თბილისი სასწრაფოდ დაეტოვებინათ. ამ მიზნით მთავრობამ სპეციალური სარკინიგზო შემადგენლობა გამოყო. ბათუმში გადავიდა ბერძნული მისიაც. რაც შეეხება გერმანული, იტალიური და თურქული მისიების წარმომადგენლებს, ისინი ბათუმში სპეციალური სამთავრობო მატარებლით ჩავიდნენ. როგორც მოხსენებაშია აღნიშნული, საქართველოს მთავრობამ დაიწყო არქივის ქუთაისში გადატანა. მოხსენების ავტორი მიუთითებს, რომ საბრძოლო მოქმედებებში ქართულმა შეიარაღებულმა ძალებმა გარკვეული უპირატესობა მოიპოვეს და ქ. თბილისიდან მტერი 20 კილომეტრის მანძილზე მოიგერიეს. მიუხედავად ამისა, მდგომარეობა კვლავაც კრიტიკული რჩებოდა, რადგან საბჭოთა რუსეთის წითელი არმია საქართველოს ადლერის მხრიდანაც უტევდა. მოხსენებაში, ასევე, საუბარია საქართველოს მთავრობის მიერ ქ. ბათუმში

⁹⁹ დოკუმენტი დათარიღებულია 7 თებერვლით, იულიუსის კალენდრის მიხედვით.

აზერბაიჯანისა და რუსეთის კონსულების დაკავების შესახებ. საქართველოს მთავრობის განკარგულებით საბჭოთა აზერბაიჯანისა და საბჭოთა რუსეთის საკონსულოების შენობიდან ჩამოხსნეს და გაანადგურეს რუსეთისა და აზერბაიჯანის დროშები და გერბები⁶⁰.

სამწუხაროდ, უთანასწორო ბრძოლაში საქართველო დამარცხდა. საქართველოში საბჭოთა რეჟიმი დამყარდა. ქართველი ერის ისტორიაში უმძიმესი ხანა დაიწყო.

⁶⁰ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.73-74. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 73-74].

ქართველი იუნკრების საბერძნეთის სამხედრო სკოლაში სწავლის საკითხი

1921 წლის თებერვალში საბჭოთა რუსეთის წითელი არმიის ნაწილები, ომის გამოუცხადებლად, საქართველოში შემოიჭრნენ. რუსეთ-საქართველოს ომმა ფართო მასშტაბი მიიღო. საქართველოს შეიარაღებული ძალები მტერს მედგრად ებრძოდნენ, მათ შორის ქართველი იუნკრები. ძალიან მაღალი იყო იუნკრების საბრძოლო სულისკვეთება. ისინი ბრძოლებს შორის პერიოდში ცეკვა-თამაშითაც აოცებდნენ მოწინააღმდეგეს.

1921 წლის 25 თებერვალს საქართველოს შეიარაღებულმა ძალებმა თბილისი დატოვეს და დასავლეთ საქართველოში გადავიდნენ. უკანდახევისას იუნკრები საქართველოს მთავარსარდლის მატარებელს დარაჯობდნენ. ბათუმში სამხედრო სკოლა კინოთეატრის შენობაში განთავსდა.

1921 წლის 18 მარტს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის, დამფუძნებელი კრების (პარლამენტის) წევრთა ნაწილმა და ქართველ სამხედროთა ერთმა ჯგუფმა საქართველო დატოვა. ემიგრირებულთა შორის იუნკრებიც იყვნენ. ემიგრაციაში 70-მდე იუნკერი წავიდა. მათი უმეტესობა პოლონეთის, ნაწილი კი საბერძნეთისა და საფრანგეთის სამხედრო სასწავლებლების მსმენელი გახდა. სამხედრო სასწავლებლების დასრულების შემდეგ ქართველმა იუნკრებმა სამხედრო სამსახური ამ ქვეყნების შეიარაღებულ ძალებში გააგრძელეს⁴¹.

საბერძნეთში სასწავლებლად 13 იუნკერი გააგზავნეს. აქედან 5 არტილერიისტი, 3 ცხენოსანი, 4 ქვეითი და 1 გამნამღველი იყო. ჯგუფს დავით ლალიძე ხელმძღვანელობდა⁴².

როგორც ჩვენს მიერ მოპოვებული დოკუმენტებიდან ირკვევა, კონსტანტინოპოლში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წარმომადგენელი 1921 წლის მაისში დაუკავშირდა იქ მყოფ საბერძნეთის უმაღლეს კომისარს ვოცისს და აუხსნა, რომ ოსმალეთის დედაქალაქში 50 ახალგაზრდა ქართველი იუნკერი იმყოფებოდა. სასურველი იქნებოდა მათი ბალკანეთის ქვეყნების სამხედრო სასწავლებლებში გადანაწილება. ის საბერძნეთის მთავრობას ხუთი, ათი, ან მეტი იუნკრის მიღებას სთხოვდა. რაც შეეხება სწავლის ხარჯების ანაზღაურებას, ეს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ უნდა მომხდარიყო⁴³. მოგვიანებით, 11 აგვისტოს⁴⁴ ვოცისმა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიაწოდა ქართული მხარის წერილობითი თხოვნა⁴⁵. როგორც წერილიდან ირკვევა, კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის უმაღლესმა კომისარმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა საკითხის დადებითად გადაწყვეტაში, რისთვისაც ქართული მხარე მას მადლობას უხდოდა. ვოცისის დანაპირების მიხედვით ოც ქართველ იუნკერს უნდა მისცემოდა საბერძნეთში სამხედრო განათლების მიღების საშუალება. როგორც დოკუმენტში

⁴¹ მიხეილ ზახტაძე, იუნკრები, Gfsis.org.ge. რონდელის ბლოგი, 25 თებერვალი, 2019. <https://gfsis.org.ge/blog/view/927>.

⁴² მედეა აბულაშვილი, ეპა ჭყოიძე, მეტყველი მარმარილოები. თბილისი, 2021, გვ. 107-108.

⁴³ ΥΔΙΑ, Αρχειο Κεντρικῆς Υπηρεσίας 1921/19.2 σ. 123. [დას., ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 123].

⁴⁴ დოკუმენტი დათარიღებულია 29 ივლისით, იულიუსის კალენდრის მიხედვით.

⁴⁵ ΥΔΙΑ, Αρχειο Κεντρικῆς Υπηρεσίας 1921/19.2 σ. 121. [დას., ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 121].

არის აღნიშნული, „ბერძნები უცხონი არ არიან ქართველებისთვის. მათ ბერძენი ხალხის მიმართ განსაკუთრებული დამოკიდებულება გააჩნიათ, ეს განპირობებულია, არა მხოლოდ ჩვენი საერთო რელიგიით, არამედ იმ ღრმა ისტორიული და კულტურული ფესვებით, რაც ჩვენ ორ ხალხს აკავშირებს. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ, ეს მოსწავლეები დიდ წვლილს შეიტანენ ამ ორი ხალხის დაახლოებაში, რითაც კიდევ უფრო შეუწყობენ ხელს ჩვენ ორ ერს შორის არსებული მეგობრული კავშირების გაძლიერებას“⁶⁶.

საბოლოოდ, 1921 წლის შემოდგომაზე საბერძნეთში 13 ქართველი იუნკერი გაემგზავრა. საბერძნეთის ხელისუფლებამ ისინი განსაკუთრებული პატივით მიიღო და ქართველი ახალგაზრდები ამ ქვეყნის საუკეთესო სამხედრო სასწავლებელში, „სხოლიონ ეველპიდონში“ ჩაირიცხნენ. „ეველპიდონის“ კონტინგენტი გამორჩეული იყო, აქ მხოლოდ საუკეთესოებს იღებდნენ. სამხედრო სასწავლებლის სტუდენტებს შორის სამეფო ოჯახის წევრებიც იყვნენ. როგორც ერთ-ერთი იუნკერი, ნიკოლოზ მათიკაშვილი იხსენებს, სასწავლებლის მისმა ბერძენმა მეგობრებმა საქართველოს ისტორიისა და საქართველო-ბიზანტიის ურთიერთობაზე ბევრი რამ იცოდნენ. სასწავლებლის ადმინისტრაციის დახმარებით ქართველმა იუნკრებმა უმოკლეს ხანში, სულ სამიოდე თვეში ბერძნული ენა ისწავლეს და სასწავლო პროგრამით გათვალისწინებული ყველა გამოცდა წარმატებით ჩააბარეს⁶⁷.

ათენში მყოფ ქართველ ახალგაზრდებს ყურადღება არ მოჰკლებიათ. ერთხელ ისინი პირადად საბერძნეთის ტახტის მემკვიდრემ, გიორგიმ მოინახულა და მზრუნველობას დაჰპირდა. სტამბოლიდან პარიზში მიმავალი მთავარსარდალი, გენერალი გიორგი კვინიტაძე „ეველპიდონის“ აღსაზრდელ ქართველ იუნკრებს შეხვდა. მიუხედავად ამისა, მათ ბერძნული სასწავლებლის დასრულება არ დასცალდათ: 1922 წელს საბერძნეთი მუსტაფა ქემალის მიერ ორგანიზებულ თურქულ ეროვნულ მოძრაობასთან ბრძოლაში დამარცხდა, რის შემდეგაც ბერძნებმა მეფე კონსტანტინე ტახტიდან ჩამოაგდეს, ხოლო „ეველპიდონი“, მისი ოფიცრების მიერ მეფის მხარდაჭერის გამო, დახურეს. ქართველი იუნკრები, გენერალ გეგეკორის დახმარებით პოლონეთში გადავიდნენ⁶⁸.

⁶⁶ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ. 122. [დიას, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 122].

⁶⁷ მედეა აბულაშვილი, ვკა ჭყობიძე. მეტყველი მარმარილოები, თბილისი, 2021, გვ. 109-112.

⁶⁸ იქვე, გვ. 112-113.

დასკვნა

ჩვენს მიერ მოპოვებულ მასალებზე დაყრდნობით შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ საბერძნეთის სამეფოსა და საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის დე ფაქტო დიპლომატიური ურთიერთობები 1919 წლის ზაფხულში დაიწყო. ბერძნული მხარის მთავარ საზრუნავს ამ შემთხვევაში სამხრეთ კავკასიაში, ჩრდილო-აღმოსავლეთ თურქეთსა და სამხრეთ რუსეთში მცხოვრები ბერძნების ზედის გარკვევა წარმოადგენდა. საარქივო დოკუმენტებიდან ირკვევა, რომ საქართველოში წარგზავნილ მისიებს სწორედ აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტა ევალებოდა. ამავე დროს, ბერძენი დიპლომატები, საქართველოში არსებული საბერძნეთის საკონსულო დაწესებულებების წარმომადგენლებთან ერთად, აქტიურად ცდილობდნენ საქართველოში საბერძნეთის მოქალაქეებისა და ბერძნული წარმომოხის პირების საკუთრების უფლების დაცვას.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლება, თავის მხრივ, აქტიურად ცდილობდა საბერძნეთის მთავრობისგან საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარებას. ამ მიზნის მისაღწევად აქტიურად მუშაობდა საქართველოს დიპლომატიური მისიის ხელმძღვანელი ათენში, ალექსანდრე (საშა) მდივანი, რომლის პირადი წვლილი კარგად ჩანს ჩვენს მიერ გამოქვეყნებულ დოკუმენტებში. ამავე დროს, ქართული მხარე აქტიურად ეკონტაქტებოდა საბერძნეთის სამეფოს საგარეო უწყების წარმომადგენლებს ყველგან, სადაც ამის შესაძლებლობა იყო, კერძოდ კი პარიზსა და კონსტანტინოპოლში.

გამოქვეყნებული მასალებიდან იკვეთება, რომ ორ ქვეყანას შორის კეთილგანწყობა და თანამშრომლობისთვის მზადყოფნა არსებობდა, რაც არაერთი ფაქტით დასტურდება. ამავე დროს საფუძველი ჩაეყარა რამდენიმე კარგ ტრადიციას, რომელიც ჩვენს ეპოქაში, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენასთან ერთად განახლდა. უპირველესად ეს ეხება საბერძნეთში ქართველი ახალგაზრდების მიერ სამხედრო განათლების მიღებასა და დიასპორის, როგორც ორი მომძე ერის დამაკავშირებელი ხიდის როლს.

მიგვაჩნია, რომ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ისტორიული და დიპლომატიური არქივის მასალების მოძიებითა და ამ მცირე კრებულის გამოცემით მოვახერხეთ ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობის რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტის წარმოჩენა, რაც დაინტერესებულ მკვლევარებს ხელს შეუწყობს სამომავლო კვლევის ორიენტირების განსაზღვრაში. აქვე აღვნიშნავთ, რომ საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით საბერძნეთის არქივებში არსებული მასალები ბევრად მეტია, ვიდრე ამის წარმოდგენა ამ მოკრძალებულ კრებულში მოხერხდა. მათ შორისაა საქართველოში არსებული ბერძნული საკონსულოების მასალები, რომლებიც ადგილობრივი ბერძნების სოციალურ და ეკონომიკურ ყოფას ასახავს. უფრო მეტიც, საბერძნეთში არსებობს სხვა არქივებიც, სადაც დაცულია მნიშვნელოვანი დოკუმენტური მასალა ჩვენთვის საინტერესო საკითხთან დაკავშირებით. ჩვენი სურვილია ამ მიმართულებით კვლევის გაგრძელება და სიამოვნებით დავეხმარებით იმ ისტორიკოსებს, რომლებიც ჩვენთან ერთად, ან დამოუკიდებლად მოისურვებენ სათანადო სამეცნიერო კვლევის წარმოებას.

ცალკე გვინდა აღვნიშნოთ ის სირთულეები, რომელიც მასალების მოძიების დროს შეგხვდა. საშუაზაროდ, ბევრი საბუთი, კერძოდ კი საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს პირველი პოლიტიკური დეპარტამენტის მიერ შედგენილი დოკუმენტები რთულად

წასაკითხი ხელნაწერების სახითაა დაცული და მათი გაშიფვრა შესაბამისი სპეციალისტის ჩართულობას საჭიროებს, რაც მომავალი კვლევების წარმოებისას იქნება გასათვალისწინებელი.

Εισαγωγικό σημείωμα

Οι σχέσεις μεταξύ Γεωργιανών και Ελλήνων χρονολογούνται από την Αρχαιότητα, όπως αποτυπώνεται στον μύθο των Αργοναυτών. Χάρη σε αυτόν τον μύθο, ο θρυλικός βασιλιάς Αιήτης της Κολχίδας και τα παιδιά του, η Μήδεια και ο Άψυρτος, έγιναν από τους κυριότερους ήρωες της ελληνικής λογοτεχνίας.

Αργότερα, κατά τη διάρκεια του μεγάλου ελληνικού αποικισμού, οι Έλληνες, στις ακτές της Κολχίδας στη Μαύρη Θάλασσα ίδρυσαν αρκετές αποικίες, όπως: Γυένος (Οτσαμπσίρε), Διοσκουριάς (Σουχούμι), Φάσις (Πόπι), Πιτυούντα (Πιτυούς – Μπιτοβίντα) και Αχλασένι, κοντά στο Κομπουλέπι, για να ακολουθήσουν αρκετές άλλες κατά τις επόμενες ιστορικές περιόδους.

Οι αρχαίοι Έλληνες, από την Κολχίδα αγόραζαν μέλι, κερί, λινάρι, ναυπηγική ξυλεία, μέταλλα (σίδηρο, χρυσό, χαλκό) κρασί, φασιανούς (πηγνά, τα οποία πήραν το όνομά τους από την πόλη Φάσις) κλπ. Οι Έλληνες έφερναν επίσης δούλους (εργάτες) από την Κολχίδα.

Από την Ελλάδα εισήγοντο στην Κολχίδα ελαιόλαδο, αλάτι, πήλινα σκεύη υψηλής ποιότητας, κρασί, είδη πολυτελείας και ό,τι άλλο παρήγε τότε ο ελληνικός κόσμος⁶⁹.

Στην πόλη Φάσις χτίστηκαν ναοί υπέρ των ελληνικών θεοτήτων Απόλλωνα και της αδελφής του Αρτέμιδας. Ωστόσο, η κύρια θεότητα της πόλεως Φάσις ήταν η ομώνυμη τοπική θεά, η οποία είχε στηθεί στην είσοδο της πόλεως από την πλευρά της θάλασσας⁷⁰.

Η ελληνική μετανάστευση στη Γεωργία τον 15^ο αιώνα συνδέεται με την κατάκτηση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τους Οθωμανούς Τούρκους.

Κατά την έβδομη δεκαετία του 18^{ου} αιώνα, η εντατική εγκατάσταση Ελλήνων μεταναστών στη Γεωργία συνδέθηκε με τα οικονομικά σχέδια του Ηρακλέους Β', βασιλιά του Κάρτλι-Καχέπ⁷¹.

Το 1795, κατά την εισβολή του Ιρανού ηγεμόνα Αγά Μοχάμαντ Χαν στο βασίλειο του Κάρτλι-Καχέπ, οι Έλληνες υπέφεραν πολύ μαζί με τους Γεωργιανούς. Οι Ιρανοί θανάτωσαν 700 Έλληνες ανθρακωρύχους και πήραν 836 αιχμαλώτους. Οι επιζώντες Έλληνες επέστρεψαν στους κατεστραμμένους οικισμούς τους και αναζωογόνησαν τις μεταλλευτικές δραστηριότητές τους στην Αχτάλα⁷².

Το 1826-1830, με διάταγμα του Ρώσου αυτοκράτορα, δέκα χιλιάδες οικογένειες Αρμενίων και Ελλήνων μετεγκαταστάθηκαν στη Γεωργία από το Ιράν και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Μέχρι το 1831, στην επαρχία Τσάλκα είχαν σχηματιστεί 18 ελληνικά χωριά στα οποία ζούσαν 642 οικογένειες⁷⁴.

Οι Έλληνες ζούσαν σε διάφορες περιοχές της Γεωργίας: την Ατζάρα, την Αμπχαζία και άλλα μέρη. Η εγκατάσταση των Ελλήνων στην Αμπχαζία χρονολογείται στο διάστημα μεταξύ 1863 και 1880. Οι Έλληνες εκείνοι ασχολούνταν κυρίως με την παραγωγή καπνού.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι Έλληνες, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στη Γεωργία, συμμετείχαν εθελοντικά στους ρωσο-οθωμανικούς πολέμους στο πλευρό της Ρωσίας.

⁶⁹ Α. Σονγκουλασβίλι, Οι Έλληνες στη Γεωργία, Τιφλίδα, 2004, σελ. 14. [στα Γεωργιανά]

⁷⁰ στο ίδιο, σελ. 18.

⁷¹ Οι Έλληνες στη Γεωργία, Ομάδα Συγγραφέων: Λ. Μπερτζενισβίλι, Ι. Γκαρκακιντζε, Ρ. Γκορντεζιάνι, Α. Μικαπερτζε, Ν. Τόνια, Μ. Πακάτζε, Μ. Σαχπαζίδη, Α. Τσεπίδη, Ν. Τζανάνια, Τιφλίδα, 1990, σελ. 28. [στα Γεωργιανά]

⁷² Αβταντλ Σονγκουλασβίλι, Οι Έλληνες στη Γεωργία, σελ. 20.

⁷³ Οι Έλληνες στη Γεωργία, σελ. 47.

⁷⁴ στο ίδιο, σελ. 21.

Μια νέα φάση στις ελληνο-γεωργιανές σχέσεις ξεκίνησε μετά τις 26 Μαΐου 1918, όταν αποκαταστάθηκε η ανεξαρτησία της Γεωργίας.

Η ιστορία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας έχει μελετηθεί αρκετά καλά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Η μελέτη των θεμάτων εξωτερικής πολιτικής της έχει επικεντρωθεί κυρίως στα προβλήματα των σχέσεων της Γεωργίας με τη Ρωσία και τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες. Όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και του Βασιλείου της Ελλάδος, το θέμα αυτό είναι σήμερα πρακτικά ανεξερεύνητο. Πιστεύουμε ότι πρέπει να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες για το ζήτημα αυτό. Θα πρέπει δε να σημειωθεί ότι ο πόλεμος μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και του Τουρκικού Εθνικού Κινήματος, ο οποίος ξεκίνησε στις 15 Μαΐου 1919, έπαιξε σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της τύχης της Υπερκαυκασίας, συμπεριλαμβανομένης της Γεωργίας. Η προέλαση του ελληνικού στρατού στα βάθη της Μικράς Ασίας ώθησε τον Μουσταφά Κεμάλ να στραφεί για βοήθεια στον γεωπολιτικό του αντίπαλο, τη Ρωσία. Ως αποτέλεσμα της συνεργασίας μεταξύ των Κεμαλιστών και των Μπολσεβίκων, η Τουρκία άφησε τη Σοβιετική Ρωσία να καταλάβει την Υπερκαυκασία με αντάλλαγμα στρατιωτική και οικονομική βοήθεια.

Σκοπός της παρούσας συλλογής είναι να συμβάλει στη δημιουργία μιας βάσης πρωτογενών πηγών για τη μελέτη των ελληνο-γεωργιανών σχέσεων κατά τα πρώτα έτη μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, κάτι το οποίο θα βοηθήσει τους ερευνητές να μελετήσουν διάφορες πτυχές των σχέσεων αυτών.

Πιστεύουμε ότι η μετάφραση και δημοσίευση στα Γεωργιανά των εγγράφων του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών είναι ένας καλός τρόπος για την επίτευξη του στόχου μας. Πρόκειται για την πρώτη νηφάλια και ψύχραιμη προσπάθεια του είδους της, η οποία δεν είναι άμοιρη ελλείψεων. Οι συντάκτες της συλλογής με χαρά θα λάβουν υπ' όψιν τους τυχόν σχόλια και παρατηρήσεις.

Τα έγγραφα του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών, το οποίο συνδέεται με το θέμα που μας απασχολεί, είναι ποικίλα και πολυάριθμα. Η πλήρης αναζήτηση, ταξινόμηση και λεπτομερής μελέτη τους είναι θέμα του μέλλοντος. Αυτή τη φορά δημοσιεύουμε δεκάδες έγγραφα που αντικατοπτρίζουν διάφορα θέματα των αμοιβαίων σχέσεων των δύο χωρών. Η συλλογή περιλαμβάνει αλληλογραφία μεταξύ της ελληνικής πολιτικής αποστολής και των προξενείων τα οποία λειτουργούσαν στη Γεωργία με το Υπουργείο Εξωτερικών του Βασιλείου της Ελλάδος, υπόμνημα που απέστειλε ο διπλωματικός αντιπρόσωπος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας Αλέξαντρε (Σάσα) Μντίβανι στην Κυβέρνηση του Βασιλείου της Ελλάδος και άλλα έγγραφα.

Έγγραφα του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας δημοσιεύονται για πρώτη φορά στα Γεωργιανά. Ορισμένα από τα έγγραφα χρονολογούνται σύμφωνα με το Γρηγοριανό ημερολόγιο, ενώ άλλα σύμφωνα με το Ιουλιανό. Προς αποφυγήν παρεξηγήσεων, πληροφορίες σχετικά με την ημερομηνία αναγράφονται στη γεωργιανή μετάφραση του εγγράφου. Οι επεξηγήσεις που δίνονται σε αγκύλες στη γεωργιανή μετάφραση του εγγράφου ανήκουν στους εκδότες.

Η συλλογή αυτή είναι αφιερωμένη στην 30^η επέτειο από την ανανεωμένη σύναψη διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Γεωργίας και Ελλάδας.

Ανταλλαγή πολιτικών αποστολών μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας

Οι πολιτικές σχέσεις μεταξύ Βασιλείου της Ελλάδος και Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας εγκαινιάστηκαν το 1919. Στις 16 Μαΐου 1919, με απόφαση του Ανώτατου Συμμαχικού Συμβουλίου, τα ελληνικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη, Μικρά Ασία. Έτσι ξεκίνησε μια στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ της Ελλάδας και του Τουρκικού Εθνικού Κινήματος το οποίο είχε συγκροτηθεί στην Ανατολία εκείνη την εποχή από τον Μουσταφά Κεμάλ. Το γεγονός αυτό αύξησε το ενδιαφέρον της ελληνικής κυβέρνησης για την περιοχή του Καυκάσου, κάτι το οποίο αντανακλάται στην απόφαση να σταλεί ελληνική πολιτική αποστολή στην Τιφλίδα.

Στις 19 Ιουλίου 1919, ο Έλληνας Υπάτος Αρμοστής στην Κωνσταντινούπολη, Ευθύμιος Κανελλόπουλος, έστειλε μια έκθεση στον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών, Νικόλαο Πολίτη. Η έκθεση περιγράφει τις υποχρεώσεις που έχουν ανατεθεί στον Ιωάννη Σταυριδάκη, ο οποίος διορίστηκε επί κεφαλής της πολιτικής αποστολής στην Τιφλίδα. Σύμφωνα με τον Κανελλόπουλο, ο Σταυριδάκης, ο οποίος πήγε από την Κωνσταντινούπολη στη Γεωργία, έπρεπε να λύσει τρία ζητήματα που αφορούσαν τους Έλληνες του Πόντου: της πολιτικής αποκατάστασης του ποντιακού ελληνισμού, της ασφάλειας των Ελλήνων που ζούσαν στην περιοχή και του επαναπατρισμού όλων όσοι είχαν ήδη εγκαταλείψει τις εστίες τους⁷⁵.

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών ήταν εξ αρχής καλές, όπως αποδεικνύεται από το τηλεγράφημα που έστειλε ο Κανελλόπουλος στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών στις 23 Αυγούστου 1919. Σύμφωνα με το τηλεγράφημα, ο Σταυριδάκης του ανέφερε στις 14 Αυγούστου ότι η γεωργιανή κυβέρνηση έκανε ιδιαίτερα θερμή υποδοχή στην ελληνική αντιπροσωπεία. Κατά την άφιξή τους, οι φιλοξενούμενοι έγιναν δεκτοί από υψηλόβαθμους αξιωματούχους στον σιδηροδρομικό σταθμό, τους παρασχέθηκε κάθε είδος μεταφορικού μέσου και επελέγησαν τα καλύτερα ξενοδοχεία για τη διαμονή τους. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, ο υπουργός Εξωτερικών της Γεωργίας είπε στον Σταυριδάκη να διαβιβάσει τις καλύτερες ευχές του στον Έλληνα ομόλογό του και εξέφρασε την ελπίδα για την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, οι οποίες βασίζονται στις μακροχρόνιες επαφές μεταξύ των εθνών τους. Ο Σταυριδάκης εξήγησε στον Γεωργιανό υπουργό τους στόχους της αποστολής του, υπενθύμισε τους αρχαίους δεσμούς που υπήρχαν μεταξύ του γεωργιανού και του ελληνικού λαού και εξέφρασε την επιθυμία του η απόφαση της διάσκεψης του Παρισιού να είναι θετική για τον λαό της Γεωργίας. Η επίσκεψη ολοκληρώθηκε με την αμοιβαία υπόσχεση να εργαστούν ενεργά για την εγκαθίδρυση σχέσεων βασιζόμενων τόσο στις εμπορικές όσο και στις ηθικές αξίες. Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με τον Σταυριδάκη, υπήρχε ένα πολύ ευνοϊκό περιβάλλον στη Γεωργία για τους Έλληνες, οι οποίοι είχαν μόνον αισθήματα ευγνωμοσύνης προς τη Γεωργία για τη στάση της απέναντί τους, ιδίως απέναντι στους πρόσφυγες⁷⁶.

Παράλληλα με την πολιτική αποστολή του Σταυριδάκη, η «Επιτροπή Περιθάλψεως και Παλιννοστήσεως» του Ελληνικού Υπουργείου Περιθάλψεως, με επί κεφαλής τον συγγραφέα Νίκο (Νικόλαο) Καζαντζάκη, ταξίδεψε στη νότια Ρωσία και τον Καύκασο. Το τμήμα της αποστολής

⁷⁵ Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 021/177.

⁷⁶ Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 022/1116.

που θα ασχολείτο με τον Νότιο Καύκασο και τον Πόντο είχε έδρα την Τιφλίδα και αποτελείτο από τον συνταγματάρχη Ηρακλή Πολεμαρχάκη, τον Ιωάννη Κωνστανταράκη, τον Αλέξανδρο Ραφαήλ, τον Ιωάννη Αγγελάκη και τον γιατρό Ελευθεριάδη. Πράγματι, η αποστολή έφτασε στη Γεωργία στις 13 Ιουλίου 1919⁷⁷.

Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών υπήρχε κάποιος σκεπτικισμός σχετικά με τις δραστηριότητες της αποστολής Σταυριδάκη. Όπως δήλωσε ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Αλέξανδρος Διομήδης στον υπουργό Νικόλαο Πολίτη στις 31 Οκτωβρίου 1919, ο Σταυριδάκης ζητούσε κονδύλια για τη λειτουργία μόνιμης αποστολής στην Τιφλίδα. Σύμφωνα με τον Διομήδη, οι δραστηριότητες της αποστολής Σταυριδάκη, παράλληλα με αυτές του Υπουργείου Περιθάλψεως, ήταν περιττές και κοστοβόρες. Αντιθέτως, συμβούλεψε τον υπουργό να αυξήσει τη χρηματοδότηση των ελληνικών προξενείων στον Καύκασο⁷⁸. Ενδεικτικό είναι ότι τα ελληνικά προξενία άνοιξαν στη Γεωργία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Τιφλίδα, το Μπατούμι και το Πότι⁷⁹, καθώς και στο Σουχούμι. Τα προξενία αυτά υπερασπιζονταν ενεργά τα συμφέροντα των Ελλήνων της περιοχής.

Όσο για τον Ιωάννη Σταυριδάκη, ο Έλληνας διπλωμάτης πέθανε από γρίπη στα τέλη του 1919 στην Τιφλίδα. Τον διαδέχθηκε ο Περικλής Σκέφερης, γραμματέας της Υπατης Αρμοστείας της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη⁸⁰. Στις 9 Μαρτίου 1920 ο Σκέφερης αποχώρησε για την Τιφλίδα⁸¹.

Τον Ιούλιο του 1919, η γεωργιανή αποστολή, με επικεφαλής τον Αλέξαντρε (Σάσα) Μντιβανι, αναχώρησε για την Αθήνα και εγκαταστάθηκε στο ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία. Ο Σάσα Μντιβανι συνεργάστηκε στενά με το Υπουργείο Εξωτερικών του Βασιλείου της Ελλάδος. Ως αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας, πολλά σημαντικά ζητήματα μεταξύ των δύο χωρών επιλύθηκαν θετικά⁸².

⁷⁷ Γεωργανόπουλος, Ευριπίδης. Οι προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου για αυτοδιάθεση κατά το τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1916-1922. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), 2007. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/22534>, σελ.224.

⁷⁸ Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 023/212.

⁷⁹ Μακά Καμushadze, «Αρχαικά έγγραφα που αντικατοπτρίζουν τις διπλωματικές σχέσεις Γεωργίας και Ελλάδας (τέλη 19^{ου} αιώνα – δεκαετία '20 του 20^{ου} αιώνα)», στο: «Η Γεωργία στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού πολιτισμού (Πρακτικά 7^{ου} Διεθνούς Συμποσίου Καρτβελολογίας)», Τιφλίδα, 2016, σελ. 471-472. <https://is.gd/thV4ol> [στα Γεωργιανά].

⁸⁰ Γεωργανόπουλος, Ευριπίδης. Οι προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου για αυτοδιάθεση, σ. 290.

⁸¹ Μακά Καμushadze, ο. π., σελ. 472.

⁸² Κεντρικό Αρχείο Ιστορίας, Φάκελος 1864, Υποφάκελος 2, Υπόθεση 212. [στα Γεωργιανά].

Το ζήτημα της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και το Βασίλειο της Ελλάδος

Στις 26 Μαΐου 1918, ανακηρύχθηκε η ανεξαρτησία της Γεωργίας. Συγκροτήθηκε τότε κυβέρνηση συνασπισμού υπό την ηγεσία του Νόε Ραμισβίλι. Σύντομα υπήρξε αλλαγή στην κυβέρνηση και ο Νόε Ζορντάνια έγινε επί κεφαλής της κυβέρνησης με μονοκομματική κυβέρνηση (όλοι οι υπουργοί προέρχονταν από το Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα της Γεωργίας).

H *de facto* και *de jure* αναγνώριση της ανεξαρτησίας της από τα μεγάλα και μικρά κράτη του κόσμου ήταν ζωτικής σημασίας για τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γεωργίας. Από αυτή την άποψη, κάποιες επιτυχίες σημειώθηκαν από τις πρώτες ημέρες.

Το 1918-1921 η ανεξαρτησία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας αναγνωρίστηκε *de facto* και *de jure* από ορισμένα κράτη, αν και το Βασίλειο της Ελλάδος δεν ήταν μεταξύ αυτών. Επίσης, στις 16 Δεκεμβρίου 1920, το θέμα της ένταξης της Γεωργίας συζητήθηκε στη Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών. Κατά την ψηφοφορία η Ελλάδα ψήφισε κατά και η Γεωργία δεν έλαβε αρκετές ψήφους για να ενταχθεί στον οργανισμό⁸³.

H ηγεσία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας άρχισε να συνεργάζεται με το Βασίλειο της Ελλάδος το 1919, με στόχο την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της. Ο επί κεφαλής της αποστολής της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας στην Αθήνα, Αλέξαντρε (Σάσα) Μντίβανι, συναντήθηκε δύο φορές με τον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών. Όπως σημειώνει ο ίδιος ο Αλέξανδρος (Σάσα) Μντίβανι, ο Έλληνας υπουργός τον υποδέχθηκε σε επίσημη συνάντηση στην οποία συμμετείχαν οι επί κεφαλής έξι υπηρεσιών. Η ελληνική πλευρά δήλωσε την υποστήριξη της στη γεωργιανή ανεξαρτησία, αν και η επίσημη αναγνώριση δεν ήταν δυνατή χωρίς τη συγκατάθεση της Αντάντ⁸⁴. Τέλος, λαμβάνοντας υπ' όψιν την επιθυμία του Έλληνα υπουργού, ο Γεωργιανός διπλωμάτης τού παρέδωσε ένα υπόμνημα που αιτιολογούσε το δικαίωμα της Γεωργίας να υπάρχει ως ανεξάρτητο κράτος.

Το μνημόνιο που παρουσίασε στην ελληνική κυβέρνηση ο Αλέξανδρος Μντίβανι, είναι σημαντικό από πολλές απόψεις. Ειδικότερα, δεν πρόκειται για ένα τυπικό διπλωματικό κείμενο συντασσόμενο από το Υπουργείο Εξωτερικών της χώρας. Λόγω ορισμένων περιστάσεων, ο Γεωργιανός διπλωμάτης έπρεπε να συντάξει προσωπικά το κείμενο του μνημονίου. Συγκεκριμένα, σε επιστολές που απέστειλε στο υπουργείο της χώρας του, στον Γκριγκόλ Ρτσίλιτζε, ο Αλέξανδρος (Σάσα) Μντίβανι ανέφερε ότι για να προετοιμάσει το μνημόνιο, χρειαζόταν το κείμενο του αντίστοιχου εγγράφου που υπέβαλε η Γεωργία στη Διάσκεψη Ειρήνης του Παρισιού, καθώς και στατιστικά στοιχεία για την οικονομική κατάσταση της Γεωργίας και ζήτησε να του αποσταλούν αμέσως τα εν λόγω έγγραφα. Τελικά, αναγκάστηκε να συντάξει ο ίδιος το μνημόνιο⁸⁵.

⁸³Οι Χώρες που ψήφισαν κατά της ένταξης της Γεωργίας στην Κοινωνία των Εθνών: Αυστραλία, Καναδάς, Κούβα, Μεγάλη Βρετανία, Ισπανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ινδία, Νέα Ζηλανδία, Ολλανδία, Γιουγκοσλαβία. Τσεχοσλοβακία και Δανία.

⁸⁴Κεντρικό Αρχείο Ιστορίας, Φάκελος 1864, Υποφάκελος 2, Υπόθεση 212.

⁸⁵Κεντρικό Αρχείο Ιστορίας, Φάκελος 1864, Υποφάκελος 2, Υπόθεση 212.

Το κείμενο του υπομνήματος, που συντάχθηκε από τον Σάσα Μντβάνι, είναι ασυνήθιστα μεγάλο για ένα τέτοιου τύπου έγγραφο και αποτελείται από 28 σελίδες, συνοδεύεται δε από χάρτη της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας. Το έγγραφο, το οποίο και εκπονήθηκε με ιδιαίτερη επιμέλεια, χωρίζεται σε πέντε μέρη⁸⁶.

Το πρώτο μέρος του μνημονίου περιγράφει την ιστορία της Γεωργίας. Σημειώνεται ότι πρόκειται για ένα αρχαίο χριστιανικό κράτος, το οποίο επί αιώνες αντιστεκόταν στις εισβολές των μουσουλμανικών χωρών της Μέσης Ανατολής. Η Γεωργία, αποδυναμωμένη από αυτόν τον αγώνα, αποφάσισε να αποδεχθεί το προτεκτοράτο της ομόθρησκης Ρωσίας. Μολονότι ο γεωργιανός λαός κέρδισε την πολυπόθητη ασφάλειά του, η επιβολή των ρωσικών αρχών οδήγησε σε μια σταδιακή αποξένωση μεταξύ των δύο λαών.

Το δεύτερο μέρος του μνημονίου αφηγείται την εφαρμοζόμενη τσαρική πολιτική ρωσοποίησης στη Γεωργία, η οποία πολιτική καταπίεζε τις εθνικές φιλοδοξίες των λαών οι οποίοι αποτελούσαν μέρη της αυτοκρατορίας, προσπαθώντας με κάθε τρόπο να διατηρήσει την προνομιακή θέση του ρωσικού έθνους σε ένα ενιαίο τσαρικό κράτος όπου οι Ρώσοι αποτελούσαν λιγότερο από το ήμισυ του πληθυσμού.

Στο τρίτο μέρος του μνημονίου αναφέρεται η κατάληψη της εξουσίας από τους Μπολσεβίκους ως αποτέλεσμα της αντεπανστάσης στη Ρωσία το 1917 και τον συνεχιζόμενο εμφύλιο πόλεμο στη Ρωσία. Οι διαδικασίες αυτές οδήγησαν στην απόσχιση του Νότιου Καυκάσου από τη Ρωσία και στην ανάδυση ανεξάρτητων κρατών.

Το τέταρτο μέρος περιγράφει την ευνοϊκή γεωγραφική θέση της Γεωργίας και τους φυσικούς πόρους που διαθέτει, οι οποίοι θα μπορούσαν να είναι πολύ χρήσιμοι για τις ευρωπαϊκές χώρες. Τα λιμάνια δε του Μπατούμι και του Πότι συνδέαν την Ευρώπη με την Ασία.

Στη συνέχεια, στο πέμπτο μέρος του μνημονίου, ο Γεωργιανός διπλωμάτης λέει ότι στις 26 Μαΐου 1918 η Γεωργία ανέκτησε την εθνική της κρατική υπόσταση, δημιουργήθηκαν κρατικά θεσμικά όργανα και τακτικός στρατός, ελήφθησαν μέτρα για την ευρεία διάδοση της εκπαίδευσης στη χώρα και ιδρύθηκε κρατικό πανεπιστήμιο.

Οικονομικά, η Γεωργία ήταν πιο κοντά στην Ευρώπη παρά στη Ρωσία. Από την Αρχαιότητα, η Γεωργία είχε πολιτικές και οικονομικές σχέσεις με την Αρχαία Ελλάδα, τη Ρώμη, το Βυζάντιο καθώς και με χώρες της Ασίας. Οι δεσμοί της Γεωργίας με τη Δύση άρχισαν να αναβιώνουν και πάλι, ώστε η επικράτεια της Γεωργίας έγινε κέντρο οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης.

Η κυβέρνηση του Βασιλείου της Ελλάδος πρέπει να ενδιαφερόταν για την τύχη της Γεωργίας. Στη Γεωργία ζούσαν περίπου 100.000 Έλληνες, οι πρόγονοι των οποίων είχαν έρθει μετά την πτώση της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας. Τα πολιτιστικά, πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα της Ελλάδας σε σχέση με τις νότιες περιοχές της Μαύρης Θάλασσας ήταν αξιοσημείωτα.

Η κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας ήλπιζε ότι η κυβέρνηση του Βασιλείου της Ελλάδος θα υποστήριζε και θα αναγνώριζε την ανεξαρτησία της Γεωργίας. Ωστόσο, το Βασίλειο της Ελλάδος καθυστέρουσε να πάρει αυτή την απόφαση.

⁸⁶ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σελ. 37-64.

Ωστόσο, όπως προκύπτει από τα έγγραφα του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας, οι αρχές της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας συνέχισαν να συνεργάζονται ενεργά με την ελληνική κυβέρνηση για την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας. Συγκεκριμένα, μετά την απόφαση της Διάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων της 27^{ης} Ιανουαρίου 1921 να αναγνωριστεί η *de jure* ανεξαρτησία της Γεωργίας, στις 9 Φεβρουαρίου, ο Υπουργός Εξωτερικών της Γεωργίας, Εβγκένι Γκεγκετσόκι, απευθύνθηκε επίσημα στον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας με αίτημα να αναγνωριστεί η *de jure* ανεξαρτησία της Γεωργίας⁸⁷.

Ο Υπουργός Εξωτερικών του Βασιλείου της Ελλάδας έθεσε ως προϋπόθεση την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας από τους συμμάχους. Ωστόσο, ακόμη και μετά τη λήψη της εν λόγω αποφάσεως, η ελληνική πλευρά καθυστερούσε την εξέταση του θέματος. Στις 13 Μαΐου 1921, ο επί κεφαλής της διπλωματικής αποστολής του Βασιλείου της Ελλάδος στη Γαλλία, Άθως Ρωμανός, απέστειλε πληροφορίες στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών σχετικά με την *de jure* αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας στη Διάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων. Μαζί διαβίβασε και απόσπασμα από τα πρακτικά της συνεδρίασης της 27^{ης} Ιανουαρίου της Συμμαχικής Διάσκεψης, το οποίο είχε λάβει από το γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών⁸⁸. Πρέπει να σημειωθεί ότι, εκείνη την εποχή, η διεθνής κατάσταση της Γεωργίας περιπλεκόταν σε μεγάλο βαθμό από το γεγονός ότι ήδη βρισκόταν υπό την κατοχή της Σοβιετικής Ρωσίας.

Παρά ταύτα, η γεωργιανή πλευρά ζητούσε την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας από την Ελλάδα, ακόμη και μετά την απώλεια της κρατικής ανεξαρτησίας της Γεωργίας. Στις 17 Αυγούστου 1921, ο Έλληνας πρέσβης στη Γαλλία Άθως Ρωμανός ενημέρωσε τον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών Γεώργιο Μπαλτατζή ότι το γαλλικό υπουργείο Εξωτερικών δεν είχε παράσχει τις ζητούμενες πληροφορίες σχετικά με τα κράτη που αναγνώρισαν *de jure* την ανεξαρτησία της Γεωργίας και έλαβε τις σχετικές πληροφορίες από τη γεωργιανή πρεσβεία. Αναφέρεται επίσης ότι τον Ρωμανό επισκέφθηκε προσωπικά ο υπουργός Εξωτερικών της Γεωργίας, ο οποίος αιτήθηκε και πάλι από τις αρχές του Βασιλείου της Ελλάδος να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Γεωργίας⁸⁹.

Στις 24 Αυγούστου 1921, ο Υπάτος Αρμοστής του Βασιλείου της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη, Βότσης, ενημέρωσε το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών για την επίσκεψη του εκπροσώπου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας, Κονσταντίν Γκβαρτζαλάτζε. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, ο γεωργιανός εκπρόσωπος τον παρακάλεσε η Ελλάδα να αναγνωρίσει τη Γεωργία *de-jure*. Ο Γκβαρτζαλάτζε επέδωσε στον Βότση λίστα χωρών που είχαν αναγνωρίσει ήδη τη Γεωργία⁹⁰. Σύμφωνα με το έγγραφο του Βότση, ο Γκβαρτζαλάτζε προσπάθησε να πείσει την ελληνική κυβέρνηση να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Γεωργίας και του είπε πως «Οι Έλληνες δεν είναι ξένοι προς τους Γεωργιανούς. Οι Γεωργιανοί έχουν μια ιδιαίτερη στάση απέναντι στον ελληνικό λαό, η οποία δεν πηγάζει μόνο από την κοινή μας θρησκεία, αλλά και από τους ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς που υπάρχουν μεταξύ των δύο λαών μας. Είναι

⁸⁷ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 10.

⁸⁸ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 2.

⁸⁹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 6-7.

⁹⁰ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 4.

πολύ πιθανό ότι στο μέλλον τα δύο έθνη θα πρέπει να συνεργαστούν για την υπεράσπιση της πατρίδας από έναν κοινό εχθρό»⁹¹.

Δυστυχώς, τα έγγραφα που έχουμε στη διάθεσή μας, δεν παρέχουν αρκετές πληροφορίες για την επίσημη θέση του ελληνικού κράτους αναφορικά με το ζήτημα. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα περισσότερα από τα έγγραφα που συντάχθηκαν στο τότε ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών (με θέματα σχετικά με τη Γεωργία ασχολείτο το Α' πολιτικό τμήμα του Υπουργείου Εξωτερικών) είναι χειρόγραφα δύσκολο να αποκρυπτογραφηθούν, για δε τον εντοπισμό και την επεξεργασία τους θα απαιτηθεί η συμβολή ειδικών. Στα έγγραφα που έχουμε στη διάθεσή μας, προβάλλεται η άποψη του Βότση, Υπατου Αρμοστή του Βασιλείου της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη. Σε συνάντηση στις 24 Αυγούστου, ο Βότσης είπε στον Κωνσταντίν Γκβαρτζαλάτζε ότι κατά τη γνώμη του, θα πρέπει να περιμένουμε να τελειώσει ο ελληνοτουρκικός πόλεμος για να μην δώσουμε στη Σοβιετική Ρωσία, η οποία «ελέγχει ήδη τη Γεωργία», δικαιολογία για να ξεκινήσει ενέργειες εναντίον της Ελλάδος⁹². Συνεπώς, μπορούμε να βγάλουμε να πούμε πως το καλοκαίρι του 1921, οι Έλληνες θεωρούσαν ήδη λυμένο το ζήτημα της Γεωργίας, η οποία βρισκόταν «υπό τον έλεγχο» των Μπολσεβίκων. Ταυτόχρονα, ακόμη και πριν την επίθεση της Σοβιετικής Ρωσίας, οι ελληνικές αρχές θεωρούσαν τη Γεωργία ως ένα εύθραυστο κράτος και ήταν δύσπιστοι ως προς τη βιωσιμότητά της.

Εν τούτοις, η Λαϊκή Δημοκρατία της Γεωργίας είχε καταστεί σημαντικός εταίρος του Βασιλείου της Ελλάδος στον Νότιο Καύκασο, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τα έγγραφα μας.

⁹¹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 5.

⁹² ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σ. 4.

Ο σεισμός του 1920 στη Γεωργία και η οικονομική βοήθεια από το Βασίλειο της Ελλάδος

Στις 20 Φεβρουαρίου 1920, ένας σεισμός εντάσεως 6,2 Ρίχτερ έπληξε την πόλη Γκόρι και τα περίχωρά της. Ο σεισμός κατέστρεψε σχεδόν ολοκληρωτικά την πόλη. Σύμφωνα με στατιστική επιτροπή την οποία συνέταξε η κυβέρνηση, από τα 1.336 κτίρια που περιγράφηκαν στην πόλη Γκόρι, μόνο 16 έμειναν άθικτα, ενώ 756 κτίρια είτε καταστράφηκαν ολοσχερώς είτε κατεδαφίστηκαν. 405 κτίρια χρειάστηκαν μεγάλες επισκευές και 156 μικρές επισκευές.

Ως αποτέλεσμα του σεισμού, 18 άνθρωποι σκοτώθηκαν στην πόλη Γκόρι και 267 κάτοικοι τραυματίστηκαν. Τα χωριά στο επίκεντρο του σεισμού (Χινπιστάβι και Οχέρα, καθώς και Ουπλιτσίχε, Ατένι, Γκοριτσβάρι, Σκρα, Χόβλε, Σασιρέπι, Ντόεσι και άλλα χωριά) καταστράφηκαν ολοσχερώς. Σύμφωνα με τη Στατιστική Επιτροπή, 75 χωριά της περιοχής υπέστησαν ποικίλου βαθμού ζημιές. Από τον σεισμό σκοτώθηκαν συνολικά 129 άνθρωποι (σύμφωνα με άλλες αναφορές περίπου 200 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους) και τραυματίστηκαν 661. Συνολικά 7.118 οικογένειες επλήγησαν από την καταστροφή⁹³.

Σε αυτήν τη δύσκολη κατάσταση, η Γεωργία βοηθήθηκε από ορισμένα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του Βασιλείου της Ελλάδος.

Η κυβέρνηση της Γεωργίας απέστειλε γραπτό αίτημα στο Βασίλειο της Ελλάδος για οικονομική βοήθεια προς τους σεισμοπαθείς. Το Υπουργείο Περιθάλψεως του Βασιλείου της Ελλάδος ανέλαβε πρωτοβουλία σχετικά με το αναφερόμενο θέμα, το οποίο εξετάζεται σε τηλεγράφημα που απέστειλε ο Αλέξανδρος Ραφαήλ, μέλος της ελληνικής αποστολής στην Τιφλίδα, προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας. Η επιστολή περιγράφει το μέγεθος του σεισμού στη Γεωργία. Στο τηλεγράφημα σημειώνεται ότι η πόλη Γκόρι και 47 χωριά γύρω από αυτήν έχουν καταστραφεί, με μεγάλες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και 80.000 ανθρώπους να έχουν μείνει άστεγοι⁹⁴.

Το Βασίλειο της Ελλάδος έλαβε υπ' όψιν του το αίτημα της κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας για βοήθεια και διέθεσε 10.000 δραχμές για τα θύματα του σεισμού⁹⁵.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το ποσό ήταν συμβολικό. Για σύγκριση, το 1919 ο επί κεφαλής της γεωργιανής αποστολής στην Αθήνα Αλέξανδρε (Σάσα) Μντίβανι σε προσωπική επιστολή του προς τον Γκριγκόλ Ρτοκλιάντζε ζητούσε από τις γεωργιανές αρχές να του χορηγήσουν 10.000 δραχμές ώστε η αποστολή να έχει βασικές συνθήκες εργασίας στην ελληνική πρωτεύουσά⁹⁶.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Ελληνικό Κράτος αντιμετώπιζε τότε σοβαρά οικονομικά προβλήματα και δεν μπορούσε να παράσχει σημαντική βοήθεια, αν και εξέφρασε τη στήριξή του στη Γεωργία με την προαναφερθείσα συμβολική πράξη.

⁹³<https://is.gd/YwDQNV>

⁹⁴ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 81.

⁹⁵ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 75.

⁹⁶ Κεντρικό Αρχείο Ιστορίας, Φάκελος 1864, Υποφάκελος 2, Υπόθεση 212.

Το ζήτημα της προστασίας των Ελλήνων πολιτών οι οποίοι διέμεναν στο Αζερμπαϊτζάν και η Κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας

Κατά την περίοδο μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, μια από τις κύριες ανησυχίες των ελληνικών αρχών ήταν η προστασία από την επιστράτευση των Ελλήνων που ζούσαν στη Ρωσική Αυτοκρατορία. Πριν από το μπολσεβίκικο πραξικόπημα, η Ελλάδα διατηρούσε προξενικά γραφεία σε 30 πόλεις της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Μετά την κατάρρευση της αυτοκρατορίας και τη δημιουργία νέων κρατών, η Ελλάδα παραχώρησε τη δική της υπηκοότητα στους Έλληνες που ζούσαν στη Ρωσία. Πριν από αυτό, κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι Έλληνες πρόσφυγες από την Οθωμανική Αυτοκρατορία είχαν λάβει επίσης την ελληνική ιθαγένεια. Ένας από τους λόγους αυτής της απόφασης ήταν η προστασία των Ελλήνων από την επιστράτευση. Πράγματι, το ζήτημα αυτό οξύνονταν ανά περιόδους⁹⁷.

Τον Ιανουάριο-Απρίλιο του 1919, η Ελλάδα έστειλε στρατιωτικές μονάδες στην Κριμαία και τη νότια Ουκρανία για να συμμετάσχουν στις πολεμικές επιχειρήσεις κατά των Μπολσεβίκων. Αυτό δημιούργησε ένταση στις σχέσεις μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και των Μπολσεβίκων και οδήγησε σε διώξεις των Ελλήνων που διέμεναν στη νότια Ουκρανία και την Κριμαία. Ένα κύμα προσφύγων κατέφθασε τότε στην Ελλάδα. Η επιδείνωση των σχέσεων με τους Μπολσεβίκους επηρέασε επίσης την τύχη των Ελλήνων που ζούσαν στον Νότιο Καύκασο. Η γεωργιανή κυβέρνηση χρειάστηκε να λάβει μέρος στην επίλυση του ζητήματος της προστασίας των Ελλήνων από τις κινητοποιήσεις.

Τον Απρίλιο του 1920, η Σοβιετική Ρωσία κατέλαβε το Αζερμπαϊτζάν και η σοβιετική κυριαρχία εγκαθιδρύθηκε στη χώρα. Μετά τη σοβιετοποίηση, άρχισε η εκκένωση των ξένων αποστολών από το Αζερμπαϊτζάν. Η γεωργιανή πρεσβεία στο Μπακού είχε αναλάβει την αρμοδιότητα να προστατεύσει τα συμφέροντα Γάλλων, Βρετανών και Αμερικανών πολιτών⁹⁸.

Τον Αύγουστο του 1920, οι Έλληνες πολίτες στο Αζερμπαϊτζάν, που αριθμούσαν περί τα 15.000 άτομα, αντιμετώπιζαν προβλήματα. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση του –σοβιετικού πλέον– Αζερμπαϊτζάν αποφάσισε να τους στρατεύσει. Ο Υπάτος Αρμοστής του Βασιλείου της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη, Κανελλόπουλος, με βάση τις πληροφορίες που του παρείχε ο επί κεφαλής της ελληνικής πολιτικής αποστολής στην Τιφλίδα, Περικλής Σκέφερης, έστειλε κρυπτογραφημένο μήνυμα στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών και το ενημέρωσε για την τρέχουσα κατάσταση. Το κρυπτογραφημένο κείμενο αναφέρει ότι η αντιπροσωπεία του Βασιλείου της Ελλάδος στη Γεωργία ζήτησε από την κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας να προστατεύσει τους Έλληνες πολίτες που ζούσαν στο Αζερμπαϊτζάν⁹⁹.

Στο δεύτερο μήνυμα του κ. Κανελλόπουλου, σημειώνεται ότι η γεωργιανή κυβέρνηση ανταποκρίθηκε άμεσα στο αίτημα του Σκέφερη και η κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας δεσμεύτηκε να προστατεύσει τους Έλληνες πολίτες που ζουν στο Αζερμπαϊτζάν. Για το σκοπό αυτό, το γραφείο αντιπροσωπείας της Γεωργίας στο Μπακού επικοινωνήσε με τις

⁹⁷ Αγτζίδης, Βλάσης. Από Τον Καύκασο Στην Ελλάδα.... 25/02/2010, <https://kars1918.wordpress.com/2010/02/25/kars-kavkaz/>.

⁹⁸ <https://is.gd/9MZf52>

⁹⁹ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 27.

αρχές του Αζερμπαϊτζάν¹⁰⁰. Η κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας έδωσε ειδική εντολή στον πρεσβευτή της στο Αζερμπαϊτζάν, Γκριγκόλ Αλισμπάια, να αρχίσει διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν για την ακύρωση της εν λόγω αποφάσεως. Η Πρεσβεία της Γεωργίας στο Αζερμπαϊτζάν εκπλήρωσε με επιτυχία τις υποχρεώσεις της και, παρά τη δύσκολη κατάσταση, κατάφερε να προστατεύσει τους Έλληνες.

¹⁰⁰ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 65.

Το ζήτημα της αποχώρησης του βρετανικού στρατού από το Μπατούμι και το πρόβλημα των Ελλήνων του Πόντου που διαβίωναν στον Καύκασο

Από τη δεκαετία του '80 του 19^{ου} αιώνα, άρχισε η εγκατάσταση Ελλήνων του Πόντου στο Μπατούμι, από την περιοχή της Τραπεζούντας, οι οποίοι ανήκαν σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα. Ανάμεσά τους υπήρχαν έμποροι, τεχνίτες, εργάτες και άνθρωποι άλλων επαγγελμάτων. Οι Έλληνες του Μπατούμι συμμετείχαν ενεργά στη δημόσια ζωή. Το 1908 ιδρύθηκε στο Μπατούμι η ελληνόφωνη φιλελεύθερη εφημερίδα «Δράσις», η οποία άλλαξε το όνομά της σε «Εθνική Δράσις» έναν χρόνο αργότερα. Η εφημερίδα χρηματοδοτείτο από τον επιχειρηματία Σταύρο Γαληνό¹⁰¹.

Η Ρωσική Επανάσταση του 1917 και η αποδιοργάνωση του Μετώπου του Καυκάσου έφεραν τον ελληνικό πληθυσμό των παραλίων της Μαύρης Θάλασσας σε δύσκολη θέση. Έλληνες από τον Πόντο και τα ελληνικά χωριά της περιφέρειας Καρς, καθώς και από τη νότια Ρωσία, μετανάστευσαν στο Μπατούμι της Γεωργίας.

Στις 8 Μαΐου 1919, ο διάσημος Έλληνας συγγραφέας Νίκος Καζαντζάκης, ο οποίος ήταν τότε γενικός διευθυντής της Ειδικής Επιτροπής του Υπουργείου Πρόνοιας, έλαβε εντολή από τον Έλληνα πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο να καταρτίσει σχέδιο διάσωσης και επαναπατρισμού των Ελλήνων του Πόντου οι οποίοι ζούσαν στον Καύκασο. Ο αριθμός τους υπολογιζόταν σε 150.000 άτομα¹⁰². «Η Ελληνική Αποστολή Αρωγής και Επαναπατρισμού» του Υπουργείου Περιθάλψεως, που αναφέρθηκε παραπάνω, έλαβε αρχικά 5 εκατομμύρια δραχμές για να βοηθήσει τους Έλληνες πρόσφυγες, αυτό δε το ποσό αυξήθηκε αργότερα¹⁰³.

Σύμφωνα με στοιχεία που συνέλεξε η Αποστολή του Υπουργείου Περιθάλψεως, το 1919 στη Γεωργία υπήρχαν περίπου 112.000 Έλληνες, οι περισσότεροι από τους οποίους ζούσαν στο Σουχούμι, την Τσάλκα και το Μπατούμι. Το Μπατούμι, όπου στάθμευε βρετανικό στρατιωτικό σώμα, έγινε το κέντρο των δραστηριοτήτων της Αποστολής στη Γεωργία. Σύντομα, το καλοκαίρι του 1919, διεξήχθη στο Μπατούμι ένα συνέδριο των Ελλήνων του Πόντου. Το Μόνιμο Γενικό Συμβούλιο των Ελλήνων του Πόντου εξέλεξε το Εθνικό Συμβούλιο του Πόντου και εξέδωσε την εφημερίδα «Ελεύθερος Πόντος». Στις 20 Ιουλίου έφθασε στο Μπατούμι η ελληνική Αποστολή, με την πρόταση της οποίας το όργανο των Ποντίων θα ονομαζόταν «Συμβούλιο Ελλήνων Πόντου». Το συμβούλιο θα αποτελείτο από επτά μέλη. Στις 6 Αυγούστου, ο Νίκος Λεοντίδης εξελέγη πρόεδρος του Συνεδρίου, με γενικό γραμματέα τον Κ. Ανδρεάδη. Στο Συνέδριο αναδείχθηκαν οι εξής τάσεις για τους Έλληνες του Πόντου: ένωση με την Ελλάδα, δημιουργία ανεξάρτητου κράτους, συμφωνία με τους Τούρκους, θέσπιση ελληνικής εντολής και δημιουργία ομοσπονδιακού κράτους με τους Αρμένιους. Το Συνέδριο ήταν της γνώμης ότι οι Έλληνες του Πόντου πρέπει να επιστρέψουν στους τόπους διαμονής τους¹⁰⁴.

¹⁰¹ Αγτζίδης, Βλάσης. Από Τον Καύκασο Στην Ελλάδα.... 25/02/2010, <https://kars1918.wordpress.com/2010/02/25/kars-kavkaz/>.

¹⁰² «Ο Νίκος Καζαντζάκης και οι Πόντιοι του Καυκάσου.» dioptra.gr, 2022. <https://blog.dioptra.gr/2022/05/19/kazantzakis-pontos/>.

¹⁰³ Αγτζίδης, Βλάσης. Από Τον Καύκασο Στην Ελλάδα....

¹⁰⁴ Γεωργανόπουλος, Ευριπίδης. Οι προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου για αυτοδιάθεση κατά το τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1916-1922. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), 2007, <http://hdl.handle.net/10442/hedi/22534>, σ. 221-222.

Η κατάσταση για τους Έλληνες του Πόντου επιδεινώθηκε περαιτέρω το 1920: η δυνατότητα ίδρυσης ποντιακού κράτους αποκλείστηκε με την εγκαθίδρυση κεμαλικής κυβέρνησης στην περιοχή. Παράλληλα, στις αρχές Φεβρουαρίου, οι πληροφορίες που διαδόθηκαν για την αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων από την περιοχή του Μπατούμι, θορύβησαν τους Έλληνες. Στις 11 Φεβρουαρίου, ο υπολοχαγός Αλέξανδρος Ραφαήλ, μέλος της Ελληνικής Αποστολής στην Τιφλίδα, έστειλε μια βραχύτατη επιστολή μίας πρότασης στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, εκφράζοντας την ανησυχία του για την απόφαση των βρετανικών στρατευμάτων να εγκαταλείψουν το Μπατούμι¹⁰⁵.

Εκτός από τον Ραφαήλ, φοβήθηκαν και άλλοι, απαιτώντας το αδύνατο από τις ελληνικές αρχές. Σύμφωνα με έγγραφο με ημερομηνία 17 Φεβρουαρίου 1920, ο συνταγματάρχης Πολεμαρχάκης, μέλος της αποστολής του Ελληνικού Υπουργείου Περιθάλψης, πίστευε ότι η πλειοψηφία του μουσουλμανικού πληθυσμού της Ατζάρας ήταν αντίθετη με την ενσωμάτωση της περιοχής στη Γεωργία. Η γεωργιανή κυβέρνηση ήταν σχετικά αδύναμη, οπότε για να προστατεύσει την ελληνική κοινότητα εκεί, απαίτησε να σταλεί ένα ελληνικό αντιτορπιλικό στο λιμάνι του Μπατούμι¹⁰⁶.

Παρενέβη ο Έλληνας Υπάτος Αρμοστής στην Κωνσταντινούπολη Κανελλόπουλος, σημειώνοντας σε τηλεγράφημά του προς το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών στις 27 Φεβρουαρίου 1920 ότι μόλις έγινε γνωστή η αναμενόμενη βρετανική αποχώρηση από την περιοχή του Μπατούμι, η γεωργιανή κυβέρνηση έστειλε 10.000 στρατιώτες για να καταλάβουν την περιοχή, αν και η προέλαση του γεωργιανού στρατού διακόπηκε μετά την αναβολή της βρετανικής εκκένωσης¹⁰⁷.

Ο υποπρόξενος της Ελλάδας στο Μπατούμι μάς παρέχει ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικά με τη σχέση μεταξύ της ηγεσίας των βρετανικών στρατιωτικών δυνάμεων στο Μπατούμι και των εκπροσώπων της κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του, μετά την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης με τη Σοβιετική Ρωσία, η Γεωργία προσπάθησε να καταλάβει την περιοχή του Μπατούμι. Οι Βρετανοί, μαζί με τοπικές φιλοτουρκικές ομάδες, απέτρεψαν αυτό και απαίτησαν από τη γεωργιανή κυβέρνηση να επιστρέψει ο στρατός της στην αρχική του θέση¹⁰⁸.

Στις 14 Ιουνίου 1920, ο πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου των Ελλήνων του Πόντου ενημέρωσε τον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών Νικόλαο Πολίτη ότι ο Έλληνας υποπρόξενος στο Μπατούμι, Ι. Κάνδης, συναντήθηκε με τον επί κεφαλής των βρετανικών στρατευμάτων και έμαθε ότι οι Βρετανοί επρόκειτο να αποχωρήσουν από την περιοχή του Μπατούμι, αν και δεν γνώριζαν ακόμη σε ποιον θα παρέδιδαν την περιοχή. Ο πρόεδρος του Συμβουλίου υπέθεσε ότι το Μπατούμι θα παραδιδόταν στους ντόπιους Μουσουλμάνους, οπαδούς των Κεμαλιστών και αυτό θα αποτελούσαν απειλή για την ελληνική κοινότητα. Όπως και ο συνταγματάρχης Πολεμαρχάκης, ο πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου ζήτησε να σταλεί ένα ελληνικό πολεμικό πλοίο στις ακτές της Ατζάρας¹⁰⁹.

¹⁰⁵ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.60.

¹⁰⁶ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.47.

¹⁰⁷ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.31.

¹⁰⁸ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.25.

¹⁰⁹ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.19-20.

Την ίδια ημέρα, ο πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου των Ελλήνων του Πόντου έστειλε άλλη μια επιστολή στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών. Η επιστολή αναφέρει ότι το Μπατούμι θα καταληφθεί ή από Γεωργιανούς ή από Μπολσεβίκους Ρώσους ή από Τούρκους. Η παραχώρηση του Μπατούμι στα χέρια των τελευταίων αποτελούσε θανάσιμη απειλή για τους 20.000 Έλληνες του Πόντου που ζούσαν στην πόλη και το Εθνικό Συμβούλιο και η Εθνοσυνέλευσή τους κινδύνευαν να εξαλειφθούν¹¹⁰. Το αίτημα για την αποστολή ελληνικού πολεμικού πλοίου στο Μπατούμι δεν καταγράφεται πλέον στο έγγραφο.

Λίγες ημέρες αργότερα, ο Υπάτος Αρμοστής του Βασιλείου της Ελλάδας, Ευθύμιος Κανελλόπουλος, έστειλε τηλεγράφημα στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών για το ίδιο θέμα¹¹¹. Ουσιαστικά, επανέλαβε την άποψη που εξέφρασε ο πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου των Ελλήνων του Πόντου και σημείωσε ότι η εκχώρηση του Μπατούμι στη Γεωργιανή Λαϊκή Δημοκρατία θα ήταν δύσκολη, καθώς η πλειοψηφία του τοπικού μουσουλμανικού πληθυσμού ήταν αντίθετη. Επίσης, αναμενόταν ότι μια συμφωνία μεταξύ των Μπολσεβίκων και των Κεμαλιστών θα είχε ως αποτέλεσμα την σοβιετοποίηση της περιοχής, όπως είχε συμβεί πρόσφατα στο Αζερμπαϊτζάν¹¹².

Τελικά, η Ατζάρα έγινε μέρος της Γεωργιανής Λαϊκής Δημοκρατίας και τον Νοέμβριο του 1920, αφού ο Μουσταφά Κεμάλ κατέλαβε μέρος της Αρμενίας, συνήφθη συμφωνία μεταξύ Γεωργίας και Ελλάδας για την επιστροφή των Ελλήνων στην πατρίδα τους μέσω του Μπατούμι. Ο Ι. Κάνδης διορίστηκε εκπρόσωπος της «Ελληνικής Αποστολής Αρωγής και Επαναπατρισμού» στην περιοχή του Μπατούμι. Στις 16 Δεκεμβρίου 1920, η Ελληνική Αποστολή απηύθυνε έκκληση στις γεωργιανές αρχές για βοήθεια στην προστασία και τον επαναπατρισμό των Ελλήνων προσφύγων από την Αρμενία και το Αρνταγκάν. Τον Δεκέμβριο του 1920 και τον Ιανουάριο του 1921, οι Έλληνες που ζούσαν σε αυτές τις περιοχές έφευγαν μαζικά για την Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, αρκετά ελληνικά πλοία κατέπλευσαν στο λιμάνι του Μπατούμι για τον σκοπό αυτόν. Ο επαναπατρισμός δεν επεκτάθηκε στους Έλληνες του Μπατούμι. Στα μέσα Ιανουαρίου 1921, περίπου 24.000 Έλληνες είχαν αναχωρήσει από το Μπατούμι¹¹³.

Σύμφωνα με άλλες πηγές, 52.000 Έλληνες είχαν φύγει από το Μπατούμι για την Ελλάδα μέχρι τον Φεβρουάριο του 1921, ενώ η μετακίνησή τους ξεκίνησε τον Μάιο του 1919, με πρωτοβουλία αποστολής του Υπουργείου Περίθαλψης. Τον Αύγουστο του 1921, η αναχώρηση από το Μπατούμι περιορίστηκε από τις σοβιετικές αρχές. Τα ελληνικά μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος υποστήριζαν ότι οι Πόντιοι θα πρέπει να παραμείνουν στους τόπους διαμονής τους και να μην μετακινηθούν στην Ελλάδα. Η Ελλάδα δεν είχε εξ άλλου την οικονομική δυνατότητα να φιλοξενήσει έναν τέτοιο πλήθος προσφύγων¹¹⁴.

¹¹⁰ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.21-22.

¹¹¹ Το τηλεγράφημα έχει ημερομηνία 11 Ιουνίου, αλλά η ημερομηνία είναι σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο.

¹¹² ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σ.23.

¹¹³Μ. Γιορκάτζε, Ν. Γκελάτζε, Τ. Τουντζέ, Μ. Λόρια, Τ. Αμπουλάτζε, Σ. Τσαρπιοβλι-Μαζμανίδη, Ν. Dzeladze, Πόντιοι Έλληνες στην Ατζαρία. Παρελθόν και Νεωτερικότητα. Μπατούμι, 2017, σελ. 37.

¹¹⁴Αγτζίδης, Βλάσης. Από Τον Καύκασο Στην Ελλάδα...

Επίσκεψη Ευρωπαίων Σοσιαλιστών στη Γεωργία

Ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα για τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γεωργίας ήταν η επίσκεψη αντιπροσωπείας Ευρωπαίων Σοσιαλιστών στη Γεωργία τον Σεπτέμβριο του 1920. Η αντιπροσωπεία αποτελείτο από τους Karl Kautsky, Ramsay MacDonald, Thomas Shaw, Snowden, Pierre Renodel, Emile Vandervelde, De Brucker και άλλους.

Οι Ευρωπαίοι Σοσιαλιστές επισκέφθηκαν διάφορες περιοχές της Γεωργίας, συναντήθηκαν με τους τοπικούς εργάτες και επέστρεψαν στην Ευρώπη γεμάτοι εντυπώσεις.

Οι πληροφορίες που δημοσιεύθηκαν στον ευρωπαϊκό Τύπο σχετικά με την επίσκεψη των Ευρωπαίων σοσιαλιστών στη Γεωργία είχαν μεγάλη σημασία για την προώθηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας.

Ο αντιπρόσωπος του Βασιλείου της Ελλάδος ανταποκρίθηκε στην επίσκεψη των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών στη Γεωργία στέλνοντας έκθεση στο Υπουργείο Εξωτερικών του Βασιλείου της Ελλάδος στις 18 Σεπτεμβρίου 1920. Όπως σημειώνεται στο έγγραφο, οι Ευρωπαίοι σοσιαλιστές έφτασαν στη χώρα μετά από πρόσκληση της γεωργιανής κυβέρνησης και της αντιπροσωπείας της Γεωργίας στην Ευρώπη. Τα μέλη της αντιπροσωπείας Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, για τους οποίους η προώθηση του σοσιαλισμού και τα επιτεύγματά του ήταν εξαιρετικά σημαντικά, εξέφρασαν τον θαυμασμό τους τόσο για την υποδοχή τους όσο και για το κοινωνικοπολιτικό σύστημα που εγκαθιδρύθηκε στη Γεωργία. Τα μέλη της αντιπροσωπείας που είχαν επισκεφθεί πρόσφατα τη σοβιετική Ρωσία τόνισαν ιδιαίτερα την υπεροχή του γεωργιανού σοσιαλισμού έναντι του μπολσεβίκικου συστήματος. Σε γενικές γραμμές, τα μέλη της αντιπροσωπείας τόνισαν τα επιτεύγματα της «πρώτης και μοναδικής σοσιαλιστικής δημοκρατίας» της Γεωργίας¹¹⁵.

Το ενδιαφέρον των αρχών της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας για την επίσκεψη των Ευρωπαίων σοσιαλιστών στη Γεωργία ήταν προφανές – η επίσκεψη αυτή θα έπρεπε να εξασφαλίσει την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας στους ευρωπαϊκούς πολιτικούς κύκλους. Στο έγγραφο σημειώνεται ότι τα μέλη της αντιπροσωπείας δεσμεύτηκαν να προωθήσουν την *de jure* αναγνώριση της Γεωργίας¹¹⁶.

¹¹⁵ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σ. 66-69.

¹¹⁶ στο ίδιο.

Οι σχέσεις μεταξύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και της Σοβιετικής Ρωσίας σύμφωνα με τα έγγραφα της ελληνικής αποστολής στη Γεωργία

Στις 7 Μαΐου 1920, η Σοβιετική Ρωσία αναγνώρισε de facto και de jure την ανεξαρτησία της Γεωργίας και παραιτήθηκε από κάθε αξίωση εναντίον της. Ωστόσο, η Σοβιετική Ρωσία δεν παρέλειψε να συμπεριφέρεται εχθρικά προς τη Γεωργία. Η κατάσταση της Γεωργίας επιδεινώθηκε μετά την κατάληψη του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας από τη Σοβιετική Ρωσία τον Απρίλιο και τον Νοέμβριο του 1920.

Η Σοβιετική Ρωσία κατηγορήσε την κυβέρνηση της Γεωργίας ότι παραβίαζε τη συμφωνία της 7^{ης} Μαΐου 1920. Συγκεκριμένα, στις 18 Ιανουαρίου 1921 το Τηλεγραφικό Πρακτορείο της Σοβιετικής Ρωσίας διέχυσε πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες κατηγορούσε τις αρχές της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας για τα εξής:

1. Η γεωργιανή κυβέρνηση αρνήθηκε να παραδώσει στη Σοβιετική Ρωσία ρωσικά πλοία που ανήκαν στον Wrangel και είχαν εισέλθει στο λιμάνι του Μπατούμι.
2. Οι γεωργιανές αρχές συνέλαβαν μερικούς εκπροσώπους της Σοβιετικής Ρωσίας, ορισμένοι από τους οποίους μεταφέρθηκαν στις φυλακές του Κουτάισι.
3. Οι γεωργιανές αρχές παραβίασαν την συμφωνία για απελευθέρωση των Γεωργιανών Κομμουνιστών και συνέχισαν τη δίωξη εκείνων.
4. Εκπρόσωποι της γεωργιανής κυβέρνησης στο Μπατούμι προσέβαλαν τη ρωσική σημαία.
5. Ένας Ρώσος ταχυδρόμος έπεσε θύμα ληστείας στο Μπατούμι, αλλά ο δράστης δεν τιμωρήθηκε.

Όπως ανέφερε το Τηλεγραφικό Πρακτορείο της Σοβιετικής Ρωσίας, αυτές οι ενέργειες της ηγεσίας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας οδήγησαν τη Σοβιετική Ρωσία και το Σοβιετικό Αζερμπαϊτζάν να σταματήσουν να προμηθεύουν πετρέλαιο στη Γεωργία¹¹⁷.

Στις 15 Ιανουαρίου, η κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας εξέδωσε διάταγμα στο οποίο αναφέρεται, ότι λόγω κατάσχεσης των γεωργιανών αμαξοστοιχιών στο Αζερμπαϊτζάν, η γεωργιανή κυβέρνηση αποφάσισε να δημεύσει την περιουσία της Σοβιετικής Ρωσίας και του Σοβιετικού Αζερμπαϊτζάν στη Γεωργία.

Στις 17 Ιανουαρίου, μονάδες της Ειδικής Υπηρεσίας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας, με εντολή του Υπουργείου Εσωτερικών της Γεωργίας, σφράγισαν τις αποθήκες όπου αποθηκεύονταν αγαθά που προορίζονταν για τη Σοβιετική Ρωσία και το Σοβιετικό Αζερμπαϊτζάν¹¹⁸.

Μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της διαμάχης μεταξύ της Σοβιετικής Ρωσίας και της Γεωργίας σχετικά με τα προαναφερθέντα ζητήματα παρέχεται στις πληροφορίες που υπέβαλε η Αντιπροσωπεία του Βασιλείου της Ελλάδος στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών.

Σύμφωνα με την αρχική εντύπωση της ελληνικής αποστολής, η κρίση μεταξύ της Σοβιετικής Ρωσίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας προκλήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τη

¹¹⁷ Ιστορία της Γεωργιανής Διπλωματίας (Χριστομαθία), Εκδ. Ρόιν Μεντρεβέλι, Τιφλίδα, 2004, σελ. 523-524. [στα Γεωργιανά].

¹¹⁸ στο ίδιο, σελ. 524.

ριζοσπαστική στάση των Μπολσεβίκων που δρούσαν στον Νότιο Καύκασο. Οι Γεωργιανοί Μπολσεβίκοι ήθελαν να σοβιετοποιήσουν τη Γεωργία και να πάρουν την εξουσία στα χέρια τους. Όσον αφορά την ηγεσία της Σοβιετικής Ρωσίας, ήταν σημαντικό γι' αυτήν να χρησιμοποιεί το λιμάνι του Μπατούμι για το εμπόριο με την Ευρώπη και σε περίπτωση εγκαθίδρυσης της σοβιετικής εξουσίας στη Γεωργία δεν θα είχε την ίδια ευκαιρία. Επιπλέον, οι Έλληνες υπέθεσαν ότι η Ρωσία είχε υποσχεθεί στη Μεγάλη Βρετανία να σεβαστεί τη γεωργιανή κυριαρχία¹¹⁹.

Οι αρχές της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας παρέιχαν στην ελληνική αποστολή πλήρη ενημέρωση για την κρίση με τη Σοβιετική Ρωσία. Η γεωργιανή πλευρά ήταν τόσο ειλικρινής, ώστε μοιράστηκε με την ελληνική αποστολή την αλληλογραφία μεταξύ του γεωργιανού υπουργείου Εξωτερικών και του υπουργού, ο οποίος βρισκόταν στη Γαλλία¹²⁰.

Η έκθεση της αποστολής του Βασιλείου της Ελλάδας στην Τιφλίδα της 30^{ης} Δεκεμβρίου¹²¹ αναφέρει ότι παρά τη συμφωνία που επιτεύχθηκε μεταξύ της Γεωργίας και της Σοβιετικής Ρωσίας, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών είχαν γίνει εξαιρετικά τεταμένες. Η κυβέρνηση του Σοβιετικού Αζερμπαϊτζάν, δεδομένης της δυσκολίας να επισκευάσει γρήγορα τον αγωγό, πρότεινε στη γεωργιανή κυβέρνηση να στείλει ένα ειδικό τρένο στο Αζερμπαϊτζάν για τη μεταφορά του πετρελαίου. Η γεωργιανή κυβέρνηση έστειλε 12 αμαξοστοιχίες αποτελούμενες από 24 ατμομηχανές και 240 βυτιοφόρα βαγόνια στο Αζερμπαϊτζάν. Η κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν, σε συμφωνία με τη Σοβιετική Ρωσία, κατακράτησε την εν λόγω αμαξοστοιχία. Η ενέργεια αυτή της κυβέρνησης του Αζερμπαϊτζάν ήταν η απάντηση στη σύλληψη Κομμουνιστών προπαγανδιστών στο Κουτάισι από την κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και την απέλασή τους από τη χώρα. Μεταξύ των απελαθέντων Κομμουνιστών ήταν και εκπρόσωποι των αποστολών της Σοβιετικής Ρωσίας και του Σοβιετικού Αζερμπαϊτζάν στη Γεωργία¹²².

Μετά την κατακράτηση των γεωργιανών αμαξοστοιχιών από την αζέρικη πλευρά, η γεωργιανή κυβέρνηση έλαβε αντίμετρα και, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, σταμάτησε τα φορτία που κατευθύνονταν στο έδαφος της προς το Αζερμπαϊτζάν. Η κατακράτηση των αμαξοστοιχιών από την αζέρικη πλευρά έθεσε τη γεωργιανή κυβέρνηση σε σοβαρή συγκοινωνιακή κρίση. Λόγω της έλλειψης πετρελαίου, η κυβέρνηση επέβαλε ορισμένους περιορισμούς και μείωσε στο ελάχιστο την κυκλοφορία των τρένων. Μια έκθεση της ελληνικής διπλωματικής αποστολής στη Γεωργία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η γεωργιανή κυβέρνηση πιθανότατα θα υποχωρούσε, παρόλο που η αυξημένη κομμουνιστική προπαγάνδα κατά της Γεωργίας αποτελούσε μια σοβαρή απειλή για τη γεωργιανή κυβέρνηση. Ο εκπρόσωπος της ελληνικής διπλωματικής αποστολής στη Γεωργία τόνιζε ότι οι Γεωργιανοί Μπολσεβίκοι εκμεταλλεύτηκαν την οικονομική κρίση στη χώρα και πυροδότησαν περαιτέρω τη σύγκρουση μεταξύ της κυβέρνησης και της εργατικής τάξης¹²³.

Με επόμενη έκθεση της ελληνικής αποστολής της 7^{ης} Ιανουαρίου¹²⁴, φαίνεται ότι η Σοβιετική Ρωσία ήταν δυσареστημένη επειδή η γεωργιανή κυβέρνηση αρνήθηκε να παραδώσει στη Σοβιετική Ρωσία 24 μεγάλα και μικρά πλοία υπό ρωσική σημαία που είχαν εκκενωθεί από την

¹¹⁹ ΥΔΑ. Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.46-47.

¹²⁰ ΥΔΑ. Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.48..

¹²¹ Η ημερομηνία είναι σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο.

¹²² ΥΔΑ. Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.44-45.

¹²³ στο ίδιο.

¹²⁴ Η ημερομηνία είναι σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο.

Κριμαία μετά την ήττα του Wrangel. Τα πλοία αυτά στάθμευαν στο λιμάνι του Μπατούμι. Τέσσερα από τα εν λόγω πλοία ανήκαν σε Έλληνες υπηκόους. Αργότερα επιτεύχθηκε συμφωνία μεταξύ της αντιπροσωπείας της Σοβιετικής Ρωσίας στο Μπατούμι και της κυβέρνησης της Γεωργίας, σύμφωνα με την οποία αναγνωρίστηκε η σοβιετική ρωσική κυριαρχία επί των πλοίων που εισέρχονταν στο γεωργιανό λιμάνι με ρωσική σημαία. Οι γεωργιανές αρχές παρέδωσαν στο ρωσικό προξενείο τα εξαρτήματα των μηχανών που είχαν προηγουμένως αφαιρεθεί από τα πλοία, ώστε τα πλοία να μην εγκαταλείψουν το λιμάνι του Μπατούμι χωρίς άδεια. Οι πλοιοκτήτες και οι καπετάνιοι κλήθηκαν σε αυτή τη διαδικασία, αλλά δεν εμφανίστηκαν, καθώς δεν αναγνώριζαν την εξουσία της Σοβιετικής Ρωσίας. Η Σοβιετική Ρωσία θεωρούσε τα πλοία ιδιοκτησία του Ρωσικού Κράτους και δεν αναγνώριζε τα δικαιώματα των ιδιοκτητών. Μετά την εν λόγω συμφωνία, οι γεωργιανές αρχές απαλλάχθηκαν από την υποχρέωσή τους να μην επιτρέψουν στα εν λόγω πλοία να εγκαταλείψουν το λιμάνι του Μπατούμι. Η έκθεση αναφέρει ότι η παράδοση των πλοίων στο λιμάνι του Μπατούμι στη Σοβιετική Ρωσία από τις γεωργιανές αρχές ήταν μια τυπική διαδικασία, διότι αν τα πλοία προσπαθούσαν να εγκαταλείψουν τα γεωργιανά χωρικά ύδατα θα συλλαμβάνονταν από γαλλικά πλοία. Το έγγραφο αναφέρει ότι έλαβαν πληροφορίες από εκπρόσωπο της γεωργιανής κυβέρνησης ότι οι Γεωργιανοί θα απαιτήσουν από τη Σοβιετική Ρωσία τα εν λόγω πλοία να εγκαταλείψουν τα γεωργιανά χωρικά ύδατα. Ο συντάκτης της έκθεσης εξέφραζε την ελπίδα ότι, αφού τα πλοία εγκαταλείψουν τα γεωργιανά χωρικά ύδατα και συλληφθούν από τα γαλλικά πλοία, θα παραδοθούν στους νόμιμους ιδιοκτήτες τους¹²⁵.

Κατά την επόμενη έκθεση προς το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, οι Κομμουνιστές συνελήφθησαν από τις αρχές της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας. Η επιστολή σημειώνει ότι μεταξύ των συλληφθέντων ήταν και Έλληνες υπήκοοι. Σύμφωνα με την έκθεση, η διπλωματική αποστολή του Βασιλείου της Ελλάδος στη Γεωργία δεν ζήτησε την απελευθέρωση των συλληφθέντων Ελλήνων Κομμουνιστών, καθώς υπήρχε το ενδεχόμενο οι γεωργιανές αρχές να απαιτήσουν την απέλασή τους στην Ελλάδα, κάτι που δεν ήταν προς το συμφέρον της Ελλάδος¹²⁶.

¹²⁵ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.58-60.

¹²⁶ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.54.

Επίθεση των ενόπλων δυνάμεων της Σοβιετικής Ρωσίας κατά της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας

Η Σοβιετική Ρωσία, έχοντας καταλάβει το Αζερμπαϊτζάν και την Αρμενία, αναζητούσε την κατάλληλη στιγμή για να εισβάλει στη Γεωργία. Μια τέτοια στιγμή ήρθε σύντομα. Τη νύχτα της 11^{ης} προς 12^η Φεβρουαρίου 1921, μονάδες του 11^{ου} Κόκκινου Στρατού της Σοβιετικής Ρωσίας επιτέθηκαν σε γεωργιανές στρατιωτικές δυνάμεις που είχαν αναπτυχθεί στην «ουδέτερη ζώνη» της Λόρε. Ο εχθρός εκμεταλλεύτηκε το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού και σημείωσε σοβαρή επιτυχία. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις διεξήχθησαν χωρίς κήρυξη πολέμου – ούτε η Σοβιετική Ρωσία ούτε η Σοβιετική Αρμενία κήρυξαν επίσημα πόλεμο στη Γεωργία.

Στις 15 Φεβρουαρίου, ο Ιωσήφ Στάλιν ανέθεσε στον επί κεφαλής του Γραφείου Καυκάσου της Κεντρικής Επιτροπής του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος, Σέργκο Ορτζονικίντζε, το καθήκον να καταλάβει αμέσως την Τιφλίδα.

Η Σοβιετική Ρωσία προσπάθησε να συγκαλύψει την επίθεσή της εναντίον κυρίαρχου κράτους και δημιούργησε μια «Επαναστατική Επιτροπή της Γεωργίας» (Revkom). Στις 16 Φεβρουαρίου το Revkom έστειλε αίτημα συνδρομής στη Σοβιετική Ρωσία εκ μέρους των γεωργιανών «εργατών».

Παρά το γεγονός ότι οι ένοπλες δυνάμεις της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας προέβλεπαν σοβαρή αντίσταση στις μονάδες της Σοβιετικής Ρωσίας και τις νίκησαν περισσότερες από μία φορές στο πεδίο της μάχης, η αναντιστοιχία των δυνάμεων ήταν προφανής.

Στις 25 Φεβρουαρίου 1921, η κυβέρνηση της Γεωργίας, τα μέλη της Συντακτικής Συνέλευσης (Κοινοβούλιο) και οι ένοπλες δυνάμεις αναχώρησαν από την Τιφλίδα για τη δυτική Γεωργία. Οι περισσότεροι από αυτούς σύντομα πήγαν στην εξορία.

20 Φεβρουαρίου 1921¹²⁷. Ο Έλληνας πρόξενος στο Μπατούμι, Ι. Κάνδης, αποστέλλει έκθεση στον Έλληνα Υπάτο Αρμοστή στην Κωνσταντινούπολη σχετικά με την εισβολή του ρωσικού Κόκκινου Στρατού στη Γεωργία και τη στρατιωτική και πολιτική κατάσταση στη χώρα.

Η έκθεση σημειώνει ότι η πανικόβλητη γεωργιανή κυβέρνηση συνέστησε στους εκπροσώπους των ξένων αποστολών να εγκαταλείψουν αμέσως την Τιφλίδα. Η κυβέρνηση διέθεσε ένα ειδικό τρένο για το σκοπό αυτό. Η ελληνική αποστολή μετακόμισε επίσης στο Μπατούμι. Όσον αφορά τους εκπροσώπους της γερμανικής, της ιταλικής και της τουρκικής αποστολής, έφτασαν στο Μπατούμι με ειδική κυβερνητική αμαξοστοιχία. Όπως σημειώνεται στην έκθεση, η γεωργιανή κυβέρνηση έχει αρχίσει να μεταφέρει το Αρχείο του Κράτους στο Κουτάισι. Ο συντάκτης της έκθεσης σημειώνει ότι οι γεωργιανές ένοπλες δυνάμεις απέκτησαν κάποιο πλεονέκτημα στις μάχες και απώθησαν τον εχθρό 20 χιλιόμετρα από την Τιφλίδα. Ωστόσο, η κατάσταση παρέμενε κρίσιμη, καθώς ο Κόκκινος Στρατός της Σοβιετικής Ρωσίας προέλαυνε προς τη Γεωργία και από το Άντλερ. Η έκθεση αναφέρεται επίσης για προφυλάκιση των προξένων του Αζερμπαϊτζάν και της Ρωσίας στο Μπατούμι από τη γεωργιανή κυβέρνηση. Με διάταγμα της γεωργιανής κυβέρνησης, οι σημαίες και τα εθνόσημα της Ρωσίας και του Αζερμπαϊτζάν αφαιρέθηκαν από τα προξενεία του Σοβιετικού Αζερμπαϊτζάν και της Σοβιετικής Ρωσίας και καταστράφηκαν¹²⁸.

Δυστυχώς, η Γεωργία ηττήθηκε σε μια άνιση μάχη. Η σοβιετική κυριαρχία εγκαθιδρύθηκε στη Γεωργία. Η πιο δύσκολη περίοδος στην ιστορία του γεωργιανού λαού άρχισε...

¹²⁷Το έγγραφο φέρει ημερομηνία 7 Φεβρουαρίου σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο.

¹²⁸ΤΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ.73-74.

Το ζήτημα της εκπαίδευσης Γεωργιανών δόκιμων σε ελληνική στρατιωτική σχολή

Όταν τον Φεβρουάριο του 1921 μονάδες του Κόκκινου Στρατού της Σοβιετικής Ρωσίας εισέβαλαν στη Γεωργία χωρίς να κηρύξουν πόλεμο, οι γεωργιανές ένοπλες δυνάμεις πολέμησαν σκληρά εναντίον του εχθρού. Ανάμεσά τους ήταν Γεωργιανοί δόκιμοι, το μαχητικό πνεύμα των οποίων ήταν πολύ υψηλό.

Στις 25 Φεβρουαρίου 1921, οι γεωργιανές ένοπλες δυνάμεις εγκατέλειψαν την Τιφλίδα και μετακινήθηκαν προς τη δυτική Γεωργία. Κατά τη διάρκεια της υποχώρησης, οι δόκιμοι φρουρούσαν το τρένο του αρχιστράτηγου της Γεωργίας. Στο Μπατούμι, η στρατιωτική σχολή στεγαζόταν σε ένα κτίριο κινηματογράφου.

Στις 18 Μαρτίου 1921, ορισμένα μέλη της κυβέρνησης της Γεωργίας, της Συντακτικής Συνέλευσης (Κοινοβούλιο) και μια ομάδα Γεωργιανών στρατιωτών εγκατέλειψαν τη Γεωργία. Μεταξύ τους ήταν περίπου 70 δόκιμοι. Οι περισσότεροι από αυτούς έγιναν μαθητές σε στρατιωτικές σχολές στην Πολωνία και ορισμένοι στην Ελλάδα και τη Γαλλία. Μετά την αποφοίτησή τους, ορισμένοι εξ αυτών συνέχισαν τη στρατιωτική τους θητεία στις ένοπλες δυνάμεις των χωρών εκείνων¹²⁹.

13 δόκιμοι στάλθηκαν στην Ελλάδα για εκπαίδευση. Από αυτούς υπήρχαν 5 πυροβολητές, 3 ιππείς, 4 πεζικάριοι και 1 ναρκαλιευτής. Επί κεφαλής της ομάδας ήταν ο Ντάβιντ Λαγίτζε¹³⁰.

Όπως προκύπτει από τα έγγραφα που έχουμε στη διάθεσή μας, τον Μάιο του 1921 εκπρόσωπος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας στην Κωνσταντινούπολη επικοινωνήσε με τον Βότση, Υπάτο Αρμυστή της Ελλάδας, ενημερώνοντάς τον ότι 50 νέοι Γεωργιανοί δόκιμοι βρίσκονταν στην οθωμανική πρωτεύουσα και ήταν επιθυμητό να μεταφερθούν σε στρατιωτικές σχολές των βαλκανικών χωρών. Ζήτησε μάλιστα από την ελληνική κυβέρνηση να φιλοξενήσει πέντε, δέκα ή περισσότερους δοκίμους. Όσον αφορά την κάλυψη των εκπαιδευτικών εξόδων, η Γεωργία θα πλήρωνε μετά την αποκατάσταση της κρατικής ανεξαρτησίας της Γεωργίας¹³¹. Αργότερα, στις 11 Αυγούστου¹³², ο Βότσης παρέδωσε το γραπτό αίτημα της γεωργιανής πλευράς στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών¹³³. Όπως προκύπτει από την επιστολή, ο Έλληνας Υπάτος Αρμυστής στην Κωνσταντινούπολη συνέβαλε σημαντικά στη θετική επίλυση του ζητήματος και η γεωργιανή πλευρά τον ευχαρίστησε για αυτό. Σύμφωνα με τον Βότση, είκοσι Γεωργιανοί δόκιμοι θα ελάμβαναν στρατιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Όπως αναφέρει εκπρόσωπος της Γεωργίας, «οι Έλληνες δεν είναι ξένοι προς τους Γεωργιανούς. Έχουν με τον ελληνικό λαό μια ιδιαίτερη σχέση, η οποία σχετίζεται όχι μόνο με την κοινή μας θρησκεία, αλλά και με τις βαθιές ιστορικές και πολιτιστικές ρίζες που συνδέουν τους δύο λαούς μας. Επιστρέφοντας στη Γεωργία,

¹²⁹M. Bakhtadze, Δόκιμοι, Gfsis.org.ge., Rondel's blog, 25 Φεβρουαρίου, 2019. <https://gfsis.org.ge/ge/blog/view/927>. [στα Γεωργιανά].

¹³⁰M. Abulashvili, E. Tchikoidze, Εύλαλα Μάρμαρα, Τιφλίδα, 2021, σελ. 107-108. [στα Γεωργιανά].

¹³¹ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ. 123.

¹³²Το έγγραφο έχει ημερομηνία 29 Ιουλίου, σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο.

¹³³ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ. 121.

οι φοιτητές αυτοί θα συμβάλουν σημαντικά στο να έρθουν οι δύο λαοί πιο κοντά, ενισχύοντας έτσι περαιτέρω τους φιλικούς δεσμούς μεταξύ των εθνών μας»¹³⁴.

Τελικά, το φθινόπωρο του 1921, 13 Γεωργιανοί δόκιμοι έφυγαν για την Ελλάδα. Οι ελληνικές αρχές τους υποδέχθηκαν με ιδιαίτερη τιμή και οι Γεωργιανοί νέοι εγγράφηκαν στην καλύτερη στρατιωτική σχολή της χώρας, την Σχολή Ευελπίδων. Μεταξύ των μαθητών της εξαιρετικής αυτής σχολής υπήρχαν και μέλη της βασιλικής οικογένειας. Όπως λέει ένας από τους δοκίμους, ο Νικολόζ Μαπκασβίλι, οι Έλληνες φίλοι του στη σχολή ήσαν καλά ενημερωμένοι για τη γεωργιανή ιστορία και τις σχέσεις μεταξύ Γεωργίας και Βυζαντίου. Με τη βοήθεια της διοίκησης της σχολής, οι Γεωργιανοί δόκιμοι έμαθαν Ελληνικά στον συντομότερο δυνατό χρόνο, σε μόλις τρεις μήνες, και πέρασαν με επιτυχία όλες τις εξετάσεις που απαιτούνται από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα¹³⁵.

Στους Γεωργιανούς φοιτητές στην Αθήνα παρασχέθηκε μεγάλη φροντίδα. Κάποια στιγμή, ο διάδοχος του ελληνικού θρόνου, ο Γεώργιος, τους επισκέφθηκε προσωπικά και υποσχέθηκε να τους φροντίσει. Ο στρατηγός Γκιόργκι Κβινιτάτζε, συνάντησε τους Γεωργιανούς δοκίμους της Ευελπίδων όταν πήγαινε από την Κωνσταντινούπολη προς το Παρίσι. Ωστόσο, οι Γεωργιανοί μαθητές δεν κατάφεραν να αποφοιτήσουν από το ελληνικό σχολείο: το 1922 μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, οι Έλληνες εκθρόνισαν τον βασιλιά Κωνσταντίνο και η σχολή έκλεισε επειδή οι αξιωματικοί της υποστήριζαν τον βασιλιά. Κατόπιν αυτού, οι Γεωργιανοί δόκιμοι μετακινήθηκαν στην Πολωνία¹³⁶.

¹³⁴ΥΔΛΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σ. 122.

¹³⁵M. Abulashvili, E. Tchikoidze, Εύαλα Μάρμαρα, σελ. 109-112.

¹³⁶στο ίδιο, σελ. 112-113.

Αντί Επιδόγου

Βάσει των εγγράφων του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας τα οποία μελετήσαμε, μπορούμε να σημειώσουμε ότι οι *de facto* διπλωματικές σχέσεις μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας άρχισαν το καλοκαίρι του 1919. Το κύριο μέλημα της ελληνικής πλευράς στην υπόθεση αυτή ήταν να διερευνηθεί η τύχη των Ελλήνων οι οποίοι διέμεναν στον Νότιο Καύκασο, τη βορειοανατολική Τουρκία και τη νότια Ρωσία. Τα έγγραφα του αρχείου δείχνουν ότι οι αποστολές που στάλθηκαν στη Γεωργία, ήταν υπεύθυνες για την αντιμετώπιση αυτού του θέματος. Παράλληλα, οι Έλληνες διπλωμάτες, μαζί με τους εκπροσώπους των ελληνικών προξενικών γραφείων στη Γεωργία, προσπάθησαν ενεργά να προστατεύσουν τα περιουσιακά δικαιώματα των Ελλήνων πολιτών και των ατόμων ελληνικής καταγωγής στη Γεωργία.

Οι αρχές της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας, από την άλλη πλευρά, επεδίωξαν ενεργά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας από την ελληνική κυβέρνηση. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, εργάστηκε σκληρά ο επί κεφαλής της γεωργιανής διπλωματικής αποστολής στην Αθήνα, Αλέξανδρε (Σάσα) Μνίβανι, του οποίου η προσωπική συμβολή αποτυπώνεται καθαρά στα έγγραφα που δημοσιεύσαμε. Παράλληλα, η γεωργιανή πλευρά επικοινωνούσε ενεργά με τους εκπροσώπους του Υπουργείου Εξωτερικών του Βασιλείου της Ελλάδος, όπου αυτό ήταν δυνατό, και συγκεκριμένα στο Παρίσι και την Κωνσταντινούπολη.

Από τα δημοσιευμένα έγγραφα προκύπτει ότι υπήρχε μια θετική διάθεση και ετοιμότητα για συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών, γεγονός που επιβεβαιώνεται από μια σειρά γεγονότων. Ταυτόχρονα, θεμελιώθηκαν αρκετές καλές παραδόσεις, οι οποίες ανανεώθηκαν στην εποχή μας μαζί με την αποκατάσταση της ανεξαρτησίας του Γεωργιανού Κράτους. Αυτό αφορά κυρίως τη στρατιωτική εκπαίδευση της γεωργιανής νεολαίας στην Ελλάδα και το ρόλο της διασποράς ως γέφυρα η οποία συνδέει τα δύο αδελφικά έθνη.

Πιστεύουμε ότι με την ανάκτηση υλικού του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδος και με τη δημοσίευση αυτής της μικρής συλλογής, καταφέραμε να παρουσιάσουμε αρκετές σημαντικές πτυχές των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, οι οποίες θα βοηθήσουν τους ενδιαφερόμενους ερευνητές να καθορίσουν την κατεύθυνση της μελλοντικής έρευνας. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι υπάρχει πολύ περισσότερο υλικό στα ελληνικά αρχεία σχετικά με το θέμα, από ό,τι θα μπορούσε να παρουσιαστεί σε αυτή τη μικρή συλλογή. Ανάμεσά του υπάρχουν έγγραφα των ελληνικών προξενείων στη Γεωργία που απεικονίζουν την κοινωνικοοικονομική ζωή των Ελλήνων του Καυκάσου. Επιπλέον, υπάρχουν και άλλα αρχεία στην Ελλάδα τα οποία διαθέτουν σημαντικό τεκμηριωμένο υλικό σχετικά με το ζήτημα που μας απασχολεί. Είμαστε πρόθυμοι να συνεχίσουμε την έρευνα στον τομέα αυτόν και θα χαρούμε να βοηθήσουμε τους ιστορικούς οι οποίοι επιθυμούν να διενεργήσουν την έρευνά τους μαζί μας ή μόνοι τους.

Θα θέλαμε να μνημονεύσουμε τις δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε κατά την έρευνά μας. Δυστυχώς, πολλά έγγραφα, ιδίως εκείνα τα οποία συντάχθηκαν από το Α' Πολιτικό Τμήμα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, έχουν διασωθεί με τη μορφή δυσανάγνωστων χειρογράφων και η ανάγνωσή τους απαιτεί τη συμβολή κατάλληλου ειδικού, γεγονός που θα πρέπει ληφθεί υπ' όψιν κατά τη μελλοντική έρευνα.

დოკუმენტები

1919 წელი

დოკუმენტი N1

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დიპლომატიური წარმომადგენლის
ალექსანდრე (საშა) მდივანის მიერ საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამი-
ნისტროსთვის გაგზავნილი მემორანდუმი, სადაც ის საბერძნეთისგან საქართვე-
ლოს დამოუკიდებლობის აღიარებას ითხოვს

1919 წლის 30 ივლისი/12 აგვისტო

1.

I.

საქართველო უძველესი ქვეყანაა, უკვე მე-4 საუკუნეში ის ქრისტიანულ სახელმწი-
ფოს წარმოადგენდა. მისი კულტურული და პოლიტიკური განვითარება მრავალი საუკუ-
ნის განმავლობაში მიმდინარეობდა, რაზეც დიდი ზეგავლენა ქრისტიანული და მუსულ-
მანური ცივილიზაციების შერწყმამ მოახდინა. მე-10, მე-11, მე-12 საუკუნეები საქართვე-
ლოსთვის პოლიტიკური ერთიანობის, პოლიტიკური ძლიერების და კულტურული აყვ-
ების ხანაა. ამ პერიოდში დიდი იყო საქართველოს პოლიტიკური გავლენა აზიაში. საქარ-
თველო აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ბიზანტიისა და ტრაპიზონის იმპერიების ცხოვრე-
ბაში. მე-13 საუკუნის დასაწყისში საქართველოს განვითარება მონღოლთა შემოსევებმა შე-
აფერხა. ამის შემდეგ იწყება ქართველი ხალხის კულტურული დონის დაღმასვლა, დასუს-
ტდა პოლიტიკური ძალაუფლება და დაიწყო საქართველოს დაქუცმაცება, რაც გამოწვეუ-
ლი იყო გავლენების დიფერენცირებით, დასავლეთ საქართველოში - თურქეთის გავლე-
ნით, ხოლო აღმოსავლეთში - სპარსეთის.

მე-18 საუკუნის ბოლომდე საქართველო სასტიკ ბრძოლებში იყო ჩართული ორი უძ-
ლიერესი სახელმწიფოს - თურქეთისა და სპარსეთის წინააღმდეგ.

რთულია, აქვისაუბროთ საქართველოს ტრაგიზმით სავსე ხვედრზე, იმ სასტიკ ბრძო-
ლებზე, რომლებიც საქართველოს უწევდა მუსულმანური სამყაროს წინააღმდეგ და რასაც
მთელი თაობები შეეწირა, განადგურებულ საგანძურზე და ხელოვნების იმ ნიმუშებზე,
რომლებიც არა მხოლოდ ქართული, არამედ მსოფლიო მნიშვნელობის იყო და ხალხის
სულს განასახიერებდნენ.

2.

ხუთი საუკუნის განმავლობაში გრძელდებოდა მცირერიცხოვანი ქართველი ხალხის
ბრძოლა თურქ-მონღოლთა რასების წინააღმდეგ, რაც უნიკალურია ისტორიის მატჩიანში.
საქართველო იძულებული გახდა შეეწყვიტა მისი საკმაოდ ინტენსიური ურთიერთობები
დასავლეთის ცივილიზებულ ხალხთან. მას შემდეგ რაც 1453 წელს მეჰმედ მეორის ჯარებმა
დაიკავეს კონსტანტინოპოლი, საქართველომ დაკარგა გზა დასავლეთისკენ. ტრაპიზონის
იმპერიის დაპყრობა (1461 წელი) აღმოჩნდა დასაწყისი მასხრეთ-დასავლეთ საქართველოს
ისლამიზაციის პროცესისა, რომელიც დაიწყო თურქეთის იმპერიის მიერ საქართველოს
ტერიტორიების მიერთებით. გაუდმებულ ომებს და ქვეყნის იძულებით იზოლაციას ქარ-
თველი ხალხის კულტურული დონის დაღმასვლა უნდა გამოეწვია. ამ ომებს შედეგად მოჰ-
ყვა არა მხოლოდ მოსაზღვრე რეგიონების დაპყრობა, არამედ მთელი რიგი რეგიონებიდან

მოსახლეობის გადინება და მათი რაოდენობის შემცირება. მაგრამ აზიელი დამპყრობლები არ იყვნენ იმდენად ძლიერნი, რომ საბოლოოდ გაენადგურებინათ ქართველი ხალხი. ქრისტიანული ერი, რომელსაც გააჩნია განვითარებული საზოგადოებრივი ცხოვრების წეს-ჩვეულებები, ერი, რომელმაც მრავალი საუკუნის მანძილზე მიაღწია ცივილიზაციის გარკვეულ დონეს, ერი, რომელიც სრულიად მარტო უწევდა წინააღმდეგობას მცირეაზიელ დამპყრობლებს, მიუხედავად იმისა, რომ სისხლისგან იცლებოდა...

თუმცა, მცირე აზიის მუსულმანურმა სახელმწიფოებმა დიდი ხნით ვერ შეინარჩუნეს ძლიერება. მე-17 საუკუნეში თურქეთისა და სპარსეთის დასუსტებამ ქართველ ერს ფეხზე წამოდგომის რეალური შესაძლებლობა მისცა.

3.

მე-17, მე-18 საუკუნეებში საქართველოში კულტურული და პოლიტიკური აღორძინების ნიშნები შეიმჩნევა. მე-18 საუკუნის მე-2 ნახევარში, ერეკლე მეორის მეფობის დროს, საქართველოს პოლიტიკური ერთობის ახალი ერა დაიწყო. მეფემ გააერთიანა ქართლი და კახეთი და საქართველოს ყველა მეფისა და მთავრის შეთანხმებით, ის გახდა მთელი ქვეყნის მმართველი. კეთილგანწყობილური დამოკიდებულება ჰქონდა ქვეყნის მიმართ დაღესტანს. ერევნისა და განჯის ხანებმა თავი საქართველოს ვასალებად აღიარეს. არმიაში მოხდა რეორგანიზაცია და აღდგენილი იქნა საერთო გაწვევა. საქართველოს პოლიტიკური გამძლიერება ქვეყნის ეკონომიკური აღდგენისა და ზოგადად, ეროვნული კულტურის აღორძინების პარალელურად მიმდინარეობდა. იტალიელმა ვაჭრებმა და მისიონერებმა აღადგინეს ურთიერთობა დასავლეთთან. ეროვნული სულისკვეთება უფრო და უფრო ძლიერდებოდა, ის ემყარებოდა ქვეყნის დიდ წარსულს, ისტორიულ, სამართლებრივ და კულტურულ ტრადიციებს. ერეკლე მეორე იღწვოდა ერთიანი პოლიტიკური ერთეულის ჩამოყალიბებისთვის და ამავე დროს, მისი მიზანი იყო შემოეერთებინა ის ქართული მიწები, რომლებიც ოდესღაც წართმეული იქნა საქართველოსთვის და თურქეთის მფლობელობაში იმყოფებოდა. ერეკლე მეფის პოლიტიკა უპირისპირდებოდა აზიის, სპარსეთისა და თურქეთის მაჰმადიანური სახელმწიფოების ინტერესებს. განსაკუთრებით თურქეთის, რომელიც ღიად ცდილობდა დაეპყრო საქართველო და კავკასიის ქედი გამხდარიყო მისი საზღვარი რუსეთთან, რომელიც უკვე მოიწევდა კავკასიისკენ. ამ პერიოდში მხოლოდ საკუთარი ძალებით, საკმაოდ რთული იყო საქართველოსთვის დამოუკიდებლობის შენარჩუნება, თურქეთთან და სპარსეთთან ბრძოლაში.

4.

ბუნებრივია, საჭირო გახდა მოკავშირის პოვნა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, საქართველო საბოლოოდ ისლამის გავლენის ქვეშ დარჩებოდა. ქვეყანამ აირჩია გზა - დახმარებისთვის მიემართა მძლავრი ქრისტიანული ქვეყნისთვის, რუსეთისათვის. თურქეთი და სპარსეთი კარგად მიხვდნენ, თუ რა მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოს ამ გადაწყვეტილებას. მათ დაინახეს მოსალოდნელი საფრთხე აზიის მუსულმანური სახელმწიფოების სასიცოცხლო ინტერესებისთვის. სწორედ ამ ნიადაგზე შეიქმნა ნადირ-შაჰის ცნობილი გეგმა, რომლის მიზანი იყო მუსლიმთა გაბატონება მთელს ამიერკავკასიაში, რომელიც უნდა გამხდარიყო სპარსეთისა და თურქეთის მხარდამჭერი სტრატეგიული ბაზა რუსეთის წინააღმდეგ. ამ გეგმის მიხედვით, საქართველოს უარი უნდა ეთქვა თავის პოლიტიკურ ორიენტაციაზე

ჩრდილოეთისკენ და სამუდამოდ დარჩენილიყო სპარსეთის და თურქეთის, ანუ ისლამის გავლენის ქვეშ.

ამ გეგმას რუსეთის დედოფალმა ეკატერინე მეორემ ცნობილი „ბერძნული პროექტი“ დაუპირისპირა, რომლის მიზანი იყო რუსეთის ეგიდის ქვეშ აღდგენილიყო რამდენიმე ქრისტიანული სახელმწიფო (ძველი ბიზანტიის) მთელს ტერიტორიაზე ადრიატიკის ზღვიდან კასპიის ზღვამდე, რათა იძულებული გაეხადათ მუსულმანური სამყარო დარჩენილიყო აზიის შიგნით. ამ პროექტის მიხედვით, საქართველო უნდა ყოფილიყო ერთიანი, პოლიტიკურად და ეკონომიკურად ძლიერი სახელმწიფო, რომელიც იქნებოდა კეთილშეგობრული რუსეთის მიმართ და მისი პოლიტიკური და სტრატეგიული მხარდამჭერი მცირე აზიაში.

საქართველო იძულებული გახდა ორიენტირი ჩრდილოეთისკენ აეღო, რათა ამ გზით ქვეყნის ეროვნულობა უკეთესად ყოფილიყო დაცული. ამგვარად, მან გარკვეულწილად გაითავისა რუსეთის ბედი. სწორედ ამ მიზნით, 1783 წელს დაიდო ხელშეკრულება მეფე ერეკლესა და ეკატერინე მეორეს შორის. ერეკლე მეფის ორიენტაცია ჩრდილოეთისკენ საქართველოს ყველა მხარის ნებას გამოხატავდა.

5.

ეს კარგად ჩანს იმ მიმართებაში, რომელიც 1793 წლის 10 თებერვალს მეფემ და საქართველოს მთავრებმა გაუგზავნეს ეკატერინე მეორეს: როგორც თქვენი უდიდებულესობა, თავისი დესპანების მეშვეობით, ჩვენ, ივერიის მთავრებს გვთავაზობს გაერთიანებას, რაც მიღწეულია სხვადასხვა შეთანხმებით საქართველოს ყველა კუთხის მთავარსა და მეფეს შორის... დღეიდან, ქართლ-კახეთის სამეფოს მაგალითით, ჩვენ, მთელი ქვეყნის მთავრები და მეფეები გამოვთქვამთ სურვილს, რომ მთელ საქართველოს ჰქონდეს შესაძლებლობა იმყოფებოდეს თქვენი მფარველობის ქვეშ.

1783 წლის ტრაქტატი ითვალისწინებდა არა მარტო ქრისტიანული სახელმწიფოს დაცვას რუსეთის მხრიდან, არამედ საქართველოსთვის თურქეთის მიერ წართმეული ტერიტორიების დაბრუნებას. ამ ხელშეკრულების განსაკუთრებულ მეოთხე მუხლში აღნიშნულია: მისი საიმპერატორო უდიდებულესობა გვპირდება, რომ ყველაფერს გააკეთებს დაზავების დროს მშვიდობიანი ნაბიჯებით, ომის შემთხვევაში კი იარაღის ძალით, რათა საქართველომ დაიბრუნოს ის რეგიონები და ტერიტორიები, რომლებიც მას დიდი ხნის განმავლობაში ეკუთვნოდა.

1783 წლის ხელშეკრულებით დამყარებულ პოლიტიკურ კავშირებს საქართველოსთვის მფარველობითი ხასიათი ჰქონდა, მაგრამ სინამდვილეში ზემოაღნიშნული ხელშეკრულება ცალმხრივად უხეშად იქნა დარღვეული, რასაც საბოლოოდ საქართველოს რუსეთის შემადგენლობაში შეყვანა მოჰყვა. მე-19 საუკუნის დასაწყისში ვითარება საქართველოში საკმაოდ გაურკვეველი იყო, იმდენად რომ შესაძლო იყო რუსეთთან შეერთებით გამოწვეულ უკმაყოფილებას აჯანყება მოჰყოლოდა, თუმცა ცალკეულ სერიოზულ ამბოხს მაინც ჰქონდა ადგილი...

6.

ეს გაერთიანება, რომელიც ნებაყოფლობითი იყო თავისი არსით, მაინც შედგა. ქართველი ხალხის პირად უსაფრთხოებას ადარ ემუქრებოდა საფრთხე სპარსეთისა და თურქეთისაგან. სწორედ ამ მდგომარეობამ განაპირობა საქართველოს ლოიალური დამოკიდებულება რუსეთის მიმართ, მაგრამ ეს დიდხანს არ გაგრძელებულა. მე-19 საუკუნის შუა პერიოდიდან გართულდა რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა. დაიწყო დაპირისპირება საქართველოს ხელისუფლებასა და მოსახლეობას შორის. ქართველმა ხალხმა ვერ შეძლო რუსეთის ბატონობის ქვეშ თავისი ეროვნული ცხოვრების და კულტურის განვითარება. ქვეყანაში დამკვიდრდა რუსული წეს-ჩვეულებები, რუსული ყაზარმები, რუსული საჯარო სამსახური, რუსული სკოლა, რუსული ეკლესია, ერთი სიტყვით, დამყარდა რუსული ყაზარმულ-სამოხელეო-პატრიარქალური რეჟიმი. ცხადია, არაფერი განსაკუთრებული არ გამოგონილა საქართველოსთვის. დამოკიდებულება ქვეყნისა და ქართველი ხალხის მიმართ ნაკარნახევი იყო იმპერიის ზოგადი პოლიტიკით, რამაც განსაზღვრა თავად რუსული სახელმწიფოს ბედი.

II.

ძველი რუსეთის იმპერია წარმოადგენს ტერიტორიების კონგლომერატს, რომლის ძირითადი ბირთვი დიდ რუს ხალხს ეკუთვნის. ცენტრის ირგვლივ არსებობდა დიდი და პატარა პერიფერიები, რომელთგან ზოგი მეგობრულად იყო განწყობილი, ზოგი კი მტრულად. ისინი ცენტრთან ძირითადად დაკავშირებულნი იყვნენ იმპერიის საერთო პოლიტიკიდან გამომდინარე და ნაკლებად, თავიანთი ისტორიული ბედითა და ეკონომიკური კავშირებით, რომლებიც დამყარებული იქნა ბოლო ათწლეულების განმავლობაში.

7.

1897 წელს ჩატარებული აღწერის მიხედვით, ყოფილი რუსეთის იმპერიაში დიდი რუსი ხალხი შეადგენდა 43,3 %-ს. ამრიგად, მე-19 საუკუნის და მე-20 საუკუნის მიჯნაზე, რუსი ხალხი, რომელიც დომინირებდა და ბატონობდა მთელს იმპერიაში, აღმოჩნდა უმცირესობაში. ეს იყო უმნიშვნელოვანესი ფაქტი, რომელსაც დიდი ყურადღება უნდა მიქცეოდა იმპერიის შიდა და საგარეო პოლიტიკის გამოყალიბებისას.

მართლაც, ძველი რუსეთის იმპერიაში ადმინისტრაციული საკითხების გადაჭრისას, ყველაფერი ეწირებოდა, რათა განმტკიცებულიყო დიდი რუსი ხალხის გაბატონებული მდგომარეობა. სხვადასხვა სახის შეზღუდვებითა და რეპრესიების გზით რუსეთის მთავრობა ცდილობდა შეეზღუდა სხვა ხალხების პროდუქტიული უნარ-ჩვევები, ანადგურებდა ცოცხალ ურთიერთობებს, ენას, წიგნს, სკოლას. იგი დაუნდობლად ახშობდა პირადი თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერ მოვლენას, ყოველ ღონეს ხმარობდა, რათა დაშინებული ჰყოლოდა მის მორჩილებაში მყოფი ხალხი, რადგან მხოლოდ ამ გზით იყო შესაძლებელი დიდი რუსი ერის უზენაესობის შენარჩუნება. საბოლოოდ, ეს უზენაესობა რუსი ერისა, გახდა არა მხოლოდ მისი პროგრამის მთავარი საკითხი, არამედ სახელმწიფო პროფესიაც. მიზანი კი, პოლიტიკური სეპარატიზმის აღმოფხვრა იყო დამორჩილებულ ხალხებსა და პროვინციებში და ერთიანი სახელმწიფო ერთეულის შექმნა იმპერიის უზარმაზარ ტერიტორიაზე.

რუსული იმპერიის უმთავრესი პრინციპი დამორჩილებული, არარუსი ხალხების დენაციონალიზაცია გახდა, სწორედ ამ პრინციპს ეყრდნობოდა ქვეყნის კანონმდებლობა, ადმინისტრირება და ეკონომიკური პოლიტიკა...

8.

რუსეთის იმპერიაში მყოფ ყველა ხალხს - ქართველებს, პოლონელებს, უკრაინელებს, ფინელებს, ებრაელებს, სომხებს და სხვა ეროვნებებს პირდაპირ თუ არაპირდაპირ შეეხოთ სხვადასხვა ეროვნული რეპრესიები. ახლა მაგალითების მოყვანას აზრი არ აქვს, რადგან ისინი ყველასთვის არის საკმაოდ ცნობილი. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს მხოლოდ ის ფაქტი, რომ იმპერიის მიერ გატარებული პოლიტიკა საზღვრისწერო იყო მთელი იმპერიისთვის. ეს პოლიტიკა არ ცნობდა იმ დრმა ფსიქოლოგიურ ცვლილებებს, რაც მოყვა მე-19 საუკუნის დასაწყისის დიდ სოციალურ ტრანსფორმაციებს. ამავდროულად, ის საერთოდ არ ღებულობდა ეროვნულობის იდეას, რომელიც ჩაისახა ნაპოლეონის „უნივერსალიზმის“ წინააღმდეგ გამართულ განმათავისუფლებელ ომებში, თუმცა ეროვნული იდეა თანდათან აღწევდა ყველა ეთნიკურ ჯგუფში. ხალხმა ერთი-მეორის მიყოლებით დაიწყო ფეხზე წამოდგომა, მიუხედავად მათი ცივილიზაციისა და რაოდენობრივი ძალისა. თითოეულმა მათგანმა ძალა მოიკრიბა, რათა მოეპოვებინა მეტი თავისუფლება ეროვნული განვითარებისათვის. გამოფხიზლებული ერები უფრო და უფრო აპლიერებდნენ თავიანთ მდგომარეობას და ცდილობდნენ მტკიცე ნაბიჯებით გაეკვლიათ გზა კულტურული და სოციალური დამოუკიდებლობისკენ.

რუსული სახელმწიფოს ორგანიზების მიზნით იზრდებოდა ქმედითი ძალა და ის მოქმედებს საკუთარი კანონებით, რომლებიც სრულიად დამოუკიდებელია სამართლებრივი ნორმებისგან და ამ ძალის ზეწოლის შედეგად, ჯერ კიდევ მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამდე, რყევას იწყებს მთელი სახელმწიფო აპარატი, რომელიც მიმართული იყო მხოლოდ დიდი რუსი ხალხის ინტერესებისაკენ. ცენტრალიზებულმა მონარქიულმა სახელმწიფომ ვერ შეძლო შეეჩერებინა გაღვივებული ეროვნული მოძრაობა, თუმც მის ხელში მრავალი დესტრუქციული და გამანადგურებელი საშუალება იყო.

9.

იმპერიული პოლიტიკა, რომელიც სხვა სახელმწიფოთა დენაციონალიზაციისთვის სხვადასხვა მეთოდებსა და სისტემებს იყენებდა, უმედეგო აღმოჩნდა. ბოლო დრომდე რუსულმა საზოგადოებამ ვერ აღიქვა ეროვნული საკითხის მნიშვნელობა რუსეთისთვის და ვერ გააცნობიერა ყველა ის საფრთხე, რომლის წინაშეც აღმოჩნდებოდა რუსეთი არარუსი ერების მოთხოვნებისა და ეროვნული მისწრაფებების უგულვებელყოფის შემთხვევაში. რუსეთის რევოლუციურ მოძრაობასაც კი (1905-6) არ ჰქონია არავითარი გავლენა იმპერიულ პოლიტიკაზე. ეს პოლიტიკა ისეთივე სიბუღვილის პოლიტიკად დარჩა, როგორც ის ყოველთვის იყო. რუსული სახელმწიფოს არქიტექტორმა სტოლიპინმა თავის ერთ-ერთ გამოსვლაში იმპერიის მე-3 დუმაში, რუსეთის იმპერიის მოსახლეობა დაყო პირველ და მეორე კატეგორიების მოქალაქეებად, პოლონელები - სლავების ეს წარმომადგენლები მიაკუთვნა მეორე კატეგორიას, ცხადია, როგორი დამოკიდებულება ექნებოდათ მმართველ წრეებს სხვა ერების მიმართ. თუმცა ამ პერიოდში ნათლად იყო განსაზღვრული არარუსი ერების ეროვნული მისწრაფებები და სულისკვეთება. პირველ, მეორე და მესამე დუმაში (1906-

1914) არასახელმწიფო ერების წარმომადგენლები მკაფიოდ აცხადებდნენ, რომ ისინი ვერასდროს შეეგუებოდნენ მეორე კატეგორიის მოქალაქეებად ყოფნას და ვერასდროს მორიგდებოდნენ იმ სახელმწიფოსთან, რომელმაც მათ ეს ადგილი მიანიჭა.

ამრიგად, ყველა მოსაზღვრე რეგიონში, ეროვნულმა ჩაგვრამ ხელი შეუწყო მათი ეროვნული სულისკვეთების გაძლიერებას. 1914 წელს დაწყებულმა მსოფლიო ომმა ეროვნულ მოძრაობას კიდევ უფრო მეტი თავისუფლება შესძინა.

10.

ცხადი იყო, რომ ეროვნული მოძრაობა, რომელიც ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ჩაისახა აზიასა და ევროპაში, და რომელმაც საფრთხის შემცველი ხასიათი მიიღო, უნდა წარმართულიყო ისე, რომ ხალხებს ნორმალური ნაციონალური განვითარების შესაძლებლობა მისცემოდათ.

III.

რუსეთში შემავალმა ხალხებმა განსაკუთრებული სოლიდარობა და იშვიათი ერთსულოვნება გამოიჩინეს გერმანიისა და მისი მოკავშირეების მიერ დაწყებულ ომში. ამ ბრძოლის ძირითად მიზანს ცივილიზაციის, სამართლის პრინციპების და უფლებების დაცვა წარმოადგენდა, ასევე, დიდსა თუ მცირე ერებს, ყველას ჰქონოდა უფლება ეპოვა თავისი ზედნიერება. ქართველი ხალხი არათუ გვერდზე გადგა ამ საერთო ენთუზიაზმიდან, არამედ პირიქით, აქტიური მონაწილეობა მიიღო მსოფლიო ომში. დაახლოებით 200000 ქართველი იბრძოდა მთელ ფრონტზე გერმანული კოალიციის წინააღმდეგ. ქართველი ჯარისკაცის და ოფიცრის სიმამაცე და თავგანწირვა ყველასგან იქნა აღიარებული. არავინ დავობს, ქართველების მიერ გაწეულ სამსახურზე, ძალიან დიდი იყო მსხვერპლი, რომელიც ქართველებმა გაიღეს ამ ომში, რაზეც ქვეყანა გააზრებულად წავიდა. საქართველომ იცოდა, რომ საბოლოოდ, ხალხთა განსხვავებული ინტერესების ღრმა და ძირითადი წინააღმდეგობებიდან გამოსავალს, ნაციონალური ამბიციებისა და ეროვნული ექსკლუზიურობის ინსტიქტების ცვლილებებში იპოვიდა, რაც არსებობდა ომამდე, და ეს პროცესები უნდა წარმართულიყო იმგვარად, რომ არ შელახულიყო ეროვნული ღირსება.

11.

სწორედ ამ ეროვნული ღირსების გრძნობაზეა დამყარებული თითოეული ერის კულტურული მოღვაწეობა და შინაგანი კეთილდღეობა. სწორედ ამ გრძნობის განცდით გააცნობიერა ქართველმა ხალხმა, რომ აუცილებელი იყო ბრძოლა სასტიკი და დაუნდობელი ძალის წინააღმდეგ, რომელმაც დაარღვია მშვიდობა მსოფლიოში. საქართველომ არ დაზოგა საკუთარი შვილები ქვეყნის ეროვნული და კულტურული მომავლის განვითარებისა და აყვავებისთვის...

რუსეთში დაწყებული რევოლუცია დამლუპველი და საბედისწერო აღმოჩნდა რომანოვების იმპერიისთვის. მან მთლიანად შეცვალა რუსული სახელმწიფოს ბედი. 1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ, ძალაუფლება ბოლშევიკების ხელში გადავიდა, რის შემდეგაც რუსეთი და იქ მცხოვრები ხალხი სრულიად ახალ გზას დაადგა.

მას შემდეგ, რაც ბოლშევიკებმა დაამხეს დროებითი ხელისუფლება და დაშალეს დამფუძნებელი კრება, მთელს ქვეყანაში სამოქალაქო ომი დაიწყო, რომელსაც შედეგად მოჰყვა

ანარქია. ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისი, უამრავი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, სარკინიგზო კომუნიკაციის სრული მოშლა, ერთიანი მმართველობის მოშლა, გაუგონარი, ერთპიროვნულად გადაწყვეტილი სამართლებრივი ქმედებები.

რუსეთის იმპერიაში შემაჯალი ხალხის წინაშე დადგა საკმაოდ რთული და მნიშვნელოვანი საკითხი. ისინი ან უნდა დარჩენილიყვნენ რუსეთის განუყრელ ნაწილად, ეწვნიათ სამოქალაქო ომის ყველა საშინელება, გაჰყოლოდნენ ბოლშევიკების სოციალურ და პოლიტიკურ ექსპერიმენტებს ან საკუთარი ძალებით დაეცვათ თავი და გამოეცხადებინათ დამოუკიდებლობა.

12.

რუსეთში მოვლენების ამგვარად განვითარების შემდეგ, ერთადერთი გამოსავალი რუსეთის ხალხებისთვის დამოუკიდებლობის გამოცხადება და სუვერენული სახელმწიფოს შექმნა იყო. ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულება აღმოჩნდა დასასრული, რომელმაც რუსეთის ყველა ხალხი მიიყვანა ერთადერთ სწორ გადაწყვეტილებამდე - თავად განესაზღვრათ საკუთარი ბედი. ფინეთმა, პოლონეთმა, ლიტვამ, უკრაინამ ერთი მეორის მიყოლებით გამოაცხადეს დამოუკიდებლობა და შექმნეს საკუთარი მთავრობები. ამ რთულ და საპასუხისმგებლო პერიოდში, ქართველი ხალხი შეეცადა რუსული ჯარების მიერ მიტოვებულ ამიერკავკასიაში, რომელსაც ერთი მხრივ თურქული ჯარების შემოჭრის საფრთხე ელოდა და მეორეს მხრივ - ანარქია, შეექმნათ ფედერაციული სახელმწიფო. 1918 წლის 9/22 აპრილს გამოცხადდა ამიერკავკასიის ფედერაციული დამოუკიდებელი რეპუბლიკა, მაგრამ ამ სახელმწიფომ ვერ შეძლო ერთ თვეზე მეტი ხნით არსებობა, ძალიან სწრაფად განვითარდა პოლიტიკური მოვლენები. საშუაზაროდ, ამიერკავკასიის შიგნით მიმდინარეობდა დაშლის პროცესები; სიძულვილი ეროვნებებს შორის, რაც ძველი მთავრობის პერიოდთან მოდიოდა და რომელმაც გამოხატულება ჰპოვა ერთი მხრივ, კონფლიქტში მუსლიმებსა და სომხებს შორის და მეორეს მხრივ, ამიერკავკასიის სამი დომინანტი ხალხის - ქართველების, სომხების და აზერბაიჯანელი მოსახლეობის (მუსლიმების) ინტერესთა სხვადასხვაობაში. ასეთ პირობებში შეუძლებელი იყო ერთიანი ქმედითუნარიანი სახელმწიფოს შექმნა. მაშინ როდესაც, თურქული ჯარები ამიერკავკასიის საზღვრებს უახლოვდებოდნენ, გაერთიანებული ძალები უფრო და უფრო სუსტებოდნენ, განსხვავებით სეპარატისტული ძალებისაგან.

13.

მას შემდეგ, რაც ამ ჯარებმა დაიპყრეს ქვეყანა, მრავალრიცხოვანი მუსლიმი ხალხი გამოეყო გაერთიანებულ ამიერკავკასიას. ცხადია, ასეთ პირობებში ამიერკავკასია, როგორც სახელმწიფო ვეღარ იარსებებდა და ის უნდა დაშლილიყო. 1918 წლის 26 მაისს ამიერკავკასიის სეიმმა მიიღო დადგენილება: იმის გათვალისწინებით, რომ რადიკალური განსხვავება წარმოიჭრა, ომისა თუ შვიდობის საკითხებში, დამოუკიდებელი ამიერკავკასიის რესპუბლიკის დამაარსებელ ხალხებში, შეუძლებელი გახდა ერთიანი ხელისუფლების არსებობა, რომელიც უფლებამოსილი იყო ემოქმედა ამიერკავკასიის სეიმის სახელით. სეიმი ადასტურებს ამიერკავკასიის დაშლის ფაქტს და იხსნის უფლებამოსილებას.

ჯერ კიდევ ამიერკავკასიის დაშლამდე იყო ცხადი ვითარების სირთულე და სერიოზულობა. კავკასიის ფრონტის ჩამოშლა, რუსეთის არმიის ნგრევა, ანარქია, ამიერკავკასიის

ზოგიერთი რეგიონის ოკუპაცია, მშვიდობიანი მოსახლეობის განადგურების საფრთხეები, მწვავე სასურსათო კრიზისი, სრული იზოლაცია დანარჩენ მსოფლიოსთან. ყოველივე ეს მოითხოვდა სახალხო ძალების დიდ ძალისხმევას. ამიერკავკასიამ მიიღო მოწვევა ბრესტ-ლიტოვსკის კონფერენციაში მონაწილეობის მისაღებად, მაგრამ მან არა თუ არ გაგზავნა იქ თავისი დელეგატები, არამედ ქართველი ხალხის წარმომადგენლების ზეწოლის შედეგად, უარი განაცხადა ელიარებინა საზავო ხელშეკრულება, რომელსაც ბოლშევიკებმა ხელი მოაწერეს ბრესტ-ლიტოვსკში. ქართველი ხალხი ვერ ურიგდებოდა ამიერკავკასიიდან ბათუმის, ყარსის და არდაგანის ოლქების წართმევას და დაჟინებით მოითხოვდა ამიერკავკასიის ყველა ხალხი ერთიანი ძალებით დაპირისპირებოდა თურქეთის ჯარებს.

14.

სწორედ ეს გახდა თურქების შეტევის დაწყების მიზეზი ამიერკავკასიაში 1918 წლის აპრილში, რაც მხოლოდ საქართველოსა და სომხეთის წინააღმდეგ იყო მიმართული. ქართველი ხალხის ლიდერების იმედები არ გამართლდა. როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, ამიერკავკასიის მაჰმადიანური მოსახლეობა აშკარად იყო კეთილგანწყობილი თურქეთის არმიის და თავად თურქეთის მიმართ. თურქების აგრესიის წინააღმდეგ ბრძოლის სიმძიმე განსაკუთრებულად ქართველ ხალხს დააწვა, მაგრამ ამ წინააღმდეგობის გაწევა თითქმის შეუძლებელი იყო, რადგან ქართველი ჯარისკაცები, რომლებიც ომის დაწყებიდან მიმოფანტული იყვნენ რუსეთის ყველა ფრონტზე, ომის დასრულების შემდეგ, ჯერ კიდევ არ იყვნენ დაბრუნებული თავიანთ ქვეყანაში. მიუხედავად ამ ყველაფრისა, საქართველომ მაინც გადაწყვიტა თავის დაცვა. მან სასწრაფოდ შექმნა არმია, მაგრამ სუსტ და ნაკლებად-დისციპლინირებულ ჯარს არ შესწევდა ძალა ბრძოლა ეწარმოებინა თურქეთის რეგულარული არმიის წინააღმდეგ. ბათუმის ციხის დაცვა და შემდეგ დაცემა, განპირობებული იყო შავი ზღვის ფლოტის ცენტრალური კომიტეტის ღალატით, რომელმაც, საქართველოს წარმომადგენლებთან ერთად ხელმოწერილი შეთანხმების მიუხედავად, გერმანიის იმპერატორს რადიოტელეგრაფით განუცხადა, რომ არცერთი გემი არ წაეიდოდა ბათუმის დასაცავად. სწორედ ამან აიძულა ქართული არმია უკან დაეხია, შეჩერებულიყო ნატანებთან ახლოს და კონტრშეტევით მოეგერიებინა მტერი, რომელიც დიდი ძალებით უკან მოსდევდა.

მაგრამ, იმდენად არათანაბარი იყო საქართველოსა და თურქეთის ძალები, რომ ამ გამარჯვებას არ შეეძლო რაიმე ცვლილების შეტანა ამ ბრძოლის სამწუხარო ხვედრში. თურქული არმია ერთდროულად ხუთი სხვადასხვა წერტილიდან დაიძრა საქართველოს დედაქალაქ ტფილისისკენ.

15.

1918 წლის 26 მაისს ყველასგან მიტოვებულმა და საკუთარი ძალების იმედად დარჩენილმა საქართველომ გამოაცხადა დამოუკიდებლობა და უზარმაზარი დანაკარგების და დათმობის ფასად შეაჩერა თურქული არმიის შემდგომი შემოტევა, რომელიც ანადგურებდა ქვეყანას და ყველაფერს, რაც კი გზად ხვდებოდა. ალბათ, ისტორია არ დაადანაშაულებს პატარა ქვეყანას იმ ნაბიჯისთვის, რაც გადადგა მისთვის უკიდურესად რთულ პერიოდში, რომელიც რუსეთის გამანადგურებელმა ქმედებებმა შეუქმნა მას...

ქართველმა ხალხმა, რომლის ისტორია 20 საუკუნეზე მეტს ითვლის და რომელმაც დიდ ტანჯვა გამოიარა, გადაწყვიტა საკუთარი ძალებით ხელახლა დაეწყო ქვეყნის მშენებლობა. მრავალტანჯულმა საქართველომ გამოიღვიძა ახალი ცხოვრებისთვის, რათა სხვებთან ერთად ახალი თაობისთვის დამტკიცებინა, რომ სამართლიანობა ყველა ძალაზე ძლიერია. ის ყოველთვის არსებობდა, არსებობს და იარსებებს მუდამ.

IV.

საქართველოს ტერიტორია, რომელიც ამიერკავკასიის შემადგენელ ნაწილად არის მიჩნეული და რომლის მოსახლეობის უმეტესობას ქართველები წარმოადგენენ, კლასიკურად ჩამოყალიბებული მთლიანი ერთეულია. საქართველოს საზღვრები მისმა ოცსაუკუნოვანმა ისტორიამ შემოხაზა. ფიზიკური და გეოგრაფიული თვალსაზრისითაც, საქართველო სრული ერთიანი რეგიონია. დღევანდელი საქართველოს ტერიტორია იმაზე ნაკლებია, ვიდრე იყო მე-19 საუკუნის დასაწყისში, როცა ის რუსეთის იმპერიის შემადგენელი ნაწილი გახდა. ეს იმით აიხსნება, რომ რუსეთს ოკუპირებული აქვს ზოგიერთი რეგიონი, სადაც, დღესდღეობით, განსაკუთრებით ისტორიული პირობებიდან გამომდინარე და რუსეთის მთავრობის მიერ საქართველოში განხორციელებული პოლიტიკის შედეგად, მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი არაქართულია.

16.

ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ ქართველებმა შეინარჩუნეს თავიანთი ტერიტორია რუსეთის მიერ ქვეყნის ანექსიის დროს.

ეს ტერიტორია წარმოადგენს სრულ ჩამოყალიბებულ ერთობას. საქართველოს არ უნდა აწუხებდეს მსგავსი დროებითი ტერიტორიების არსებობა, ამიერკავკასიაში, რასაც ჩვენ ვხედავთ სომხურ-თათრულ პროვინციებში. ამ მხრივ საქართველო არის ამიერკავკასიის ყველაზე პომოგენური და კომპაქტური ნაწილი: მისი ტერიტორია ვრცელდება ზაქათალის რაიონიდან (საქართველოს უკიდურესი ჩრდილოეთი ნაწილი) დასავლეთით შავ ზღვამდე, მოიცავს მდინარეთა დაბლობებს: აღმოსავლეთით მტკვარს, რომლის შენაკადებია იორი და ალაზანი და დასავლეთით - რიონი და ენგური. ჩრდილოეთიდან საქართველოს კავკასიონის ქედი აკრავს, მისი მთავარი განშტოებებით, ყველა გასასვლელი და უღელტეხილი საქართველოს ტერიტორიაზე მდებარეობს. საქართველოს სამხრეთ საზღვარი მდინარე მტკვრის და ჭოროხის წაყალგამყოფი ხაზია. დასავლეთით შავი ზღვაა და მხოლოდ აღმოსავლეთით, ერთი ვიწრო პირით, ეკვრის საქართველო აზერბაიჯანის ბარს, მაგრამ აქც საზღვარი მდინარე მტკვარია თავისი შენაერთებით - ზეგანით და ალაზან-ქურმუხით. აღნიშნულ საზღვრებში შედის ტფილისის ძველი გუბერნია (დღევანდელი აღმოსავლეთ საქართველო), ასევე ქუთაისის გუბერნია, სოხუმის, ბათუმის და არდაგანის ოლქებთან ერთად (დღევანდელი დასავლეთ საქართველო). საქართველოს ტერიტორია შეადგენს 96.054 კვ. კმ ფართობს. მოსახლეობა 3 187 000 -ია, აქედან ქართველი მოსახლეობა არის 75%, თუკი არ ჩავთვლით ქალაქის მაცხოვრებლებს და ქალაქის მოსახლეობის ჩათვლით - 72 %.

17.

საქართველოს ტერიტორიის მოცულობაზე საუბრისას ისტორიული თვალსაზრისით არ ვამახვილებთ ყურადღებას, რომ ეს მიწები ადრე ეკუთვნოდა ძველ ქართულ სამთავროებს, არამედ ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ ის საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობის ტერიტორიაა. ის წარმოადგენს ერთიან, დასრულებულ ქვეყანას ისტორიული, ეკონომიკური, გეოგრაფიული და ეთნოგრაფიული თვალსაზრისით.

საქართველო ძირითადად აგრარული ქვეყანაა, ის გლეხების ქვეყანაა. ქართველების 85%-ს გლეხები და მიწათმოქმედები შეადგენენ. მიუხედავად იმისა, რომ ნედლეული საკმაოდ მოიპოვება ქვეყანაში, ინდუსტრია ნაკლებად არის განვითარებული. მრეწველობის ყველა დარგი პრიმიტიული ხასიათისაა, თუმცა საქართველოს ნიადაგი იძლევა საშუალებას, რომ ეკონომიკა მნიშვნელოვნად იყოს განვითარებული. ამ თვალსაზრისით, საქართველო მომავლის ქვეყანაა, მას დანარჩენ ამიერკავკასიასთან ერთად ყოველთვის ჰქონდა მნიშვნელოვანი ადგილი სავაჭრო ურთიერთობებში, განსაკუთრებით ევროპასა და აზიასთან.

არცერთი ქვეყანა არ ფლობს მის წიაღში ისეთ სიმდიდრეებს, როგორც საქართველო: აქ დიდი რაოდენობით მოიპოვება ნავთობი, მანგანევი, ქვანახშირი, რკინა, სპილენძი, ტყვია და სხვა საბადოები. 1914 წლამდე საქართველოდან ექსპორტზე გატანილი იქნა 1.7 მილიონ ტონაზე მეტი მანგანევი და 6.000 ტონა სპილენძი. საქართველოში იშვიათი ჯიშის მდიდარ და ხელუხლებელ ტყეებს უჭირავს უდიდესი ტერიტორია - 2 000.000 ჰექტარზე მეტი. თეთრი ქვანახშირი განსაკუთრებით შეუწყობს ხელს ქვეყნის ინდუსტრიული ცხოვრების განვითარებას და მძლავრი ინდუსტრიის შექმნას.

18.

სპეციალისტთა კვლევების მიხედვით, საქართველოს წყლებს შეუძლიათ გამოიმუშაონ 6 მილიონი ცხენის ძალა. ამ უზარმაზარი ძალის წყალობით, რომელიც თითქმის უფასოა, უნდა მოხდეს ნედლეულის სამრეწველო ექსპლუატაცია ადგილზე.

საქართველოს ნიადაგი, რომელიც განუზომელი სიმდიდრისაა, ამავე დროს არის ძალიან ნაყოფიერი, რაც გვაძლევს შესაძლებლობას მოვიყვანოთ და ვაწარმოოთ მარცვლეულის კულტურა (ზორბალი, სიმინდი), მებოსტნეობა, მეაბრეშუმეობა, მოვაშენოთ ვაზი, ბამბა, თამბაქო, ჩაის პლანტაციები. მარტო მარცვლეული შეადგენს დაახლოებით 50 მილიონ პუდს წელიწადში (1 პუდი უდრის 16,380 კგ.), ღვინის მოსავალი 8.150.000 ვედროა წელიწადში (ერთი ვედრო უდრის 12,3 ლიტრს), თამბაქოს წარმოება - 1 მილიონი პუდი. ეჭვგარეშეა, რომ შემდგომში აგრარული მრეწველობის ზოგიერთი დარგი დიდ განვითარებას მიაღწევს საქართველოში. ქვეყნის მთიანი რეგიონები ოდითგანვე განთქმული იყო სამოვრებით, რამაც ხელი შეუწყო მესაქონლეობის განვითარებას, ამას კი თავის მხრივ, დიდი რაოდენობით მოაქვს მატყლი, ტყავი, რძე. არცერთ ქვეყანას არ აქვს ისეთი მინერალური წყალი, როგორც საქართველოს. ბუნებას არცერთი ქვეყანა არ დაუჯილდოვებია ისეთი თვალწარმატები პეიზაჟებით, შესანიშნავი კლიმატით, მდიდარი და ულამაზესი ფლორით, უხვი სამკურნალო წყლებით, როგორც საქართველო. საკმარისია ჩამოვთვალოთ ტფილისი, ბორჯომი, აბასთუმანი, გაგრა, ქობულეთი და მრავალი სხვა ქალაქი, რათა თავს უფლება მივცეთ განვაცხადოთ, რომ საქართველო, თავისი ბუნებრივი სილამაზით კავკასიური შვეიცარიაა და რომელსაც შეუძლია გაუტოლდეს სილამაზით განთქმულ ცნობილ ქვეყნებს.

საქართველოს, გეოგრაფიული თვალსაზრისით, განსაკუთრებულად ხელსაყრელი მდებარეობა აქვს. ეს არის ის, რაც ხსნის მის დიდ ეკონომიკურ მნიშვნელობას. ევროპასა

და აზიას შორის მნიშვნელოვანი სავაჭრო გზა გადის საქართველოსა და მთელს ამიერკავკასიაში.

19.

ბათუმისა და ფოთის პორტები, სრუტეებისა და ღუნაისთან ერთად, ძირითადი დამაკავშირებელია საქართველოს, სპარსეთს, მთელს ცენტრალურ აზიას და ევროპის სამრეწველო და სავაჭრო ცენტრებს შორის. მათ, რეალური პირობების გათვალისწინებით, უახლოეს მომავალში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება მოუწევთ. ფოთი და ბათუმი დაკავშირებული არიან კასპიის ზღვასთან, სპარსეთთან და თურქეთთან - სარკინიგზო გზით, რომლის მნიშვნელობა ბალიან დიდია მსოფლიო ვაჭრობისთვის.

მართალია, რომ სარკინიგზო გზები საკმარისად არ არის განვითარებული საქართველოში და ის მხოლოდ 825 კმ-ია, მაგრამ ეჭვგარეშეა, რომ პოლიტიკური ცხოვრების ახალ პირობებს, რაც საქართველოს სტრატეგიული ბაზის მნიშვნელობას ანიჭებს, ქვეყნისთვის ეკონომიკის და მრეწველობის ჯერ არნახული ზრდა მოჰყვება. ეს კი პარალელურად გამოიწვევს სარკინიგზო გზების გაფართოებას, რაც აუცილებელი პირობაა ამ ეკონომიკური ზრდისთვის.

საქართველოს ეკონომიკური ცხოვრება აღდგება სწრაფად, ომის დასრულებისა და მშვიდობის დამყარებისთანავე. მსოფლიო ბაზარზე მალე მოიმატებს მოთხოვნა საქართველოს ბუნებრივ სიმდიდრეებზე, როგორიცაა ხე-ტყე, მანგანევი და სხვა. მაგრამ იმ მიზნით, რომ გამოყენებული იქნეს ქვეყნისთვის ხელსაყრელი მდგომარეობა ბაზარზე, საკმარისი არ არის საკომუნიკაციო გზების გაუმჯობესება, კრედიტების კონსოლიდაცია, ფინანსების მოწესრიგება, კაპიტალის მოზიდვა სამთო და სატყეო მრეწველობაში, უპირველეს ყოვლისა, აუცილებელია ქვეყნის პოლიტიკური კონსოლიდაცია, მაგრამ ყოველივე ეს შეუძლებელი იქნება, თუკი არ მოხდება საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარება და არ მიეცემა მას ამის გარანტიები.

20.

V.

მთელი მე-19 საუკუნისა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში ეროვნული ბრძოლა თავისი წარმატებებით თუ წარუმატებლობით, გეგმებითა და პერსპექტივებით მართავდა და განსაზღვრავდა საქართველოს სოციალური ცხოვრების ყველა სხვა დანარჩენ მოვლენას. კავკასიის სხვა ხალხებს შორის ქართველები, ეროვნულობის თვალსაზრისით, სიმტკიცით გამორჩეული ხალხია. მრავალი საუკუნეა არსებობს ქართული ეროვნება. დამოუკიდებელმა ეროვნულმა ენამ, ისევე როგორც ლიტერატურამ, ეროვნულმა ერთობამ, უძველესი საქართველოს წარუშლელ მოგონებებთან ერთად, მრავალსაუკუნოვანმა ერთიანმა კულტურულმა და პოლიტიკურმა ცხოვრებამ, ქართველ ხალხში განავითარა პოლიტიკური ერთიანობის ძლიერი გრძნობა და ნაციონალური თვითმყოფადობის, დამოუკიდებელი ცხოვრების იდეით გამოკვება.

და სწორედ ამ მიზეზების გამო, როდესაც საბოლოოდ დაეცა და ჩამოიშალა რუსეთი, ქართველი ხალხი ფსიქოლოგიურად მზად აღმოჩნდა და თავის წიაღში იპოვა საკმარისი

ძალები, რომ პირველ რიგში დაეცვა ქვეყანა ანარქიის დესტრუქციული გავლენისაგან, რომელმაც ძველი რუსეთის იმპერიის თითქმის მთელი ტერიტორია მოიცვა და დაეწყო სახელმწიფოსთვის პროდუქტიული საქმიანობა.

და ეს რთული შრომა სახელმწიფოს, ქართველ ხალხს უკიდურესად მძიმე დროს მოუხდა, ეს იყო ჯერ არანახული ისტორიული მოვლენის, დიდი მსოფლიო ომის პერიოდი. ამ ომის თავისებურება გამოიხატებოდა არა მხოლოდ შეიარაღებული კონფლიქტის მასშტაბურობით,

21.

რომელშიც ჩართული იყო ცივილიზებული სამყაროს დიდი და პატარა სახელმწიფოები, არამედ იმით, რომ ომი გაჩაღდა ისეთი რთული ეკონომიკური მოვლენების დროს, რაც ბოლო დრომდეც კი თითქმის უცნობი იყო. მსოფლიო ომმა მთლიანად გაანადგურა მსოფლიო ბაზრის კონცეფცია, მოსპო კრედიტის ყველა ფორმა და გაწყვიტა იმ ჯაჭვის რამდენიმე რგოლი, რომელიც ცალკეულ ინდივიდუალურ ეკონომიკას აერთიანებდა სახელმწიფოთა ეკონომიკურ სისტემებში და რაც ქმნიდა მსოფლიო ეკონომიკას. სწორედ ამიტომ, ომმა ძალიან სწრაფად და მტკიცუნულად ეკონომიკური გავლენა მოახდინა მთელ მსოფლიოზე, მას დიდი რყევები მოყვა ცხოვრებაში.

მხოლოდ დიდი სახელმწიფოებს, მდიდარ და დიდი ეკონომიკური კულტურის მქონე ისეთ ქვეყნებს, როგორიცაა ინგლისი, ამერიკა და საფრანგეთი, შეძლოთ ებრძოლათ ეკონომიკური და ფინანსური კრიზისის წინააღმდეგ. მიუხედავად პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური მდგომარეობის სირთულისა, არა მარტო ამიერკავკასიაში, არამედ მთელ მსოფლიოში, ქართველმა ხალხმა შეძლო შედარებით მოკლე დროში აღედგინა წესრიგი და შეექმნა მეტ-ნაკლებად ხელსაყრელი პირობები მოსახლეობის მშვიდი სამუშაო გარემოს განვითარებისათვის და ნაყოფიერი საკანონმდებლო საქმიანობისთვის.

1918 წლის 26 მაისიდან 1919 წლის 12 მარტამდე საქართველოს რესპუბლიკაში საკანონმდებლო ხელისუფლება ეკუთვნოდა პარლამენტს, ხოლო აღმასრულებელი ხელისუფლება სამინისტროს, რომელიც პასუხისმგებელი იყო პარლამენტის წინაშე. 1919 წლის 12 მარტს საქართველოში საყოველთაო არჩევნების შემდეგ საკანონმდებლო ხელისუფლება გადაეცა დამფუძნებელ კრებას, ხოლო აღმასრულებელი ხელისუფლება - მთავრობას, რომელიც პასუხისმგებელი იყო დამფუძნებელი კრების წინაშე. უკვე პარლამენტის მუშაობის დროს სასამართლო ჩამოყალიბდა

22.

როგორც დამოუკიდებელი ინსტიტუტი, შეიქმნა ადგილობრივი ადმინისტრაცია, რეგულარული არმია, ქვეყნის ეკონომიკური ცხოვრების განსავითარებლად და ფინანსური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად გატარდა მთელი რიგი ღონისძიებები, განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა ქვეყანაში განათლების ფართო გავრცელებას. დაარსდა სახელმწიფო უნივერსიტეტი და შეიქმნა სამი ფაკულტეტი - ფილოსოფიის, ფიზიკა-მათემატიკის და სამედიცინო სკოლა, სადაც დაიწყო პროფესიული განათლების დანერგვა, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით.

დღესდღეობით დამფუძნებელი კრება აგრძელებს საკანონმდებლო მუშაობას, რომელიც პარლამენტთან ერთად შეიმუშავებს საქართველოს სახელმწიფოს ფუნდამენტურ კანონებს. მეორეს მხრივ, საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობა სრულ თანხმობაშია საკანონმდებლო ინსტიტუტთან და მტკიცედ იცავს კანონისა და სამართლიანობის პრინციპებს. ის ხელს უწყობს ქვეყანაში წარმოების განვითარებას და მხარდაჭერას უცხადებს ინდივიდუალური მეწარმეობის ყველა ინიციატივას.

დღეს საქართველოში სრული საზოგადოებრივი წესრიგი და სიმშვიდეა. იმისთვის, რომ ქვეყანაში საბოლოოდ გამყარდეს საჯარო და პირადი ცხოვრების პრინციპები, მხოლოდ მისი პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღიარებაა საჭირო.

საქართველოს აქვს ყველა უფლება იყოს დამოუკიდებელი სახელმწიფო, უპირველესად ეს მისი ისტორიული უფლებაა და მისი სახელმწიფოებრიობის და დამოუკიდებლობის უფლების წინაშე, ყოველგვარი წინააღმდეგობა და პროტესტი უნდა შეჩერდეს. ასევე არ უნდა დაისვას საკითხი ეკონომიკურ ინტერესებზე, როგორც დაბრკოლებაზე, როდესაც საქართველო დგას რუსეთისგან გამოყოფისა და დამოუკიდებლობის გზაზე. ეკონომიკური ინტერესი უძლიერესი ძალაა.

23.

თანამედროვე სახელმწიფო, უპირველეს ყოვლისა, ეკონომიკური წესრიგის ორგანიზაცია, წარმოებისა და გაცვლის პირობები ძირითადად განსაზღვრავენ მის არსებობასა და განვითარებას. თუკი ამ მხრივ განვიხილავთ საქართველოს საკითხს, აღვნიშნავთ, რომ არავითარი ეკონომიკური ინტერესი არ აერთიანებდა საქართველოს რუსეთთან. 1916 წელს ჩატარებული ბოლო აღწერის მონაცემებით, საქართველოში მოსახლეობის 85% ეკონომიკურად დამოუკიდებელია. მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი დაკავებულია სოფლის მეურნეობით და იმ ადამიანებს, რომლებიც თავს ირჩენენ სოფლის მეურნეობით, არ გააჩნიათ არავითარი განსაზღვრული მოტივაცია, რომ რუსეთის დამოკიდებულებაში იმყოფებოდნენ. სტატისტიკა გვიჩვენებს, რომ მარცვლეულისა და კარტოფილის მოსავლით საქართველო ჩამორჩება მხოლოდ ერთად აღებულს სხვადასხვა რეგიონს, რომლებიც რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდნენ.

საქართველოში არ არსებობს ლატიფუნდიუმი. მოსახლეობა, რომელიც დაკავებულია სოფლის მეურნეობით, ძირითადად დამოუკიდებელი მესაკუთრეები არიან. რუსეთის დიდი მეწარმეებისა და ფერმერების ფსიქოლოგია, სრულიად უცხო დარჩა მცირე ქართული სოფლის მეურნეობისთვის, საქართველოში თითქმის ყველგან მცირე მეურნეობაა.

რაც შეეხება მრეწველობით დაკავებულ მოსახლეობას, რომელსაც საქართველოში ოჯახური და არტიზანული ხასიათი აქვს, მათთვის არ არსებობს არავითარი მოტივი, რომელიც პოზიტიური კუთხით წარმოაჩენდა საქართველოს კავშირს რუსეთთან. პირველ რიგში, რუსული კაპიტალი არასაკმარისი იყო თვით რუსეთისთვისაც კი, და შემდეგ, რუსეთში არა თუ არ ფიქრობდნენ საქართველოს ბუნებრივი რესურსების ათვისებაზე, არამედ პირიქით, ბარიერებს ქმნიდნენ ინდუსტრიული განვითარებისათვის. თუკი საქართველოში ხანდახან გამოიყენებდნენ კაპიტალს, ეს უცხოური კაპიტალი იყო, განსაკუთრებით ინგლისური და ფრანგული.

24.

ასევე, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ საქართველოს ძირითადი ბუნებრივი სიმდიდრე, როგორცაა მანგანევი და ხე-ტყე, საექსპორტოდ ექსკლუზიურად დასავლეთ ევროპაში გადის, სადაც გაჰქონდათ ასევე აბრეშუმის ჭია და თამბაქო.

ამრიგად, ჩვენ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს (თუ არ ჩავთვლით ფუნქციონერთა კლასს) არ ჰქონდა არავითარი ეკონომიკური მოტივაცია, რომ დაეწეწებინა წარსული და გასჩენოდა იმპერიასთან გაერთიანების სურვილი. ეკონომიკური მიზეზები არასოდეს უბიძგებდა და არც დღეს უბიძგებს საქართველოს მოსახლეობას რუსეთთან შერწყმისკენ. რუსეთის 112 წლიან ბატონობას არასოდეს გაუჩენია ინტერესი საქართველოსთვის, რაც მას რუსეთისკენ მიიზიდავდა. ეკონომიკის თვალსაზრისით საქართველო უფრო ახლოსაა დასავლეთ ევროპასთან, ვიდრე რუსეთის სავაჭრო და ინდუსტრიული ცენტრები - მოსკოვი და პეტროგრადი. საქართველოს ეს კავშირები და სიახლოვე დასავლეთ ევროპასთან არ არის შემთხვევითი მოვლენა, ამას ისტორიული საფუძვლები აქვს. საქართველოს პოლიტიკური და ეკონომიკური კავშირები ჰქონდა ძველ საბერძნეთთან, რომთან, ბიზანტიასთან და დღეს, ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნებთან, ისევე როგორც აზიის ქვეყნებთან - სპარსეთთან, არაბეთთან და თურქეთთან. მაშინ, როდესაც დამოუკიდებლად არსებობის მანძილზე საქართველოს არ ჰქონია ეკონომიკური კავშირი რუსეთთან. დღეს, თავისუფალი საქართველოს პირდაპირი კავშირები დასავლეთთან, რომელიც იმულებით იქნა შეწყვეტილი, იწყებს აღორძინებას და საქართველოს ტერიტორია, ისევე როგორც მთელი ამიერკავკასია (სომხეთი და აზერბაიჯანი) ხდება ეკონომიკური და კულტურული განვითარების კერა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებით დადგა მსოფლიო მნიშვნელობის

25.

საკითხი - მთელი ამიერკავკასიის ნეიტრალიტეტისა, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნებოდა საერთაშორისო მშვიდობისათვის და იქ მცხოვრები ერების - ქართველების, სომხების და აზერბაიჯანელების კეთილდღეობისათვის. საქართველო ძველი რუსეთის იმპერიისთვის სტრატეგიული ბაზა იყო. ქვეყნის სტრატეგიული მნიშვნელობა - სპარსეთთან, თურქეთთან, ინდოეთთან დამაკავშირებელი გზები, ისევე როგორც მისი პოლიტიკური მნიშვნელობა შავ ზღვაზე გასაბატონებლად, კარგად ესმოდათ მე-18 საუკუნის რუსეთშიც კი. საქართველოს ეჭირა ტერიტორია, რომელზეც გადიოდა შემოვლითი გზა კონსტანტინოპოლისკენ, ბოსფორისა და დარდანელის სანაპიროებისკენ... სწორედ ამიტომაც, საქართველო გადააქციეს სამხედრო ბანაკად, საიდანც ყველაფერი იყო მოსალოდნელი და აქედან გამომდინარე მსოფლიო მშვიდობას საფრთხე შეექმნა. ეს იყო საფრთხე დიდი თუ პატარა სახელმწიფოების ინტერესებისათვის, განსაკუთრებით კი, მცირე ხალხებისთვის. შეუძლებელია ვიფიქროთ, რომ ეს ვითარება შეიცვლება, თუკი არ მოხდება საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარება, ისევე როგორც მთელი ამიერკავკასიის ნეიტრალიტეტისა, რაც დამოუკიდებელი სახელმწიფოების შექმნის გზით უნდა მოხდეს და რისი გარანტიც დიდი სახელმწიფოები იქნებიან.

შეუძლებელია საბერძნეთის სამეფოს მთავრობა არ დაინტერესდეს ამიერკავკასიის და განსაკუთრებით კი, საქართველოს ბედით. საკმაოდ დიდ პერიოდს ითვლის საბერძნეთსა და საქართველოს შორის არსებული კულტურული და ეკონომიკური კავშირები. ამ-

ჟამად საქართველოში დაახლოებით 100000 ბერძენი ცხოვრობს, რომელთა წინაპრები საქართველოში ტრაპიზონის იმპერიის დაცემის შემდეგ ჩამოვიდნენ. უზარმაზარია საბერძნეთის კულტურულ-პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტერესები შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროებსა და სრუტეებზე, და ამ რეალური ცხოვრებისეული საკითხებიდან გამომდინარე.

26.

ახლო აღმოსავლეთის განსაკუთრებული ყურადღება საქართველოსკენაა მიმართული. ეს საკითხები კი დაკავშირებულია არა მხოლოდ ქართველი ხალხის ბედთან, არამედ ასიათასობით ბერძენის ინტერესებთან, რომლებიც შავი ზღვის სანაპიროზე ცხოვრობენ.

საქართველომ, რომელიც იბრძვის საკუთარი ეროვნულობისა და სახელმწიფოებრიობისათვის, ამავე დროს წარმოაჩინა პრობლემა, როგორიცაა თითოეული ხალხის ეროვნული მისწრაფების შეჯერება სხვა ხალხების უფლებებთან და მათი ერთად ცხოვრება ამიერკავკასიის საზღვრებში. კულტურული განვითარების პრობლემა არ შეიძლება მხოლოდ ცხოვრების ცვლილების მცდელობაში იყოს, სწორედ რომ ყველა იმ სიმდიდრის ათვისება მთავარი, რაც არის არსი ამ ცვლილებებისა... მხოლოდ ერთი ადამიანის აქტივობით ერი ვერ შეძლებს მიიღოს მაქსიმალური შედეგი თავისი აქტივობებისა, ყველაზე რთულ და საპასუხისმგებლო პრობლემების წინაშე მას უნდა ჰქონდეს საკუთარი სამართლებრივი უფლებების და მოვალეობების რწმენა. მაგრამ ამისათვის უპირველეს ყოვლისა საჭიროა გვექონდეს თავისუფლება და დამოუკიდებლობა. საქართველომაც დაიწყო თავისი თვითმყოფადობისა და ეროვნული კულტურის პრობლემების გადაჭრა. ამ რთულ პერიოდში საქართველოს სამართლიანად მიაჩნია, რომ მას შეუძლია ჰქონდეს ყველა ხალხთან თანამშრომლობისა და ცივილიზებული სახელმწიფოების დახმარების იმედი.

საქართველოს და მის მთავრობას აქვთ რწმენა, რომ საბერძნეთის მთავრობა ნებისმიერ შემთხვევაში, მხარს დაუჭერს საქართველოს და აღიარებს მის დამოუკიდებლობას.

30 ივლისი/12 აგვისტო, 1919. ათენი

საქართველოს რესპუბლიკის დიპლომატიური წარმომადგენელი

ხელმოწერა

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცლები 37-64.

1920 წელი

დოკუმენტი N2

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს წარმომადგენლის მიერ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის გაგზავნილი შიფროგრამა, სადაც საუბარია ბერძენი მოსახლეობის დაცვის მიზნით ბათუმში ბერძნული საესკადრო ნაღმოსნის გაგზავნის აუცილებლობის შესახებ

1920 წლის 4 თებერვალი¹⁷

შიფროგრამა

ოქმის N 1559 A5/VI თბილისი

4 თებერვალი

მიღებულია: 7/II /920

191

945 საგარეო საქმეთა სამინისტრო

ათენი

წარმოგიდგენთ ვიცე-პოლკოვნიკ პოლემარხაკისის დეპეშას და გთხოვთ გადაუგზავნოთ სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს: „ინგლისელებს ბრძანება მოუვიდათ დატოვონ ბათუმი. გავრცელებული ინფორმაციით, მუსულმანურმა მოსახლეობამ და ირგვლივ მდებარე რაიონების უმრავლესობამ დიდი სახელმწიფოების წარმომადგენლებს კომისია გაუგზავნეს ადგილობრივი მთავრობის შექმნისა და მათ მიერ ძალაუფლების აღების შემდეგ რეფერენდუმის გამართვის მოთხოვნით. იმუქრებიან არეულობით, თუკი [ეს ტერიტორია] საქართველოს გადაეცემა. ქართველები სუსტები არიან საიმისოდ, რომ თავიანთი ნება მოახვიონ ბათუმის მუსლიმებს. მდგომარეობა კრიტიკულია. პრობლემატურია ბათუმში, საშხრეთ კავკასიაში არსებულ ერთადერთ თავშესაფარში მცხოვრები ბერძნების მდგომარეობა. მუსლიმები შეიარაღებული არიან ტყვიამფრქვევებით. უცხოურმა წარმომადგენლობებმა თავიანთი მთავრობებს უდებეშეს ზომების მიღების მოთხოვნით. ბატონი პაპასი არ მოვიდა. მოვითხოვ დაუყოვნებლივ გამოიგზავნოს ბერძნული საესკადრო ნაღმოსანი. გამარცხის საფრთხის გამო ბრძანება გავეცე არ დავცალოთ საბერძნეთიდან გამოგზავნილი ფქვილი. ველი ბრძანებას“.

რაფაელი

მიღებულია 6/19 3.30

მინაწერი

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 47.

¹⁷ დოკუმენტი დათარიღებულია ოულიუსის კალენდრის მიხედვით.

დოკუმენტი N3

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თხოვნა საბერძნეთის
სამეფოს ხელისუფლებას გორში მიწისძვრით დაზარალებულთათვის
ფინანსური დახმარების გამოყოფის თაობაზე

1920 წლის 18 თებერვალი

მიმღროგრამა

კონფიდენციალური პროტოკოლი

პროტოკოლის ნომერი: 2287A/ 5/VII

მიღებულია 24-2-1920

თბილისი

თარიღი: 18 თებერვალი

992

საგარეო საქმეთა სამინისტრო

ათენი

სოციალური უზრუნველყოფის სამსახურის n. 973 დეპეშასთან დაკავშირებით, რომელიც საქართველოში მიწისძვრით დაზარალებულთა დასახმარებლად გარკვეული თანხის გამოყოფას ეხება, მაქვს პატივი მოგახსენოთ, რომ უახლესი ოფიციალური ინფორმაციით აღნიშნული კატასტროფის მასშტაბი ბევრად უფრო მეტია, ვიდრე თავდაპირველად ვარაუდობდნენ. განადგურდა ქალაქი გორი და მის ირგვლივ მდებარე 47 სოფელი... მსხვერპლის რაოდენობა დიდია. უსახლკაროდ დარჩა 80 000 ადამიანი. საქართველოს მთავრობა წერილობით მიმართავს საბერძნეთის მთავრობას და ითხოვს გადაუდებელ დახმარებას, რადგან უცხო ქვეყნების ყველა წარმომადგენლობამ უკვე გამოყო მნიშვნელოვანი თანხები.

რაფაელი

მიღებულია: 19 თებერვალი 1920

გადაეგზავნა სოციალური უზრუნველყოფის სამსახურს 24 თებერვალი 1920
ხელმოწერები

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 81.

დოკუმენტი N4

კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრის დეპეშა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ბრიტანული ჯარების ბათუმიდან ევაკუაციის გადადებისა და ამასთან დაკავშირებით საქართველოს შეიარაღებული ძალების მიერ აჭარის დაკავების შეუძლებლობის შესახებ

1920 წლის 27თებერვალი

შიფროგრამა

ოქმის N 1949 A5/VI კონსტანტინოპოლი 14/27-2

მიღებულია: 17-II-20 191 20

1121 საგარეო საქმეთა სამინისტრო ათენი

თქვენი N1727 [დეპეშის პასუხად]. ბათუმიდან ინგლისელთა დაგეგმილი ევაკუაცია, რომლის შესახებაც გატყობინებდით დეპეშით N1002, გადაიდო. რაც შეეხება ბათუმის ოლქში ქართული ჯარის გაგზავნის საკითხს, როგორც გვატყობინებს ლეიტენანტი ანდრეადისი თბილისში არსებული სამხედრო მისიიდან, ქართული ჯარი, ათი ათასზე მეტი ჯარისკაცის შემადგენლობით მიემართება ორი ფალანგის სახით ბათუმისაკენ ოზურგეთისა და სარკინიგზო ხაზის გავლით. აღნიშნულ ინფორმაციას სარწმუნოდ მივიჩნევ, რადგან ბათუმიდან ინგლისელთა ევაკუაციის შესახებ ინფორმაციის გავრცელების შემდეგ მოსალოდნელი იყო საქართველოს მთავრობას მოენდომებინა დაეკავებინა ეს ქალაქი, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე მდებარეობს. სავარაუდოდ, რამდენადაც ინგლისელები რჩებიან, ქართველთა წინსვლა შეჩერდა.

კანელოპულოსი

მიღებულია 15/28-2-1920

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 31.

დოკუმენტი N5

საბერძნეთის სამეფოს მთავრობის გადაწყვეტილება საქართველოში მიწისძვრით დაზარალებულთათვის ფინანსური დახმარების გამოყოფის თაობაზე

1920 წლის 28 მაისი

საგარეო საქმეთა სამინისტრო
კრიპტოგრაფიის ბიურო
ამონაწერი

ამონაწერი მინისტრთა კაბინეტის 28 მაისის გადაწყვეტილებიდან n. 277

4) ჩაერიცხოს პ. სკეფერისს, მთავრობის წარმომადგენელს თბილისში, 10 000 დრაქმა, როგორც მთავრობის საჩუქარი საქართველოს მთავრობას, საქართველოში მიწისძვრით დაზარალებულთა დასახმარებლად.

თავმჯდომარის მოადგილე:
ემანუილ რეპულისი

წევრები:
ქვემოთ ხელისმომწერნი

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 75.

დოკუმენტი N6

კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრის, ევთიმეოს კანელოპულოსის დეკლარაცია საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ბრიტანული ჯარების მიერ ბათუმის შესაძლო დატოვების შემთხვევაში იქ მცხოვრებ ბერძნების მომავლის შესახებ

1920 წლის 11 ივნისი¹³⁸

მიზროგრამა

ოქმის N 7823 A/VIII კონსტანტინოპოლი 11/6/20

მიღებულია: 12.6.920

191

4115 საგარეო საქმეთა სამინისტრო ათენი

გიგზავნით დეკლარაცია N1417, რომელიც მივიღე ბატონი სკეფერისისგან ორ ივნისს: „ბათუმის საოკუპაციო ინგლისურმა და ფრანგულმა ჯარებმა კონსტანტინოპოლიდან მიიღეს ბრძანება ქალაქის დაცვის თაობაზე. ინგლისისა და საფრანგეთის აქაურმა წარმომადგენლებმა მიიღეს ბრძანება ისე, რომ არ იკითხეს მათი აზრი და არც (განუმატრეს), თუ ვის უნდა გადასცენ ქალაქი. მიმაჩნია, რომ მოცემულ სიტუაციაში ევაკუაცია არის უდროო და საზიანო. თუკი საქართველოს მთავრობას შესთავაზებენ ქალაქის დაკავებას, საეჭვოა მან ამის განხორციელება შეძლოს, რადგან აჭარლების თურქული მოსახლეობა შეიარაღებულია. ქართველებთან ბოლო შეტაკებების დროს წარმატებებიც ჰქონდათ. ამას გარდა ბათუმში (არსებობს) ბოლშევიკების მნიშვნელოვანი რაოდენობა, რომელთაც, სიტუაციის გამოყენებით და თურქებთან თანამშრომლობით შეუძლიათ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება. ეს სრულად შეცვლიდა პოლიტიკურ სიტუაციას სამხრეთ კავკასიაში, რომელიც აზერბაიჯანში მომხდარი ბოლო აჯანყების გამო ბოლშევიკებისთვის საკმაოდ რთულია. ბათუმის დაცლა მანამ, სანამ იქ დამყარდება მუდმივი წესრიგი, საფრთხეში აგდებს ჩვენს მოსახლეობას, რომლის რაოდენობაც დაახლოებით 20 ათასია.

გადეგზავნა ათენს, პარიზს.

კანელოპულოსი

მიღებულია 11/6/20

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცელი 23.

¹³⁸ დოკუმენტი დათარიღებულია იულიუსის კალენდრის მიხედვით.

დოკუმენტი N7

პონტოელ ბერძენთა ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარის წერილი
საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს ბათუმში ბრიტანეთის
საოკუპაციო ჯარის ხელმძღვანელთან საბერძნეთის სამეფოს
ვიცე-კონსულის ი. კანდისის შეხვედრის შესახებ

1920 წლის 14 ივნისი

პონტოელ ბერძენთა ეროვნული საბჭო ბათუმი, 1/14 ივნისი 1920
ოქმი № 1241

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო
კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 8545
ათენი ... 30.6.920
დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

ბატონო მინისტრო,

დამიკავშირდა ირაკლის პოლემარხაკისი, სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს მისიის ხელმძღვანელი და მაცნობა, რომ აქ მყოფი საბერძნეთის ვიცე-კონსული ი. კანდისი ესტუმრა ინგლისელთა სამხედრო ძალების სარდალს, რომელსაც ჰკითხა, რამდენად შეესაბამება სინამდვილეს ბათუმიდან ინგლისელების შესაძლო ევაკუაცია. მიღებული პასუხის მიხედვით ინგლისელები ერთ კვირაში გავლენ და ელოდებიან ინსტრუქციებს, ვის უნდა გადასცენ ქალაქი.

სარწმუნო მონაცემების მიხედვით ქალაქს დაიკავებენ აჭარლები, მუსტაფა ქემალის მიმდევრები.

მსურს კიდევ ერთხელ შეგახსენოთ იმ დიდი და უშუალო საფრთხის შესახებ, რომელიც ემუქრება ბათუმის ოლქში მცხოვრებ პონტოელ ბერძნებს და გთხოვთ ინებოთ ბათუმის პორტში სამხედრო გემის გამოგზავნა და, ასევე, მომწოდოთ შესაბამისი ინსტრუქციები.

გთხოვთ მიიღოთ ჩემგან განსაკუთრებული პატივისცემა.

თავმჯდომარე ხელმოწერა

მდივანი ხელმოწერა

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცლები 19-20.

დოკუმენტი N8

პონტოელ ბერძენთა ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარის წერილი
საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრ ნიკოლაოს პოლიტისს
ბათუმიდან ბრიტანული ჯარის ევაკუაციის, ქალაქის მომავალი ზედისა
და ადგილობრივი ბერძნების მდგომარეობის შესახებ

1920 წლის 14 ივნისი

პონტოელ ბერძენთა ეროვნული საბჭო ბათუმი, 1/14 ივნისი 1920

ოქმის n. 1237

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 8544

ათენი ... 30.6.920

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

თქვენო აღმატებულეზე,

მაქვს პატივი, ბათუმში შექმნილ სიტუაციასთან დაკავშირებით მოგახსენოთ შემდე-
გი:

ბათუმში შექმნილია კრიტიკული სიტუაცია. ინგლისელები ქალაქიდან ევაკუაცი-
სათვის ეზადებოდნენ. შესაბამისად, მას [ბათუმს] დაიკავებენ ქართველები, ბოლშევიკები ან
თურქები.

ამ უკანასკნელთა შესაძლო გამარჯვება ნიშნავს პონტოელ თანამემამულეთა ისედაც
მძიმე მდგომარეობის კიდევ უფრო გაუარესებას, ქალაქ ბათუმისა და ბათუმის ოლქში
მცხოვრები ოცი ათასი ბერძენის განადგურებას და აქ არსებული პონტოელ ბერძენთა ერო-
ვნული კრებისა და ეროვნული საბჭოს ლიკვიდაციას.

გულითადად გთხოვთ იმოქმედოთ ვითარების შესაბამისად, სასწრაფოდ შემატყო-
ნოთ როგორ ვიმოქმედო და რა ვურჩიო პანიკაში ჩავარდნილ ხალხს.

დარწმუნებული ვარ, თქვენი აღმატებულება შესაბამის წვლილს შეიტანს კომპაქტუ-
რად მცხოვრები მოსახლეობისა და ჯერ კიდევ ცოცხალი მეზრძოლი ხალხის გადარჩენის
საქმეში. წინასწარ გიხდით მადლობას და ვრჩები მუდამ თქვენი ერთგული და პატივისმცე-
მელი.

თავმჯდომარე ხელმოწერა

მდივანი ხელმოწერა

ბატონ

ნიკოლაოს პოლიტისს,

საგარეო საქმეთა მინისტრს

ათენში.

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 4, ფურცლები 21-22.

დოკუმენტი N9

კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრის კანელოპულოსის მიერ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის გაგზავნილი შიფროგრამა, რომელიც მან მიიღო თბილისში საბერძნეთის პოლიტიკური მისიის ხელმძღვანელის პერიკლის სკეფერისისაგან, სადაც საუბარია აზერბაიჯანში საქართველოს წარმომადგენლის მცდელობის შესახებ, დაიცვას ჯარში გაწვევისგან აზერბაიჯანში მცხოვრები საბერძნეთის მოქალაქეები

1920 წლის 10 სექტემბერი

შიფროგრამა

კონფიდენციალური პროტოკოლი

პროტოკოლის ნომერი: 11977/5/VII

მიღებულია 11/9/20

კონსტანტინოპოლი

თარიღი: 10/9/20

7026

საგარეო საქმეთა სამინისტრო

ათენი

გიგზავნით 27 აგვისტოს ბატონი სკეფერისის მიერ ჩემთვის გადმოგზავნილ დეკლარაციას N 1878: „ბაქოდან მიღებული ინფორმაციით საბჭოთა ხელისუფლებამ გადაწყვიტა მოახდინოს აზერბაიჯანში მცხოვრები საბერძნეთის მოქალაქეების მობილიზაცია. საქართველოს წარმომადგენელი ბაქოში ცდილობს აღნიშნული გადაწყვეტილების აღსრულების გაუქმებას.“

კანელოპულოსი

მიღებულია 11/9/20

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 65.

დოკუმენტი N10

კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრის, კანელოპულოსის მიერ საბერძნეთის სამეფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის გაგზავნილი შიფროგრამა, რომელშიც საუბარია საქართველოს მთავრობისთვის წარდგენილი თხოვნის შესახებ დაიცვას აზერბაიჯანში საბერძნეთის მოქალაქეები

1920 წლის 15 სექტემბერი

შიფროგრამა

კონფიდენციალური პროტოკოლი

პროტოკოლის ნომერი: 11565/ VII

მიღებულია 3/9/20

კონსტანტინოპოლი

თარიღი: 2/15/9/20

6766

საგარეო საქმეთა სამინისტრო

ათენი

გიგზავნით 22 აგვისტოს ბატონი სკეფერისის მიერ ჩემთვის გადმოგზავნილ დეპეშას n. 1844: „რამდენადაც ბაქოდან მიღებული ინფორმაციით ბერძნები ითვლებიან საბრძოლო მოქმედებებში მონაწილეებად და მათ წინააღმდეგ მიიღება სხვადასხვა ზომები, ვთხოვე საქართველოს მთავრობას, იკისროს ჩვენი მოქალაქეების დაცვა აზერბაიჯანში. აღნიშნული ქმედება განვახორციელე თქვენი ნებართვის გარეშე, რადგან საჭირო იყო სასწრაფო ზომების გატარება და არ მქონდა კონტაქტის საშუალება. საქართველოს მთავრობამ ასევე აიღო თავის თავზე აზერბაიჯანში ინგლისისა და საფრანგეთის მოქალაქეების დაცვა“.

კანელოპულოსი

მიღებულია 3/16/0/20

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცელი 27.

დოკუმენტი N11

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის მიერ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის გაგზავნილი მოხსენება საქართველოში ევროპელი სოციალისტების ვიზიტის თაობაზე

1920 წლის 18 სექტემბერი¹³⁹

საბერძნეთის სამეფოს მისია

თბილისი, 5 სექტემბერი 1920

ოქმი №. 1950

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 12697

ათენი ... 26/9/20

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

მინისტრის ოფისი. მიღებულია 26 სექტ. 1920

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

მაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ მიმდინარე თვის ორ რიცხვში აქ ჩამოვიდნენ ბატონები ვანდერველდე, ჰიუსმანსი, დებრიუკერი, რენოდელი, მალკე, მაკდონალდი, ტომას შოუ და ქალბატონი სნოუდენი, როგორც ევროპის სოციალისტური პარტიების წარმომადგენლები. საქართველოს მთავრობამ ყოველგვარი საშუალება გამოიყენა, რათა დიდებულ ზეიმად ექცია ევროპელი სოციალისტების ვიზიტი. უცხოელები, რომლებიც, მათივე განცხადებებით, საქართველოს მთავრობისა და ევროპაში საქართველოს მისიის მოწვევით ჩამოვიდნენ, აღფრთოვანებას გამოხატავდნენ როგორც მათი დახვედრით, ასევე საქართველოში დამყარებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური წყობით. განსაკუთრებით ხაზს უსვამდნენ ბოლშევიკურ წყობასთან მის უპირატესობას დელეგაციის ის წევრები, რომლებიც ცოტა ხნის წინ ეწვივნენ საბჭოთა რუსეთს. ზოგადად, დელეგაციის წევრები ხაზს უსვამდნენ საქართველოს პირველი და ერთადერთი სოციალისტური რესპუბლიკის მიღწევებს. ჟორდანამ, დელეგაციისადმი მისასალმებელი სიტყვის წარმოთქმისას ჩამოთვალა მიზეზები, რომელთაც აიძულებს საქართველო გამოყოფოდა რუსეთს და მოეთხოვა დამოუკიდებლობა. ის მიესალმა დელეგაციას, რომლის ვიზიტსაც ევროპული ქვეყნების მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების ხელშეწყობა ფაქტორად მიიჩნეოდა. როგორც ჟორდანამ აღნიშნა, საგარეოდოდ დამჯერებული იქნა შეცდომები, თუმცა ეს შეცდომები ცუდი განზრახვის შედეგი არ ყოფილა. ბოლოს, მან ევროპელ სოციალისტებს დახმარება სთხოვა სოციალისტური დემოკრატიის გამყარების საკითხში.

უცხოური დელეგაციის წევრებიდან რენოდელმა განაცხადა, რომ საქართველომ, ევრისტული რეჟიმიდან სოციალიზმზე გადასვლის პროცესში თავიდან აიცილა ერთი სისტემიდან მეორეში გარდამავალი პერიოდისთვის დამახასიათებელი კატასტროფული პროცესები და მინიმალური დანაკარგებით შევიდა სოციალისტური რეჟიმების სტადიაში. ტომას შოუმ ერთმანეთს შეადარა რუსეთის საბჭოთა წყობილება და საქართველო და განა-

¹³⁹ დოკუმენტში თარიღი მოცემულია იულიუსის კალენდრის მიხედვით.

ცხადა, რომ ამ უკანასკნელს ნამდვილად მიჰყავს თავისი ხალხი თავისუფლებისა და კეთილდღეობისაკენ, რაც ვერ მოახერხეს ბოლშევიკებმა. მან ხაზი გაუსვა, რომ ინგლისელი მუშები არ მიზამავენ თავიანთ რუს კოლეგებს, არამედ ქართველებს. ინგლისი ქართველებს საფრანგეთის სოციალისტური პარტიის სახელით მიესალმა და საკუთარი გაოცება ვერ დამალა იმ ძალისხმევის გამო, რომელსაც ქართველები სოციალისტური სახელმწიფოს ორგანიზებისთვის ეწეოდნენ. ქალბატონმა სნოუდენმა ხაზი გაუსვა, რომ საქართველო არის პირველი ქვეყანა, რომელმაც აჩვენა, რომ შესაძლებელია სოციალისტური სახელმწიფოს დაარსება ანარქიისა და ქაოსის, მოსახლეობის უმრავლესობის დაზიანების გარეშე. ეს გარემოება აყვავებულ საქართველოს აქცევს მაგალითად სხვა ხალხებისთვის. დებრიუკრმა საქართველოს უწოდა სოციალიზმის ფორპოსტი და კმაყოფილება გამოთქვა იმ აბსოლუტური ერთსულოვნების გამო, რომელიც არსებობს საქართველოს მთავრობაში. მაკდონალდმა მიულოცა საქართველოს პირველი წარმატებული სოციალისტური ექსპერიმენტი.

შეკრებას გადაეცა ევროპის სოციალისტური პარტიების ლიდერების მისასალმებელი წერილი საქართველოს მუშების სახელით, რომელშიც გამოთქმული იყო იმედი, რომ საქართველოს პროლეტარიატისა და ევროპელი სოციალისტების ურთიერთობები სოციალიზმის გამარჯვებისთვის მომავალში უფრო მჭიდრო გახდებოდა.

ჟორდანია ისაუბრა თითოეული დელეგატის ბიოგრაფიისა და საქმიანობის შესახებ. ჟორდანია შეაქო სოციალიზმის დასავლეთ ევროპის დიდი მასწავლებლების ზრძოლა და ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ, თუკი დღეს საქართველოში ძალაუფლება აქვთ სოციალისტებს, ეს არ ნიშნავს, რომ საქართველოს სოციალისტები თავიანთ ევროპელ კოლეგებზე უკეთესნი არიან. მისი თქმით, პირიქით, ევროპელმა სოციალისტებმა საფუძვლიანად მოაღწიეს ყველაფერ იმას, რასაც ჩვენ მხოლოდ მომხდარი რევოლუციის შედეგად მივაღწიეთ. პრემიერ-მინისტრმა მიუთითა, რომ ქართველი მუშები მუდმივად გააჟვებიან თავიანთი ევროპელი კოლეგების პრინციპებსა და ტაქტიკას და არ გაიზიარებენ აზიელი სოციალისტების, ბოლშევიკების მაგალიტს.

განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოახდინა ვანდერველდეს სიტყვამ, რომელმაც გამოხატა აღფრთოვანება ჟორდანიას დაუღალავი შრომის გამო და მწუხარება გამოთქვა კაუტსკის არყოფნის გამო. შემდგომში ორატორმა ყურადღება გაამახვილა იმ გარემოებაზე, რომ საქართველოში სოციალიზმი აერთიანებს არა მარტო მუშებს, არამედ მთელ ერს და არ დაიშურა საკებარი სიტყვები ქართველი სოციალისტების მიმართ, რომლებმაც მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს რუსეთის რევოლუციაში. ვანდერველდემ ხაზი გაუსვა რუსეთის რევოლუციის მნიშვნელობას და გააკრიტიკა ბოლშევიკები, რომლებიც, მისი თქმით ზიანს აყენებენ სოციალიზმს. მან აღნიშნა, რომ სოციალიზმი მხოლოდ დემოკრატიული სისტემების მეშვეობით შეიძლება განხორციელდეს და თავისი სიტყვების დასტურად საქართველოში არსებული მდგომარეობა და რუსული ქაოსი დაასახელა. გამომდინარე აქედან, საბჭოთა მთავრობამ წება არ დართო საქართველოს მუშათა კლასის დელეგაციას რუსეთში გამგზავრებულიყო. რუსეთი, მისი სიტყვებით, ვერ იტანს სინათლეს, ხოლო საქართველოს მთავრობა არა მარტო დებულობს უცხოელ სოციალისტებს, არამედ მათ იწვევს კიდევ.

მოგვიანებით, ქართველი სოციალისტების სახელით არაერთი ორატორი გამოვიდა სიტყვით და მათ შორის ეროვნული გვარდიის სარდალი, რომელმაც გამოხატა თავისი სიხარული ევროპელი სოციალისტების ვიზიტის გამო. მან დაწვრილებით ისაუბრა იმ ზრძოლის შესახებ, რომელსაც საქართველო აწარმოებს დამოუკიდებლობის მოპოვებისთვის და ხაზი გაუსვა, რომ ქართველი ხალხი ამიერიდან უფრო მეტი რწმენით გააგრძელებს ამ

ბრძოლას. მისი თქმით, თუკი ევროპელი სოციალისტების გამგზავრების შემდეგ თავს დაგვესხმება ჩრდილოეთიდან რუსული ბოლშევიზმი, ხოლო სამხრეთიდან კი თურქული რეაქციონიზმი და თუკი განწირულები ვიქნებით დავიღუპოთ ამ ბრძოლაში, სიხარულით მივიღებთ ამ დარტყმას, რადგან ჩვენს ამ ბრძოლას ჭირდება ევროპული პროლეტარიატის მონიტორინგი. საქართველოს, თქვა ბოლოს ორატორმა, სურს გახდეს სოციალისტური შვეიცარია ევროპასა და აზიას შორის.

რუსული სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის წარმომადგენელმა ხაზი გაუსვა, რომ მეორე ინტერნაციონალი გარდაიცვალა და მესამე ფაქტობრივად არ არსებობს. თუმცა, მოსკოვის მოძრაობის ირგვლივ იკვრებიან რეალური ძალები. ამდენად, ბოლშევიკების შეუწყნარებლობის გამო ფორმა, რომელიც შეიმჩნევა ბოლშევიკების რიგებში, არ გაქრება.

შემდგომში ორატორმა გააკრიტიკა ევროპის სახელმწიფოები იმ ზეწოლისთვის, რომელსაც ახორციელებენ რუსეთის მიმართ და ხაზი გაუსვა, რომ ამაში დამნაშავე არიან ევროპელი სოციალისტებიც, რომელთა მოვალეობაცაა რევოლუციური მეთოდებით გაანეიტრალონ ევროპული სახელმწიფოების ჩარევა რუსეთის საქმეებში.

ბოლოს, ევროპელმა სოციალისტებმა პირობა დადეს, რომ ყველა საშუალებით ხელს შეუწყობდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობის იურიდიულად აღიარებას.

თქვენი ერთგული
ხელმოწერა

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1920, საქმე 20, საქაღალდე 5, ფურცლები 66-69.

დოკუმენტი N12

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილის, კონსტანტინე საბახტარაშვილის მიერ საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრისთვის, ევგენი გეგეჭკორისთვის გაგზავნილი დეპეშა, სადაც საუბარია აზერბაიჯანის მთავრობის მიერ საქართველოსთვის ნავთობის მიწოდების შეწყვეტაზე

1920 წლის 14 დეკემბერი

დეპეშა

საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი გეგეჭკორი
ვიქტორ ჰიუგოს გამზირი 44, ვილა ეილო, პარიზი

უკანასკნელ დღეებში განვითარებულმა მოვლენებმა ჩვენსა და ჩვენს მეზობლებს შორის დამყარებულ ურთიერთობებში შესაძლოა არასასურველი გართულებები გამოიწვიოს. რუსეთის საბჭოთა მთავრობის ბრძანებით, შეჩერებულ იქნა ნავთობპროდუქტების მოწოდება აზერბაიჯანიდან საქართველოში. აზერბაიჯანის საზღვარზე დააკავეს ნავთობით სავსე მატარებლები და ასევე რკინიგზის ჩვენი თანამშრომლები. მსგავსი ქმედება არის დარღვევა და ხელყოფა სატრანზიტო ხელშეკრულებისა, რომელიც ცოტა ხნის წინ იქნა დადებული, ერთის მხრივ, საქართველოს და მეორეს მხრივ, რუსეთსა და აზერბაიჯანს შორის, თუმცა ჩვენის მხრიდან, ადგილი არ ჰქონია არცერთი შეთანხმების დარღვევას და არ ყოფილა არავითარი მიზეზი, რომელსაც შეეძლო გამოეწვია მსგავსი ქმედება. რესპუბლიკის საზღვრებზე მიმდინარეობს საბჭოთა ჯარების თავმოყრა; ნეიტრალურ ზონაში ფიილოს ხიდთან ახლოს, ჩვენს წინააღმდეგ ადგილი აქვს სამხედრო ხასიათის მოქმედებებს. მსგავსი საქციელი წარმოადგენს აღსტაფის 12 ივნისის შეთანხმების ამკარა დარღვევას, რომლის თანახმადაც, ნეიტრალურ ზონაში არ უნდა იყვნენ რუსეთის და აზერბაიჯანის სამხედრო ძალები. 2 დეკემბერს ჩვენს ტერიტორიაზე, ბორჩალოს მაზრის სოფელ არტშეკში, სადაზვერვო მისიით გამოჩნდა საბჭოთა კაზაკების რაზმი, იმავე დღეს მეორე რაზმი თავს დაესხა იგივე რეგიონის სოფელ ქორეილის და განაიარაღა მოსახლეობა. მიმდინარეობს საბჭოთა ჯარების თავმოყრა ზაქათალის რეგიონში, რაც არის მოსკოვის ხელშეკრულების დამატებითი 12 ივნისის აღტაფას შეთანხმების დარღვევა, რომლის მიხედვითაც ორივე მხარე, ორმხრივად იღებდა ვალდებულებას, არ გაძლიერებულიყო ჯარი და არ შესულიყო დამატებითი კონტიგენტი ამ ტერიტორიებზე. სომხეთის საბჭოთა მთავრობამ დააკავა ჩვენი დიპლომატიური წარმომადგენელი კარალოვი და მისი მდივანი. ყველა ეს ქმედება რუსეთის მთავრობისა და მისი მომხრეების-აზერბაიჯანის და სომხეთის მიერ ჩადენილია მაშინ, როდესაც ჩვენის მხრიდან არავითარ მიზეზს არ ჰქონია ადგილი, პირიქით.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნული 7 დეკემბერს გაცხადებული იქნა საქართველოს მთავრობის მიერ დამფუძნებელ კრებაზე. ჩვენ ყველა ზომა მივიღეთ, რათა, ეს მდგომარეობა შეთანხმებით დასრულდეს ჩვენს მეზობლებთან. ამ ფაქტებზე დაყრდნობით, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მიმდინარეობს აგრესიული ხასიათის მოსამზადებელი მოქმედებები საქართველოზე თავდასხმის მიზნით. კიდევ ერთხელ ვადასტურებთ, რომ საქართველო პირ-

ნათლად იცავს ამ სავაჭრო ხელშეკრულებას და მის მიერ ხელმოწერილ ყველა სხვა შეთანხმებას. საქართველო მტკიცედ იცავს კეთილშეზობლური ურთიერთობების პრინციპებს და იყენებს ყოველგვარი სადავო საკითხების მშვიდობიანად მოგვარების გზებს. გთხოვთ, მიიღოთ ზომები ამ ქმედებების წინააღმდეგ და გადადგათ ეფექტური ნაბიჯები მათი დაუყოვნებლივ აღმოფხრისათვის. წარედგინოს პროტესტი რუსეთის, აზერბაიჯანის და სომხეთის მთავრობებს.

საგარეო საქმეთა მინისტრისთვის

საბახტარიშვილი

1920 წლის 14 დეკემბერი

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 49-50.

დოკუმენტი N13

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ საბერძნეთის სამეფოს მისიის
ხელმძღვანელისთვის გადაცემული დეპეშის ასლი, რომელიც უნდა გადაეცათ სა-
ბერძნეთის სამეფოს მთავრობისთვის

1920 წლის 15 დეკემბერი

ტფილისი, 1920 წლის 15 დეკემბერი

N 10922

თქვენო აღმატებულებავ,

მაქვს პატივი ამ კონვერტით გადმოგცეთ საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრ ბა-
ტონ გეგეჭკორის მისამართით გაგზავნილი დეპეშის ასლი და მოგმართავთ თხოვნით, გა-
აცნოთ ის თქვენს მთავრობას.

გთხოვთ მიიღოთ ჩემი უდიდესი პატივისცემა.

საგარეო საქმეთა მინისტრი

მის აღმატებულებას

საბერძნეთის სამეფოს მისიის ხელმძღვანელს

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 48.

დოკუმენტი N14

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის მოხსენება საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და საბჭოთა რუსეთს შორის არსებული დაპირისპირებისა და საქართველოს მოსალოდნელი გასაბჭოების თაობაზე

1920 წლის 19 დეკემბერი¹⁴⁰

საბერძნეთის სამეფოს მისია თბილისი, 6 დეკემბერი 1920

ოქმი no. 2380

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 1643

ათენი ... 30-XII-20

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

მაქვს პატივი მოგაწოდოთ აქაური საგარეო საქმეთა სამინისტროს no. 10922 დოკუმენტის ასლი და პარიზში მყოფი საქართველოს საგარეო მინისტრისადმი [სამინისტროს მიერ] გაგზავნილი დეკემა, რომელიც ასახავს სხვადასხვა მოვლენებს, რომლებიც სამხრეთ კავკასიაში ახალი გადატრიალების საფრთხეს წარმოშობენ.

ზემოთ აღნიშნული პროტესტის შემდეგ, ზუსტად ორი დღის წინ მოხდა ახალი შეთანხმება რუსეთსა და საქართველოს შორის, რომლის მიხედვითაც აღდგა ნავთობის ექსპორტი საქართველოში და რუსეთის სასარგებლოდ გადაწყდა ზოგიერთი საკითხი, რომელთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო ვრანგელის მარცხის შემდეგ ბათუმში შესული რუსული გემების პრობლემა.

არსებობს მრავალი ნიშანი იმისა, რომ ცოტა ხნის წინათ წარმოშობილი კონფლიქტები და გაუგებრობები სავარაუდოდ განპირობებულია ბაქოსა და ერევანში მყოფი ბოლშევიკების მონდომებით, რომელთა შორის არის ბევრი ქართველი, რომლებიც ცდილობენ საქართველოში ბოლშევიკური წყობის დამყარებას.

მოსკოვის მთავრობას, სავარაუდოდ, მონაწილეობა არ მიუღია აღნიშნულ კონფლიქტში და, არსებული ცნობებით, დაგმო კიდეც [ადგილობრივი კომუნისტების კონფლიქტური ქცევა], რადგანაც თითქოს აღებული აქვს ვალდებულება ინგლისის წინაშე პატივი სცეს საქართველოს სუვერენიტეტს. თუმცა, უფრო სავარაუდოა, რომ [რუსეთს] არ სურს დაიკეტოს ბათუმის პორტი, რაც მოსალოდნელია საქართველოს გასაბჭოების შემთხვევაში, რადგან ამჟამად ბათუმის გავლით შემოაქვს სხვადასხვა საქონელი და ინარჩუნებს კომუნიკაციას ევროპასთან. ამასთანავე, ნებისმიერ დროს, თუკი ჩათვლის [რუსეთი], რომ მის ინტერესებს შეესაბამება საქართველოზე თავდასხმა და საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება, საამისო საბაზის გამოძებნა არ გაუჭირდება.

¹⁴⁰ დოკუმენტი დათარიღებულია გრიგორიანული კალენდრით.

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად ეფექტურად მუშაობს ადგილობრივი ბოლშევიკური პროპაგანდა, რომელიც იყენებს ქვეყანაში არსებულ მძიმე ეკონომიკურ კრიზისს, რის შედეგადაც იზრდება დაპირისპირება მუშათა კლასსა და ხელისუფლებას შორის, რომელიც ატარებს მცდარ ბურჟუაზიულ სოციალისტურ ზომებს. [მთავრობის ზომები] იწვევს [მისგან] არა მარტო ბურჟუაზიის, არამედ სოფლის მცხოვრებთა გაუცხოებას.

თქვენი ერთგული

/ხელმოწერა/

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 46-47.

1921 წელი

დოკუმენტი N15

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის მოხსენება საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკასა და საბჭოთა რუსეთს შორის ბათუმის პორტში მდგარი რუსული სავაჭრო ფლოტის საკუთრების თაობაზე მიღწეული შეთანხმების შესახებ

1921 წლის 7 იანვარი¹⁴¹

საბერძნეთის სამეფოს მისია თბილისი, 7 იანვარი 1921

ოქმი no. 35

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 1318

ათენი ... 8-2-21

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

გასული წლის 20 დეკემბერს გამოგიგზავნეთ no. 2441 დეპეშა, რომელიც ყირიმის ევაკუაციის შემდეგ ბათუმის პორტში შემოსულ, რუსული დროშის ქვეშ მცურავ ბერძნულ გემებს შეეხებოდა. ამჯერად დამატებითი ინფორმაციის სახით მაქვს პატივი მოგახსენოთ, რომ შედგა შეთანხმება აქ არსებულ საბჭოთა რუსეთის მისიასა და საქართველოს მთავრობას შორის, რომლის მიხედვითაც აღიარებულია საბჭოთა რუსეთის საკონსულო დაწესებულებების უფლებამოსილება იმ გემებზე, რომლებიც ქართულ პორტში რუსული დროშით შევიდნენ.

შემდგომში საქართველოს ხელისუფლებამ საბჭოთა რუსეთის საკონსულოს გადასცა ძრავების ნაწილები, რომლებიც მანამდე იქნა მოხსნილი გემებიდან [ბათუმის პორტიდან] მათი შესაძლო უკანონო გასვლის აღსაკვეთად. [პროცედურაზე] მოიწვიეს გემების მეპატრონეები და კაპიტნები, თუმცა მათ, როგორც უცხოელებმა, ისევე ჩვენებმა, გამოწვევის გარეშე, უარი განაცხადეს გამოცხადებულიყვნენ, რადგან არ აღიარებენ საბჭოთა [რუსეთის] უფლებამოსილებას. ეს უკანასკნელნი, კომუნისტური პრინციპებიდან გამომდინარე, გემებს რუსული სახელმწიფოს საკუთრებად მიიჩნევენ და მესაკუთრეების უფლებებს არ აღიარებენ.

აღნიშნული გადაცემის შემდეგ საქართველოს ხელისუფლებას მოეხსნა ვალდებულება არ დაეშვა ნახსენები გემების გამგზავრება.

პატარა და დიდი გემების რაოდენობა, რომლებზედაც მოხდა საბჭოთა რუსეთის უფლებამოსილების აღიარება, ოცდაოთხ ერთეულს შეადგენს.

ჩემს მიერ მოხსენიებული დეპეშის მიხედვით, აღნიშნულ გემებს შორისაა ოთხი, რომელიც ეკუთვნის საბერძნეთის მოქალაქეებს.

¹⁴¹ დოკუმენტი დათარიღებულია გრიგორიანული კალენდრით.

საგარეო საქმეთა სამინისტროს შესაბამის დეპარტამენტში შეხვედრისას განმიცხადეს, რომ, მას შედეგ, რაც საქართველოს მთავრობამ აღიარა საბჭოთა რუსეთი და დაამყარა მასთან დიპლომატიური ურთიერთობები, იძულებული გახდა ელიარებინა საბჭოთა რუსეთის უფლებამოსილება პორტში რეგისტრირებულ გემებზე, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შორის არსებობდა საქართველოს მოქალაქეების კუთვნილი გემები.

ჩვენების კუთვნილი გემების საბერძნეთის ეროვნულ საკუთრებად აღიარება შეუძლებელი იყო, რადგან ბათუმში რუსული დროშის ქვეშ დარეგისტრირდნენ და მისი [დროშის] შეცვლა მოხდა რეგისტრაციის პორტის აუცილებელი ნებართვის გარეშე.

ამავე დროს, საბჭოთა რუსეთისთვის აღნიშნული გემების გადაცემა ფორმალურ ღონისძიებას წარმოადგენს, რადგანაც მათ არ შეუძლიათ დატოვონ ბათუმის პორტი, რამდენადაც იქ იმყოფებიან ფრანგული სამხედრო გემები, რომლებიც მათ დააკავებენ მაშინვე, როგორც კი დატოვებენ საქართველოს ტერიტორიულ წყლებს.

საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილემ საიდუმლოდ მითხრა, რომ საქართველოს მთავრობა უახლოეს ხანებში მოსთხოვს ბოლშევიკებს აღნიშნულმა გემებმა დატოვონ საქართველოს ტერიტორიული წყლები, შესაბამისად, დარწმუნებით შეგვიძლიათ ვთქვათ, რომ ფრანგული სამხედრო გემები მათ ღია ზღვაში დააკავებენ და კანონიერ მეპატრონეებს გადასცემენ.

თქვენი ერთგული
ხელმოწერა

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 58-60.

დოკუმენტი N16

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის მოხსენება საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და საბჭოთა რუსეთს შორის არსებული კრიზისის თაობაზე, რაც ბაქოში ქართული სპეციალური სარკინიგზო შემადგენლობის დაკავებამ გამოიწვია

1921 წლის 12 იანვარი¹⁴²

საბერძნეთის სამეფოს მისია თბილისი, 30 დეკემბერი 1920

ოქმი no. 2502

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 1194

ათენი ... 4-2-21

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

მიმდინარე თვის 6 რიცხვში ჩემს მიერ გამოგზავნილი N2380 მოხსენების გაგრძელების სახით მაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ 4 დეკემბერს საქართველოსა და საბჭოთა რუსეთს შორის მიღწეული შეთანხმების მიუხედავად მხარეებს შორის ურთიერთობა არათუ გაუმჯობესდა, არამედ, ბოლო დროს მომხდარი ინციდენტების შედეგად, მტრული ხასიათი მიიღო, რაც წარმოშობს სერიოზულ შიშს ახლო მომავალთან დაკავშირებით.

ბაქოს ხელისუფლებამ, არსებული ნავთობსადენის სწრაფად გარემონტების შეუძლებლობის მომიზეზებით, უარი თქვა მისი მეშვეობით ნავთობის გაგზავნაზე თბილისსა და ბათუმში, ამიტომაც შესთავაზა საქართველოს მთავრობას გაგზავნოს სპეციალური სარკინიგზო შემადგენლობა შეთანხმებული ტვირთის მისაღებად. საქართველოს მთავრობამ აღნიშნული მიზნით გაგზავნა აზერბაიჯანში თორმეტი მატარებელი ოცდაოთხი ორთქლისა და 240 ვაგონი-ცისტერნის შემადგენლობით. თუმცა, აზერბაიჯანის მთავრობამ, რუსეთის მთავრობასთან ერთად, დააკავა გაგზავნილი სარკინიგზო შემადგენლობა. აღნიშნული ქმედება წარმოადგენდა პროტესტს ქუთაისში კომუნისტი პროპაგანდისტების დაკავებისა და გაძევების გამო, რომელთა შორის იყვნენ იქაური რუსული და აზერბაიჯანული მიხიების თანამშრომლები. ასევე, ეს ქმედება გამოწვეული იყო ყირიმის ევაკუაციის შემდეგ ბათუმის პორტში შესული რუსული გემების ბათუმში არსებული რუსული საბჭოთა საკონსულოსთვის არ გადაცემისა და სხვა წერილობრივი საკითხებით.

მატარებლების მოულოდნელმა დაკავებამ აქ მიძიმე შთაბეჭდილება დატოვა. საქართველოს მთავრობამ კონტრზომებს მიმართა და დააკავა სხვადასხვა სავაჭრო საქონელი, როგორც აზერბაიჯანისათვის იყო განკუთვნილი. აღნიშნულ ქმედებებს შედეგად მოჰყვა ერთი მხრივ საქართველოს, მეორე მხრივ კი რუსეთისა და აზერბაიჯანის მიერ საპროტესტო განცხადებების ურთიერთგაცვლა. ნაცვლად დეესკალაციისა საკითხები ერთმანეთში ისე გადაიხლართა, რომ შეუძლებელი ჩანს პრობლემის მოგვარება.

¹⁴² დოკუმენტი დათარიღებულია გრიგორიანული კალენდრით.

სარკინიგზო შემადგენლობების დაკავების გამო საქართველოს მთავრობა სერიოზული სატრანსპორტო კრიზისის წინაშე დგას. ნავთობის დეფიციტის გამო საქართველოს ხელისუფლება აწესებს შეზღუდვებს მის მოხმარებაზე, ხოლო მატარებლების მოძრაობა მინიმუმამდეა დაყვანილი. ამდენად, წარმოუდგენელი არ არის საქართველოს მოუწიოს დათმოს კომუნისტი პროპაგანდისტების დაკავების საკითხში მიუხედავად იმისა, რომ ამ პრობლემაზე უკანდახევა შეუძლებელია, რადგან ბოლო დროს გაძლიერებული კომუნისტური პროპაგანდა საფრთხეს უქმნის თვით სახელმწიფოს არსებობას.

თქვენი ერთგული

/ხელმოწერა/

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქალაქე 2, ფურცლები 44-45.

დოკუმენტი N17

თბილისში საბერძნეთის სამეფოს მისიის მოხსენება საბერძნეთის
საგარეო საქმეთა სამინისტროს საქართველოდან ბერძენი
კომუნისტების შესაძლო დეპორტაციის თაობაზე

1921 წლის 12 იანვარი¹⁴³

საბერძნეთის სამეფოს მისია თბილისი, 30 დეკემბერი 1920
ოქმი no. 2506
ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო
კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 1195
ათენი ... 4-2-21
დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

მაქვს პატივი გაცნობით, რომ საქართველოს მთავრობამ გადაწყვიტა ბოლო მოუღოს მთელს ქვეყანაში მიმდინარე ბოლშევიკურ პროპაგანდას, რომელიც საფრთხეს უქმნის სახელმწიფოს არსებობას და დაიწყო ცნობილი ბოლშევიკების დაპატიმრებები. დაკავებულები ქუთაისის მაზრაში არიან გადაყვანილები.

მაქვს ინფორმაცია, რომ დაკავებულთა შორის არიან საბერძნეთის მოქალაქეებიც, მაგრამ არ მოვითხოვე მათი განთავისუფლება, რადგანაც, თუკი საქართველოს მთავრობა მათ გაათავისუფლებს, მოითხოვს საბერძნეთში დეპორტირებას. ჩემთვის მოცემული დირექტივის მიხედვით მათი ყოფნა ჩვენს ტერიტორიაზე არასასურველია.

თქვენი ერთგული
/ხელმოწერა/

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 54.

¹⁴³ დოკუმენტი დათარიღებულია გრიგორიანული კალენდრით.

დოკუმენტი N18

საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს პოლიტიკური მისიის
ხელმძღვანელი საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს აწვდის
პარიზის სამშვიდობო კონფერენციის 1921 წლის 27 იანვრის სხდომის
ოქმიდან ამონაწერს, სადაც საუბარია საქართველოს დამოუკიდებლობის
დე იურე აღიარების შესახებ

1921 წლის 27 იანვრის შემდეგ

ასლი

მოკავშირეთა უმაღლესი საბჭოს პარიზის სხდომის ოქმის ამონაწერი
ორსეს სანაპირო, 1921 წლის 27 იანვარი, ხუთშაბათი, 16 საათი

საქართველოს აღიარება

ბ. ბრიანი აღნიშნავს, რომ მოკავშირეთა უმაღლესმა საბჭომ 26 იანვრის შუადღის
სხდომაზე მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოს დამოუკიდებლობის დე იურე აღიარე-
ბის შესახებ, როგორც კი ეს ქვეყანა [საქართველო] ამ სურვილს ოფიციალურად წარად-
გენდა. 27 იანვრის წერილით, საქართველოს წარმომადგენელმა პარიზში, მთავრობის სახე-
ლით, წარადგინა აღნიშნული თხოვნა.

ამ პირობის გათვალისწინებით და, წინა დღეს სხდომაზე მიღებული გადაწყვეტილე-
ბის თანახმად, ბატონი ბრიანი გვთავაზობს ეცნობოს ბატონ [ევგენი] გეგეჭკორს, რომ დიდი
სახელმწიფოები დე იურე აღიარებენ საქართველოს.

ეს წინადადება მიღებულ იქნა.

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქალაქი 4, ფურცელი 3.

დოკუმენტი N19

საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის, ევგენი გეგეჭკორის
მიმართვა საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს
საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების თხოვნის შესახებ

1921 წლის 9 თებერვალი

საქართველოს რესპუბლიკა
საგარეო საქმეთა მინისტრი
1921 წლის 9 თებერვალი
N 259

თქვენო აღმატებულებავ,

27 იანვარს მოკავშირეთა უმაღლესმა საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოს რესპუბლიკის იურიდიულად ცნობის შესახებ.

დიდი მოკავშირე სახელმწიფოების ამ გადაწყვეტილებით სრულდება საქართველოს გაურკვეველი ვითარება საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით.

საქართველოს მთავრობა იქნებოდა ბედნიერი, თუკი შეიტყოდა, რომ თქვენი სახელმწიფო უერთდება მოკავშირეთა უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებას და, ისევე როგორც დიდი მოკავშირე ქვეყნები, ისიც აღიარებს დე იურე საქართველოს დამოუკიდებლობას.

იმ იმედით, რომ მეგობრობა საქართველოსა და საბერძნეთს შორის კიდევ უფრო გაღრმავდება და გაძლიერდება, ჩვენი ორი ერის ინტერესებიდან გამომდინარე, თქვენო აღმატებულებავ, ვსარგებლობ შემთხვევით და გამოვხატავ ჩემს ღრმა პატივისცემას თქვენს მიმართ.

საგარეო საქმეთა მინისტრი გეგეჭკორი

მის აღმატებულებას
საბერძნეთის საგარეო საქმეთა მინისტრს

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 10.

დოკუმენტი N20

საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს ელჩი საბერძნეთის საგარეო
საქმეთა სამინისტროს აწვდის საქართველოს საგარეო საქმეთა
მინისტრის, ევგენი გეგეჭკორის თხოვნას საბერძნეთის მიერ
საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების თხოვნის შესახებ

1921 წლის 12 თებერვალი

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო
კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 9570
ათენი ... 12/III/921
დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

საბერძნეთის სამეფოს საელჩო პარიზში

n. 349 პარიზი 30/12 თებერვალი 1921
ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო
კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 5274
ათენი ... 27-2-21

საგარეო საქმეთა სამინისტროს, ათენი

მაქვს პატივი მოგაწოდოთ საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის, ბატონი გეგეჭკორის მიმართვა სამეფო მთავრობის მიერ საქართველოს რესპუბლიკის აღიარების თაობაზე.

თქვენი ერთგული

ხელმოწერა [სავარაუდოდ ეს არის იმ დროს საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს ელჩი ათოს რომანოსი]

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 11.

დოკუმენტი N21

ბათუმში საბერძნეთის სამეფოს კონსულის, ი. კანდისის მოხსენება კონსტანტინო-პოლში საბერძნეთის უმაღლეს კომისარს საქართველოში საბჭოთა რუსეთის სამხედრო ინტერვენციის თაობაზე

1921 წლის 20 თებერვალი

ასლი

ბათუმის საკონსულო

ბათუმი 7 თებერვალი 1921

No. 244

საბერძნეთის უმაღლეს კომისარს

მაქვს პატივი გაცნობით, რომ სომხეთის, ასევე აზერბაიჯანის ჯარები, რუსი ბოლშევიკების ჯარის მხარდაჭერით, ქართული არმიის მცდელობის შემდეგ, დაეკავებინათ ნეიტრალური ზონა, თავს დაესხნენ საქართველოს, გადალახეს მისი საზღვრები და მიუახლოვნდნენ თბილისს 15 კილომეტრის მანძილზე.

პანიკაში მყოფმა მთავრობამ ღამით ურჩია უცხოურ მისიებს დილით, 4 თებერვალს სასწრაფოდ გამგზავრებულიყვნენ [თბილისიდან] და გამოყო ამისთვის სპეციალური სარკინიგზო შემადგენლობა. უცხოური მისიების წარმომადგენლები გადაიყვანეს ბათუმში. მათ შორის იყო ბერძნული მისიაც. დღეს ყველანი ჩამოვიდნენ ბათუმში გერმანული, იტალიური და თურქული მისიების წარმომადგენელთა გარდა, რომლებიც სპეციალური სამთავრობო მატარებლით ჩამოვლენ. მთავრობამ დაიწყო არქივის გადატანა ქუთაისში და სარკინიგზო შემადგენლობა მის მიღებას ბოლო წუთამდე ელოდა.

ამასობაში საქართველოს ჯარის სამხედრო მდგომარეობა გაუმჯობესდა. აგრესორი მოგერიებულ იქნა თბილისიდან 20 კილომეტრის მანძილზე.

აღნიშნული წარმატებული მოგერიების მიუხედავად მდგომარეობა კვლავინდებურად საკმაოდ სახიფათოა, რადგან, როგორც კი ბოლშევიკები მოახდენენ ჯარების კონცენტრაციას, წინააღმდეგობის გაწევა შეუძლებელი იქნება. ბათუმის სამხედრო მმართველმა, გენერალ-მდივანმა დღეს განმიცხადა, რომ ქართულ ჯარს უკავია გოდის სიმაღლეები. მაგრამ ეს იგეგმა, რაც თბილისის გარეუბანი კოჯორი, რომელიც [თბილისიდან] 18-20 კმ მანძილზეა. ბოლშევიკების მეორე თავდასხმა ხდება ადღერის მხრიდან, სადაც შეიმჩნევა წითელი ჯარის კონცენტრაცია. თუმცა შეტევა წარმატებით იქნა მოგერიებული. ბათუმში დააკავეს აზერბაიჯანისა და რუსეთის კონსულები. ბოლშევიკების საკონსულოს შენობიდან დროშის ჩამოხსნის დროს პირებმა, რომლებმაც ეს გააკეთეს, დახიეს დროშა და დაანაკუნეს გერბი.

ბოლშევიკების წარმომადგენელი თბილისში, შეიმანი დააპატიმრეს და მატარებლით ქუთაისში გაგზავნეს. მთავარი ხმების მიხედვით ის მოკლეს ბაქოში მოკლული საქართველოს ვიცე-თავმჯდომარის [?] მკვლელობის გამო შურისძიების მიზნით.

თქვენი ერთგული

/ხელმოწერა/ ი. კანდისი

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცლები 73-74.

დოკუმენტი N22

საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს დიპლომატიური მისიის მიერ
საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის გაგზავნილი პარიზის სამშვი-
დობო კონფერენციის სხდომის ოქმიდან ამონაწერი, სადაც საუბარია საქართვე-
ლოს დამოუკიდებლობის დე ოურე აღიარების შესახებ

1921 წლის 13 მაისი

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო
კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ...
ათენი ...
დეპარტამენტი საქმე ...

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო
ოქმის ნომერი: 142/45
მიღებულია: 22-5-21
დეპარტამენტი A
საქმე /139

ოქმის ნომერი: 1509 პარიზი 30/13 მაისი 1921

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო
კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 5648
ათენი ... 18-5-921
დეპარტამენტი საქმე ...

მინაწერი

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

მიმდინარე წელს, საქართველოს რესპუბლიკის აღიარების საკითხზე, თქვენს მიერ გა-
მოგზავნილი n.2570 დოკუმენტთან დაკავშირებით მაქვს პატივი მოგაწოდოთ 27 იანვარს
მოკავშირეთა კონფერენციის სხდომის ოქმიდან ამონაწერი, რომელიც საფრანგეთის საგა-
რეო საქმეთა სამინისტროდან მივიღე.

თქვენი ერთგული

საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს ელჩი ათოს რომანოსი /ხელმოწერა/

მინაწერი: პირველი პოლიტიკური დეპარტამენტი

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 2.

დოკუმენტი N23

კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრის ვოცისის მიერ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის გაგზავნილი შიფროგრამა, სადაც ის საუბრობს კონსტანტინოპოლში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის წარმომადგენლის თხოვნაზე ქართველი ახალგაზრდების ნაწილი ჩაირიცხოს საბერძნეთის სამხედრო სასწავლებელში

1921 წლის 7/20 მაისი

შიფროგრამა

კონფიდენციალური პროტოკოლი

პროტოკოლის ნომერი: 5241A/ 5/VII

მიღებულია 9/5/21

კონსტანტინოპოლი

თარიღი: 7/20/5/21

3329

საგარეო საქმეთა სამინისტრო

ათენი

საქართველოს აქაური წარმომადგენელი მეუბნება, რომ ბოლშევიკების შეჭრის გამო აქ ყავთ სამხედრო სასწავლებლის 50 მოსწავლე, რომელთა ასაკიც 25 წელზე ქვემოთაა. სურთ, ისინი ბალკანეთის ქვეყნების სამხედრო სასწავლებლებში გაანაწილონ. მეკითხება, თუ შეუძლია საბერძნეთს მიიღოს 5, 10 ან მეტი მოსწავლე. თუკი მათი შენახვის ხარჯები დაბრკოლებას წარმოადგენს, საქართველოს მთავრობა ვალდებულიებას იღებს აანაზღაუროს აღნიშნული ხარჯები საქართველოს აღდგენის შემდეგ.

ვოცისი

მიღებულია 8/21/2/21

გადაეგზავნა 10 მაისს 1921

სამხედრო სამინისტროს

n. 767

ხელმოწერები

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 123.

დოკუმენტი N24

კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისარი
საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს უგზავნის დოკუმენტს, რომელიც მან
მიიღო კონსტანტინოპოლში ქართული მისიის წარმომადგენლისგან

1921 წლის 29 ივლისი

საბერძნეთის უმაღლესი კომისარიატი კონსტანტინოპოლში
N. 5540 კონსტანტინოპოლი 29 ივლისი 1921

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 9068

ათენი ... 6-8-21

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

ათენი

5241/...

7 მაისს ჩემს მიერ გამოგზავნილი II. 3329 დეკლარაციასთან დაკავშირებით მაქვს პატივი
მოგაწოდოთ ცნობისათვის მიმავრებული ფაილის სახით საქართველოს აქაური დიპლომა-
ტიური წარმომადგენლის დოკუმენტის ასლი.

თქვენი ერთგული

ვოცის /ხელმოწერა/

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 121.

დოკუმენტი N25

კონსტანტინოპოლში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის
მთავრობის წარმომადგენლის მიმართვა საბერძნეთის სამეფოს უმაღლეს კომისარს
ქართველი ახალგაზრდების ათენის სამხედრო სკოლაში
ჩარიცხვასთან დაკავშირებით

1921 წლის 4 აგვისტო

საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის დიპლომატიური წარმომადგენელი კონსტანტინოპოლში

1921 წლის 4 აგვისტო

N 140

თქვენო აღმატებულებავ,

როგორც მაცნობეთ, თქვენი მთავრობა დათანხმდა მიიღოს ოცი ქართველი მოსწავლე მსმენლად, ათენის სამხედრო სკოლაში.

ამ მოსწავლეებს, რომლებმაც ვერ შეძლეს სწავლის დასრულება ბოლშევიკების მიერ დაპყრობილ სამშობლოში, აქვთ ბედნიერება ისწავლონ ჩვენს მეგობარ, ერთმორწმუნე ქვეყანაში.

ბერძნები უცხოინ არ არიან ქართველებისთვის. მათ ბერძენი ხალხის მიმართ განსაკუთრებული დამოკიდებულება გააჩნიათ, ეს განპირობებულია არა მხოლოდ ჩვენი საერთო რელიგიით, არამედ იმ ღრმა ისტორიული და კულტურული ფესვებით, რაც ჩვენ ორ ხალხს აკავშირებს.

საქართველოში დაბრუნების შემდეგ, ეს მოსწავლეები დიდ წვლილს შეიტანენ ამ ორი ხალხის დაახლოებაში, რითაც კიდევ უფრო შეუწყობენ ხელს ჩვენ ორ ერს შორის არსებული მეგობრული კავშირების გაძლიერებას.

თქვენო აღმატებულებავ, მაქვს პატივი მოგმართოთ თხოვნით, გადასცეთ თქვენს მთავრობას დიდი მადლობა საქართველოს მთავრობის სახელით და პირადად თქვენ, ჩვენი დიდი მადლიერება იმ ყველაფრისთვის, რაც გააკეთეთ ამ მოსწავლეების ათენში გასაგზავნად, თქვენ, ვინც ასე ღირსეულად წარმოადგენთ საბერძნეთს აღმოსავლეთში და გაქვთ ნამდვილი კეთილგანწყობა კავკასიის ხალხების მიმართ, რომლებთანაც ასეთ კარგ ურთიერთობას ინარჩუნებთ.

გთხოვთ, თქვენო აღმატებულებავ, მიიღოთ ჩემი უდიდესი პატივისცემა.

ხელმოწერა

საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენელი

მის აღმატებულება ბატონ ვოცისს

საბერძნეთის სამეფოს უმაღლეს კომისარს კონსტანტინოპოლში.

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი,
ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 19, საქაღალდე 2, ფურცელი 122.

დოკუმენტი N26

საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს ელჩის მიერ საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთვის მიწოდებული ინფორმაცია, სადაც საუბარია, თუ რომელმა სახელმწიფოებმა აღიარეს საქართველოს დამოუკიდებლობა დე ფაქტო და დე იურე

1921 წლის 17 აგვისტო

საბერძნეთის სამეფოს საელჩო პარიზში

n. 2764 პარიზი 4/17 აგვისტო 1921

ბეჰედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 9428

ათენი ... 16-8-1

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

ბატონო მინისტრო,

თქვენ მიერ გამოგზავნილი დოკუმენტის, რომლის ნომერია 2570, ბოლო აბზაცთან დაკავშირებით, მაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ აქაურმა საგარეო საქმეთა სამინისტრომ არ მოგვაწოდა [საბერძნეთის] სამეფოს მიერ მოთხოვნილი ინფორმაცია იმ სახელმწიფოების შესახებ, რომლებმაც, ელჩების კონფერენციის გადაწყვეტილებით, საქართველოს რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა დე-იურე აღიარეს.

ამავე დროს, საქართველოს საელჩოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით, მისი დამოუკიდებლობა აღიარეს შემდეგმა ქვეყნებმა:

დე-იურე:

გერმანია, არგენტინა, საფრანგეთი, ინგლისი, იტალია, იაპონია, ბელგია, ლუქსემბურგი, რუმინეთი, პოლონეთი, ავსტრია, ჰაიტი, ლიბერია და მექსიკა.

დე-ფაქტო:

ჩეხოსლოვაკია.

აღნიშნულთან დაკავშირებით მაქვს პატივი ვაცნობო თქვენს აღმატებულებას, რომ ბეწვია საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი, რომელმაც გაიმეორა თხოვნა, რომ [საბერძნეთის] სამეფო მთავრობამ ინებოს საქართველოს აღიარება.

თქვენი მორჩილი ერთგული

ხელმოწერა [სავარაუდოდ ეს არის იმ დროს საფრანგეთში საბერძნეთის სამეფოს ელჩი ათოს რომანოსი]

მის აღმატებულებას, ბატონ

გეორგიოს ბალტაძის

საგარეო საქმეთა მინისტრს

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცლები 6-7.

დოკუმენტი N27

კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრის მოხსენება საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის რწმუნებულის, კონსტანტინე გვარჯალაძის მასთან ვიზიტისა და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების თხოვნის შესახებ

1921 წლის 24 აგვისტო

საბერძნეთის უმაღლესი კომისარიატი კონსტანტინოპოლი, 24 აგვისტო 1921
n. 6243

ბეჭედი: საგარეო საქმეთა სამინისტრო

კონფიდენციალური პროტოკოლის ნომერი ... 10176

ათენი ... 2-9-21

დეპარტამენტი A საქმე ... 5/VII

საგარეო საქმეთა სამინისტროს

ათენი

მაქვს პატივი მოგახსენოთ, რომ რამდენიმე დღის წინ მეწვია საქართველოს ელჩი და მადლობა გადამიხადა [საბერძნეთის] სამეფო მთავრობის მიერ გამოხატული ზრუნვისთვის, რადგან მას ამის შესახებ მისწერეს ათენში გაგზავნილი მოსწავლეების წარმომადგენლებმა და, ასევე, თავად მოსწავლეებმა, რომლებიც აღფრთოვანებული არიან.

შემდეგ მთხოვა, საქართველოსთან მეგობრული ურთიერთობების გათვალისწინებით, გთხოვოთ საქართველოს დამოუკიდებლობის დე-იურე აღიარება, როგორც ეს სხვა სახელმწიფოებმა გააკეთეს.

მას ვუთხარი, რომ პირადად ჩემი აზრით კარგი იქნება, როგორც მათთვის, ისე ჩვენთვის, რომ დაველოდოთ ჩვენი და თურქეთის ომის დასრულებას, რათა აღნიშნული აღიარებით არ მივეთვოთ ბოლშევიკებს, რომლებიც უკვე აკონტროლებენ საქართველოს, საბაბი ჩვენს საწინააღმდეგოდ სამოქმედოდ. თუმცა, თუკი რუსეთი ომს თავად გამოგვიცხადებს, ყველაფერი შეიცვლება. ვთხოვე, სამახსოვრო ბარათის სახით წარმომიდგინოს ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რომელმა ქვეყნებმა როდის აღიარეს საქართველო.

მან გაიზიარა ჩემი მოსაზრება და გადმომცა დოკუმენტი, რომლის ასლსაც გიგზავნით. მაღლიერი დაგრჩებით, თუკი შეგვატყობინებთ თქვენს მოსაზრებას ყოველივე აღნიშნულთან დაკავშირებით.

თქვენი ერთგული

ვოცისი /ხელმოწერა/

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 4.

დოკუმენტი N28

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის რწმუნებულის, კონსტანტინე გვარჯალაძის მიერ კონსტანტინოპოლში საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისრიისთვის მიწოდებული ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რომელმა სახელმწიფოებმა როდის აღიარეს საქართველოს დამოუკიდებლობა

1921 წლის 3 სექტემბერი

საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის წარმომადგენელი

1921 წლის 3 სექტემბერი

თქვენო აღმატებულებავ,

1921 წლის 27 იანვარს, საქართველოს რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა დე იურე ცნო დიდმა მოკავშირე სახელმწიფოებმა: ინგლისმა, საფრანგეთმა, იტალიამ, იაპონიამ, ბელგიამ, 28 იანვარს კი, პოლონეთმა.

ბოლშევიკური არმიის საქართველოში შემოჭრისა და ოკუპაციის შემდეგ, 17 თებერვალს საქართველოს რესპუბლიკა იურიდიულად აღიარეს გერმანიამ და ავსტრიამ, 18 თებერვალს რუმინეთმა, 23 თებერვალს ლუქსემბურგმა, ჰაიტის რესპუბლიკამ 9 მარტს, ჩეხოსლოვაკიამ 26 მარტს, ლიბერია 28 მარტს და მექსიკამ 14 აპრილს.

ბერძნები უცხონი არ არიან ქართველებისთვის. მათ ბერძენი ხალხის მიმართ განსაკუთრებული დამოკიდებულება გააჩნიათ, ეს გამომდინარეობს არა მხოლოდ ჩვენი საერთო რელიგიიდან, არამედ იმ ისტორიული და კულტურული კავშირებიდან, რომელიც ჩვენ ორ ხალხს შორის არსებობს. სავსებით შესაძლებელია, რომ მომავალში ამ ორ ერს თანამშრომლობა მოუხდეს სამშობლოს დასაცავად, საერთო მტრის წინააღმდეგ. სწორედ ამიტომ, ორი ქვეყნის დაახლოების ინტერესებიდან გამომდინარე, ჩემი მთავრობის სახელით, ვთხოვ თქვენს აღმატებულებას, თხოვნით მიმართოს საბერძნეთის სამეფოს მთავრობას, შემოუერთდეს ზემოთ ჩამოთვლილ 15 სახელმწიფოს და აღიაროს დე იურე საქართველოს რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა, რის შესახებაც ეცნობოს საქართველოს მთავრობას, რომელიც ამჟამად პარიზში იმყოფება.

გთხოვთ მიიღოთ

(ს. გვარჯალაძე)

საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენელი

მის აღმატებულება ბ. ვოცისს.

საბერძნეთის სამეფოს უმაღლესი კომისარს კონსტანტინოპოლში.

საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიური და ისტორიული არქივი, ცენტრალური საარქივო სამსახური, 1921, საქმე 15, საქაღალდე 4, ფურცელი 5.

ΕΓΓΡΑΦΑ

1919

Έγγραφο Ν1

Υπόμνημα του διπλωματικού εκπροσώπου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας,
Αλεξάντρε (Σάσα) Μνηβάνι, προς την κυβέρνηση του Βασιλείου της Ελλάδας, με το
οποίο αιτείται την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας από την Ελλάδα
30 Ιουλίου/12 Αυγούστου 1919

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5, σελ. 37-
64.

M é m o i r e
du
Représentant Diplomatique
de la
REPUBLIQUE GEORGIENNE
auprès du
GOUVERNEMENT ROYAL HELLENIQUE.

I.

La Géorgie qui au IVème siècle constituait un Etat chrétien, est un pays très ancien. Son développement culturel et politique a été préparé par une vie de plusieurs siècles sous l'influence croisée de plus d'une civilisation chrétienne et musulmane. Les Xe, XIe et XIIe siècles sont une période d'entité politique, une période de grandeur politique et de prospérité culturelle pour la Géorgie. A cette époque l'influence politique de la Géorgie était grande en Asie ; la Géorgie prend une part active aux destinées de l'Empire Byzantin et celui de Trébizonde. Ensuite, au commencement du XIIIe siècle, le développement normal de la Géorgie s'interrompt à cause de l'invasion mongole. Depuis lors, le niveau culturel du peuple géorgien rétrograde ; le pouvoir politique s'affaiblit ; l'émiettement de la Géorgie se complique par suite de la différenciation des influences dans sa partie occidentale (Turquie) et orientale (Perse). La Géorgie avait à mener des luttes opiniâtres jusqu'à la fin du XVIIe siècle avec deux de plus puissants Etats de l'Asie - la Perse et la Turquie. Il serait difficile de relater ici la triste, mais pleine de tragisme narration de la lutte de la Géorgie avec le monde musulman ainsi que la manière, dont périssant des générations entières comment furent détruits de trésors et des oeuvres d'art non seulement géorgien, mais aussi mondial, qui symbolisaient l'âme du peuple. Pendant cinq siècles continuait cette lutte, unique dans

les annales de l'histoire, du peuple géorgien, relativement peu nombreux, contre les races turco-mongoles. La Géorgie fut contrainte d'interrompre ses relations jusqu'alors très intenses, avec les peuples vicinisés de l'Occident ; après l'occupation de Constantinople, en 1453, par les troupes de Mahomet II, la Géorgie se vit privée de la route vers l'Occident. La conquête de l'Empire de Trébizonde (1461) a été le prodrome de l'islamisation de toute la Géorgie du Sud-Ouest, qui commença par l'incorporation politique de territoires géorgiens à l'Empire turc.

L'isolement forcé et les guerres sans cesse devaient définitivement mener à l'abaissement du niveau culturel du peuple géorgien. Comme si peut s'en fut, le résultat de cette lutte interminable fut que non seulement les régions limitrophes de la Géorgie furent conquises, mais que de districts entiers furent dépouillés, la population commença à diminuer et son agrandissement fut incontestablement retenu. L'issue fut le dépeuplement sensible de la nation géorgienne. Mais les conquérants asiatiques n'étaient pas de taille à vaincre définitivement ou bien à exterminer physiquement le peuple géorgien ; une nation chrétienne, une nation ayant des habitudes plus développées de la vie publique, une nation, qui durant plusieurs siècles a atteint un certain degré de civilisation, une nation de vie stable, quelque toute seule devant les conquérants de l'Asie Mineure, a résisté, mais elle expirait de sang

Les Etats musulmans de l'Avant Asie d'autre part ne conservèrent pas pour longtemps leur force et leur grandeur. Le déclin de la Turquie et de Perse au XVIIIe siècle créa des conditions réelles propices à ce que le peuple géorgien affaibli puisse se

remettre sur ses pieds. Pendant les XVIIe et XVIIIe siècles on remarque des indices de la renaissance intellectuelle et politique de la Géorgie. A cette période, le règne de Héraclé le II, pendant la seconde moitié du XVIIIe siècle, présente une haute importance une nouvelle ère d'entité politique de la Géorgie commence. Ce Roi réunit sous son sceptre la Cartalinie et la Cabétie, et selon un accord avec tous les rois et les princes de la Géorgie, devient Souverain de tout le pays ; le Dagestan faisait preuve d'entière bienveillance ; les Hans d'Erivan et de Kandja se sont reconnus vassaux de la Géorgie ; l'armée fut réorganisée et la conscription générale y fut rétablie. Le renforcement politique de la Géorgie s'accomplissait parallèlement au relèvement économique du pays et en général au développement de la culture nationale géorgienne. Les commerçants italiens et les missionnaires du Saint Siège rétablirent les relations avec l'Occident. La conscience nationale se fortifiait de plus en plus, se confirmant sur les traditions historiques, juridiques et littéraires du grand passé. Héraclé II travaillait en vue de la création de l'unité politique, poursuivant en même temps le but de réunir avec la Géorgie les terres géorgiennes, qui lui ont été jadis arrachées et se trouvaient soumises à la domination turque. Toute la politique du Roi Héraclé II était opposée aux intérêts des Etats musulmans de l'Asie, de Perse et de la Turquie, et surtout de cette dernière, qui manifestement tendait à englober la Géorgie et à faire de la chaîne du Caucase sa frontière avec la Russie ; cette dernière s'avancait à cette époque du Caucase. Dans de pareilles conditions, il était difficile à la Géorgie de conserver son indépendance avec ses seules forces dans cette lutte contre la

Perse et la Turquie. C'est bien naturel qu'il fallait trouver un allié, ou bien tomber dans la sphère définitive d'influence de l'Islam. Or, la Géorgie préféra de s'adresser à l'aide de la Puissance chrétienne, la Russie.

La Perse et la Turquie ont bien compris l'importance de cette attitude de la Géorgie ; elles y ont entrevu un danger pour les intérêts vitaux des Etats musulmans de l'Asie. C'est sur ce terrain que naquit le plan connu du Chah persan Nadir, à savoir celui de créer et d'instituer dans la Transcaucasie toute une série de dominations musulmanes, qui devaient devenir de base stratégique de soutien pour la Perse et la Turquie contre la Russie. D'après ce plan la Géorgie devait abandonner son orientation politique vers le Nord et d'entrer pour toujours dans la sphère d'influence de la Perse et de la Turquie, c.à d. de l'Islam.

A ce plan l'Impératrice de la Russie Ekathérine II opposa le fameux "projet grec", qui poursuivait le but de reconstituer sous l'égide de la Russie plusieurs Etats chrétiens (de l'ancienne Byzance) sur tout le territoire de l'Adriatique jusqu'à la mer Caspienne afin de contraindre le monde musulman de se retirer dans l'intérieur de l'Asie. Ce projet prévoyait l'existence de la Géorgie unifiée, amicale envers la Russie, forte au point de vue politique et matérielle, pouvant servir d'appui pour les plans politiques et stratégiques de la Russie en Asie-Mineure.

La Géorgie était forcée de choisir l'orientation vers le Nord afin d'assurer mieux de cette façon sa vie nationale et elle fit sien le sort de la Russie. C'est à cet effet qu'un traité fut conclu en 1783 entre Mirzole II et Ekathérine II.

L'orientation politique de Mirzole vers le Nord exprimait la

volonté de toutes les parties de la Géorgie. Ceci ressort clairement de l'adresse, que le Roi et les princes de toutes les parties de la Géorgie ont envoyée le 10 Février 1783 à Catherine II :

" Comme Sa Majesté continue à nous proposer par la voix de ses envoyés de nous unifier, nous, princes d'Iverie - ce qui a été d'ailleurs réalisé par des traités séculaires, conclus entre nous, princes et souverains de toutes les parties de la Géorgie A partir d'aujourd'hui, nous, princes et souverains de toute la Géorgie, désirons qu'à l'exemple du Royaume de Géorgie - Kartli, toute la Géorgie puisse se trouver sous la protection de Votre Auguste Maison " .

La Convention de 1783 envisageait non seulement la défense et la protection de la Géorgie chrétienne de la part de la Russie, mais aussi le retour à la Géorgie de territoires, qui lui furent arrachés par la Turquie. Le quatrième article spécial de ce Traité dit notamment le suivant : Sa Majesté Impériale promet de faire tout le possible par la force des armes en cas de guerre, et par des démarches en cas de paix, afin d'obtenir le retour de territoires et de régions, qui appartenaient pendant longtemps à la Géorgie".

Les liens politiques, qui ont été établis par le Traité de 1783, étaient considérés par la Géorgie comme des liens de protectorat de la Russie ; mais en réalité, le traité ci-haut mentionné a été violé par les actes ultérieurs unilatéraux et l'incorporation de la Géorgie à la Russie s'en suivit. Au commencement du XIX-e siècle la situation de la Géorgie était trop indéfinie pour qu'un soulèvement en puisse éclater à l'occasion de cette incorporation; tout de même de ces insouls assez sérieux de révolte à cause du mécontentement eurent lieu

Toutefois cette union, volontaire dans son origine, n'accomplit ; la sécurité personnelle du peuple géorgien était assurée de menaces de Perse et de la Turquie. C'est sur ce terrain que s'effectua l'attitude loyale de la Géorgie envers la Russie. Cependant ces dispositions loyales du peuple géorgien n'ont pas duré longtemps. A partir du milieu du XIX-ième siècle les relations entre la Géorgie et la Russie se compliquent. L'antagonisme entre le pouvoir et la population géorgienne surgit et s'aigrit ; le peuple géorgien n'a pu obtenir sous la domination de la Russie le développement organique de sa vie nationale et de sa culture. De coutumes russes ont été introduites en Géorgie : la caserne russe, le fonctionnarisme russe, l'école russe, l'église russe, en un mot, le régime caserno-fonctionnarie-patriarchal russe. Evidemment il n'y avait rien de spécialement inventé pour la Géorgie ; la manière d'agir en Géorgie et l'attitude à l'égard du peuple géorgien étaient dictés par la politique générale de l'Empire, ce qui détermina le sort de l'Etat russe lui-même.

II.

Le territoire de l'ancien Empire russe représente une agglomération de territoires, dont le noyau principal appartient au peuple grand-russe ; autour de ce noyau s'étendaient et s'étendent de périphéries quelques unes grandes, d'autres petites, les unes parentes et d'autres ennemies ; ces dernières étaient liées avec le noyau principalement par le fait de la sujétion générale de l'Empire et à un moindre degré par la communauté du sort historique et par les relations économiques qui étaient entretenues pendant

les dernières décades d'années. Dans l'ancien Empire russe, le peuple grand-russe présentait, selon le recensement de 1897, les 43,3% de toute la population. De cette manière aux confins du XIX-e et du XX-e siècles le peuple grand-russe, conservant sa suprématie et sa domination nationale dans l'Empire, se trouvait en minorité. Ce fait est d'une importance primordiale, dont on devait tenir compte en établissant la politique intérieure et extérieure de l'Empire.

Or, dans l'ancien Empire russe, en procédant à la solution des questions d'administration, on sacrifiait tout pour le renforcement de la suprématie de la nation grand-russe dominante. Par la voie de différentes restrictions et de représailles, le Gouvernement retenait les capacités productrices des peuples non étatiques, pour suivant l'extermination entr'eux de liens vitaux, la langue, le livre, l'école, il étouffait avec acharnement toute manifestation de vie privée ou publique et retirait tout en oeuvre, afin d'intimider tous les peuples subjugués à lui, car c'est de cette seule manière qu'il était possible de maintenir la suprématie des dominants, c.à d. de la nation grand-russe. A la fin, cette suprématie de la nation grand-russe est devenue non seulement l'objet de son programme, mais bien une Profession d'Etat. Le but était d'extirper la séparatisme politique des nations et des provinces subjuguées et d'établir une entité étatique sur l'immense étendue du territoire de l'Empire.

La denationalisation des peuples subjugués, non étatiques, est devenue dans l'Empire russe le principe suprême de l'Etat. C'est sur ce principe qu'on basait la législation, l'administration du pays, la politique économique. Toutes les nationalités de la Russie - les

géorgiens, les polonais, les ukrainiens, les finnois, les lithuaniens, les juifs, les arméniens et plusieurs autres, avaient essayé les différentes, directes ou indirectes, répressions nationales. Il serait inutile de citer ici d'exemples. Ils sont assez connus pour en parler. Il est important de remarquer seulement le fait qu'une pareille politique de l'Empire fut fatale pour tout, l'Empire pris dans son ensemble. Cette politique méconnaissait le profond changement psychologique, qu'ont amené les grandes transformations sociales du commencement du XIX-e siècle ; en même temps elle ne tenait absolument pas compte et de l'idée nationale, qui retrouva sa naissance dans les guerres libératrices contre l'"Universalisme" napoléonien. Cependant l'idée nationale pénétrait avec une force foudroyante, l'un groupe ethnique après l'autre. Les peuples se soulevaient l'un après l'autre indépendamment de leur force numérique et du degré de leur civilisation, chacun d'eux met en œuvre l'ensemble de ses forces collectives et cherche à obtenir la plus large possible liberté pour son développement national. Les nations, qui se réveillent, fraient d'un pas ferme et indubitablement la route à leur indépendance culturelle et sociale, fortifiant de plus en plus leur situation.

Et dans les cadres de l'organisation statique russe s'agrandit cette force effective, se mouvant d'après ses propres lois, complètement indépendantes des normes juridiques extérieures. Sous la lourde pression de cette force commence à chanceler, avant même le commencement de la guerre mondiale tout l'appareil d'Etat, qui était approprié uniquement aux seuls intérêts de la nationalité grande-russe. L'Etat fonctionnaire-monarchique de centralisme à outrance n'était pas en mesure d'arrêter le mouvement des nationalités réveillées, quoiqu'il disposait de différents moyens destruc-

etifs et antinationalistes. La politique impériale qui adopta de différentes méthodes et synthèses de lutte à l'effet de dénationaliser les nationalités non-étatiques, resta sans fruit. Jusqu'à ce dernier temps la société russe n'a pu comprendre toute l'importance de la question nationale pour la Russie et se rendre compte de tous les dangers, qui devaient inévitablement avoir lieu en Russie en cas de la non satisfaction des besoins et des aspirations nationales de ses peuples non-étatiques. Le mouvement même révolutionnaire de la Russie (1905-6) n'a eu aucune influence sur la direction de la politique impériale. Cette politique resta la même politique de haine, telle qu'elle était de tout temps. L'artisan de l'étatisme russe, P.A.Stolypine ditima, dans un de ses discours à la III-e Douma de l'Empire, les citoyens de l'Empire russe en citoyens de I-ère catégorie et citoyens de la seconde, et il définît les polonais, ces représentants du slavisme, de citoyens de la II-e catégorie. On en voit clairement quelle opinion pouvaient avoir au sujet des autres nationalités les cercles dirigeants. Cependant les aspirations des nationalités non-étatiques se sont clairement définies à ce moment. Pendant la première, la seconde et la troisième Douma de l'Empire (1906-1914) les représentants des nationalités non étatiques déclaraient nettement que leurs nationalités ne se concilieraient jamais avec la situation de citoyens de second degré dans l'Etat et qu'ils ne seront jamais capables de se concilier avec l'Etat, où l'on les désignait une pareille place. Ainsi l'oppression nationale sur toutes les régions limitrophes contribua à leur développement national.

La guerre mondiale, qui éclata en 1914, prôta au mouvement national un trait primordial d'affranchissement national. Il est

devenu clair que le mouvement national, qui naquit pendant les dernières décades en Asie et en Europe et qui prenait un caractère menaçant, devait s'effectuer par l'obtention par les peuples de la possibilité du développement national normal.

III.

Les peuples, qui constituaient l'Empire russe, quand l'Allemagne et ses alliés ont commencé la guerre, ont fait preuve de solidarité particulière et de rare unanimité dans cette lutte, qui, au fond, était dirigée à la défense de la civilisation, des principes du droit et de la justice, ainsi que du droit tant de grandes que de petites nationalités à forger chacune son bonheur.

Le peuple géorgien non seulement ne resta à l'écart de cet enthousiasme général, mais tout au contraire, il prit une part de plus intense dans la guerre mondiale. Non moins de 200.000 géorgiens ont lutté sur l'étendue de tout le front russe contre la réalité allemande. La bravoure et l'abnégation du soldat et de l'officier géorgien est reconnu par tout le monde ; personne ne dispute leurs services. Les sacrifices, que la Géorgie apporta à l'autel de la guerre sont énormes, mais elle y alla en pleine conscience de cause ; la Géorgie savait qu'à la fin les profondes et essentielles contradictions de divers intérêts des peuples trouveront leur solution dans la modification des instincts de l'exclusivisme nationale et de l'ambition nationale, qui régnaient avant la guerre et que ce processus devait s'effectuer sans porter atteinte au noble

sentiment de la dignité nationale. C'est sur ce sentiment de la dignité nationale, sur lequel s'érige la totalité de la force essentielle du travail culturel et du bien-être intérieur de chaque peuple, c'est lui qui a provoqué chez le peuple géorgien la pleine et entière conscience de la nécessité de lutter contre la force brutale et crasse, cette même qui viola le pain pour le soleil. Et la Géorgie n'a pas épargné ses fils pour son propre développement, pour son avenir national et culturel, pour l'épanouissement de toute son énergie

La révolution qui éclata au printemps en Russie ainsi que sa marche, fut catastrophique et fatale pour l'Empire des Romanoff et changea du haut en bas le sort de l'Etat russe lui-même ; le coup d'Etat d'Octobre 1917, qui rendit le pouvoir aux mains des bolchéviks, dirigea la vie de la Russie et des peuples, qui l'habitent, vers une nouvelle absolue voie.

Après le renversement par les bolchéviks du Gouvernement Provisionnaire et la dissolution de la Constituante, la guerre civile éclata dans tout le pays. Le résultat de cette guerre civile fut l'anarchie, l'effacement inutile de tant de vies humaines, la crise financière et économique, la deroute complète des communications par voies ferrées, le manque d'un pouvoir unique, pourvu d'autorité dans le pays, des actes d'auto-justice innus

Devant les peuples, qui constituaient l'Empire russe se posa une question difficile d'une importance capitale : ou de continuer à constituer une partie inséparable de la Russie et de s'exposer à toutes les horreurs de la guerre civile et des expériences social-politiques des bolchéviks ou bien de proclamer leur indépendance et de défendre par leurs propres moyens leur existence. Quand

les choses prirent en Russie une pareille tournure, l'unique issue de cet état de choses pour les peuples de la Russie était de proclamer leur indépendance et de constituer leurs Etats souverains respectifs. Le traité de Brest-Litovsk fut le final, qui a conduit presque tous les peuples de la Russie à l'unique solution possible, celle de prendre en main leur propre sort. La Finlande, la Pologne, la Lithuanie, l'Ukraine, proclamèrent l'une après l'autre leur indépendance et établirent leurs propres Gouvernements. Le peuple géorgien à cette heure difficile et pleine de responsabilité essaye dans la personne de ses représentants, d'organiser la Transcaucasie abandonnée par les troupes russes, menacée d'une part d'invasion de l'armée turque et de l'autre côté de l'anarchie, qui s'étend sur toute l'ancienne Russie - en un Etat sur des bases fédératives: Le 9/22 Avril 1918 la Transcaucasie a été proclamée République Fédérative indépendante. Mais cet Etat n'a pas pu exister plus d'un mois. Les événements politiques se développaient trop vite; malheureusement la Transcaucasie contenait en soi-même des éléments de décomposition; la haine entre les nationalités, qui était cultivée déjà par l'ancien Gouvernement et qui trouvait son expression dans des conflits extrêmement aigus entre les musulmans et les arméniens et d'autre part une certaine divergence d'intérêts parmi les trois peuples dominants de Transcaucasie - les géorgiens, les arméniens et les habitants d'Azerbaïdjan (musulmans) - ne pouvaient pas contribuer à créer dans de pareils moments une entité effective. La force unificatrice, au fur et à mesure que les armées turques se rapprochaient de frontières de Transcaucasie, devenait plus faible que la force séparatiste; ainsi après que ces armées

ont envahi le pays, la nationalité musulmane, qui était nombreuse, se détacha de l'unité transcaucasienne. Evidemment dans de pareilles conditions la Transcaucasie ne pouvait plus exister comme Etat et il devait se dissoudre. Le 26 Mai 1918 la Diète de Transcaucasie adopta la notion suivante :

" Vu que des divergences radicales ont surgi dans la question de la guerre et de la paix entre les peuples, fondateurs de la République indépendante transcaucasienne et vue que par conséquent, il n'a pas été possible le fonctionnement d'un pouvoir central d'autorité et pouvant agir au nom de la Diète transcaucasienne, la Diète constate le fait de la dissolution de Transcaucasie et se désiste de ses pouvoirs ".

Avant la dissolution déjà de la République transcaucasienne, on se rendait compte de la complexité et de la gravité de la situation. L'écroulement du front caucasien, la débâcle de l'armée russe, l'anarchie et l'occupation de certaines régions de Transcaucasie, les menaces de l'extermination odieuse de la population paisible, la crise alimentaire aiguë, le plein isolement avec le reste du monde exigeaient un grand effort des forces populaires. La Transcaucasie ayant reçu l'invitation de participer à la Conférence de Brest-Litovsk, non seulement n'y a envoyé ses délégués, mais, en majeure partie sous la pression des délégués du peuple géorgien, elle refusa même de reconnaître le traité de paix, que les bolchéviques ont signé à Brest-Litovsk. Le peuple géorgien ne pouvait pas se concilier avec la cession ou pour mieux parler avec l'arrachement de la Transcaucasie des régions de Batoum, de Kars et d'Ardayhan et insistait sur la nécessité à s'opposer à l'offensive des troupes turques par les forces de tous les peuples de la Transcaucasie.

C'est justement ce qui servit de raison effective de l'offensive que les Turcs ont entreprise en Avril 1918 en Transcaucasie, et qui au fond n'était dirigée que contre la Géorgie et l'Arménie. Les espoirs des chefs du peuple géorgien n'ont pas été réalisés. Ainsi qu'il a été noté plus haut, la population musulmane de Transcaucasie prit une attitude manifestement sympathisante à l'égard des armées turques et de la Turquie elle-même. La résistance à l'offensive des Turcs incombait exclusivement sur le peuple géorgien ; mais cette résistance était presque impossible d'autant plus que les soldats-géorgiens, qui du commencement déjà de la guerre étaient dispersés sur tous les fronts russes, n'ont pas encore retourné dans le pays après la cessation de la guerre par la Russie. La Géorgie décida tout de même de se défendre. Elle constitua hâtivement une armée, mais cette armée n'étant pas instruite et peu disciplinée, n'était pas en mesure de mener la lutte contre l'armée régulière turque. La défense malheureuse de la forteresse de Batoum et sa chute, qui fut conditionnée par la trahison du Comité Central de la Flotte de la Mer Noire, qui - malgré le traité signé avec les représentants de la Géorgie - assura par radiotélégramme l'Empereur de l'Allemagne que pas un seul navire n'ira défendre Batoum - força l'armée géorgienne de se retirer, qui ainsi a pu s'arrêter près de Kataneti et par une contre-attaque refoula l'ennemi, qui la poursuivait, avec de grandes forces.

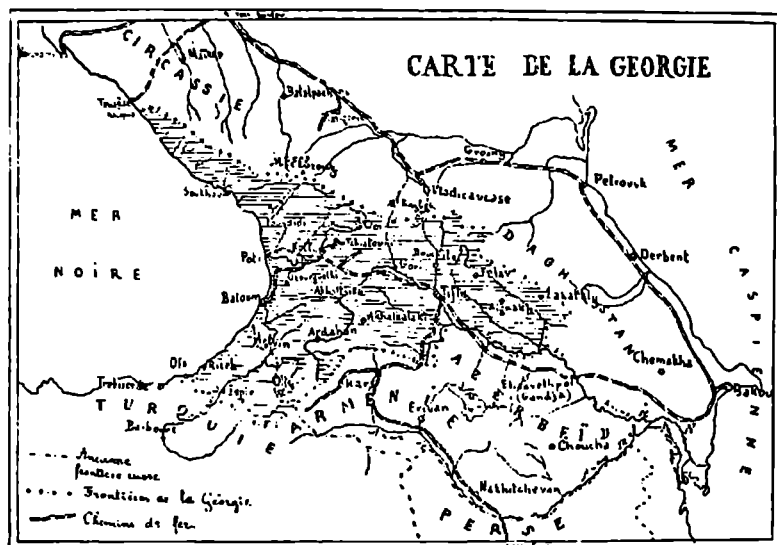
Mais les forces de la Géorgie et de la Turquie étaient par trop inégales pour que cette victoire puisse modifier le caractère malheureux de cette lutte. L'armée turque se dirigea simultanément de cinq différents points vers la capitale de la Géorgie, Tiflis.

Or justement alors, le 26 Mai 1918, la Géorgie abandonnée décidément par tous, réduite à ses propres forces, proclama son indépendance et aux prix d'immenses concessions et pertes a obtenu l'arrêt de l'offensive ultérieure de l'armée turque, qui ravageait le pays et saccageait tout sur sa route. L'histoire probablement n'accusera pas le petit pays pour ce pas, effectué dans de conditions extrêmement difficiles de la vie, créées par le désastre de la Russie,...

Le peuple géorgien, qui attellement souffert, dont l'histoire compte plus de vingt siècles, se donna de nouveau à construire sa vie par ses propres forces. La Géorgie expiée par le feu d'immenses souffrances, se réveille à une nouvelle vie, afin de témoigner entr'autres devant la nouvelle génération que la justice existait, existe et existera éternellement plus forte que la force.

IV.

Le territoire de la Géorgie - considérant comme tel la partie de la Transcaucasie, où la population géorgienne est en majorité - représente une entité classiquement achevée. Les frontières de la Géorgie sont tracées par son histoire de vingt siècles ; en même temps la Géorgie est une région complète au point de vue physique et géographique ; le territoire géorgien d'aujourd'hui est un peu moins de celui, qui fut inclus dans l'Empire russe au commencement du XIX-e siècle ; ceci s'explique de ce que la Russie a occupé certaines régions, eh à l'heure actuelle surtout par suite de conditions historiques et puis par suite de la politique, que le Gouvernement russe pratiquait à l'égard de la Géorgie, l'édifiant indépendamment de la population autochtone géorgienne. Tout de même et tout

dire en général que les géorgiens ont conservé le territoire, acquis par eux au moment de l'annexion de leur pays par la Russie. Ce territoire représente une entité complète et achevée. Elle n'a pas à s'inquiéter de l'existence de territoires allogènes intermittants chose que nous constatons dans les provinces arméno-tatares de la Transcaucasie. A ce point de vue la Géorgie est la partie la plus homogène et la plus compacte de la Transcaucasie ; son territoire s'étend du district de Zacatal (la partie extrême-nord de la Géorgie) jusqu'à la mer Noire à l'Ouest et il contient les plaines de rivières : du cours moyen de Koura, de ses affluents Iora et Alazany à l'Est, du Rion et de l'Ingoura à l'Ouest.

Au Nord toute l'étendue est traversée par la chaîne du Caucase avec ses principales branches et tous les passages et les cols à travers ces montagnes, se trouvant situés sur le territoire de la Géorgie. Comme frontière sud de la Géorgie est la ligne de partage des eaux des rivières Koura et Tchoroh ; à l'Ouest c'est la mer Noire et ce n'est qu'à l'Est que la Géorgie se rapproche par un étroit terrain à la plaine d'Azerbeïdjan (République d'Azerbeïdjan), mais là aussi la rivière Koura sert de frontière avec les affluents Daïgan et Alazan-Kourmouhi. Dans les limites citées entrent en entier l'ancien gouvernement de Tiflis (la Géorgie orientale d'aujourd'hui) et celui de Eoutaïs avec les districts de Souhoum, de Batoum et d'Ardaghan-Olty (Géorgie occidentale d'aujourd'hui). Le territoire de la Géorgie a une superficie de 96.054 kil.carrés avec une population de 3.187.000 âmes. De cette population les géorgiens, sans compter les habitants des villes, font 75%, et si en y inclut la population des villes aussi, ils

sont 72%. En calculant l'étendue du territoire de la Géorgie, nous ne nous mettons point sur le point de vue historique, à savoir que ces terres appartenaient anciennement aux vieilles principautés géorgiennes, mais bien sur celui de la majorité de la population de nos jours et de la non-divisibilité du pays, qui présente un pays au point de vue historique, géographique, économique et ethnographique complet et achevé.

La Géorgie est un pays essentiellement agricole, un pays de paysans. L'élément paysan et agriculteur est 85% parmi les géorgiens. L'industrie est assez peu développée en Géorgie, malgré l'abondance et la multitude de matières premières ; en Géorgie tous les genres de l'industrie portent un caractère primitif. Cependant le terrain de la Géorgie offre des possibilités d'un important développement économique ; la Géorgie est sous ce point de vue le pays de l'avenir, dont le territoire avec celui du reste de la Transcaucasie avait de tout temps une grande importance dans les relations commerciales universelles, et principalement en ce qui concerne l'Europe et l'Asie.

Aucun pays ne contient dans son sein de pareilles richesses comme la Géorgie ; il y a de la naphte, manganèse, houille, fer, cuivre, plomb et d'autre minerais en immenses quantités. La Géorgie avant déjà 1914 exportait plus de 1.7 millions de tonnes de manganèse et 6.000 tonnes de cuivre ; les forêts vierges de la Géorgie riches en exemplaires remarquables et rares, occupent une immense superficie, plus de 2.000.000 hectares. C'est surtout la houille blanche, qui contribuera particulièrement au développement de la vie industrielle de la Géorgie et à la création d'une grande et

forte industrie ; selon les recherches des spécialistes, les eaux de la Géorgie peuvent donner minimum une force de 6 millions de chevaux et cette immense force, presque gratuite, devra mener à l'exploitation industrielle des matières premières sur place.

Le sol de la Géorgie, à part les richesses incalculables de son sous-sol, est fertile au plus haut point et offre à l'heure actuelle la possibilité de s'occuper sur une large échelle à cultiver les céréales (blé et maïs), l'horticulture, les vignes, le coton, le tabac, les plantations de thé, la soierie. Bien que les céréales sont environ de 50 millions de pouds par an (1 poud - 16.380 klg.) ; la récolte du vin est de 8.150.000 vedres par an (1 vedre - 12,3 litres), celle du tabac d'un million de pouds. Il est hors de doute que plus tard certains genres de l'industrie agricole atteindront en Géorgie le plus haut développement. Les régions montagnards de la Géorgie fameuse de longue date pour les pâturages, ont contribué au développement de l'élevage, qui de son côté procure en abondance la laine, cuir et lait. On ne peut trouver dans aucun autre pays tant des eaux minérales, comme en Géorgie ; et nulle part la nature n'a doté un pays de paysages si pittoresques, d'un climat excellent, d'une flore riche et superbe, des eaux médicinales en abondance, comme le pays de la Géorgie ; il suffit de rappeler Tiflis, Borjomi, Abastouman, Gagry, Kobulety et tant d'autres sites, afin de se donner le droit de prétendre que la Géorgie est au point de vue de beauté naturelle la Suisse caucasienne et qu'elle peut se mesurer avec les pays de beauté, les plus connus.

La Géorgie occupe une situation géographique exceptionnelle - ment heureuse, chose qui explique sa grande importance économique ; entre l'Europe et l'Asie une importante route commerciale passe

mer la Géorgie et toute la Transcaucasie. Les ports géorgiens - Batoum et Poti, qui avec le Caucase et le Danube sont les principaux liens entre la Géorgie, la Perse et toute l'Asie Centrale et les centres industriels et commerciaux de l'Europe - sont appelés par les conditions réelles à jouer un rôle important dans le proche avenir. Poti et Batoum sont liés avec la mer Caspienne, la Perse et la Turquie par voie ferrée, dont l'importance est grande pour l'échange mondial.

Il est vrai que le réseau ferré n'est pas suffisamment développé en Géorgie ; il n'y a que 825 kilomètres de chemin-de-fer ; mais il n'y a aucun doute que les nouvelles conditions de la vie politique, qui étendent du territoire de la Géorgie le caractère d'une base stratégique, provoqueront un agrandissement économique et industriel inconnu encore en Géorgie et cet agrandissement parallèle du réseau des voies ferrées serait la condition indispensable pour cet agrandissement économique.

La vie économique de la Géorgie reprendra vite avec la cessation de la guerre et l'institution de la paix. La demande du bois, de la zangane et d'autres richesses de la Géorgie augmentera vite sur le marché mondial. Mais afin d'utiliser la situation favorable pour le pays du marché commercial, il ne suffit point d'améliorer les voies de communication, de refaire sur de bases rationnelles l'économie agraire, de consolider le crédit, de régler les finances, d'attirer le capital à l'industrie des mines et des forêts, avant tout et à prime abord il est nécessaire de donner à la Géorgie une consolidation politique. Mais ceci est impossible sans la reconnaissance de son indépendance et sans de garanties de cette indépendance.

Durant tout le XIXe et le commencement du XXe siècles, les destinées de la lutte nationale, ses réussites ou ses revers, ses plans et ses perspectives, dirigeaient et prélaient telle ou telle nuance à toutes les autres manifestations de la vie sociale de la Géorgie. Parmi les nationalités du Caucase, les géorgiens sont une de mieux cimentées au point de vue national et non les plus cimentées. La nationalité géorgienne se constitue depuis plusieurs siècles. La langue nationale indépendante, ainsi que la littérature, la concentration nationale par rapport avec les souvenirs ineffaçables de l'ancienne Géorgie, de la vie plusieurs fois séculaire unifiée, culturelle et politique, ont développé dans la nationalité géorgienne un fort sentiment de l'unité politique et ils ont nourri l'idée de l'autodétermination nationale, celle de la vie indépendante.

C'est pour toutes ces raisons que quand la chute définitive et l'écrasement de la Russie devint un fait, le peuple géorgien se trouva complètement prêt psychologiquement et il n'a pas eu à créer de programme de ses desiderata et de son activité. La nation a trouvé dans son sein de forces suffisantes avant tout pour défendre le pays de l'influence destructive de l'anarchie, qui gagne presque tout le territoire de l'ancien Empire russe, et ensuite pour le travail productif de l'Etat.

Ce lourd travail de l'Etat incombait sur la destinée du peuple géorgien en de moments extrêmement difficiles, à l'époque de la grande guerre mondiale, cet événement historique sans pareil.

La particularité de la guerre mondiale consistait et consiste non seulement sur l'échelle exceptionnelle du conflit armé des

Grandes et de petites Puissances du monde civilisé, mais de plus dans le fait que la guerre a déchaîné sous de phénomènes économiques et sociaux, qui étaient presque inconnus avant peu encore. La guerre mondiale a complètement détruit la conception du marché mondial et apparut comme une force, qui détruit toutes les formes du crédit, qui interrompt plusieurs liens de cette chaîne, qui unissait les économies individuelles en de systèmes économiques statiques et ces derniers en une économie mondiale. C'est pourquoi les influences économiques de la guerre se sont tout de suite et rapidement manifestées partout le monde et partout elle ont désorganisé la vie. Ce n'est que de grandes Puissances, telles que l'Angleterre, l'Amérique et la France, pays d'une culture économique vieille et riche, qui pouvaient lutter contre la crise mondiale économique et financière, qui se déclancha. Le peuple géorgien malgré la complexité et les difficultés de la situation politique, sociale et financière non seulement de la Transcaucasie, mais du monde entier, a pu dans un laps de temps relativement court, instituer l'ordre dans le pays et créer de conditions plus au moins favorables pour le développement du travail paisible de la population et du travail législatif productif.

Depuis le 26 Mai 1918 jusqu'au 12 Mars 1919, le pouvoir législatif dans la République de la Géorgie appartenait au Parlement et le pouvoir exécutif à un Ministre responsable devant le Parlement. Le 12 Mars 1919, après que des élections ont eu lieu en Géorgie sur la base du suffrage universel, le pouvoir législatif passa entre les mains de l'Assemblée Constituante et le pouvoir exécutif entre les mains d'un Gouvernement, responsable devant l'Assemblée Constituante. Pendant au cours de travaux du Parlement, la justice a été organisée

comme institution indépendante, en Géorgie, l'administration locale a été établie, une armée régulière a été créée, des mesures ont été prises en vue de consolider la situation financière de l'Etat et de développer la vie économique du pays ; on a fait une attention particulière à la plus large diffusion de l'instruction, l'Université de l'Etat géorgienne a été fondée avec trois facultés - de philosophie, de physique-mathématique et l'école de médecine - on procède à l'introduction de l'instruction professionnelle au sens large de ce mot.

L'Assemblée Constituante continue à l'heure actuelle son travail législatif, commencé par le Parlement et élabore les lois fondamentales de l'Etat géorgien, s'occupant et du travail législatif courant.

D'autre part, le Gouvernement de la République géorgienne en plein accord avec l'Institut législatif met en vie d'une ferme main les principes du droit et de la justice, contribue au développement des forces productives du pays, encourage l'initiative et l'entreprise individuelles.

Aujourd'hui la tranquillité publique et l'ordre normal règnent en Géorgie. Pour renforcer définitivement en Géorgie les principes de la vie publique et privée, il ne faut plus que la reconnaissance de son indépendance politique.

La Géorgie possède tous les droits à son indépendance ; avant tout ses droits historiques et devant ces droits sur son entité et sur son indépendance doivent se taire les convoitises et les protestations de tous. Ensuite il ne peut pas être question d'intérêts économiques, comme d'un obstacle, sur la voie de la reconnaissance de la sécession de la Géorgie de la Russie et de son indépendance. L'intérêt économique est une force très puissante. L'Etat

contemporain est avant tout une organisation d'ordre économique ; ce sont les conditions de la production et de l'échange qui déterminent principalement son existence et son développement. Si on envisage la question géorgienne de ce point de vue, on constate que l'intérêt économique n'unissait point la Géorgie avec la Russie. Selon les données du dernier recensement, qui eut lieu en 1916, en Géorgie 85% de toute la population sont économiquement indépendants. Et la masse principale de la population s'occupe de l'économie rurale. Les personnes, qui se nourrissent de l'économie rurale, n'ont pas de motifs particulièrement déterminants à se tenir à appartenir à la Russie. La statistique de la récolte de céréales et de pommes de terre démontre que la Géorgie obéit sous tous les rapports à plusieurs régions, qui faisaient partie de l'Empire russe. Il n'y a point de latifundium en Géorgie. La population, qui s'occupe de l'économie rurale, sont essentiellement de propriétaires indépendants ou bien des directeurs d'économies. La psychologie de grands propriétaires fonciers russes et des agriculteurs de terres communales resta complètement étrangère à la petite agriculture géorgienne ; or en Géorgie elle est presque partout petite.

Aussi en ce qui concerne la population, qui s'occupe de l'industrie façonnante, ayant en Géorgie un trait familial et d'artisan, il n'y a pas de motifs déterminants, qui lui imposent dans un sens positif d'estimer trop la liaison de la Géorgie avec la Russie. Primo, le capital russe n'était pas suffisant pour l'intérieur de la Russie elle-même et, Secondo, en Russie non seulement on ne pensait généralement à exploiter les richesses naturelles de la Géorgie, mais au contraire on inventait des obstacles au développement industriel. Si parfois le capital trouvait une certaine application en Géorgie, il s'agissait du capital étranger, surtout anglais et

français ; il faut avoir en vue aussi ce que les principales richesses naturelles de la Géorgie, comme p.ex. la laine et le bois, sont exportées exclusivement en Europe Occidentale, et c'est là aussi qu'on exportait les cocons de soie et le tabac.

Ainsi on peut déduire au sujet de la majorité écrasante de la population (sans compter la classe de fonctionnaires) qu'elle n'avait pas de motifs économiques pour oublier le passé et pour désirer la fusion avec l'Empire. Des motifs économiques importants n'ont jamais poussé et ne poussent non plus aujourd'hui la majorité de la population de la Géorgie vers la fusion avec la Russie. La domination pendant 118 années de la Russie - Géorgie n'a pas créé et n'a institué de nouveaux intérêts économiques, qui auraient pu l'attirer vers la Russie. La Géorgie est plus près de l'Europe Occidentale sous le rapport économique que des centres commerciaux et industriels de la Russie, Moscou et Pétrograd. Ces liens et ce rapprochement de la Géorgie avec l'Europe Occidentale ne sont pas de phénomènes accidentaux ; ils ont été constitués historiquement. La Géorgie entretenait des relations politiques et économiques avec l'ancienne Grèce, Rome, Byzance et de nos jours avec les Etats Méditerranéens, comme aussi avec la Perse, l'Arabie et la Turquie en Asie. Tandis que pendant toute la durée de son existence indépendante la Géorgie n'avait pas de rapprochement et des liens économiques avec la Russie. Actuellement les liens directs de la Géorgie libre avec l'Occident, qui ont été interrompus de force, reprennent vie et le territoire de la Géorgie comme aussi de toute la Transcaucasie (l'Arménie et l'Azerbaïdjan) deviennent une arène du développement exceptionnel économique et culturel.

La proclamation de l'indépendance de la Géorgie pose sur l'avant-

acine une question d'importance mondiale, celle de la neutralisation de toute la Transcaucasie dans l'intérêt de la paix internationale et pour le bien-être des nationalités, qui l'habitent: géorgiens, arméniens et les originaires d'Azerbeïdjan. La Géorgie servait de base stratégique à l'ancien Empire russe. La valeur stratégique de la Géorgie, l'avantage de ses routes d'accès vers la Perse, la Turquie et les Indes, ainsi que son importance politique pour la domination de la mer Noire était bien appréciée en Russie au XVIIIe et déjà siècle. La Géorgie occupait un territoire que traversait une "route de detour" vers Constantinople, les rives du Bosphore et des Dardanelles C'est pourquoi la Géorgie fut réduite en un camp militaire avec toutes les conséquences en dérivant, et de là un danger séculaire était créé pour la paix du monde, une menace pour les intérêts des grandes et des petites Puissances, surtout pour ceux des petits peuples. Il n'a aucune donnée pour croire que cette situation ne change, car l'indépendance de la Géorgie n'est pas reconnue ainsi que la neutralisation en général de toute la Transcaucasie, par la voie de la création des Etats indépendants sous la garantie des Grandes Puissances.

Les destinées de la Transcaucasie et en particulier celle de la Géorgie ne peuvent ne pas intéresser le Gouvernement Royal Hellénique. Les liens culturels et économiques de la Grèce et de la Géorgie sont de longue date. Actuellement encore la Géorgie habite environ 100.000 Grecs, principalement des descendants des Grecs, qui ont émigré en Géorgie après la chute de l'Empire Byzantin. Les intérêts culturels-politiques et économiques de la Grèce sur la rive sud de la Mer Noire et les Détroits sont énormes. Les questions réelles de la vie pratique du proche Orient imposent une plus grande

attention envers la Géorgie. Ces questions réelles de la vie pratique sont liées non seulement avec la destinée du peuple géorgien, mais aussi avec les intérêts de centaines de milliers d'Hellènes, habitant les côtes de la mer Noire.

La Géorgie luttant pour sa cause nationale et statique, fait ressortir en même temps le problème de concilier les aspirations nationales de chaque peuple avec les droits des autres nationalités et d'une vie commune étroite dans les limites de la Transcaucasie. Le problème du développement culturel ne peut pas consister dans la tâche de la variation de la vie, mais bien dans l'exploitation de toute la richesse, qui est justement contenue dans la variation. A l'exemple d'une personne privée, une nation entière ne peut donner les fruits maximes de son activité que quand elle se croit en droit et de son devoir aussi de se poser les plus difficiles possibles et les plus responsables problèmes. Mais pour ceci il faut avant tout la liberté et l'indépendance. Voilà la Géorgie aussi se mit à résoudre les problèmes de son existence et de sa culture nationale. Dans ces moments difficiles, la Géorgie se considère en droit de compter sur la collaboration et sur l'aide de tous les peuples et de tous les Etats civilisés.

La Géorgie et son Gouvernement croient que la Grèce et son Gouvernement soutiendront de toutes façons la Géorgie et reconnaîtront son indépendance.

Athènes, le Juillet ³⁰/₁₂ Août 1919.

Ch. Akhvan

Représentant Diplomatique
de la République de Géorgie

1920

Τηλεγράφημα του αντιπρόσωπο του Βασιλείου της Ελλάδας στην Τιφλίδα προς το
ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, όπου ζητάει την αποστολή Ελληνικού αντιτορπηλικού
στο Μπατούμι για την προστασία του ελληνικού πληθυσμού
4 Φεβρουαρίου 1920

139

Έγγραφο Ν3

Αίτημα της Κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας προς την Κυβέρνηση του Βασιλείου της Ελλάδας για χορήγηση οικονομικής βοήθειας στα θύματα του σεισμού στο Γκόρι
18 Φεβρουαρίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σελ. 81

DÉPÊCHE TÉLÉGRAPHIQUE CHIFFRÉE			
ΕΜΠΤΕΥΤΗΡΙΟΝ ΠΡΟΤΟΚΟΛΛΟΝ	LIEU D'EXPÉDITION	DATE	HEURE
ΑΡΘ. ΠΡΩΤ. 2287 Α/71 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΗ. 24-1-20	Β Τ Ι Φ Α Ι Ξ	18 Φεβρουαρίου 1920	
992 AFFAIRES ÉTRANGÈRES			ATHÈNES

'Αναφερόμενος εις τὸ ἐκ' Ἀθηνῶν 978 τηλεγράφημα τῆς 8ης
 περὶ περιθάλψεως σχετικῶς πρὸς τὴν ἀποστολὴν χρηματικῶν τινος
 ποσῶν, ἅς τιν ἀποστολῶν τῆς Γεωργίας, λαμβάνω τὴν τιμὴν νῦν
 γνωρίζω ὅτι κατὰ τὰς νεωτέρας ἐκτιμήσεις πληροφορίας ἡ κατα-
 στrophὴ αὕτη εἶχε πολλὰ μεγαλειτέραν κακοποιὰν ἔκτασιν ἢ ὅσον ἐνε-
 τέθη κατ' ἄρχην. Καταστrophὴ ἡ πόλις Γκόρι καὶ 47 χωρία τῆς
 θύματα Ἀθροισμα καὶ ὅσοι καὶ 80000. Γεωργιανὴ
 Κυβέρνησις δι' ἔγγραφου τῆς ἀποτελεῖται πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρ-
 νησιν ζητοῦσα ἐκτελεστέας (βοήθημα) κατ' ὅσον ἔκτασις ἔχεται ἀποστο-
 λαὶ ἤδη συνεισφέρων γενναῖα ποσά.

Ρ Α Φ Α Ξ Α

Ἐκλήθη τῇ 18 Φεβρουαρίου 1920

Handwritten: 24. 0. 20
Handwritten: 568
Handwritten: 24-1-20

Έγγραφο Ν4

Τηλεγράφημα του Υπατου Αρμοστή του Βασιλείου της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας σχετικά με την αναβολή της εκκένωσης των βρετανικών στρατευμάτων από το Μπατούμι και της προσπάθειας κατάληψης της Ατζάρας από τις Γεωργιανές Ένοπλες Δυνάμεις
27 Φεβρουαρίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σελ. 31

<p><i>Βασις</i></p> <p>DÉPÊCHE TÉLÉGRAPHIQUE CHIFFRÉE</p>		
<p>ΕΜΠΛΕΚΤΕΣ ΚΟΝ ΠΡΟΙΚΟΜΑΝ</p> <p>ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. <i>1249 Α 511</i></p> <p>ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΗ. <i>17 - II - 20</i></p>	<p>LIEU D'EXPÉDITION</p> <p>ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ</p>	<p>DATE</p> <p>14/27-8</p> <p>1920</p>
1121	AFFAIRES ÉTRANGÈRES	ATHÈNES

"Υπέκτερον δι' έριθ. 1727. "Οο έτηλεγράφημα δρτίν *14/27* δι' έριθ. 1008
τηλεγραφήματδς μου έπκένωσις Βατούμ διδ "Αγγλων άνεστδλη. Καθ' όσον άφορδ
εις άποστολήν Γεωργιανού στρατού εις περιφέρεια Βατούρ ύκολοχαγδς "Αν-
δρεάδης τηλεγραφετ εις Σιγρίδς εις ένταύθα στρατιωτικήν άποστολήν ότι
στρατός Γεωργίας ύπέρ τας δέκα χιλιάδας ραδίζει διδ δύο φυλάγγων πρδς
Βατούρ διδ "Ορταλδν κατ σιδηροδρομικήν γραμμήν. "Ανστέρω πληροφορία δα-
μαρδ ραδίζουσι διότι είναι έπόμενον ότι έπί τή είδήσει έπκένωσις Βατούρ
διδ "Αγγλων Γεωργιανή πυδέρνησις ήδελγησ καυλήδρη πδλιν αυτήν εδρισκορέ-
νην έπί Γεωργιανού έδάφους. Πιθανόν ήδη κατόκιν παραρνηθδ "Αγγλων κατόδως
Γεωργιανών άνεστδλη.

ΚΑΝΕΛΛΑΧΟΥΛΟΣ.

*Ελήθη η 15/28-8-1920

Η απόφαση της κυβέρνησης του Βασιλείου της Ελλάδος σχετικά με τη χορήγηση
οικονομικής βοήθειας στους πληγέντες του σεισμού στη Γεωργία
28 Μαΐου 1920

[illegible]

Έγγραφο Ν6

Τηλεγράφημα του Ευθύμιου Κανελλόπουλου, Υπατου Αρμοστή του Ελληνικού Βασιλείου στην Κωνσταντινούπολη, προς το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών σχετικά με την τύχη των Ελλήνων που ζουν στο Μπατούμι σε περίπτωση αποχώρησης των βρετανικών στρατευμάτων

11 Ιουνίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σελ. 23

DERECHE TELEGRAPHIQUE CHIFFREE			
ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΗΤΗΤΗ ΠΡΟΤΟΚΟΛΛΟΝ	LIEU D'EXPEDITION	DATE	HEURE
ΑΠΟΔ. ΠΡΩΤ. 7853 9/20	Κων/πολις	11/6/20	
ΚΑΝΟΝΗ ΤΗΛ. Α. Γ. Γ.		101	
4115	AFFAIRES ETRANGERES		ATHENES

'Ανεκοινώθ' ὅτιν κατωτέρω τήλ/μα κ. Σκέπτερη. ὁμ' ἄριθμ. 1417 ἀπὸ β' τοῦ Ἰουνίου
 " Ἀγγλικὸς καὶ Γαλλικὸς στρατὸς κατοχῆς Βατοὺμ ἐξέειρεν διαταγὴν ἐν Κων/πό-
 λειος ἐκπεμπέσθαι πόλιν. Ἐνεαθέα ἀντιπροβασμοὶ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας διαβὰν γνῶ-
 σιν ἀνωτέρω διαταγῶν χωρὶς νὰ ζητηθῇ γνώμη των οὐτε νὰ (ἀποστρέψαι) εἰς τι-
 να ὅθ' ἀπαρθεῖ ἡ πόλις. Θεωροῦσι τὴν ἐκτέλεσιν ὡς δικαίον καὶ ἐπιζήμιον ἐκ
 τῆς σημερινῆς συνθήκης. Καὶ ἐπειδὴ τὴν Γεωργίαν καλουμένην τοιαύτης καταστάσεως Βατοὺμ
 ἀμφιβόλον εἶναι ἂν ὅθ' ὀνηθῇ νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τοιαύτης ἀλφειας 'Ανζαλα-
 ρίδαν εἶναι ἐκλιπόμενος. Δις τοιαύτης ἀνταρτίας εἶχε καὶ ἐπιτυχίας ἔκιναν
 ἐν Γεωργιανῶν. Ἐν Βατοὺμ δὲ ὅλου (ὀνέχεται) μεγάλη μερὶς Μωλδαβιαν οἰκιστῶν
 ἐκπεμπόμενοι περιστάσεις καὶ συνεργαζόμενοι μετὰ τῶν Τορμῶν εἶναι εὖτε
 τὸν ἐκτελέσει ἐγκαταστήσιν τῶν Σοβιέτ. Τοῦτο δὲ μετ' ὅσον δρῶν πολιτικὴν
 κατὰστασιν Ἀντικωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν κατεχόμενων ἐξέγερσιν ἐν Ἀζερμπαϊτζάν
 φαίνεται μέλλον ὁρμητικὸς διὰ τοιαύτης Μωλδαβιαν. Ἐκτελέσει Βατοὺμ πρὶν ἀποκα-
 τασταθῇ ἐκεῖ νὰ μόνιμος κατὰστασις πραγματοποιῇ ὅτε εἰς κινδύνον καὶ ἰσ-
 κίους ἀλλοθιμοὺς ἀνερχόμενος εἰς 20 χιλιάδας περίπου.
 'Ανεκοινώθ' Ἀβ' τας, Παρισίους
 Κανελλόπουλος.

Σημ. 11/6/20

Α.

Έγγραφο Ν7

Επιστολή του προέδρου του Εθνικού Συμβουλίου των Ελλήνων του Πόντου προς τον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας σχετικά με τη συνάντηση στο Μπατούμι μεταξύ τον αρχηγό του βρετανικού στρατού κατοχής και τον υποπρόξενο του Βασιλείου της

Ελλάδας Ι. Κάνδη

14 Ιουνίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σελ. 19-20

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Αριθ. Πρωτ. 1241.

Βασιλει 11/14 Ιουνίου 1920

Κόρις Ίνσουρτζε,

Ο κ. Ήρακλής Πολιμαρχάκης, Αρχηγός της Αποστολής Περιθάλψεως, κοινοποίησεν ἡμῖν, ὅτι ἡ ἐνταῦθα ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ι. Κάνδης ἐπισκεφθεὶς τὸν Ἀγγλὸν Γενικὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν καὶ ἐρωτήσας ἂν ὡληθεῖτο ἡ ἐπισκευμμένη ἀποχρήσις τῶν Ἀγγλῶν ἐν Βατούρ, εἶλατο εἰν ἐκάντησιν ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ θὰ ἀναχωρήσωσιν ἐντός μιας ἑβδομάδος καὶ ὅτι ἐν.μ.ν.οὖσιν ὁδηγίας περὶ τοῦ εἰς τίνα θὰ παραδώσῃ τὴν ἰσλιν.

Ἐχομεν δεδομένα νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὴν πάλιν θὰ καταλάβωσιν οἱ Ἀνταρλίηδες, πρόσκομοι τοῦ Μουσταφᾶ-Καμάλ.

Ἐκαναλαμβάνοντες καὶ πάλιν νὰ ἐκπονήσωμεν τοὺς μεγάλους καὶ ἡμέτους κινδύνους, οἵτινες ἐκασκευάζοσι τὸν τε Πόντον, καὶ τοὺς Ἕλληνας τῆς πε-

Κόριον

Μικέλαν Παλίτην,

Ίνσουρτζε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν

Εἰς Ἀθήνας.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΟΥ ΠΛΗΤΟΥΣ

Βατοῦμ τῆ 19...

Ἀριθ. Πρωτ.

ριφερείας Βατοῦμ, παρακαλοῦμεν θερμῶς όπως εἰδοποιήσῃτε
νὰ ἐνεργήσῃτε τὴν ἀποστολὴν ἐνὸς πολιτικοῦ εἰς τὸν ἀρ-
μὲνα Βατοῦμ καὶ παράσχῃτε τὴν δέησιν κατὰ τοῦ κρα-
τῆρος.

Ἐθρρεστηθῇτε νὰ δεχθῇτε τὴν βαιβεθλῶσιν τῆς
ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως.

Ὁ Πρόεδρος.

Ὁ Γραμματεὺς.

J. H. K. J. H. K.

Έγγραφο Ν8

Επιστολή του Προέδρου του Εθνικού Συμβουλίου των Ελλήνων του Πόντου προς τον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας, Νικόλαο Πολίτη, σχετικά με την εκκένωση των βρετανικών στρατευμάτων από το Μπατούμι, τη μελλοντική τύχη της πόλης και την κατάσταση των ντόπιων Ελλήνων

14 Ιουνίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.4 σελ. 21-22

ΕΘΝΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

Αριθ. Πρωτ. 1237

Αριθ. 1/14 η 1 Ιουνίου 1920

8546
30.6.94
4 15721

Εξοχότητα.

Λαμβάνομεν την τιμήν να καθέλωμεν Ὑμῖν
τὰ ἐκδόσθαι ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν Βατούμ δημιουργηθεῖσαν
κατάστασιν.

Κατ' αὐτὸς τὸ Βατούμ διατρέχει κρίσιμους στιγ-
μὰς. Οἱ Ἄγγλοι προετοιμάζονται νὰ εγκαταλείψουν τὴν πόλιν,
ὅσους αὐτοὶ θὰ καταλήψῃ ἢ ἐκ τῶν ^{Παυλίστα} ~~Βουλγάρων~~, ἢ ἐκ τῶν Πολ-
σεβίτων μετὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν τελευταίων θὰ ἐσθμαινεν ἐπι-
δείκναι τῆς δυσχεροῦς θέσεως, εἰς ἣν εὗρισκονται οἱ ἐν
Πόντῳ ἡμεγενεῖς, ἐξέτωσιν εἰκοσι χιλιάδων Ἑλλήνων, κατα-
πον τῆς πόλεως Βατούμ ^{καὶ τῶν περιεχόμενων αὐτῆς} καὶ διόλυσιν τῆς ἐνεσθῆς ἐκτενέσεως
Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ποντίων.

Δι' ὃ σκεδόμεν νὰ παρακαλέσωμεν Ὑμῶς θερμῶς
ὅπως ἐβδόκησεν νὰ ἐνεργήσῃτε νὰ δεῶντα, κοινοποιήσῃτε δὲ
ἡμῖν ἐκτείνοντας τὴν ἀποφασίσαν νὰ πρὸσχωμεν καὶ τὴν νὰ συστά-
σωμεν εἰς τὸν πανικὸβλητον λαόν.

Βέβαιον, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Ἐξουχὺς θὰ μεριμνήσῃ

Κύριον
Νικόλαον Πολίτην,
Υπουργὸν ἐκ τῶν Ἐξωτερικῶν
Εἰς Ἀθήνας.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΣΥΝΑΓΩΓΙΟΝ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΥ

Βιοτή 18 - - - - - 18 -

Αριθ. Πρωτ.

καταλλήλως πρὸς διόσωσιν ἐνὸς συμπαγὸς πληθυσμοῦ καὶ ἐνὸς
ἁγίου ἐλευθέρου εὐδαίμονος λαοῦ, εὐχαριστοῦμεν
ἐκ τῶν προτέρων καὶ διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς
τιμῆς καὶ θαλλήσεως.

Ὁ Πρόεδρος.

Ὁ Γραμματεὺς

Γ. Μ. Κελεσιάν

Γεωργ. Δ. Κελεσιάν

Εγγραφο Ν9

Τηλεγράφημα του Υπατου Αρμοστή του Βασιλείου της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη, Κανελλόπουλου, προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, όπου αναφέρει τις πληροφορίες που έλαβε από τον επικεφαλής της ελληνικής πολιτικής αποστολής στην Τιφλίδα, Περικλής Σκέφερη για τις προσπάθειες του εκπροσώπου της Γεωργία στο Αζερμπαϊτζάν για την προστασία των Ελλήνων πολιτών που ζουν στο Αζερμπαϊτζάν

10 Σεπτεμβρίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σελ. 65

Κωνσταντίνος Κανελλόπουλος

ΑΡΧΕΙΟΝ *ΣΚ*

DÉPÊCHE TÉLÉGRAPHIQUE CHIFFRÉE

ΕΜΠΛΕΥΣΤΙΚΟΝ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ	LIEU D'EXPÉDITION	DATE	HEURE
ΑΡΙΘ. ΠΡΟΤ. <i>11977 Α/Σ/Υ</i>	Κων/πολις	10/9/20	
ΕΛΙΣΘΗ ΤΗ. <i>11/9/20</i>		191	

7096 AFFAIRES ETRANGÈRES ATHÈNES

*Ανεκοινώσιν ὅτιν κατωτέρω τηλ/ρα κ. Σκέφερη ἐκ' ἐλθ. 1878 ἐπὶ 27 Ἀυγούστου· κατὰ πληροφορίες ἐκ Βακού εἰ Εὐριστικαί ἀρχαὶ ἀπεδέσσαν νὰ στρατολογήσῃσι τοὺς ἐν Ἀζερμπαϊτζάν Ἑλληνας ὁμηροὺς. Ἀντικειμένου Γεωργίας ἐν Βακού ἐνεργεῖ πρὸς παραίτησιν ἐκτελέσεως αὐτῶν ἐποφάσεις.

Κανελλόπουλος.

*Πολύρον 11/9/20

Κωνσταντίνος Κανελλόπουλος

Έγγραφο Ν10

Τηλεγράφημα του Υπατου Αρμοστή του Βασιλείου της Ελλάδας στην
Κωνσταντινούπολη Κανελλόπουλου προς το Υπουργείο Εξωτερικών του Βασιλείου της
Ελλάδας, στο οποίο γίνεται λόγος για αίτημα που υποβλήθηκε στην κυβέρνηση της
Γεωργίας για προστασία των Ελλήνων πολιτών στο Αζερμπαϊτζάν
15 Σεπτεμβρίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σελ. 27

U. Aex 10/20

DÉPÊCHE TÉLÉGRAPHIQUE CHIFFRÉE

ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΤΟΚΟΛΛΟΝ	LIEU D'EXPÉDITION	DATE	HEURE
ΑΡΙΘ. ΠΡΟΤ. 11565 Α/Σ/Λ/Ν	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ	2/10/20	191
ΕΛΘΟΝ ΤΗ. 3/9/20			

ΑΦΑΙΡΕΣΗ

AFFAIRES ÉTRANGÈRES

ATHÈNES

Ανακοινώ. ὁρτὴ κατωτέρω/ τηλ/ρα καὶ Στέφανη τοῦ Ἰβ. 1944 ἀπὸ
τῶν ἀδελφότητων. Καθὼς πληροφοροῦν ἐκ Πακοῦ ὅτι ("Ἕλληνες θεο-
ροῦνται ἐπιβόητοι καὶ λαλοῦνται διὰ τὸν μέγαν ἐναντίον των, παρ-
κίλευα Κυβερνήσειν Γεωργίας ἀναβλέπει προστασίαν ἱσχυρόν βαρύνων
ἐν Ἀζερμπαϊτζιάν. Διὰ ἐνταύθα ἐνδραχίαν προφθὴν ἐνταῦθα
ἐγκρίσει διὰ τὴν ἀρρετοῦ ταχὺς ἀναγκαστὴ μέτρα, ἥτο ὅς ἀπὸ-
νατος ταχὺτα πρὸς ὁρτὴν ἐπικοινωνία. Κυβερνήσει Γεωργίας ἐνέλαβε
προστασίαν καὶ Ἀγγλὸν καὶ ἄλλων βαρύνων ἐν Ἀζερμπαϊτζιάν

Κανελλόπουλος

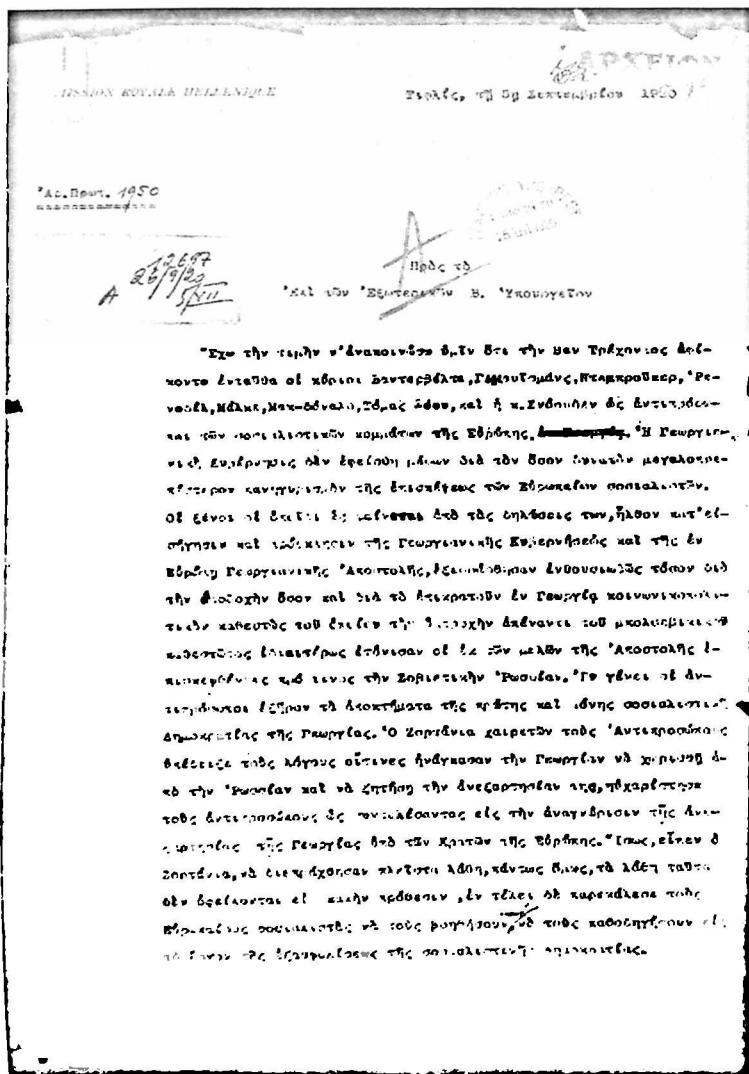
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

2/10/20

Εκθεση που απέστειλε η Αποστολή του Βασιλείου της Ελλάδας στην Τιφλίδα προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας σχετικά με την επίσκεψη Ευρωπαίων σοσιαλιστών στη Γεωργία

18 Σεπτεμβρίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1920/20.5 σελ. 66-69

Ἐκ τῶν ἑξῆς Ἀμερικανῶν δ' Ἐνωσὶς ἐπέλεξε νὰ ἡ Γεωργία πολεμοῦν ἀπὸ τὸ Ἰσπανικὸν καθεστὸς εἰς τὸν σοσιαλιστὴν διέφυγε τὴν καταστρεπτικὴν περίοδον τῆς μεταβολῆς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο καθεστὸς καὶ μὴ ἀλλοτρίους κληνικούς εἰπῆκεν εἰς τὸ σπῆλον τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνατροπῆς, δ' ὅμως-ἔδωκε ἔκαστος ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ἐν ἑαυτῇ σοσιατικῷ κατεστῶτος καὶ τῆς Γεωργίας καὶ ἐ-όλησαν νὰ ἡ τελευταία πράγματι φησὶ τὸν λαὸν τῆς εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, κρίγμα καὶ ἄν κατέβησαν οἱ ἀπο-σεβικοί, ἐδίδουν δὲ νὰ οἱ Ἄγγλοι ἔρχονται ἄν ο' ἀπολαύθουν τῆς Ἐλευθερίας καὶ εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων τῶν Γεωργιανῶν. Ὁ ἴσως ἐχαιρέτησε τοὺς Γεωργιανούς ἐξ ἀνδραγαθίας τοῦ Πυλικοῦ σοσιαλιστι-κοῦ κόμματος καὶ ἐξέβρασε τὴν ἐκκλησίαν του οὐκ τὴν ἐνέργειαν τὴν ἀπολαύει Γεωργιανοὶ καταβόλουν εἰς τὴν ἐργασίαν σοσιαλιστικῆς πολιτείας. Ἡ κ. ἐξέλεξε νὰ εἶναι ἡ Γεωργία εἶναι ἡ πρώτη εἰς ἡ ὅσων ἔδειξε νὰ εἶναι ἀντιπῆ ἡ ἐργασία σοσιαλιστικοῦ κόμματος χωρὶς νὰ ἐκτεταθῇ ἀναρχία καὶ ἄλλως, χωρὶς νὰ πῶς ἡ ἐλευθερία τοῦ λαοῦ, ἡ ἐλευθερία οἱ λαοὶ ἡ Γεωργία εὐδαιμονοῦσα ἀπορρ. καὶ εὐδαιμονοῦσα οὐκ τοῦ, ἄλλους λαοῦ. Ὁ Ντεμκόβσκι ἐκείνη τὴν Γεωργίαν πολεμοῦ-σεν τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ ἐξέβρασε τὴν χάριν του οὐκ τὴν ἐκκλησίαν δημοφιλῆ τὴν ἐκτεταθῇ εἰς τὰς τάξεις τῆς Γεωργιανῆς Ἐλευθερίας. Ὁ Μιν-όβσκι συγχαίρει τὴν Γεωργίαν μὴ τὴν κρίσιν ἐκτετατῇ σοσιαλιστικὴν ἀποκρίαν.

Ἡ συνάκτου ἐκείνη ἐξ ἀνδραγαθίας τῶν ἐργατῶν τῆς Γεωργίας ἐ-φίση καὶ ἐχαιρέτησαν τὴν ἀφῆν τὸν ἐργατῶν τῶν ἐν ἑαυτῇ σοσια-λιστικῷ κινήματι καὶ ἐκτεταθῇ τὴν ἐκκλησίαν νὰ εἰς τὸ μέλλον εἰ σέβεται τοῦ ἐλευθερίας τῆς Γεωργίας καὶ τὴν ἐν ἑαυτῇ σοσια-λιστῶν δὲ ἀπορρ. ἐκτεταθῇ εἰς τὸν κοινὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἀμερικανικὴν συνάκτου τοῦ συμβουλίου τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν χωρικῶν ἐκείνη δ' ἐκτεταθῇ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀφῆν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἀμερικανῶν. Ὁ Ντεμκόβσκι ἐκείνη τὴν ἐ-κκλησίαν τῶν μετὰ τὴν ἀποκρίαν τοῦ σοσιαλισμοῦ τῆς ἀμερικανῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκτεταθῇ νὰ εἰς τὴν Γεωργίαν σήμερον τὴν ἀρχὴν κατ' ἐν. οἱ ἀπορρ.

ακούσας ἐκ τούτων ὅτι ἐπείκει εἶναι οἱ σοσιαλιστοὶ τῆς Γεωργίας εἶναι καλλίτεροι τῶν τῆς Κόροζης. Ἀπεναντίας εἶναι οἱ εὐρωπαϊκοὶ σοσιαλιστοὶ βαρβαρικοὶ ἀκούσαντες ὅλα ὅσα ἡμεῖς ἐπαγγέλλομεν χίως εἰς τὴν τελευταίαν ἐκπαιδεύσιν. Ὁ Πρεσβυτερεύς ἀπέδειξεν εἶναι οἱ Γεωργιανοὶ ἄρτιτοι κύνες, τὰ σὺ μένουν κύνες εἰς τὴν ὁρῆς καὶ τὴν ταπεινὴν τῶν συναδελφῶν σου τῆς ἀδελφῆς καὶ ὅταν σ' ἀκολουθήσουν τὸ καρίκελμα τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Ἀσίας, τῶν μπολσεβίκων.

ἽΙ διαιτῶν δὲως ἐντύπων ἐνεκοίτηεν ὁ λόγος τοῦ Βαντερβέλδε, ὅστις ἐξέφρασε τὸν θαυμασμὸν του διὰ τὴν ἀκατακλῆτον ἔρῳν τοῦ Ζορδάνια καὶ τὴν ἀσπὴν του διὰ τὴν ἀκούσαν τοῦ Καστόκη. Ὁ Ἀἷτωρ ἐξῆρε κατὰ τὸν γόνον δὲ ἐν Γεωργίᾳ ὁ σοσιαλισμὸς ἐνέειν ὅχι μόνον τοὺς ἐργάτας ἀλλὰ διδάκτορας τὸ ξένον καὶ ἀπένειμεν ἐκατοντάς εἰς τοὺς Γεωργιανούς σοσιαλιστὰς, οἵτινες εἶχαν βόλον σπουδαιότατον εἰς τὴν βωσοικὴν ἐκπαιδεύσιν. Ὁ Βαντερβέλδε ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς βωσοικῆς ἐκπαιδεύσεως κατέκρινε δὲ τοὺς μπολσεβίκους, οἵτινες, εἶπε, βλάπτουν τὸν σοσιαλισμὸν. Ὁ σοσιαλισμὸς μόνον διὰ δημοκρατικῶν συστημάτων δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἶπεν καὶ ἀπέδειξεν ὡς ἀποδείξει τῶν λεγομένων του τὴν κατὰστασιν ἧτις ἐπικρατεῖ ἐν Γεωργίᾳ καὶ τὸ βωσοικὸν χάος, διὰ τοῦτο ἐκδόσεσιν ἡ σοβιετικὴ Κυβέρνησις ὅταν ἐκτρέψῃ τὴν εἰς βωσοικὴν ἀνακρίσιν τῆς ἀντικρουστικῆς τῶν ἐργατικῶν τάξεων τῆς Γεωργίας. Ἡ βωσοικὴ Κυβέρνησις, εἶπεν, ὅταν ὁποῖται τὸ φῶς, ἐνὶ ἀκτανίας ἡ Κυβέρνησις τῆς Γεωργίας ὅχι μόνον οὐχεται τοὺς ξένους σοσιαλιστὰς ἀλλὰ καὶ τοὺς προσηλυτῶν.

Κατόπιν, ἐξ ὀνδμάτος τῶν Γεωργιανῶν σοσιαλιστῶν ἀμείψαντες κλειστοὶ ὀρθοί μετὰ τοὺς ἄλλων ὁ δόχονος τῆς λαϊκῆς προουρῆς τῆς Γεωργίας ὅστις ἐκτρέψαν τὴν πᾶσιν του διὰ τὴν ἐκδοκίαν τῶν ἑρῳκαίων συναδελφῶν ἐξέθεσε ὁ δὲ μακρὸν τοὺς ἀγῶνας οὗς ἡ Γεωργία διεξήγαγεν πρὸς ἐρασιμασίαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς καὶ ἐπείσεν δὲ ὁ Γεωργιανὸς λαὸς τὰρα πλεον μὲ μεγαλειότητα αὐτοαποκρίσιν ἐὰν συνεχίσῃ τοὺς ἀγῶνας τούτους, καὶ ἐὰν μετὰ τὴν ἀνακρίσιν τῶν ἑρῳκαίων συναδελφῶν, εἶπεν, ἡμεῖς ἐπιτεροῦν ἐν βωροῖς ὁ βωσοικὸς μπολσεβισμὸς καὶ ἐκ νότον ἡ Τουρκικὴ ἐντίστασις, καὶ ἐν πρόκειται νὰ καταστραφῇ εἰς τὸν ἀγῶνα τούτον ἐὰν δεχθῶμεν μετὰ καρδίας τὸ κῆρυγμα οἷον τὸν ἀγῶνα μας εἶναι παρακολουθήσῃ τὸ ἑρῳκατικὸν προκλήριον. Ἡ Γεωργία εἶπεν ἐν τέλος ὁ Ἀἷτωρ εἶναι ἀπορῇ σο-

qualifying "Bacteria named" "Asterix" and "Bacteria".

* Η αντιμετώπιση του βιολογικού πολλαπλασιασμού βακτηριακών «δυνάμεων» δρικών επιδρών ότι η απελευθέρωση δυνάμεων ή οι ποσότητες που ελευθερώνονται δεν διαφέρει, μέλλον ότι οι ποσότητες του συνόλου της δύναμης σε αντιπροσωπεύει πραγματικά συνδυασμούς, οι οποίες λόγω της της μεταβολοποίησης των μετασχηματισμών ο σχηματισμός ποσοτήτων μετατρέπεται στις της ποσότητες των μεταβολοποιών, δεν οι ποσότητες που ελευθερώνονται.

Κατόπιν ο δίδωμ παραπομπών από την κλίση της διαβας από Κόρυς της Εύβοιας ξεκινούν κατά της "Ρουφας και δίδωμεν ότι της παύσεως των και οι ελπίσεις υποκαθίσταται, γι' αυτό έχουν καθίσει δι' έλπιαντες" και μένουν να μεταβιβάσουν την απειράντων των ελπίσεων Κόρυς από της ελπίδας δροσίζουσα.

Ἐν τέλει οἱ Σύμμαχοι προσελάσονται διασφάδραν τὰ διασφαρίζοντα
κατακοιτάζοντας τὴν νομιμὴν ἀνεγνώριε τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Γερμανίας.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Amey

Τηλεγράφημα του Αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας, Κωνσταντίνε Σαμπαχταρσβλι, προς τον Υπουργό Εξωτερικών της Γεωργίας, Εβγκένι Γκεγκετσκόρι σχετικά με τη διακοπή της προμήθειας πετρελαίου στη Γεωργία από την κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν
14 Δεκεμβρίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σελ. 49-50

Д Е П А Т Е Р .

ОБЪЕДИНЕННЫЙ МИНИСТЕР АФФАЙРЪ АБХАЗΙΑНЪ ДЪ ЛА ГЕОРГІА
Аvenue Victor Hugo 44 Villa d'Estern P A R I S

Derrière nous ne pouvons faire souvent passer complications inévitables dans relations établies entre nous et nos voisins . Les autres Gouvernements Soviétique de Russie est toujours profondément hostile à Azerbaïdjan et cherchent dans l'instabilité Azerbaïdjan sont relations nos liens avec les et après nos agents chimiques de fer . Les , Par ailleurs éprouvés violations et violations de fait du contrat de l'armistice nous sommes entre Géorgie d'une part et Russie et Azerbaïdjan de l'autre . Mais . Cependant de notre côté aucune violation de la loi ou de l'armistice accord et aucune fautes peuvent susciter surveillance nous s'au lieu . Les . Aux l'instabilité Régionale a lieu concentration de troupes soviétiques ; sans les limites de la zone votre près du port de Pelli en exécution contre nous des troupes de canotiers militaires . Par ailleurs nous nous sommes violations flagrantes du traité Aketata 19 J'ai en vertu d'un tel des limites de la zone précitée ne peuvent pas être forces troupes de Russie et Azerbaïdjan, step . Dans le but de reconnaissance des Vases aux autres territoire à village Aketata, district Bortoula, 2 personnes parait patrouille des quelques soviétiques ; le même jour nos autres patrouille des quelques village Kereil du même district , dénonces et sans violations . Les . Concentration troupes soviétiques à lieu aussi dans limites armées Aketata ce qui est violation des conditions de l'accord consensuel de 1921 au traité de Moscou et aussi du traité Aketata en vertu desquels les deux parties s'engagent respectivement se renfermer leurs

travaux dans cet établissement et ses y introduire
certaines modifications. Mais, dans le Gouvernement Soviétique
Arménie n'est pas notre représentant diplomatique
à Erivan général Karlov et ses collaborateurs. Tous nos
autres du Gouvernement Russe et de son allié Azerbaïdjan et
Arménie est bien alors qu'il n'y ait à cela aucun motif de
notre part, mais sa contrainte et cela est isolé dans
déclaration Gouvernement Georgian 7 Décembre à l'Assemblée
Constitutive, toutes mesures furent prises par nous pour
obtenir un plus étroit rapprochement avec nos voisins;
cette fait est considéré qu'en circonstance avons affaire à
un état de caractère agresseur dans tout l'attaque Georgian.
stop. Constatant que l'avis même que Georgian laisse sa
vigilance le traité de transit et tous autres casuels par elle
et que nous son nous, elle observe fermement principe con-
servant respect de son voisinage, et relations pacifique
de toutes questions illégitimes par voie externe, Nous prions
prendre mesures contre les actes exorbitants et faire desar-
ches économiques pour leur arreste liquidation. Avez pré-
senté protestation aux Gouvernements Russe, Azerbaïdjanien
et Arménien.

POUR MINISTRE AFFAIRES STRANGERS SARAKHTARICHVILI

14 Décembre 1920

Έγγραφο Ν13

Αντίγραφο του τηλεγραφήματος που απέστειλε το Υπουργείο Εξωτερικών της Γεωργίας
στον Αρχηγό της Αποστολής του Βασιλείου της Ελλάδας, προς παράδοση στην
κυβέρνηση του Βασιλείου της Ελλάδας
15 Δεκεμβρίου 1920

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σελ. 48

Tiflis, le 15 Décembre 1920.

№ 12922

Excellence,

J'ai l'honneur de Vous transmettre
sous ce pli une copie de la dépêche adressée
à Monsieur E. Gueguetshkori, Ministre des
Affaires Étrangères de Géorgie, avec prière de
vouloir bien la porter à la connaissance de
Votre Gouvernement respectif.

Veuillez agréer, Excellence, l'assurance
de sa haute considération.

LE MINISTRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES.

A son Excellence

Monsieur le Chef de la

Mission Royale Hellénique.

[illegible]

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Милосерд

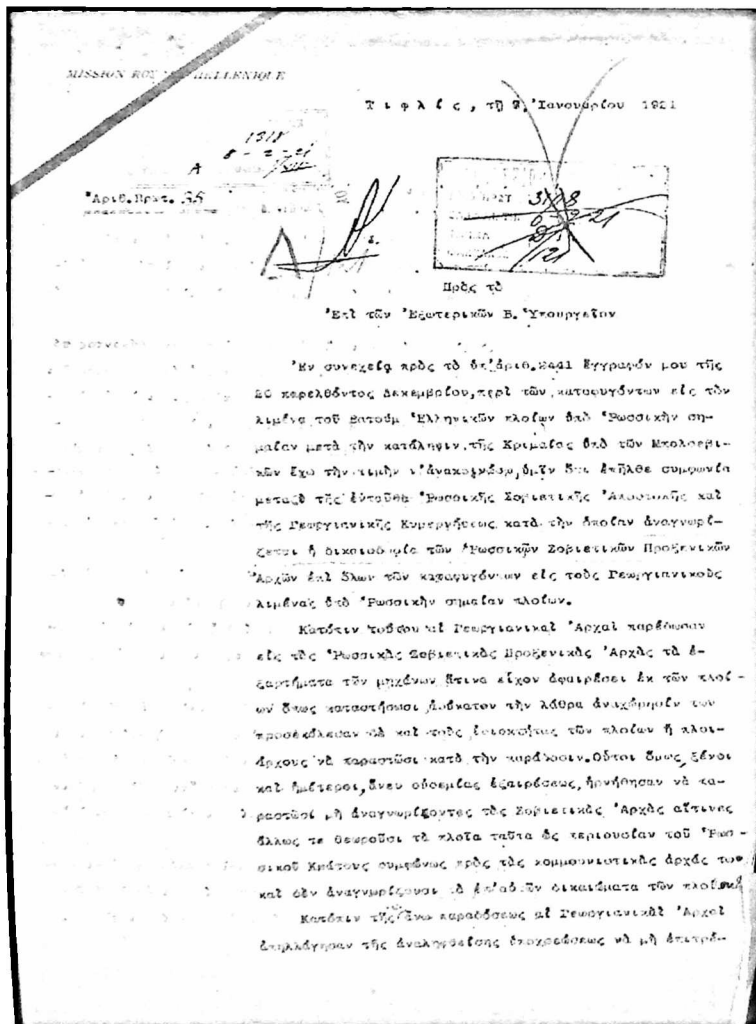
1921

Έγγραφο N15

Έκθεση της Αποστολής του Βασιλείου της Ελλάδας στην Τιφλίδα προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας αναφορικά με τη συμφωνία που επιτεύχθηκε μεταξύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και της Σοβιετικής Ρωσίας σχετικά με την ιδιοκτησία του ρωσικού εμπορικού στόλου που σταθμεύει στο λιμάνι του Μπατούμι

7 Ιανουαρίου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σελ. 58-60

THESE ARE THE ONLY TWO SPECIES OF THE GENUS
 IN THE COLLECTION OF THE GARDEN OF THE
 UNIVERSITY OF CALIFORNIA, AND THE ONLY SPECIES
 OF THE GENUS IN THE COLLECTION OF THE GARDEN.

MISSOURI BOTANICAL GARDEN.

Missouri Botanical Garden

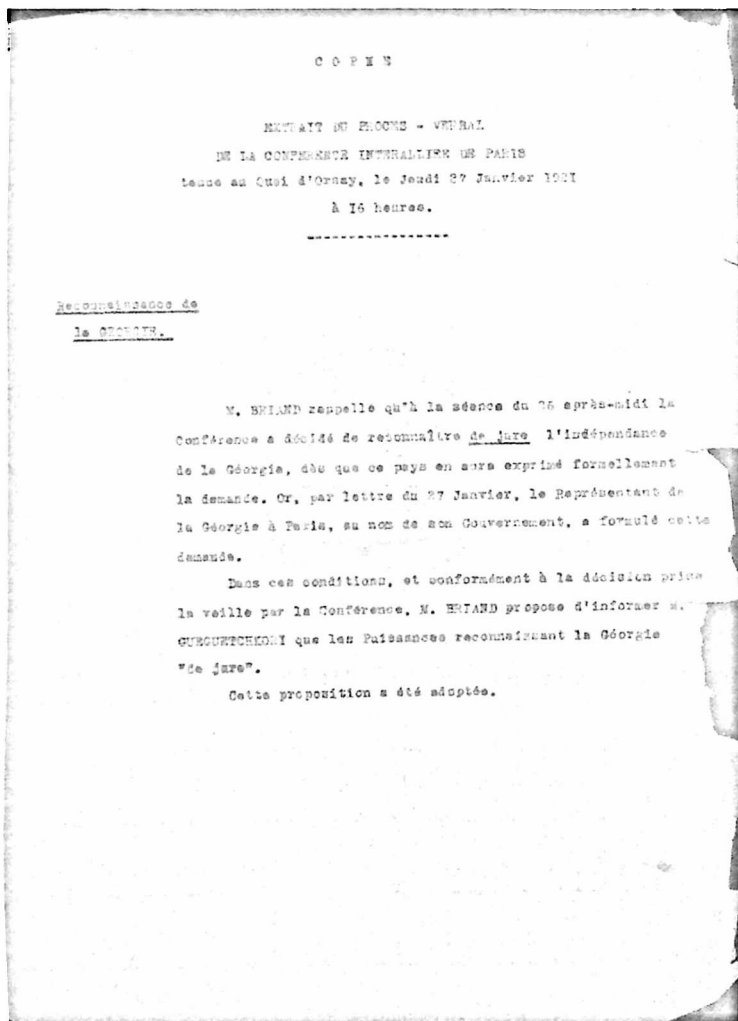
Καταθέτω διαρκώς και συνεχώς προσαρμοστών μεταξύ των δυνάμεων διερχόμενους και τινες διελκυσίνοι της 'Ρωσικής και 'Αγγλικής γλώσσας, ενισχύει 'Αποστολῆς, εἰς τὴν ἡ καθ' ἑαυτὴν εἰς τὴν 'Ρωσικὴν διαρκῶς, ἀποσπασμένη 'Αρχὴ τὴν εἰς ἀποδοχὴν καὶ ἑαυτῶν 'Ρωσικῶν κλάσιν μετὰ τὴν ἑκδομένην εἰς Κριτικὰς ἡ καὶ δι' ἄλλαν τινὲς ὑφ' αὐτῶν διανενομένην ἀποδοχὴν.

Ελευθεστος

Έγγραφο N18

Ο επικεφαλής της πολιτικής αποστολής του Βασιλείου της Ελλάδας στη Γαλλία παρέχει στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας απόσπασμα από τα πρακτικά της Διάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων στις 27 Ιανουαρίου 1921, σχετικά με τη de jure αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας
27 Ιανουαρίου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σελ. 3

Επιστολή του Υπουργού Εξωτερικών της Γεωργίας, Εβγκένι Γκεγκετσόκι, προς τον
Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας με αίτημα αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της
Γεωργίας
9 Φεβρουαρίου 1921.

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σελ. 10

RÉPUBLIQUE GEORGIENNE
MINISTRE
DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Le 9 Février 1921

N° 050

Excellence,

Par l'adoption en date du 27 Janvier, la Conférence
Internationale a résolu de reconnaître l'indépendance de jure
de la République Géorgienne.

Cette résolution des représentants des Grandes
Puissances alliées est un terme à la situation illégale
de la Géorgie au point de vue du droit international.

Le Gouvernement Géorgien avait toujours l'aspi-
ration à être reconnu et associé à la décision de
la Conférence Internationale et reconnaitre, sous les termes
suivants, l'indépendance de jure de la Géorgie.

Dans l'espoir que l'amitié entre la Géorgie
et la Grèce se fera plus étroite et s'affermir, sans l'in-
terdit que le nos deux peuples, je saisis cette occasion
pour Vous remercier, Excellence, les assurances de ma très
haute considération.

Le Ministre des Affaires Étrangères.

Guéguiké Khosrov.

A Son Excellence Monsieur le Ministre
des Affaires Étrangères de GRÈCE.

Έγγραφο Ν20

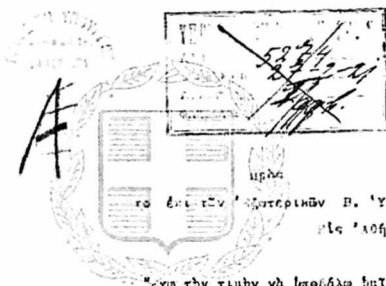
Ο Πρέσβης του Βασιλείου της Ελλάδας στη Γαλλία διαβιβάζει στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών αίτημα του Γεωργιανού Υπουργού Εξωτερικών, Εβγκένι Γκεγκετσόκι, για την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Γεωργίας από την Ελλάδα
12 Φεβρουαρίου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σελ. 11

Αρ. Πρωτ. 319.

Την Παρασκευή, 30/10η Φεβρουαρίου 1921.

Εξέλιξις τῶν Ἐξωτερικῶν Β. Ὑπουργείον.
Πρὸς Ἀθήνας.

Ἐχὼ τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑπὲρ συνημέρους
ὡς ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. *Georgelidze*

Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γεωργίας περὶ ἀνα-
γνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Γεωργίας ἀπὸ τῆς
Β. Κυβερνήσεως, ὅπως εὐχαριστοῦμαι νὰ λήψῃτε γνώσιν.

Εὐπαισχυότατος

Georgelidze

Έκθεση του Προξένου του Βασιλείου της Ελλάδος στο Μπατούμι, Ι. Κάνδη, προς τον
Υπάτο Αρμοστή της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη σχετικά με τη στρατιωτική
επέμβαση της Σοβιετικής Ρωσίας στη Γεωργία
20 Φεβρουαρίου 1921

1921/19.2 σελ. 73-74

Εκάρθην όμως την γαλανήν καύσην απόκρυψιν
ή κατάστασις είναι λίαν επικίνδυνος, γιατί προβλέπεται ότι όταν
μειωθούν οι Macroeconomic συγκυρίες οι στρατοί θα είναι δύσκολοι
προς αντιμετώπισι. Ο Υπουργός της Διοικήσεως Βατομά στρατηγός
Μουζάνι και άνεκόντως σήμερα ότι ο Γερμανικός στρατός κατέχει
τα δίκτυα του γκάου. Το ότι όμως δεν είναι άλλο ειρή ή προσέτιον
εξής πικρής συνθήκης απόδοσης 18-20 χιλιάδων. "Αλλα και-
σεις των Macroeconomic έννοιες είναι 10-12 χιλιάδων. Άλλα και-
σεις των Macroeconomic έννοιες είναι 10-12 χιλιάδων. Άλλα και-

ρεῖται συνάντησις ἀδελφῶν στρατευμάτων Ἀποκρουσθέντα ὅμως καὶ
οὐτὴ εὐτυχῶς. Ἐν Βιτοῦν συνελήθησαν οἱ ἑβραῖοι τοῦ Ἀζερμπαϊ-
ζάν καὶ Ρουσίας. Κατὰ τὴν καταπίρασιν τῆς σημαίας ἐν τῷ Μπαλ-
σακινῷ προσελθόντες οἱ κατατρεθέντες τὴν σημαίαν ἔλαβον αὐτὴν
καὶ κατακαυδίσαν τὸ ἔμβλημα.

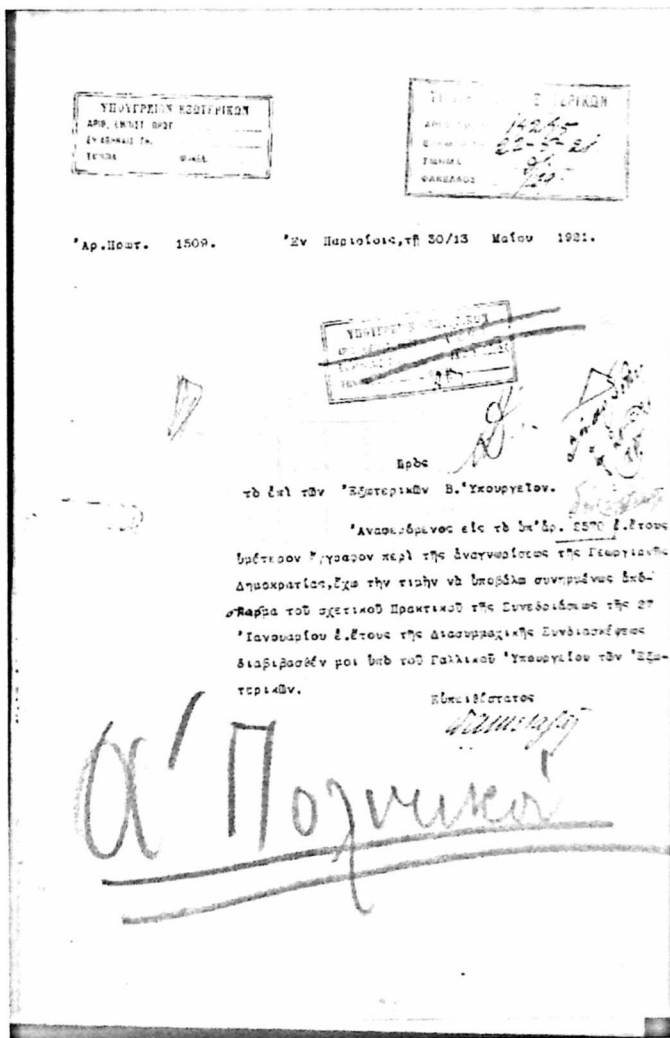
Ὁ Ἀντιπρόσωπος τῶν Μπαλσακινῶν ἐν Τιφλί-
δεσσιν συνελήθει καὶ ἀπεστάλη εὐρωπαϊκῶς εἰς Κωνσταντιν. Διο-
τάσσῃ τῇ ἐκποσίτῃ κατέβη εἰς ἀντακίβησιν τοῦ διατεθέντος ἡγε-
τοῦ Ἀντικαρδίου τῆς Γεωργίας ἐν Βακκῷ.

Εὐκαταστάτος

(ἴνα). I. Κάννης

Ο επικεφαλής της διπλωματικής αποστολής του Βασιλείου της Ελλάδας στη Γαλλία
αποστέλλει στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας απόσπασμα από τα πρακτικά της
Διάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων, με θέμα την de jure αναγνώριση της ανεξαρτησίας
της Γεωργίας
13 Μαΐου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σελ. 2

Εγγραφο Ν23

Τηλεγράφημα του Υπατου Αρμοστή του Ελληνικού Βασιλείου στην
Κωνσταντινούπολη, Βότση, προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, στο οποίο
αναφέρεται για το αίτημα του αντιπροσώπου της Κυβέρνησης της Λαϊκής
Δημοκρατίας της Γεωργίας στην Κωνσταντινούπολη να εγγραφούν ορισμένοι
Γεωργιανοί δόκιμοι στην Ελληνική Στρατιωτική Σχολή
20 Μαΐου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σελ. 123

DÉPÊCHE TELEGRAPHIQUE CHIFFRÉE			
ΕΝΤΕΤΥΧΙΟΝ ΠΡΟΤΟΚΟΛΛΟΥ	LIEU D'EXPÉDITION	DATE	HEURE
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. 5241 9/5/21	Κωνσταντινούπολις.	7/20/5/21.	
ΕΛΛΗΝ. ΤΗΛ. 95 190		101	
No 2324	ΑΦΑΙΡΕΣ ΕΤΡΑΝΓΕΡΕΣ		ΑΘΗΝΕΣ

Προσέφυγες Γεωργίας ένταθα μοι λέγει, ότι έχει ένταθα 20 μα
όχι'α πρὸ Στρατιωτικῆς Σχολῆς του, κατόπιν εισβολῆς Κομουνιστῶν, ἡλι
κίας κατωτέρως 25 ἐτῶν. Ὁρισμένον διαμοίρουν εἰς Στρατιωτικῆς Σχολῆς
Βαλκανικῶν Κρατῶν. Ἡρωτῇ ἔν Ἑλλάδι εἶναι διατεθειμένη νὰ δεχθῇ 3 ἢ
πε 10 ἢ περισσότερους. Ἐάν εἶναι ἐπαρῶν ἔξοδα συντηρήσεως Κυβέρνη
σε Γεωργίας ἀναγνωρίζει πληρωμὴν πρὸς ἐκδικάστασιν Γεωργίας.

Βότση.

Ἡμερομηνία 8/21/5/21.

10 Μαΐου 21
ὁ Υπουργὸν Στρατιωτικῶν
20. 21
20

Έγγραφο Ν24

Ο Υπάτος Αρμοστής του Βασιλείου της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη διαβιβάζει
στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών έγγραφο που έλαβε από τον εκπρόσωπο της
γεωργιανής αποστολής στην Κωνσταντινούπολη
29 Ιουλίου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σελ. 121

11

ΑΡΧΕΙΟΝ

3 ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Αριθ. 6540

Εν Κωνσταντινουπόλει τη 29^η Ιουλίου 1921

ΤΗΝ 29^η ΙΟΥΛ. 1921
Α 6-8-21

ΠΡΟΣ
τὸ ἐκτὶ τῶν Εξωτερικῶν Β. Υπουργείον

ΑΘΗΝΑΙΣ
5241/21

Ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐκτὶ ἀριθ. 3329 ἀπὸ 7 Μαΐου τη-
λεγράμμά μου, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ θεωρῶμαι ὡς συντημένως ὑπὸ
ἀντίγραφον ἐγγράφου τῆς ἐνεαυθῆ ἀντιπροσωπείας τῆς Γεωργίας
ἵνα διατελῇτε ἐν γνώσει.-

Εὐκλειδῆστατος.

Εὐκλειδῆστατος

Έγγραφο Ν25

Διάγγελμα του αντιπροσώπου της κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας
στην Κωνσταντινούπολη προς τον Υπάτο Αρμοστή του Βασιλείου της Ελλάδος σχετικά
με την εγγραφή Γεωργιανών δοκίμων στη Στρατιωτική Σχολή Αθηνών

4 Αυγούστου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/19.2 σελ. 122

LE REPRÉSENTANT DIPLOMATIQUE

DU GOUVERNEMENT GEORG

Le 4 Août 1921

RESIDENT GEORGIENNE

A CONSTANTINOPLE

No 145

Excellence,

Tous avez bien voulu me communiquer que votre
Gouvernement a accepté comme auditeurs vingt élèves géorgiens
à l'École Militaire d'Athènes.

Ces élèves n'ayant pu terminer leurs études dans
leur patrie envahie aujourd'hui par les bolchévistes,
auront le bonheur de le faire dans un pays ami et cordillon-
naire.

Le peuple hellène n'est pas étranger pour les Gé-
orgiens; pour moi ont même lui un sentiment naturel qui n'est
pas seulement le fruit d'une religion commune, mais elle a des
racines profondes culturelles et historiques.

Les mêmes élèves avant de retour en Géorgie ils
contribueront pour beaucoup au rapprochement des deux peuples,
fortifiant ainsi les liens d'amitié existant entre nos deux
nations.

J'ai l'honneur de prier Votre Excellence de présenter
à votre Gouvernement les remerciements du Gouvernement Géor-
gien et d'agréer pour vous mêmes l'expression de sa reconnaissance
pour tout ce que vous avez fait pour l'envoi de ces élèves à Athè-
nes, vous qui représentez si dignement la Grèce en Orient et
qui avez de réelles sympathies auprès des peuples du Caucase, avec
lesquels vous entretenez de si bonnes relations.

Veuillez agréer, Excellence, les assurances de ma haute
considération.

Signature

Représentant Diplomatique de Géorgie

A Son Excellence M. VOYSLIS
Haut Commissaire Royal de Grèce

A Constantinople

Πρέσβης του Βασιλείου της Ελλάδος στη Γαλλία παρέχει πληροφορίες στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος, σχετικά με τα κράτη που έχουν αναγνωρίσει την de facto και de jure ανεξαρτησία της Γεωργίας

17 Αυγούστου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σελ. 6-7

V

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΙΑ
Εν ΠΑΡΙΣΙΩΙ

Αριθ. 2754:-

Παρίσι, 17/8/21

16 9 4 8 1
 5 11 11

A

Κόρις Υπουργέ,

Ανασπείροντες εις την τελευταίαν παράγρασον του άρθρου 2300 έ.ε. Υπερβασιλευσας, έχο την τιμήν να γνωρίσω ἔστιν ὅτι τὸ ἔνθα ὡς Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν εἶναι ἔκδοσις καὶ παράσχει τῇ ὑπηρεσίᾳ τὴν αἰτηθεῖσαν πληροφορίαν, περὶ τῶν κυβερνήσεων αὐταῖς προσεχόντων εἰς τὴν περί ἀναγνώσεως καὶ ἔκδοσης τῆς Γεωργικῆς ἀνεξαρτησίας ἀποδοσαν τῇ Συνδιασκεδῶσι τῶν Προσφύγων.

Καθὼς ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ Πρεσβεῖα τῆς Γαλλίας ἐνταῦθα τὰ ἀναγνωρίζοντα τὴν Γεωργίαν κράτη εἰσὶν :

ἐν ὧν :

Γερμανία, Ἀργεντινὴ, Πολωνία, Ἀυστρία, Ιταλία, Ιαπωνία, Βέλγιον, Λουξεμβούργον, Σουηδία, Εὐλανία, Δανία, Ἀγγλία, Λιχτενστάιν καὶ Μεξικόν.

ἐν ταῖς :

Τσεχοσλοβακία.

Ὅτι τῇ ἐκτετατῇ ταύτῃ έχο τὴν τιμήν να

Ἰδὼς

τὴν ὡς ὡς ἔκδοσιν τὴν Κόριον

Γεώργ. ΜΗΝΤΑΤΕΝ

Υπουργὸν εἰς τὸν Ἐξωτερικόν

ὡς ὡς ὡς.

γνωρίσω τη 'Υμετέρη 'Εξοχότητι ότι ὁ δὲ τῶν 'Εξωτερικῶν
'Υπουργὸς τῆς Γεωργιακῆς Δημοκρατίας, ἐπισκεθεὶς με, μοί
ἐσυνέλαβε σὺν με τὴν καθήκοντα ὡς ἡ Β. Κοβέρνησις εὐα-
ρστηδῶς καὶ ἀναγνωρίσῃ τὴν Γεωργίαν.

Κόμιστρεσσας

W. W. W. W.

Τηλεγράφημα του Υπατου Αρμοστή του Βασιλείου της Ελλάδος στην
Κωνσταντινούπολη προς Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας για την επίσκεψη του
εκπροσώπου της κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας, Κονσταντίνε
Γκβαρτζαλάτζε και το αίτημά του για αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Γεωργίας
24 Αυγούστου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σελ. 4

ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν Κωνσταντινουπόλει, 24 Αυγούστου 1921

ΑΡΙΘ. 6243

10176
1-9-21
7/21

Α

Α

Π Ρ Ο Σ

τό επί των Εξωτερικών Β. Υπουργείον.

ΑΘΗΝΑΣ

.....

* Έχω τήν τιμήν ν' αναφέρω ὅτι πρὸ ἡμερῶν ἤλ-
θε πρὸς ἐπίσκεψίν μου ὁ κρείσσος τῆς Γεωργίας ὅπως με εὐχαρι-
στῆσα διὰ τῆς περισυλλήσεως, ἣς ἡ Β. Κυβέρνησις ἔκαμε πρὸς τὴν
ἀποσταλέντα μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς Ἀθήνας ἀντιπροσώπου του ὡς
καὶ διὰ τῆν πρὸς τοὺς μαθητὰς περισυλλήσιν, οἱ ὅποιοι τῷ γρά-
μματι δὲ εἶναι ἑκπρὸς ἐνθουσιασμένοι.

Κατόπιν μοὶ ἐξήρουν ὅπως, ὡς ἐκ τῶν φιλικῶν
πρὸς τὴν Γεωργίαν σχέσεων, ζητήσω παρ' ὑμῶν τὴν ἀναγνώρισιν
τῆς Γεωργίας ὡς ἑαυτῆς ὡς ἐπρεξεν καὶ ἄλλα ἡράτη.

Τοῦ παρετήρησα ἱστορικῶς ὅτι καλλίτερον ἴσως θά
ἦτο καὶ δι' αὐτοὺς καὶ δι' ἡμᾶς νὰ ἀνεμείναμεν τὴν λαβὴν τοῦ
τοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας πολέμου μας, ὥστε νὰ μὴ δώσαμεν ἀνταρμίην
ἐν τοιαύτης ἀναγκαστικῇ εἰς τοὺς ἡμετέριους κατέχοντες
τῆς τῆς Γεωργίαν ἐναντίον μας. Ἐκτός τῶν οἱ ἡμετέριοι ἀγρό-
τερον μας ἐκτίρουν τὸν πόλεμον πρῶτον ἐπταί· τὸν παρεκάλει
δὲ ὅπως διὰ σημειώματος μοὶ ἐγκρίνῃ τῆς ἡμετέρας καὶ ὡς
ἀνεγνωρίσθαι παρ' ἄλλων ἡμερῶν ἡ Γεωργία.

Ἀπεδέχθη τὴν ἀποψίν μου καὶ μοὶ ἀπέστειλε τὴν ἐν
ἀντιγράφῳ ἀποστελλομένην ἐπιστολήν, παρακαλῶ δὲ ἡμᾶς ὅπως εὐα-
ρεστοῦμενος μοὶ γνωρίσῃτε τὰς περὶ τοῦτου ἀντιλήψεις ὑμῶν.

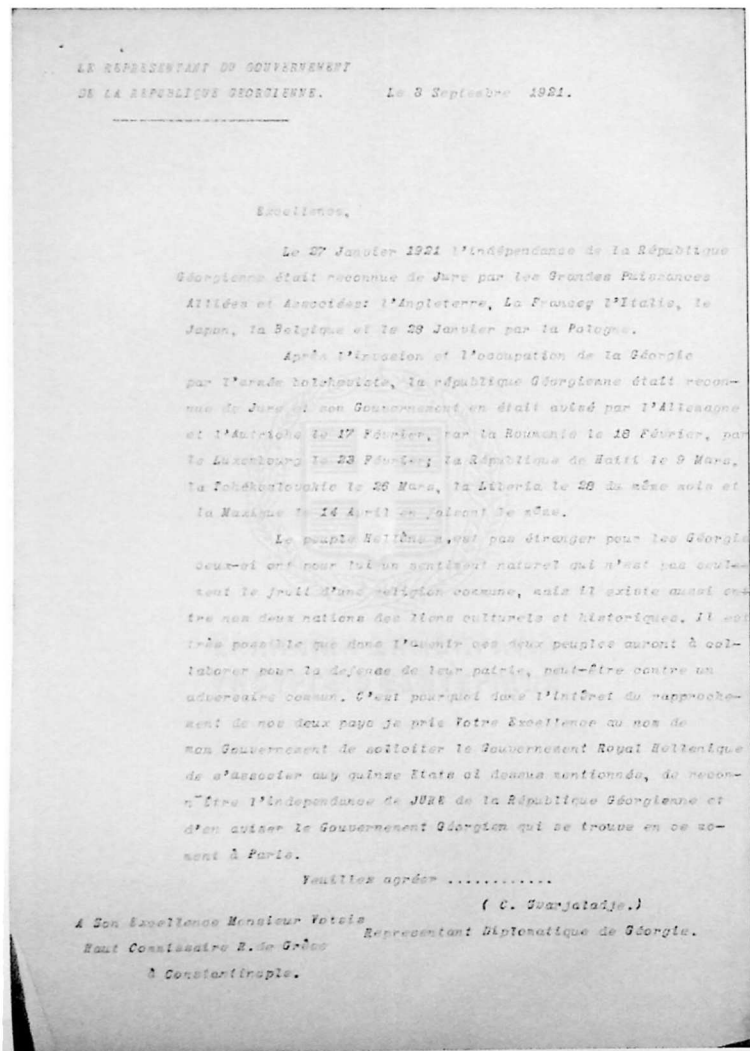
Εὐμετανοητός.

Σίμων

Πληροφορίες που παρείχε ο εκπρόσωπος της κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας, Κονσταντίνε Γκβαρτζάλατζε, στον Υπάτο Αρμοστή του Βασιλείου της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη σχετικά με το ποια κράτη έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Γεωργίας και τότε

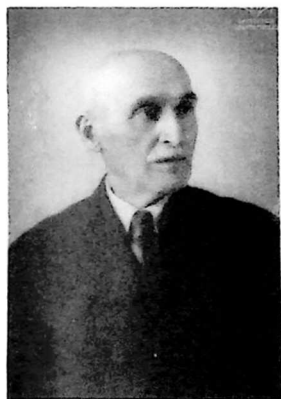
3 Σεπτεμβρίου 1921

Υπηρεσία Διπλωματικού & Ιστορικού Αρχείου, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας 1921/15.4 σελ. 5

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პოლიტიკური მისიის ხელმძღვანელი საბერძნეთის სამეფოში ალექსანდრე (საშა) მდივანი და საბერძნეთის სამეფოს პოლიტიკური მისიის ხელმძღვანელი საქართველოში იანის სტავრიდაკისი

Αλεξάντρε (Σάσα) Μντίβανι, Αρχηγός της Πολιτικής Αποστολής της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας στο Βασίλειο της Ελλάδας και Γιάννης Σταυριδάκης, Αρχηγός της Πολιτικής Αποστολής του Βασιλείου της Ελλάδας στη Γεωργία

Αλεξάντρε (Σάσα) Μντιβάνι
ალექსანდრე (საშა) მდივანი

Γιάννης Σταυριδάκης
იანის სტავრიდაკისი

წი ნ ა თ კ მ ა.....	5
საბერძნეთის სამეფოსა და საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის პოლიტიკური მისიების გაცვლა.....	8
საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის აღიარების საკითხი და საბერძნეთის სამეფო.....	10
1920 წლის მიწისძვრა საქართველოში და საბერძნეთის სამეფოს მიერ საქართველოსათვის გაწეული ფინანსური დახმარება.....	15
აზერბაიჯანში მცხოვრები საბერძნეთის მოქალაქეების დაცვის საკითხი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა.....	17
ბათუმიდან ზრიტანული ჯარის ევაკუაციის საკითხი და კავკასიაში მცხოვრები პონტოელი ბერძნების პრობლემა.....	19
ევროპელი სოციალისტების ვიზიტი საქართველოში.....	23
საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა და საბჭოთა.....	24
რუსეთის ურთიერთობა საქართველოში საბერძნეთის.....	24
მისიის დოკუმენტების მიხედვით.....	24
საბჭოთა რუსეთის შეიარაღებული ძალების საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაზე თავდასხმა.....	28
ქართველი იუნკრების საბერძნეთის სამხედრო სკოლაში.....	30
სწავლის საკითხი.....	30
დასკვნა.....	32
Εισαγωγικό σημείωμα.....	34
Ανταλλαγή πολιτικών αποστολών μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας.....	36
Το ζήτημα της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και το Βασίλειο της Ελλάδος.....	38
Ο σεισμός του 1920 στη Γεωργία και η οικονομική βοήθεια από το.....	42
Βασίλειο της Ελλάδος.....	42
Το ζήτημα της προστασίας των Ελλήνων πολιτών οι οποίοι διέμεναν στο Αζερμπαϊτζάν και η Κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας.....	43
Το ζήτημα της αποχώρησης του βρετανικού στρατού από το Μπατούმი και το πρόβλημα των Ελλήνων του Πόντου που διαβίωαν στον Καύκασο.....	45
Επίσκεψη Ευρωπαίων Σοσιαλιστών στη Γεωργία.....	48
Οι σχέσεις μεταξύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας και της Σοβιετικής Ρωσίας σύμφωνα με τα έγγραφα της ελληνικής.....	49
αποστολής στη Γεωργία.....	49

Επίθεση των ενόπλων δυνάμεων της Σοβιετικής Ρωσίας κατά της.....	52
Λαϊκής Δημοκρατίας της Γεωργίας	52
Το ζήτημα της εκπαίδευσης Γεωργιανών δόκιμων σε ελληνική	53
στρατιωτική σχολή.....	53
Αντί Επilogου.....	55
დასკვნები	56
ΕΠΤΡΑΦΑ.....	108
ფოტოგრაფიები / Φωτογραφίες.....	179